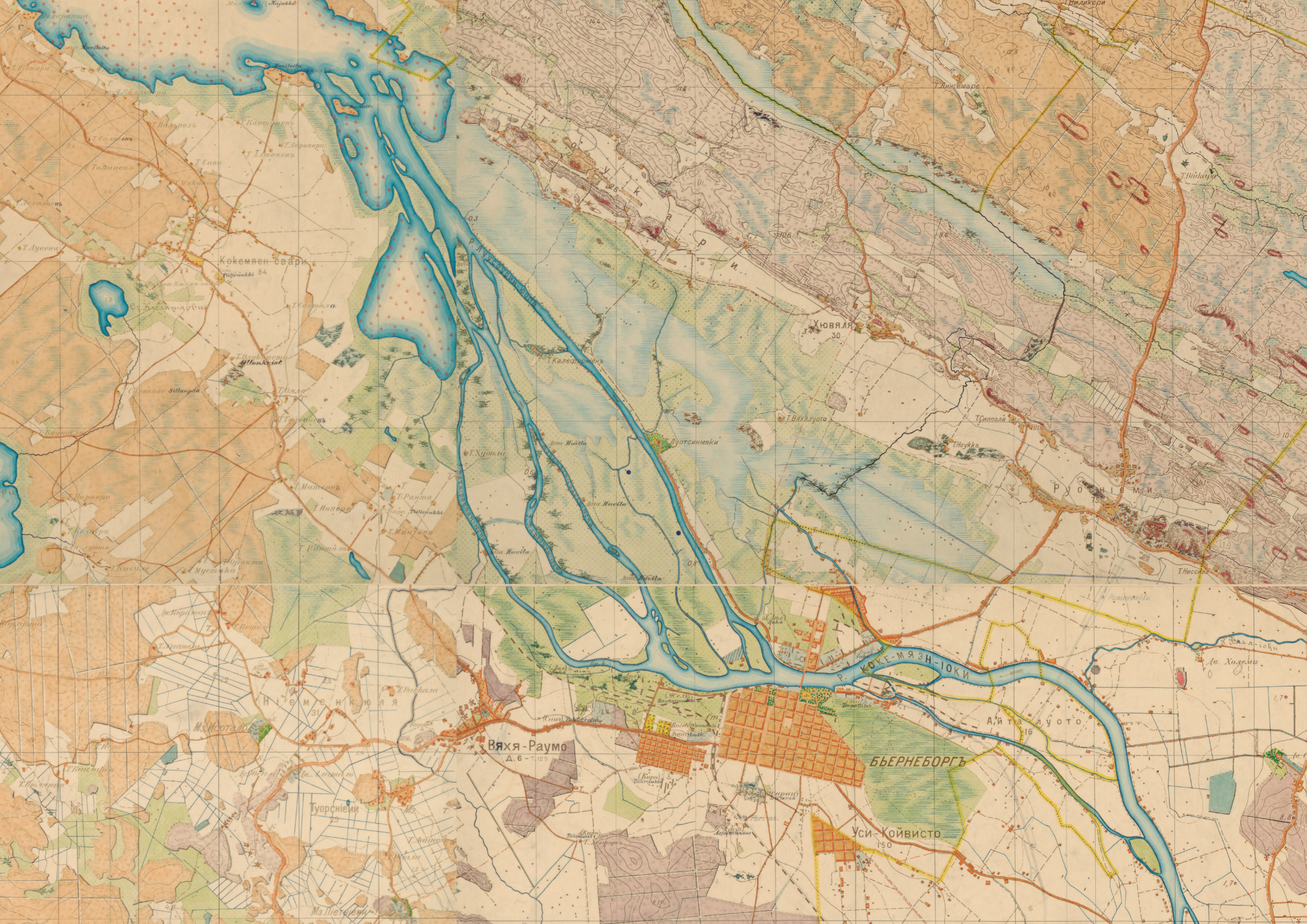

VESIKANSA

Kokemäenjoki porilaisten elettyinä arkiympäristönä

Ilona Hankonen & Maria Kirveslahti

VESIKANSA

Kokemäenjoki porilaisten elettyinä arkiympäristönä

Ilona Hankonen ja Maria Kirveslahti

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisuja 58

Pori 2021

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisuja 58

Toimitus / Maunu Häyrynen, Eeva Raike

Taitto / Susanna Virkki

Valokuvat / Ilona Hankonen

Karttojen käsittely / Maria Kirveslahti, Eeva Raike

© 2021 Ilona Hankonen, Maunu Häyrynen, Maria Kirveslahti

ISSN 1459-8469

ISBN 978-951-29-8324-7 (PDF)

Kannen kuva: Ilona Hankonen

Sisäkannen kuva: Yhdistetty Senaatin kartta 1907

Takakannen kuva: Yhdistetty vanha peruskartta 1968

Saatteeksi

Vesikansa-hankkeella on ollut kaksi tavoitetta. Ensimmäinen on ollut selvittää, minkälainen on porilaisten suhde Kokemäenjokeen ja mitä se heille merkitsee. *Vesikansa*-hanke on jatkoa maisemantutkimuksen aikaisemmille tutkimuksille Kokemäenjoesta, Selkämeren saaristosta ja Porin kaupungista sekä muista hankkeista, joissa ihmisen ja ympäristön suhdetta on käsitelty monesta eri näkökulmasta. Kokemäenjoki on aina ollut tärkeällä sijalla niin Porin kuin koko Satakunnankin ympäristön kokemisessa. Silti jokea myös varotaan ja vieroksuetaan.

Hankkeen toinen tavoite liittyy tietoon kaupunkiympäristöstä ja miten sitä tuotetaan. Asiantuntijatieto kaupunkiympäristöstä on toisenluonteista kuin asukkaiden kokemus. Toisin kuin arkikokemus, asiantuntijuus noudattaa selkeitä tutkimus- ja toimialarajoja. Useimmiten sen asema on paikallista tietoa vahvempi suunnittelussa ja päätöksenteossa. Siksi arjessa tärkeät asiat sivuutetaan näissä helposti, vaikka ne tunnettaisiinkin.

Niin kutsuttuun osallistietoon liittyy myös omat ongelmansa: sen kerääminen on työlästä, siinä esiintyy usein eri asukasryhmien välisiä eroja ja jännitteitä, jotkut ryhmät saattavat jäädä katveeseen ja moniäänisen osallistiedon kuvaaminen yksikäsitteisillä mittareilla on haastavaa.

Kulttuurikartoituksella tuotetaan tietoa asukkaiden kokemuksista tietystä paikasta ja näiden sille antamista merkityksistä yhdessä näiden itsensä kanssa. Siinä otetaan huomioon myös paikallisen osallistiedon ja asiantuntijatiedon erot. Maisemantutkimuksessa on kehitetty useassa hankkeessa kulttuurikartoituksen malleja ja kerätty tietoa niiden soveltamisesta, viimeksi Kokemäenjokilaaksossa (2020) ja paraikaa Porin lähiöissä, joista on jo tehtynä yksi kartoitus (Itä-Porista 2015). Tutkimushankkeissa on painotettu kulttuurikartoituksen eri osa-alueita: Itä-Porissa määrällisten ja laadullisten menetelmien yhteensovittamista, Kokemäenjokilaaksossa aluemittakaavaa ja taidekehittämistä.

Nyt käsillä oleva Vesikansa-kartoitushankkeen raportti on uusi avaus, jossa kulttuurikartoitus on ensi kertaa kohdistettu kaupunkiluontoon, tarkemmin Porin jokirantoihin, ja yhdistetty luonnealueanalyysiin.

Vaikka kulttuurikartoituksen peruslähtökohtana onkin sen nimen mukaisesti kulttuuri, myös luonto on sen kannalta tärkeää. Kulttuuri ymmärretään kartoituksessa laajasti ja osallistuvasti, jolloin se käsittää kaikki kohdeyhteisön elämänpiirissä tärkeät paikkaan liittyvät asiat. Niihin voi kuulua taidetta, kulttuuriperintöä ja tuettua kulttuuritoimintaa mutta myös arjen kohtaamispaikkoja, reittejä, ympäristön käyttöjä, yhteisiä maamerkkejä ja paikkamuistoja. Nämä piirteet tekevät tietystä alueesta omanlaisensa ja niiden huomiotta jättäminen suunnittelussa tai päätöksenteossa johtaa helposti alueen luonteen laiminlyömiseen sekä asukkaiden tyytymättömyyteen ja vastustukseen.

Arkikokemuksessa kulttuurin ja luonnon välillä ei tehdä jyrkkää eroa vaan ne nähdään saman jatkumon osina. Niille annetut merkitykset eivät myöskään täysin vastaa asiantuntijatiedon arvojärjestyksiä. Kaupunkiluonto on asukkaille tärkeää osin eri syistä kuin biologeille, kuten asukkaiden rakennetun ympäristön arvot voivat jossain poiketa arkkitehtien tai rakennusperintöviranomaisten näkemyksistä.

Osallis- ja asiantuntijatietoa ei silti kannattaa asettaa vastakkain vaan pyrkiä sen sijaan eri tietopohjien vuoropuheluun. Eri alojen asiantuntijatiedon perustelemisen lisäksi tämä vaatii näiden yhdistämistä sekä paikallisen tiedon tunnistamista, kuvaamista ja ottamista mukaan suunnitteluprosesseihin. Käsillä oleva kulttuurikartoitusraportti ei perustu toimeksiantoon. Aloite siihen ei ole tullut myöskään Porin asukkailta eikä sen tuloksia ole erikseen käyty läpi näiden kanssa. Raportissa tarkastellaan tutkijalähtöisesti jokirantoja porilaisten jakamina kulttuurisina resursseina ja tapoja soveltaa niihin kulttuurikartoituksen välineistöä. Jokirantojen merkitys oli noussut esiin jo aiemmissa Porin ja Satokunnan kartoituksissa ja tämä raportti osoittaa, että jokirantojen kulttuurisen merkityksen suhteen on oltu oikeilla jäljillä. Kartoituksella on saatu esiin Porin jokiympäristöjen moninaiset, asuinalueiden ja asukasryhmien mukaan vaihtelevat arkikäytöt ja mielle yhtymät. Vaikka kaikkia ryhmiä – kuten maahanmuuttajia tai Luotojen viljelijöitä – ei tavoitettu, saatiin silti kattava poikkileikkaus siitä, mitä Kokemäenjoen ja sen juopien varsilla tapahtuu ja mitä nämä asukkaille merkitsevät. Monet tuloksista, joskaan eivät kaikki, olivat yhdensuuntaisia asiantuntijatiedon kanssa. Kartoituksen antamalle kokonaiskuvulle ei silti löydy vastinetta aiemmista selvityksistä.

Menemättä yksityiskohtiin raportti kertoo Porin jokirannoilla olevan käyttöjä ja merkityksiä, jotka eivät näy maankäyttöluokituksissa eivätkä vastaa maanomistussuhteita. Osa niistä juontaa juurensa kaukaa menneisyydestä tai on muualta tulleiden asukkaiden peruja. Ranta-alueiden arvostukset eivät myöskään välttämättä riipu siitä, miten niiden virkistyskäyttöä on pyritty kehittämään, vaan suosituja ovat "silleen jätetyt" paikat, joissa on mahdollista kokea jokiluontoa välittömässä vuorovaikutuksessa sen kanssa, seurassa tai yksin. Porin kaupungin säästeliäs linja ranta-alueiden hoidossa toimii, kunhan pääsy rantaan ja yhtenäiset kulureitit taataan. Muuten vastaajien kehittämistoiveet ovat maltillisia eikä eri ryhmien välillä esiinny suuria ristiriitoja, poislukien julkisten rantojen omiminen yksityiskäyttöön. Saasteet ja vain teknisistä lähtökohdista toteutetut tulvansuojelutoimet tuottavat huolta.

Vesikansa-tutkimushankkeen on mahdollistanut maisemantutkimuksen 2018 saama osuus Länsi-Suomen Osuuspankin lahjoituksesta Turun yliopiston Satakunnan alueen toiminnoille. Hankkeeseen on käytetty myös Porin kaupungin Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen alueellisiin hankkeisiin myöntämää rahoitusta.

Hankkeen tutkijoina ovat toimineet maisemantutkimuksen tohtorikoulutettavat FM Vuokko Kemppi-Vienola ja FM Ilona Hankonen, joista jälkimmäinen vei sen yhteydessä läpi laajan ja suuritoisen havainnointi-, haastattelu- ja työpajakierroksen sekä kehitti näiden pohjalta uudenlaista kulttuurikartoituksen metodiikkaa. Maptionnaire-karttakyselyn on osaavasti vienyt läpi maisteriopiskelijamme, AMK-miljöösuunnittelija Maria Kirveslahti, joka on myös avustanut raportin muiden karttojen tuottamisessa. Paikkatieto-osuudessa ja raportin toimitustyössä on ystävällisesti auttanut maisemantutkimuksen yliopisto-opettaja, FM Eeva Raike. Raportin visuaalisen suunnittelun on ammattitaidolla tehnyt FM Susanna Virkki. Selvitystyössä on hyödynnetty myös Kemppi-Vienolan aikaisemmissa tutkimushankkeissa Hevosluodon siirtolapuutarhasta ja Huvilajuovasta tuottamia kulttuurikartoituksia. Kiitokset kaikille tekemistä tukeneille ja siihen osallistuneille ja kiintoisia lukuhetkiä!

Maunu Häyrynen, Turun yliopiston maisemantutkimuksen professori

Sisältö

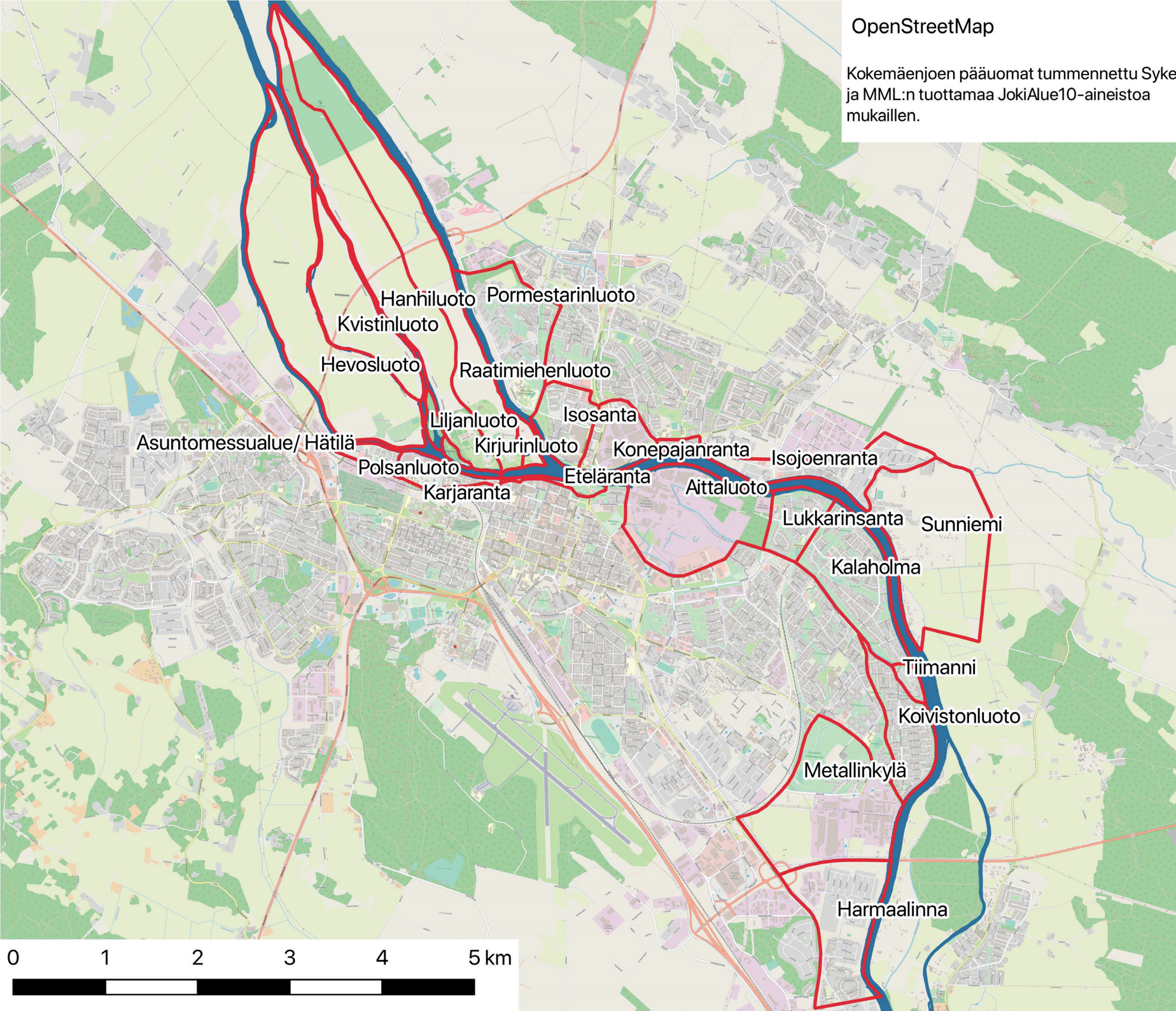
Saatteeksi	5	4 Kaupunkiluontoa jokirannoilla.....	51
1 Virta läpi kaupungin.....	11	Porin luonnonhistoria.....	52
Tutkimuksen tavoitteet.....	11	Mistä kaupunkilainen puhuu puhuessaan luonnosta?.....	54
Näin tehtiin	12	Kaupunkiluonnon moninaiset merkitykset ja arvot porilaisille	58
Porilaisten toimijoiden ja toimijuuksien kirjo	15	Varvourinjuovan ”erämaa”.....	63
Toimijaryhmien taustamuuttajat	16	Rantoja ei roskata!	65
Harrastajaryhmien joki	18	Sitkeä ja uhattu jokiluonto.....	71
Kaupunkiympäristö kehollisena kokemuksena.....	20	5 Yhteisöllinen, yksityinen, julkinen: reitit, katkokset ja rantatyypit.....	72
Vesikansalaisuus.....	21	Rantareiteillä	73
2 Kenttätökalut	23	Luotsinmäenhaaran reitti.....	78
Haastattelut ja verkkokysely	24	Julkisen tilan ideaali ja ristiriidat rannoilla.....	81
Havainnointi ja go along -haastattelut	25	Rannat muuttuvat yhdyskuntien mukana	82
Työpajat	27	Mikä tuottaa ristiriitoja, mikä vähentää niitä?	84
3 Karttakysely.....	30	Viisi rantaa, viisi julkisen ja yksityisen tilan suhdetta.....	86
Karttakysely aineistonkeruumenetelmänä	31	<i>Harmaalinnalaisten yhteinen ranta .....</i>	<i>86</i>
Karttakyselyn suunnittelu ja toteutus	31	<i>Koivistonluodon yksityiset rannat ja puolijulkiset paikat.....</i>	<i>89</i>
Kyselyyn vastanneet	34	<i>Varvourinjuovan rantapolut – yksityinen, yhteisöllinen ja julkinen sulassa sovussa .....</i>	<i>93</i>
Kyselyn tulokset.....	35		
Yhteenvedoa.....	49		

<i>Sunniemi valmiina muutokseen?</i>	94	Suiston suuralue	145
<i>Lukkarinsanta ja Kalaholma - ristiriitoja muuttuvalla rantakaistaleella</i>	98	<i>Ulasoori - Vähärauma, Luotsinmäki - Toukari: Rakennetun kaupungin reunamat suiston laidoilla</i>	146
<i>Erilaisia rantoja ja käyttöjä - erilaisia reittiosuuksia ...</i>	100	Yläjuoksun suuralue: pientaloasutusta, teollisuutta ja tulvasuojelua	147
6 Porilaisten joki	105	<i>Teollisuutta yläjuoksulla</i>	147
Joen kulttuuriset merkitykset	106	<i>Kahdenlaisten rantojen Kalaholma</i>	148
Kaupunkimaiseman kehitysvaiheita	112	<i>Sunniemi: Maaseudusta kaupungiksi</i>	148
Kokemäenjoki taiteen muusana.....	114	<i>Tiimanni: Porin eteläisin jokiranta</i>	148
"Tiheät" paikat rannoilla	117	8 Mihin virta vei?	150
Maistuuko kala, uskallanko uimaan?.....	125	Isot teemat	151
Nikkelipäästö herätti yhteisöllisen trauman	130	<i>Vyöhykkeisyys</i>	151
Vaarallinen joki.....	132	<i>Luonto tilan tuottajana</i>	152
7 Alueellinen tarkastelu	136	<i>Vesiensuojelu humanistin silmin</i>	152
Luonnealueet	137	Onko kulttuurikartoituksesta hyötyä?	154
Suuraluejako.....	137	Metodiikkaa oppimassa	155
Keskustan suuralue: Kaupunkimaiset oleskelurannat	138	Käyttäjien toiveet	157
<i>Hätälästä Karjarantaan: Syrjemmältä keskustan tuntumaan</i>	138	Prosessin jatko ja kartoitusmallin sovellettavuus.....	159
<i>Keskustan rannat: Edustuspuistoja, arvorakennuksia ja kerrostalojen takapihaa</i>	141	Viitteet	162
<i>Isosanta, Konepajanranta ja Puolluoto: Teolliset rannat keskustan tuntumassa</i>	142	Kirjallisuus	162
<i>Luotsinmäenhaaran pohjoispuolinen rantavyöhyke</i>	143		

OpenStreetMap

Kokemäenjoen pääuomat tummennettu Syken ja MML:n tuottamaa JokiAlue10-aineistoa mukailleen.

Kartta 1. Jokeen rajautuvat alueet.

1 Virta läpi kaupungin

- Tutkimuksen tavoitteena on saada esille ruohonjuuritason tietoa ympäristöstä kulttuurikartoituksen avulla.
- Työssä käytettiin sekä laadullisia että määrällisiä tutkimusmenetelmiä.
- Työ pohjautuu kulttuurisuunnittelun teoreettisiin lähtökohtiin ja toimijaverkkoteoriaan.
- Eri ikäryhmät, sukupuolet ja harrastajaryhmät sekä eri alueilla asuvat käyttävät jokiympäristöä eri tavoin.
- Kokemus Porin jokiympäristöistä on moniaistinen ja kehollinen.
- *Vesikansalaisuus* on arjen käytäntöihin perustuva suhde vesialueeseen

Tutkimuksen tavoitteet

Vesikansa-tutkimushankkeelle asetettiin kaksi tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena oli tuottaa tietoa jokirantojen käytöstä, käyttäjäryhmistä ja kulttuurisista merkityksistä Porissa. Erityisesti haluttiin tuoda esille "hiljaista" tietoa, joka institutionaalisessa osallistamisessa saattaa jäädä tavoittamatta tai joka ei helposti siirry hallinnon eri portaiden välillä. Tällaista on usein asukkaiden arjen käytäntöihin liittyvä tieto, joka voi olla vaikeasti käsitteellistävää ja heikosti havaittavaa.

Asiantuntijahaastatteluissa ilmeni, että myös asukasrajapinnassa työskentelevillä, kuten puisto-toimen työntekijöillä, on hiljaista tietoa asukasyhteisöistä ja näiden suhteesta ympäristöön. Tämä tieto voi kuitenkin olla osin hyödyntämätön resurssi.

Toisena tavoitteena oli testata kulttuurikartoitukseen kuuluvien kenttätutkimusmenetelmien toimivuutta tällaisen tiedon hankkimisessa: miten valitut menetelmät toimivat tässä työssä, millaisia aukkoja tuloksiin jää, millaisia vahvuuksia menetelmissä havaitaan ja miten niitä voisi kehittää edelleen. Kulttuurikartoitus on vielä melko uusi metodinen lähestymistapa kaupunkitutkimukseen ja siihen liittyvistä kenttätutkimusmenetelmistä tarvitaan kertyvää tietoa tulevien tutkimusten, opiskelijoiden ja suunnittelun tarpeisiin.

Tutkimus ja käsillä oleva raportti palvelee etenkin kaupunkisuunnittelu-, kulttuuri- ja ympäristötoimialoja. Porissa on paljon jokirantoja, joihin kohdistuu suunnittelutarpeita nyt tai lähitulevaisuudessa. Kaupunkisuunnitteluun vaikuttaa kohdistuvan erityisesti rannoilla voimakkaastikin ristiriitaisia odotuksia. Tämä tuli esille esimerkiksi Tiimannin uuden asuinalueen suunnittelusta eri toimijaryhmien edustajien kanssa keskusteltaessa. Muuttuvien alueiden nykyisten arkisten käyttäjien ja käytäntöjen selvittäminen antaa pohjaa onnistuneille ratkaisuille. Käytöltään ja ilmeeltään vakiintuneiden alueiden tarkastelu puolestaan auttaa hahmottamaan ympäristön sosiomateriaalisia tekijöitä, jotka mahdollistavat tai ehkäisevät erilaisia kehityskulkuja rantojen käytössä.

Tutkimuksen keskeiset tulokset on esitelty tässä raportissa, joka on pyritty tekemään helppolukuisiksi. Tämän takia on käytetty loppuviitteitä. Teoreettista taustaa ja tapausesimerkkejä on kuvattu

yksityiskohtaisemmin tietolaatikoissa, jotka lukija voi halutessaan ohittaa. Kartat, valokuvat, taulukot ja kuviot ovat tärkeä osa tätä raporttia. Nämä ovat numeroitu kukin ryhmä omilla juoksevilla numeroillaan.

Näin tehtiin

Työskentely aloitettiin talvella 2019 avainhenkilöhaastatteluilla, joiden tavoitteena oli selvittää jokeen ja jokirantoihin liittyviä toimintoja, toimijoita ja toimijoiden välisiä suhteita Porissa. Alkuperäisessä tutkimussuunnitelmassa kenttätutkimus oli tarkoitettu kohdentaa pistemäisesti muutamalle esimerkkialueelle, joiden osalta tuloksia vertailtaisiin. Asetelma ei osoittautunut täysin toimivaksi, koska porilaisten suhde jokeen ja sen rantoihin ilmenee vain osittain alueellisena ja aluelähtöinen tutkimustapa olisi jättänyt osia kulttuuristen merkitysten rakentumistavoista liian vähälle huomiolle.

Myös aluerajaus muuttui suhteessa alkuperäiseen tutkimussuunnitelmaan. Tarkoituksena oli ulottaa tarkastelu kaupunkimaisten alueiden ohella myös Kyläsaareen. Kyläsaari ja osin myös lähempänä kaupunkia olevat maaseutumaiset alueet Raumanjuovan eteläpuolella jäivät kuitenkin suunniteltua vähemmälle huomiolle. Ne tuottivat tutkituilta osin enemmänkin vertailevaa aineistoa suhteessa kaupunkimaisiin alueisiin, joilla *go along* -tyyppisiä haastatteluja oli helppo toteuttaa. *Go along* -haastattelu tarkoittaa lyhyitä ennalta tuntemattomien henki-

löiden haastatteluja, joita ei ole sovittu etukäteen. Kyläsaari ja sen suhde jokisuistoon erottuivat aineistossa omana kiinnostavana kokonaisuutenaan. Maa-seutumaisilla alueilla tuli esille perinteisiä joki- ja suistoluonnon käyttötapoja, jotka lähempänä keskustaa ovat jo väistyneet. Näillä alueilla asukashaastatteluissa saatiin esille erityisesti muistitietoa.

Myös laadullisen aineiston koostumus jäi jonkin verran erilaiseksi kuin suunniteltiin. Veneilijöiden, kalastajien ja Luotojen alueen peltoja viljelevien tavoittaminen haastatteluja varten ei onnistunut odotetulla tavalla. Veneilijöitä tavoitettiin jonkin verran asukashaastattelujen yhteydessä ja kalastuksesta saatiin tietoja myös asiantuntijahaastattelujen yhteydessä, vaikka kalastukseen liittyvä osallistuva havainnointi ei toteutunut. Suistoalueella tapahtuvasta metsästyksestä saatiin yksi kävelyhaastattelu, joka ei liittynyt suoraan metsästystapahtumaan, mutta jonka aikana saatiin havainto- ja haastatteluaineistoa harrastajan metsästystapahtumiin liittyvistä paikkasuhteista.

Tutkimuksen laadullisen osuuden tärkein ja aikaa vievin työvaihe oli kenttätyö, johon kuului havainnointia, go along -haastatteluja ja osallistumista erilaisiin rannoilla tapahtuviin aktiviteetteihin.

Tutkimusmenetelmiä kuvataan tarkemmin luvussa **Valitut työkalut**. Kenttätyöt etenivät aineistolähtöisesti siten, että alueille, joilta saatiin helposti ja monipuolista tietoa, tehtiin uusintakäyntejä tiedon tarkentamiseksi ja monipuolistamiseksi edelleen. Alueilla, joilla ihmisiä liikkui vähemmän, keskityttiin

enemmän fyysisen ympäristön havainnointiin 2—3 havainnointikäynnillä, eikä alueille enää havainnointitiedon kartuttua palattu.

Laadullisen tutkimusosuuden jälkeen hankkeessa tehtiin kyselytutkimusosuus keväällä 2020. Mapti-onnaire -työkalulla toteutetussa karttakyselyssä selvitettiin jokeen liittyviä kauniita paikkoja, mieli-paikkoja, kohtaamispaikkoja, aktiviteettien paikkoja, kehittämisen paikkoja ja reittejä. Kyselytutkimus onnistui hyvin ja vastaajien määrä antaa mahdollisuuden tilastollisiin yleistyksiin. Karttakyselyn tuloksia verrattiin kenttätyömenetelmin saatuun tietoon. Jo kenttätyövaiheen aikana tehtiin viranhaltijoille ja luottamushenkilöille suunnattu kysely. Siihen vastasi seitsemäntoista henkilöä, joista suurin osa työskenteli kaupunkisuunnittelun, teknisten palveluiden sekä ympäristö- ja luontopalveluiden toimialoilla. Lisäksi vastaajia oli kaupungin kulttuuripalveluiden sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden aloilta, aluekehitystyön alalta, tutkimuksen ja koulutuksen piiristä, kaupungin luottamushenkilöistä sekä muilta aloilta. Vastaajien pienen määrän takia tämän kyselyn tuloksia ei voi pitää yleistettävänä, mutta niistä on mainintoja raportissa.

Esimerkkejä paikkojen arkisista merkityksistä voivat olla hengelliset / uskonnolliset ympäristöt, kasvatukseen liittyvät paikat, kauneusarvot, kohtauspaikat, kulttuuriperintö tai virkistysarvot. Yhdessä näistä rakentuvat ihmisten kokema paikan tuntu ja paikallinen kulttuuri. Porin jokiympäristöissä näitä voivat olla julkinen taide, päihdeongelmaisten ajanviettopaikat, luonnonsuojelualue, siirtolapuutarha, minkinraudat suiston rantaniityllä ja jazzfestivaali Kirjurinluodossa – riippuen siitä kuinka tärkeinä ne näyttäytyvät porilaisten elämäntavassa.

Kuva 1. Ennen pesukoneiden ja vesijohdon yleistymistä jokirantoja käytettiin pyykinpesuun. Kuva: Kustaa Emil Klint 1910—1939, Satakunnan museo, kuva-arkisto / Finna.

Kulttuurisuunnittelu

Kulttuurisuunnittelulla tarkoitetaan hallinnolliset rajat ylittävää, alhaalta ylöspäin suuntautuvaa kaupunkisuunnittelun työskentelytapaa, jossa tavoitteena on paikkaan sidottujen kulttuuristen resurssien havaitseminen, hyödyntäminen ja vahvistaminen sekä asukkaiden vahva osallisuus. Kulttuurisuunnittelu on onnistuessaan jatkuva, yhteisön ylläpitämä prosessi. Sen tarve syntyy usein kaupunkitilan muutostilanteissa, johon voi myös liittyä eri ryhmien tai hallinnon ja asukkaiden välisiä jännitteitä.

Kulttuurisuunnittelu pohjautuu laaja-alaiseen, materiaaliseen kulttuurikäsitteeseen. Kulttuuri kattaa kaikki arkisen elämään ja elinympäristön ilmiöt, eikä siten ole vain kulttuurialaan, kuten taiteeseen, kulttuuriperintöön tai kulttuuriharrastuksiin, liittyvää. Siksi myös kulttuurisuunnittelu ylittää eri hallinnonalojen rajat.

Kulttuurikartoitus

Kulttuurikartoitus (*cultural mapping*) on kulttuurisuunnittelun keskeinen osa. Kulttuurikartoituksen avulla voidaan tarkastella valitun kohdealueen kulttuurisia käyttöjä ja merkityksiä ja esittää niitä karttaesityksinä.

Kulttuurikartoitus on useita eri menetelmiä käyttävä lähestymistapa, jonka lähin tausta on käytännön kaupunkisuunnittelussa ja -kehittämisessä. Se auttaa kohdealueen ruohonjuuritason toimijoita, kuten asukkaita tai taiteilijoita, osallistumaan tutkimukseen ja suunnitteluun. Kulttuurikartoituksen lähtökohtia ovat tasavertaisuus ja osallisuus, joten siinä on erityisen tärkeää tuoda esiin tavanomaisessa suunnitteluosallistamisessa helposti marginaaliin jäävät ryhmät ja paikallinen hiljainen tieto.

Kulttuurikartoituksen avulla on mahdollista saada näkyviin kulttuurisia ilmiöitä, jotka eivät aina tule esille rutiinimaisissa kaupunkisuunnittelu- tai kulttuuritoimialan selvityksissä. Tällaisia ovat esimerkiksi yhteisöjen identiteeteille tärkeät asiat, ympäristön suunnittemattomat arkiset käyttötavat, kohtaamis- ja mielipaikat tai paikkoihin liittyvät pelot ja ristiriidat.

Porilaisten toimijoiden ja toimijuuksien kirjo

Käyttöjen ja paikkasuhteiden moninaisuuden havaitsemiseksi tärkeää on selvittää erilaiset toimijaryhmät ja soveltaa monipuolisesti erilaisia kenttätymetodeja. Institutionaalinen osallistaminen tavoittaa helpoimmin aktiivisimmat ja eniten sosiaalista pääomaa omaavat ryhmät, jolloin esimerkiksi vanhukset, lapset, nuoret, maahanmuuttajat ja sosiaalisesti syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat henkilöt saattavat jäädä katveeseen. Institutionaalisella osallistamisella saadun tiedon vaikuttavuuden on myös arvioitu jäävän usein heikoksi.¹

Toimijoita lähdettiin kartoittamaan ensin asiantuntijahaastatteluissa, mutta käsitys toimijoista ja toimijuuksista laajeni edelleen kenttätymetodien myötä. Toimijakartoitus jäi kuitenkin vajaaksi, koska kaikkia tiedossa olevia toimijaryhmiä ei ollut mahdollista tavoittaa suoraan ja joistain toimijaryhmistä oli mahdollista saada vain välillistä tietoa käytön jälkiä havainnoimalla. Osa käytöistä tuli esille karttakyselyssä, mutta ei kenttätymetodien käytössä. Eniten käytäjiä oli keskustan alueelta, mutta joella ja jokivarressa käytiin myös muista kaupunginosista. Kyselyssä annetut karttamerkinnät liittyivät ulkoiluun, kalastukseen, mielipaikkoihin, joen katseluun ja kauniisiin paikkoihin.

Toimijaryhmien taustamuuttajat

Kokemäenjokea ja sen rantoja käytetään hyvin eri tavoin, mutta selkeitä tarkkarajaisia toimijaryhmiä oli hankala erottaa. Kaikkia toimijaryhmiä ei saatu selville ja toimijuus paikantui erilaisiin viitekehyksiin, kuten asuinpaikkaan, harrastuksiin, työhön, ikä- ja sosiaaliryhmiin sekä ajallisiin ja tilallisiin jatkumoihin. Toimijuuksien jatkuvuus ja intensiteetti vaihtelivat myös huomattavasti ja se vaikutti paikka-suhteisiin:

Tultiin tähän pojan kanssa heittelemään (uistinta), kun poika innostui kalastamisesta. Mua ei se niin kiinnosta. Tähän sitten satuttiin tulemaan, kun tässä on hyvä paikka heitellä. En tiedä, miten suosittu paikka tämä on.

Nuorehko mies lapsen kanssa ongella Raatimiehenluodossa

Joissain tapauksissa myös yhteisen kielen puuttuminen hankaloitti toimijaryhmien selvittämistä. Havainnointi toi jo yksinäänkin tietoa siitä, miten eri paikoissa toimitaan. Seuraava ote kenttäpäiväkirjasta havainnollistaa saadun tiedon luonnetta. Muis-tiinpanoissa kuvattua havainnointia tehtiin lämpimänä kesäiltana Kirjurinluodolla ja Raatimiehenluodolla.

Kuva 2. Erityisesti lasten ja nuorten suosimiin paikkoihin kuuluu "Karput" Kalaholman koulun takana. Kuva Ilona Hankonen.

Pisteestä 146 lähti perhe kanootilla joelle. 2 kahden hengen kajakkia, koira mukana kajakin kannella. En ehtinyt haastatella. Haastattelemani kalastaja tästä pisteestä noin 20—30 metriä alajuoksulle päin.

149 nuoripari Pormestarinsillan pielessä olevalla kannaksella piknikillä. Ovat juuri lähdössä, mukana kassilinen juomatölkkejä ja viltti. Kehuvat paikkaa rauhalliseksi. Sanoivat valinneensa paikan, koska siinä ei ole niin paljon muita ihmisiä, eikä lapsia, kuten Kirvatsissa tai onkijoita, kuten alajuoksulle mentäessä. Sanovat, että paikalla on kiva istuskella ja katsoa ohi meneviä veneitä. Korostavat, että roskat pitää viedä mennessään. Nainen sanoo, että grillipaikka paikalla olisi kiva. Paikassa on poltettu nuotiota. Sanovat, että paikalla käy muitakin, minkä huomaa nuotionjätteistä ja jotain pieniä roskia joskus löytyy. Nainen sanoo, että penkkejä on, mutta aika harvakseltaan, voisi olla enemmän.

Etenkin asuinpaikkaan kytkeytyvän toimijuuden osalta ihmiset olivat varsin avoimia. Omasta asuinalueesta ja sen kohokohdista kerrottiin mielellään ja paikat vaikuttivat kytkeytyvän vahvasti alueelliseen identiteettiin. Moni esimerkiksi kertoi, miten pitkään on asunut tietyllä alueella ja miten hyvin tuntee jonkin paikan rannassa. Paikkojen pitkäaikaisista muutoksista ja alueiden historiasta kerrottiin myös paljon. Harrastuksiin ja ikään liittyvistä toimijapostioista ja paikkasuhteista kerrottiin myös, mutta ei

yhtä paljon ja avoimesti kuin asuinpaikkaan liittyvistä.

Nuorten ohella muita ikäluokkaan ja paikkaan kytkeytyviä toimijaryhmiä ei kvalitatiivisessa aineistossa tule selkeästi esille. Rannoilla liikkuvat ja oleskelevat kaikenikäiset. Kenttätyössä tavoitetut ikäihmiset ehkä muita useammin kertoivat asuvansa haastattelupaikan läheisyydessä eli he liikkuvat lähellä kotia sijaitsevilla rannoilla. Ikäihmisten puheessa ei tullut juuri lainkaan esille paikkoihin liittyviä sosiaalisia pelkoja. Karttakyselyaineiston perusteella yli 65-vuotiaat käyttävät luontotorneja ja harrastavat oleskelua ja joen katselemista muita ikäryhmiä enemmän. Tämä saattaa selittyä sillä, että eläkeikäisillä on enemmän vapaa-aikaa käytettävissään ja toisaalta liikunnallisemmat harrastukset eivät kaikilta enää iän myötä onnistu.

Karttakyselyyn vastaajien sukupuoli vaikutti vastausten sisältöön jonkin verran. Miehet olivat merkinneet karttapisteitä naisia enemmän suiston saariin ja vesialueille. Tämä selittynee sillä, että miehet kertoivat naisia useammin harrastavansa veneilyä ja kalastusta.

Karttakyselyssä miesten ja naisten antamia karttapistevastauksia voidaan varovasti ja lukuisat mahdolliset virhelähteet huomioiden tulkita niin, että miehet pitävät naisia enemmän urbaanissa julkisessa tilassa paikoista, joissa voi seurata kaupunki-elämää ja sopia kohtaamisia muiden ihmisten

kanssa, naiset puolestaan suosivat kaupunkiluontoa ja ulkoilureittejä.

Harrastajaryhmien joki

Harrastajaryhmistä sain kenttätövävaiheessa kontaktin melojiin, joiden edustaja kertoi avainhenkilöhaastattelussa harrastuksen suosioista ja Melamajavat ry:n toiminnasta. Asukashaastattelujen joukossa oli joen perinteisiä käyttömuotoja, kuten veneilyä, kalastusta ja metsästystä harrastavia. Kovin syvästi ei tämän tutkimuksen puitteissa ehditty perehtyä kaikkiin harrastajaryhmiin ja joidenkin harrastajaryhmien tavoittaminen ei yrityksistä huolimatta onnistunut. Joka tapauksessa porilaisilla näyttäisi olevan paljon jokeen liittyviä toimijuuksia ja monet vaikuttavat kuuluvan useisiin erilaisiin rantojen toimijayhteisöihin, jotka eivät välttämättä ole kovin tarkkarajaisia tai pysyviä.

Esimerkiksi koiranulkoiluttajat ovat ryhmä, jota ei välttämättä ole kovin mielekästä tarkastella muista ulkoilijoista erillisenä ja tarkkarajaisena toimijaryhmänä, vaikka koirien kanssa lenkkeily rannoilla ja uittaminen joessa onkin eri puolilla Poria yleinen rantojen käyttötapa.

Kuva 3. "Porin Amazoniksi" nimetyt pienet, puustorantaiset juovat ovat erityisen suosittuja melomisympäristöjä. Kuva: Ilona Hankonen.

Hyvinkin tarkkarajaisen ja tiiviin harrastajayhteisön toimintana taas voi pitää suurilla kivenlohkareilla kiipeilyä Viinahaminan rannalla Halssissa. Löysin netistä pienen harrastajayhteisön tuottamaa materiaalia kiipeilystä tällä kohteella, mutta en saanut materiaalin julkaisijaan yhteyttä.

Karttakysely antoi kenttätyömenetelmiä yleisluonteisempaa tietoa eri käyttäjäryhmistä ja näiden suosimista paikoista. Veneilyyn liittyviä paikkoja oli kartalle merkitty jokialueelle Pihlavanlahdelta Sunniemelle saakka. 24–44-vuotiaat vastaajat ilmoittivat hieman muita useammin harrastavansa veneilyä. Keskustassa asuvat harrastivat veneilyä hieman muilla alueilla asuvia vähemmän. Veneily on selvästi suositumpaa miesten kuin naisten keskuudessa. Karttakyselyn avovastauksissa veneilyä ja soutuja mainittiin toimintamuotoina. Pari vastaajaa kertoivat myös sen, etteivät veneile, mikä sekin osaltaan kertoo veneilyn tavallisuudesta.

Uimapaikkoja karttakyselyyn vastaajat olivat merkinneet luonnollisesti eniten Kirjurinluodon uimarantaan. Joessa uimista harrastavat ilmeisesti ovat epäyhtenäinen joukko ja uimista harrastetaan osittain omilla rannoilla, koska uimapaikat vaihtelivat menetelmistä riippuen. Sekä uinti että melonta olivat erityisesti nuorten harrastuksia ja painotuivat itä- ja länsiporilaisiin. Melonta oli suosittua suistoalueella mutta ei ulottunut Hevosluotoa edemmäs keskustasta.

Sup-lautailu on uudempi, nuorten suosima vesiaktiiviteetti, joka tuli hieman esille sekä kenttätyössä että karttakyselyssä. Talviliikuntalajeja eli hiihtoa ja luistelua merkittiin karttakyselyssä harrastettavaksi jokiympäristössä erityisesti Luotojen alueella. Läkäämmät vaikuttajat harrastavan näitä hieman nuoria enemmän, mutta tilastollisesti merkittävää eroa kyselyaineisto ei antanut. Myöskään asuinpaikka ei vaikuttanut merkittävästi.

Asukasyhdistyksiä voi pitää suhteessa kaupunkitiilaan toimijoina, jotka sijoittuvat asukkaiden ja kaupunkisuunnittelun rajapinnalle. Ne tuovat kaupunkisuunnittelusta vastaavien tahojen tietoisuuteen asukkaiden tarpeita, toiveita ja ideoita ja toimivat yhteisöjen edustajina ympäristön suunnittelua koskevilla neuvotteluilla. Tämä tieto on kuitenkin väistämättä asukasyhteisöissä vallitsevien valtasuhteiden suodattamaa, eikä aina vastaa kaikkien yhteisön jäsenten näkemyksiä.

Asukasyhdistysten toimijarooli voi olla yhteisöllistä toimintaa katalysoiva ja yhteisön aktiivisten toimijoiden aloitteita hallinnon suuntaan kanavoiva. Tyyppillistä asukasyhdistysten piirissä syntyvää yhteisöllistä toimintaa ovat esimerkiksi siivoustalokoot. Porin jokirannoilta löytyi useita esimerkkejä sekä vaikuttavista että aktivoivista asukasyhdistysten toimijarooleista. Useammillakin alueilla asukasyhdistys saattoi toimia molemmissakin rooleissa. Asukasyhdistystoimintaa ei selvitetty karttakyselyssä.

Kalastus on perinteinen ja edelleen hyvin suosittu joen käyttömuoto, josta saatiin tietoa sekä kenttätöyömetodein että karttakyselyllä. Karttakyselyn perusteella tyypillinen joella kalastusta harrastava on 24–44-vuotias ja mies. Nämä ryhmät (ikäryhmä ja sukupuoli) ovat selkeästi ylliedustettuina muihin ikäryhmiin ja naisiin verrattuna. Selkeästi muita vähemmän kalastavat 15–24-vuotiaat, 45–64-vuotiaat sekä keskustan ja Länsi-Porin asukkaat. Mahdollisia syitä tähän pohdin kvalitatiivisen aineiston valossa kappaleessa *Ihana, kamala Kokemäenjoki*. Kaupunkikehittämiseen osallistuville viranhaltijoille ja päättäjille suunnatussa kyselyssä vastaajat olivat melko yksimielisiä seuraavan väitelauseen kanssa:

**Pori ei ole lainkaan riittävässä määrin hyödyn-
tänyt joen virkistykselle ja matkailulle suomia
mahdollisuuksia. Melojille, veneilijöille ja kalas-
tajille suunnattuja palveluita on vähän ja vesi-
alue on huonosti saavutettavissa. Kaupungin
pitäisi panostaa virkistyskäyttöön ja matkailun
tukemiseen huomattavasti enemmän, koska
tästä olisi sekä taloudellista hyötyä että etua
asumisviihtyvyyden kannalta.**

Vastausten lukuarvot asteikolla 0–10 sijoittuivat yhtä jokseenkin eri mieltä olevaa (lukuarvo 2) lukuun ottamatta välille 7–10 keskiarvon ollessa 8,33 ja mediaanin 8. Tästä aiheesta vastaajilla oli selkeästi mielipide olemassa, koska lukuarvoihin 4–6 sijoituvia vastauksia ei ollut lainkaan.

Kaupunkiympäristö kehollisena kokemuksena

Vaikka ihmisen aisteista näköaisti on hyvin keskeinen, ei ympäristöä koeta pelkästään – tai edes pääasiassa – katsomalla. Kaupunkiympäristön kokeamiseen vaikuttavat ympäristön fyysiset tekijät, kuten alustan materiaali ja kaltevuus, tuulisuus, varjostus tai sen puuttuminen, säätila, näkyvyys, valaistus, äänimaisema, kulkemista hidastavat elementit (esim. korkea kasvillisuus) ja mahdollisuus istuutumiseen. Samoin suuri vaikutus on käyttäjän fyysisillä ominaisuuksilla, kuten kunnolla, koolla, aistien toiminnalla, toimintakyvyn rajoitteilla sekä kehon jatkeena toimivilla elementeillä, kuten vaateet, jalkineet, polkupyörä tai kävelysauvat.

Kun arvioin esimerkiksi suurista kivenlohkareista koostuvan rantapenkereen vesirajan kohdalla Linna-sillan itäpuolella joen pohjoisrannalla vaikeakulkuisiksi, arvioin sen vaikeakulkuisiksi omasta näkökulmastani. Jollekulle toiselle sama paikka voisi olla helppokulkuinen tai täysin saavuttamaton. Myös erilaisiin ympäristöihin liittyvä kokemusperäinen tieto voi vaikuttaa ympäristön koettuun käytettävyyteen. Esimerkiksi Isojoenrannan vanhan saharakennuksen takana on pala luonnontilaista rantaluhtaa, jonka koin hyvin helppokulkuisena ja miellyttävänä korkeasta kasvillisuudesta huolimatta, koska olen liikkunut saman tyyppisissä luonnonympäristöissä paljon. Jollekulle toiselle paikka voi olla

hyvinkin vaikeasti lähestyttävä, vaikka fyysiset edellytykset olisivat samat.

Ympäristön kehollisen kokemisen tutkimiseen tarvitaan siis muutakin kuin oman kehon avulla saatuja havaintoja. Tähän liittyviä tiedontarpeita palvelevat metodit, joilla on mahdollisuus tavoittaa paljon ihmisiä, kuten tässä tutkimuksessa käytetty go along -haastattelu. Jo pelkkä havainnointikin toi tietoa siitä, miten erilaisten ympäristöjen käytettävyyttä koetaan: on luultavaa, että koettu helppokäyttöisyys lisää käyttöä ja näin ollen myös havainnoinnin aikana nähtyjen käyttäjien määrää. Paikoissa, joissa maanpintaa hallitsee luontainen kasvillisuus, on käyttömäärää usein helppo arvioida myös kasvillisuuden kuluneisuuden perusteella. Satunnainenkin kulkija jättää korkeaan kasvillisuuteen jälkensä ja jatkuva liikkuminen kuluttaa maastoon polkuja ja kasvipeitteettömiä alueita.

Vesikansalaisuus

Vesi on rauhoittava elementti, kulttuurihistoriaa, joka kytkee ihmiset paikkaan sukupolvesta toiseen. Vesi on luonnon monimuotoisuutta, joka tällä hetkellä on vakavasti uhattuna.

Nainen, ikäryhmä 45–64, karttakysely

Graeme Evans² käyttää vesikansalaisuuden (*hydrocitzenship*) käsitettä Porissa toteutetun tyyppisen, veteen liittyviä paikkasidonnaisia merkityksiä ja mieltymyksiä kartoittavan tutkimuksen yhteydessä.

Kuva 4. Pormestarinluodon rantapolun järeä ja tiheä puusto antaa suojaa, rannasta avautuu näkymiä joelle. Kuva: Ilona Hankonen.

Käsitteen taustana on ympäristökansalaisuuden käsite, jolla viitataan ihmisen tietoiseen asemoitumiseen suhteessa ympäristöön ja erityisesti ympäristön vastuulliseen käyttöön.

Ympäristökansalaisuutta on määritelty eri tavoin yksilön erilaisista toimijuuksista käsin. Tavallinen tapa käsittää ympäristökansalaisuus pohjautuu kuluttamiseen, jolloin yksilön rooli on normatiivinen ja melko passiivinen.³ Kotimaisessa tutkimuksessa Santaoja⁴ ja Peltola⁵ ehdottavat aktiivisempaa ympäristökansalaisuuden määrittelyä. Nagy & Schlappa⁶

lainaavat puolestaan kulttuurisuunnittelun käsitteen luoneen Colin Mercerin kulttuurisen kansalaisuuden käsitettä, jolla viitataan yksilön tai yhteisön kykyyn vahvistaa ja säilyttää luottamuksena, huolehtimisena ja yhteenkuuluvuutena ilmenevää sosiaalista pääomaa. Tässä raportissa kulttuurisuunnittelu nähdään mahdollisuutena yhdistää ympäristökansalaisuutta ja kulttuurisen kansalaisuutta keskenään.

Raportissa pyritään hahmottelemaan vesikansalaisuuden käsitettä siten, että kulttuurikartoituksessa ei määritellä normatiivisesti hyvää toimintatapaa, vaan paikallinen kulttuuri ilmenee sellaisena kuin se on. Tutkijan tehtävä ei ole arvottaa vaan havainnoida toimijayhteisöjä. Lähiympäristön arkinen käyttö ja merkityksellistyminen voi olla ristiriidassa institutionaalisten toimijoiden ja vallankäyttäjien tavoitteiden kanssa. Esimerkiksi lintujen talviruokinta tai nuotiopaikka kaupunkikeskustan jokirannassa voivat olla viranomaisen silmissä roskaamista ja terveys- tai turvallisuusriski mutta asukkaille merkityksellisiä lähiympäristön käyttötapoja.

Vesikansalaisuus ilmenee tässä tutkimuksessa paikoihin kiinnittyvänä toimijuutena. Paikan käsite ankuroituu työssä humanistisen maantieteen traditioon, joka määrittelee paikan spatiaalisen sijainnin kantamien kulttuuristen merkitysten kautta. Pauli Tapani Karjalaisen⁷ sanoin paikka on ajan, tilan ja minuuden solmukohta.

Edward S. Casey⁸ käyttää tiheän paikan (thick places) käsitettä kuvaamaan paikkoja, joihin liittyy intensiivisiä kulttuurisia merkityksiä. Tiheän paikan käsitettä on käytetty kaupunkitutkimuksessa kuvaamaan asuinyhteisöille merkityksellisiä paikkoja ja niiden merkitysten rakentumista arjen käytännöissä.⁹ Tässä raportissa on hyödynnetty sekä kulttuurimaantieteen että uudemman uusmaterialistisen ja posthumanistisen teorian käsitteistöä.

Kuva 5. Luonnonhoitolaidunnusta Fleiviikin rantaniityllä suistossa. Kuva: Ilona Hankonen.

2 Kenttätyökalut

- Tutkimuksen alkuvaiheessa haastateltiin asukkaita, eri alojen asiantuntijoita ja taiteilijoita
- Työpajoja järjestettiin kolme ja ne oli suunnattu eri ikäryhmille
- Merkittävä osa tiedosta saatiin havainnoimalla ympäristöä ja tekemällä havainnoinnin ohessa go along -haastatteluja
- Karttakysely tuotti tutkimuksen määrällisen aineiston, mutta myös täydentävää laadullista aineistoa.

Kuva 6. Sorsia Kirjurinluodolla. Kuva: Ilona Hankonen.

Haastattelut ja verkkokysely

Tutkimuksen aikana tehtiin 34 etukäteen sovittua haastattelua, jotka nauhoitettiin ja purettiin muistioiksi. Haastattelut jakaantuivat asiantuntija- ja asukashaastatteluihin. Näiden sisällöt poikkesivat jonkin verran toisistaan. Asiantuntijoina haastateltiin kaavoituksen, viheraluesuunnittelun, kaupunkirakentamisen, luontopalveluiden, yrityskehittämisen sekä opetuksen ja tutkimuksen aloilla työskenteleviä. Lisäksi toteutettiin verkossa Webropol-kysely, joka lähetettiin kaupunkisuunnittelun, ympäristöviraston, puistotoimen, infrasuunnittelun, liikuntapalveluiden ja kulttuuritoimen keskeisille työntekijöille, kaupunkisuunnitteluun liittyvissä yrityskehittämisen, opetuksen ja tutkimuksen tehtävissä työskenteleville sekä kaupungin luottamushenkilöille.

Asukasryhmien edustajina haastateltiin eri tavoin kaupunkitilaa käyttäviä ja siinä eri aspekteista kiinnostuneita henkilöitä. Näiden henkilöiden joukossa oli varsin tavallisten asukkaiden ohella asukasyhdistysten, mielenterveysseuran, erilaisia vesiaktiviteetteja harrastavien, jokiympäristöä taiteellisesti hyödyntävien sekä neljännen sektorin ympäristöliikkeen edustajia. Yksi haastatelluista oli vuoden Suomessa asunut maahanmuuttaja, jolla oli perspektiiviä hyvin erilaiseen jokiympäristöön synnyinmaassaan. Yhtään aktiiviviljelijää ei tavoitettu

haastattelua varten, sen sijaan asukashaastateltujen joukossa on yksi eläkkeellä oleva maataloustuottaja, joka on viljellyt maata Luotojen alueella koko työikänsä ajan.

Useimmat viranhaltijoiden haastattelut tehtiin haastateltavan työhuoneessa tai puhelimitse haastateltavan ajan säästämiseksi. Osa näistäkin haastatteluista kuitenkin pystyttiin toteuttamaan ulkona kävelyhaastatteluina. Asukastoimijoiden haastattelut pyrittiin tekemään pääsääntöisesti kävelyhaastatteluina, mutta myös näistä osa tehtiin kokonaan tai osittain sisällä pöydän ääressä tai esimerkiksi haastateltavan pihapiirissä, jolloin haastattelun aikana oli ainakin rajoitetusti mahdollisuus tarkkailla ympäristöä. Haastattelutapaan vaikutti ensisijaisesti haastateltavan mahdollisuus käyttää aikaa haastatteluun ja haastateltavan jaksaminen.

Asiantuntijahaastattelujen teemat tarkentuivat kunkin haastateltavan osalta heidän osaamisalueeseensa. Tarkoituksena oli selvittää jokiympäristön erilaisia käyttäjiä ja käyttäjäryhmiä, näiden välisiä suhteita sekä jokiympäristössä toimimiseen liittyviä haasteita eri alojen näkökulmista. Asukashaastatteluissa kysyttiin haastateltavien henkilökohtaisista kokemuksista jokiympäristössä eri elämänvaiheissa, erilaisista käyttötavoista, liittymisestä erilaisiin käyttäjä- ja asukasyhteisöihin sekä näkemyksistä alueiden käyttöön ja kehittämiseen liittyen.

Kuva 7. Arkiset käytännöt eivät välttämättä tule esille strukturoiduissa haastatteluissa. Kuva: Ilona Hankonen.

Havainnointi ja go along -haastattelut

Tutkimuksen perusmetodi oli havainnointi. Kävelin useita kertoja jokirantoja pitkin eri kohteissa, keräsin paikkatietoa havaitsemistani käytön jäljistä, ihmisistä ja toiminnoista ja tein havainnoinnin ohessa go along -haastatteluja rantojen käyttäjille. Havainnot kertyi mm. eri paikkojen kuluneisuudesta, roskaantumisesta, poluista, erilaisiin oleskelun ja käytön muotoihin viittaavista jäljistä ja rakenteista, käyttäjien välisiin konflikteihin viittavista ilmiöistä (esim. kieltokyltit), käyttöä ohjaavista rakenteista, julkisen tilan haltuun ottamisesta eri-

laisin symbolisin tavoin sekä tilan käyttäjistä itsestään. Kävelyhaastattelu on haastattelun muoto, jossa informantin kanssa liikutaan haastattelun aiheeseen liittyvässä ympäristössä haastattelun aikana. Jokisen ym.¹⁰ sanoin "[n]äin saadaan kokemuksellisuuteen, paikkaan, tiedonmuodostukseen ja paikalliseen kulttuuriin kiinnittyvää monipuolista tutkimusaineistoa, joka on herkistynyttä haastateltavan ympäristösuhteille". Tutkijan mielenkiintoa voi kohdistua myös liikkumiseen itsessään. Menetelmä ei nimestään huolimatta edellytä nimenomaan kävelemällä liikkumista.

Go along -haastattelu on kävelyhaastattelun niukasti strukturoitu muoto. Siinä haastattelutilanteet eivät ole ennalta sovittuja, vaan haastattelijä ottaa kontaktin ympäristössä sattumalta kohtaamiinsa ihmisiin ja pyytää heitä keskustelemaan hetken kanssaan. Haastattelijä ja haastateltava voivat pysähtyä haastattelun ajaksi tai haastattelijä voi seurata haastateltavaa jonkin aikaa reitillä, jota hän on muutenkin kulkemassa.

Osallistuvaa havainnointia ja sen yhteydessä toteutettuja go along -haastatteluja tehtiin Porissa eri alueilla joen läheisyydessä. Havainnoinnissa painotettiin erityisesti alueita, joissa rantaympäristöjen käyttö oli runsainta. Lisäksi havainnointia tehtiin jonkin verran myös muilla alueilla.

Go along -haastattelujen haasteena oli ratkaistava tutkimusetiikkaan ja tietosuojaan liittyviä kysymyksiä. Ongelma ratkaistiin siten, että keskusteluja

ei nauhoitettu, eikä haastatelluista tallennettu mitään sellaisia tunnistetietoja, jotka vaarantaisivat anonymiteetin. Keskustelutilanteista saneltiin tilanteen päätyttyä lyhyt muistio nauhalle ja nämä purettiin kenttäpäiväkirjaan, johon merkittiin kaikki havainnoinnin aikana tehdyt huomiot rantojen käytöstä, käytön jäljistä ja käyttäjistä. Haastatelluista tehtiin lyhyt yleisluonteinen kuvaus, jossa mainittiin haastatellun oletettu sukupuoli ja ikäluokka sekä minkälaisessa seurassa tai miten varustautuneena (esim. kävelysauvat, koira) hän liikkui.

Kenttäpäiväkirjaan kertyi yleistasoisuudessaan henkilöiden anonymiteetin säilyttäviä luonnehdintoja, kuten *iäkäs mieshenkilö sauvakävelylenkillä, nuorehko maahanmuuttajapariskunta piknikillä tai keski-ikäinen nainen koira ulkoiluttamassa.*

Go along -haastatteluissa kysyin haastateltavilta, mitä he pitävät paikasta, miksi juuri tämä paikka on valikoitunut käsillä olevaan toimintaan, kuinka usein henkilö käyttää paikkaa, paljonko muut sitä käyttävät ja mitä muita käyttötapoja henkilö on havainnut. Lisäksi saatoin haastateltavan kertoman pohjalta esittää jonkin lisäkysymyksen. Yksikään go along -haastattelujen kohteista ei kieltäytynyt keskustelusta ja vain yksi vaikutti suhtautuvan siihen hieman varauksella. Osa henkilöistä halusi keskustella melko pitkäänkin ja kertoi laveasti teemaan liittyvistä kokemuksistaan ja ajatuksistaan. Yhteensä kävin maastossa lähes kaksisataa keskus-

telua ranta-alueilla liikkuvien ja toimivien ihmisten kanssa.

Keskustelut maastossa toivat paljon tietoa arkisista ja materiaalisista käytännöistä ja ilmiöistä sekä ihmisen vuorovaikutuksesta toistensa ja ympäristön muiden elementtien kanssa. Ympäristössä havaitut asiat toivat keskusteluihin uusia aineksia haastateltujen aikaisempien kokemusten rinnalle. Juuri tämä tekee go along -haastattelusta antoisan etnografisen menetelmän, joka soveltuu hyvin kulttuurikartoitukseen, erityisesti yhdistettynä osallistuvaan havainnointiin. Esimerkkinä voi toimia tilanne, jossa haastateltava yllättäen havaitsi Varvourinjuovan rannassa lähes kokonaan maan alle hautautuneen romun – mahdollisesti auton tai veneen – ja ryhtyi kiinnostuneena tutkimaan sitä ei mitenkään olisi voinut tulla keskustelun kohteeksi pöydän ääressä keskusteltaessa.

- Mikäs siel on? Töröttää.
- Mikä siel töröttää?
- Joku vanha...
- Hei onk se vene? Onk siihen vene hautautunut?
- En tie, voisko ol. Ei ku kato, se on joku laite.
- Siin on ihan joku vieterikin, tommonen jousikin menee niinku.
- Kato joo.
- Ei ku hei, katoppas näin päin sitä.
- Voisko tossa olla lampun niinku tommonen?
- En tie. En mä osaa. Vai onk tää autonraato?
- Nii-i. En tie.

- Tää onki jännä.
- Siin tönöttää. Se on ollu siin muutammat vuodet.

Go along -haastattelujen avulla oli mahdollista syventää havainnointitietoa ympäristöstä. Esimerkiksi pelkällä havainnoinnilla saatu tieto paljon käytössä olevasta, epävirallisesta nuotiopaikasta syventyi, kun pääsin haastattelemaan nuotiopaikalla iltaa viettäviä nuoria.

Työpajat

Hanke järjesti kolme työpajatyypistä tilaisuutta, joista jokainen oli kohdennettu tietylle ikäryhmälle. 5-6-vuotiaiden lasten kanssa työskenneltiin Polsanluodossa kesäkuussa, nuorten kanssa lukiolaisten tiedekahvilassa huhtikuussa ja iäkkäiden henkilöiden kanssa Ruskakodin muistelutuokiossa maaliskuussa. Lisäksi tehtiin kaksi yleisölle avointa kävelyretkeä lähiympäristöön Pormestarinluodon asukkaiden kanssa. Nämä järjestettiin yhteistyössä Pormestarinluodon asukastuvan ja lähiötyöntekijän kanssa.

Näistä lukiolaisille suunnattu tilaisuus oli lähimpänä perinteistä työpajatyöskentelyä ryhmätöineen. Työpajan luonne oli vastavuoroinen. Lukiolaisten tiedekahviloissa tarkoituksena on esitellä lukiolaisille erilaisia tieteenaloja ja akateemisia oppiaineita jatko-opintosuunnittelun tueksi. Toteutin humanistista ympäristöntutkimusta esittelevän tiedekahvilan osallistavalla metodilla, jossa osallistujat saivat esittelevän alustuksen jälkeen tutustua alan tutkimuk-

seen työpajassa. Osallistujat jakaantuivat viiteen ryhmään, jotka kiersivät viidellä eri tehtävapistellä, joista kullakin pohdittiin yhdessä yhtä jokeen liittyvää teemaa ja kirjoitettiin isollepaperille, mitä teemasta tulee mieleen. Tehtävapisteen teemat olivat:

1. Minkälaiset ihmisryhmät käyttävät Kokemäenjokea Porin kaupungin alueella?
2. Mitkä paikat Kokemäenjoella tai sen rannoilla ovat Sinulle tärkeitä? Merkitse karttaan!
3. Mitä asioita Sinulle tulee mieleen Kokemäenjoesta?
4. Mitä kaikkea joella tai sen rannoilla voi tehdä?
5. Onko jotain, mitä haluaisit muuttaa joessa tai sen rannoilla?

Tarkoituksena oli kartoittaa nuorten käsityksiä jokeen liittyvistä toimijoista, toiminnoista, arvoista, mielikuvista ja näiden sijoittumisesta kartalle. Työpajaan osallistui noin 25 lukiolaista ja opettajaa. Keskustelu oli vilkasta ja osallistujat kiinnostuneita aiheesta. Nuorille joki näyttäytyi ennen kaikkea vapaa-ajan ja sosiaalisen kanssakäymisen ympäristönä. Koska kyse oli 2000-luvun taitteessa syntyneistä, heillä oli koko elämänsä ajalta kokemus suhteellisen puhtaasta, arvostetusta ja moniin käyttötarkoituksiin soveltuvasta joesta.

Ruskakodin asukkaiden kanssa käyty keskustelu oli tilaisuuksista vähiten työpajatyypinen. Kyseessä oli enemmänkin vapaamuotoinen muistelu- ja keskustelutuokio, jota ohjasin kysymyksillä ja kuvilla. Tuo-

kioon osallistui kahdeksan Ruskakodin asukasta. Ruskakodissa esille nousivat jokirannassa sijaitsevat paikat ja niihin liittyneet käytöt ja toiminnot. Esille nousseita teemoja olivat kalastus, uiminen, pyykinpesu, teollisuus, tukinuitto, joen saastuminen, vapaa-ajanviettopaikat, vesillä liikkuminen, tavaraliikenne joella sekä tulvat. Toejokea muisteltiin sellaisena kuin se oli ennen patoamista. Joen silminnähtävä likaisuus ja paha haju osallistujien ollessa työiässä sekä teollisuustyö olivat jokimuis-toissa vahvasti läsnä.

Lasten retki Polsanluotoon toteutettiin yhteistyössä Porin lastenkulttuurikeskuksen ja Veturitallin päiväkodin kanssa. Osallistujat olivat vuorohoitoryhmän 5–6-vuotiaita lapsia, jotka asuivat eri puolilla Poria. Päiväkodilta käveltiin Polsaluotoon, jossa leikittiin, tutkittiin ympäristöä, keskusteltiin ja valokuvattiin. Retki kesti kaiken kaikkiaan kolme tuntia. Lapset saivat ottaa kukin viisi valokuvaa valitsemistaan kohteista. Toiminnan tarkoituksena oli selvittää lasten suhdetta jokeen ja tapaa orientoitua luonnonympäristöön jokirannassa. Retkellä nousi keskeisesti esille lasten myönteisten odotusten sävyttämä, tutkiva, yksityiskohtiin paneutuva, toiminnallinen ja vuorovaikutteinen suhde ympäristöön.

Valokuvaaminen oli hyvä tapa tuoda esille lasten orientoitumista ympäristöön ja luontoon, koska päiväkotikäiset eivät vielä kovin hyvin tunne luontoon liittyviä kulttuurisia kategorisointeja ja luontovalokuvauksen konventiot ovat heille vieraita.

Lapset saivat kuvata vapaasti, jolloin voisi olettaa, että kuvaamisella tuotettu tieto lasten ympäristöön orientoitumisesta ei ollut ainakaan kovin vahvasti aikuisten omaksumien konventioiden välittämää, vaikka tällaisistakin oli heijastuksia havaittavissa lasten kanssa käydyissä keskusteluissa.

Kuva 8. Ikäihmiset muistelivat jokakeväisiä tulvia joen pohjoispuolen asuinalueilla. Kuvassa kevättulva vuonna 1955. Kuva: Sven Raita, Satakunnan museo, kuva-arkisto / Finna.

Kuvien määrää rajattiin aluksi, jotta kaikki saivat aikaa kuvata ja jotta lapset keskittyisivät enemmän kuvauskohteiden valintaan.

Kun kaikki olivat ottaneet viisi kuvaa, lapset saivat halutessaan ottaa vielä lisää kuvia. Lasten ottamia kuvia työstämiseen järjestettiin vielä toinen työpajapäivä Veturitallin päiväkodilla. Lapset valitsivat kuvista mieleisimmät, jotka tulostettiin valokuvatulostimella paikan päällä. Kuvista keskusteltiin ja tehtiin näyttely päiväkodin tiloihin. Myöhemmin toteutettiin vielä Porin yliopistokeskukseen maise-
mantutkimuksen ja kulttuurituotannon koulutusohjelman tiloihin näyttely lasten tuottamasta kuva- ja keskustelumateriaalista.

Kaikissa kolmessa ikäryhmäkohtaisessa työpajassa osallistujat olivat aiheesta kiinnostuneita ja osallistuivat mielellään. Nuorten ja ikäihmisten osalta tämä oli odotettavaakin, koska he osallistuivat tilaisuuksiin omasta valinnastaan. Päiväkoti-ikäiset jakoivat kolmetuntisen ulkoiluretken hienosti, vain yksi lapsista ilmaisi retken loppupuolella olevansa väsynyt. Polsanluoto oli heille selvästi mieluinen retkikohde.

Kuva 9. Päiväkoti-ikäiset lapset kiinnittivät Polsanluodossa huomiota erityisesti hyönteisiin ja kasvien lehtiin ja kukkiin. Myös ihmisen tuottamat rakenteet, kuten nuotionpohja ja nopeusrajoituskyltti kiinnostivat. Kuva: Veturitallin päiväkodin ryhmä Hiiret 2019.

3 Karttakysely

- Aineistoa kerättiin myös verkkopohjaisen karttakyselyn avulla, jotta joella ja jokivarressa liikkuvien kokemuksellinen tieto voitiin liittää paikkatietoon.
- Karttakysely toteutettiin alkukesällä 2020 ja sitä markkinointiin pääasiassa Facebookissa.
- Vastaaja pystyi merkitsemään kartalle ja kuvailemaan sanallisesti kauniita paikkoja, mielipaikkoja, kohtaamispaikkoja sekä kehitettäviä paikkoja.
- Karttaan oli mahdollista myös merkitä, mitä joen varrella tehdään ja mitä reittejä joen varrella kulkee.
- Paikkatiedon lisäksi kyselyllä selvitettiin, millaisia merkityksiä joella on porilaisille.

Kartta esitystapana ja osallistumiskeinona

Kulttuurikartoituksessa tilan kokijat osallistuvat karttaesitysten tuottamiseen. Tällöin paikkatietoa ja karttaesitystä voidaan käyttää purkamaan valtasuhteita ja paikattomia ympäristön esittämisen tapoja, joiden vahvistamisesta karttaa esitystapana on kritisoitu. Näin ympäristön käyttäjistä tulee tutkimuksen tekijöitä, ei vain tutkimuskohteita. Kartta toimii tällöin yhteisölähtöisenä ja voimaannuttavana esitystapana. Kartan käyttö vaatii kuitenkin osallistujalta yleistä kartanlukutaitoa ja kykyä määrittää puheena olevien paikkojen sijainteja — taitoja jotka eivät ole itsestäänselvyys kaikilla. Tässä raportissa kartta toimii ennen muuta paikkatiedon esittämisen ja analyysin välineenä.

Karttakysely aineistonkeruumenetelmänä

Paikkatieto on tietoa, jolla on sijainti. Sellaisella paikkatiedolla, jota kerätään alueen käyttäjiltä, on useita eri nimiä. Sitä voidaan kutsua kokemukselliseksi¹¹ tai osallistuvaksi paikkatietomenetelmäksi.¹² Englanninkielisessä maailmassa termiksi on vakiintunut PPGIS (*Public Participation GIS*). Sillä viitataan kaikkiin internet-pohjaisiin paikkatietojärjestelmiin, joiden avulla voidaan kerätä paikkatietoa käyttäjiltä.¹³

Kokemuksellista paikkatietoa voidaan kerätä internet-pohjaisilla karttakyselyillä, joiden avulla voidaan tavoittaa suurempia joukkoja kustannustehokkaammin kuin haastattelemalla ihmisiä yksitellen.¹⁴ Karttakysely toimii parhaiten muiden aineistonkeruumenetelmien rinnalla, sillä kyselyt saattavat houkutella tietyn tyyppisiä vastaajaryhmiä. Tietynlaisen vastaajaprofiilin korostuminen kyselyissä on kuitenkin ollut tapauskohtaista ja Kahila-Tani tutkimuspaneelien on tullut johtopäätökseen, että kyselyn markkinoinnilla olisi eniten vaikutusta. Tutkimuksen mukaan henkilökohtaiset kutsut, jotka usein lähetetään postitse, vähentävät korostuneisuutta, mutta voivat tulla kalliiksi. Mikäli kyselyä puolestaan jaetaan avoimesti, ei voida taata, että vastaajajoukosta muodostuu edustava.¹⁵

Karttakyselyjen tuloksiin vaikuttavat skaala, jossa kyselyn kartta esitetään ja millä siihen vastataan, sekä vastaajien kartanlukutaito. Näiden lisäksi vaikuttaa se, mitä kysytään, eli soveltuuko osoittimen

koko määrittämään kysyttyä määrettä. Subjektivi-sille arvoille ei välttämättä ole mahdollista määrittää tarkkaa sijaintia tai alueellista rajausta.¹⁶ Mikäli kysely on internetissä vapaasti vastattavissa, voivat edellä mainittujen lisäksi myös vastaajan teninen osaaminen tai vastaajasta johtumattomat tekniset ongelmat estää tai hankaloittaa vastaamista.

Karttakyselyn suunnittelu ja toteutus

Karttakysely toteutettiin Mapita Oy:n Maptionnaire-kyselytyökalulla, johon Turun yliopistolla on lisenssi. Maptionnairen ohjelmalla kyselyn laatija voi rakentaa kyselystään omanlaisensa ja se mahdollistaa paikkatiedon keräämisen pistemäisenä, aluemaisena tai viivamaisena muotona. Tällä kyselyllä päätettiin kerätä pääosin pistemäistä paikkatietoa, sillä se on vastaajalle vaivattominta tuottaa. Paikkatietokysymyksiin oli mahdollista lisätä merkinnän jälkeen ilmaantuvia pop-up-kysymyksiä, joiden avulla sijaintiin voitiin liittää laadullista tietoa. Karttakysely testattiin vapaaehtoisilla koe-käyttäjillä ennen kyselyn julkistusta ja sitä muokattiin palautteen perusteella.

Kyselyn tarkoituksena oli kerätä tietoa joen käytöstä nimenomaan Porissa, vastausaluetta ei kuitenkaan määritelty tarkemmin. Kyselyn pohjakarttana käytettiin Maanmittauslaitoksen taustakarttaa. Kyselyn karttanäkymä avautui niin, että kartassa näkyi taustakartan lisäksi joki kokonaisuudessaan Tukkiluodon

merkitä kartalle, mitä joella tai sen varrella tekee. Vaihtoehtoina oli 14 eri aktiviteettiä sekä vaihtoehto "Muuta, mitä?". Kahdeksannessa osiossa vastaaja sai merkitä käyttämänsä reitit joen varrella sekä kertoa avovastauksella, miten liikkuu mieluiten alueella. Viimeisessä osiossa oli mahdollista jättää terveisiä kyselyn laatijoille.

Yhteenkään kysymykseen ei ollut pakko vastata edetäkseen kyselyssä. Karttavastausten määrää ei rajoitettu, jolloin yksi vastaaja pystyi tekemään haluamansa määrän karttamerkintöjä. Kyselyssä ei asetettu rajauksia sille, miltä etäisyydeltä vastauksia pystyi antamaan. Näin ollen vastauksia pystyi tekemään riippumatta siitä, oliko karttanäkymä pieni tai suuri. Karttakyselyyn oli mahdollista vastata 21.5.–18.6.2020 välisenä aikana.

Kysely julkaistiin osoitteessa <https://app.maptionnaire.com/fi/8364/> ja osoitelinkkiä jaettiin:

- Porin kaupunkisuunnittelun internet-sivuilla
- Porin kaupungin Facebook-sivuilla
- Porin yliopistokeskuksen sähköpostijakelulistalla
- Museon ystävät sähköpostijakelulistalla
- Porin Puskaradio (sensuroimaton) -Facebook-ryhmässä
- Mu Kokemäenjoki on tärkeä -Facebook-ryhmässä
- Porin lintutieteellinen yhdistys -Facebook-ryhmässä

Perustiedoista annettiin valmiit vastausvaihtoehdot. Ikäryhmien jaottelu perustui Tilastokeskuksen ikäkausijakoon¹⁸ niin, että nuorimmat (10–14-vuotiaat) jätettiin pois, sillä kyselyä ei ollut tarkoitettu alaikäisille. Itse kyselyyn kuitenkin jäi näppäilyvirhe ikäryhmän 24–44-vuotiaiden kohdalle (vastausvaihtoehdon oli tarkoitus olla 25–44-vuotiaat). Tulokset käsitellään siinä muodossa, kuin ne on kyselyssä esitetty, jolloin vaihtoehdot ovat 15–24-vuotiaat, 24–44-vuotiaat, 45–64-vuotiaat ja yli 65-vuotiaat. Aineisto ladattiin Maptionnairen sovelluksesta taulukkolaskentaohjelmamuodossa (Excel). Kyselyn tulokset tallentuivat siten, että jokainen vastaus oli omalla rivillään.

Taulukkolaskentaohjelman kautta aineisto muutettiin CSV-muotoon, jotta se voitiin viedä QuantumGIS-paikkatieto-ohjelmaan, jossa vastauksia tarkasteltiin kartan avulla. Aineistoa analysointiin taulukkolaskentaohjelmalla teemoittelemalla ja ristiintaulukoimalla. Vastaajien taustamuuttujien vaikutusta vastauksiin tarkasteltiin taulukkolaskentaohjelman lisäksi paikkatieto-ohjelmalla. Paikkatieto-ohjelmalla laadittiin teemakarttoja ja eroteltiin aineistosta ne vastaukset, jotka jätettiin ottamatta huomioon.

Kyselyyn vastanneet

Maptionnairen mukaan karttakyselyyn vastasi kaikkiaan 342 henkilöä vastausaikana. Kyselysovellus laskee vastaajaksi jokaisen, joka vastaa vähintään yhteen kysymykseen. Vastaajista 203 teki vähintään yhden karttamerkinnän. 139 vastaajaa ei tehnyt yhtäkään karttamerkintää, näistä kaksi vastaajaa kuitenkin vastasi kyselyn keskellä esitettyihin avokysymyksiin. Pelkästään taustakysymyksiin vastanneita oli siis 137 kappaletta.

Karttamerkintöjä tehneistä vastaajista kaksi ei vastannut taustakysymyksiin, eikä heidän vastausdassaan näy kyselyn alku- tai lopetusaikaa, jolloin on todennäköistä, että heidän karttamerkintänsä ovat teknisen häiriön vuoksi irronneet taustakysymysten vastauksista. Näitä ei voi kuitenkaan varmuudella liittää yhteenkään toiseen vastaajaan, jolloin on parempi huomioda heidät omana vastauksenaan. Vastaajista 193 merkitsi kohteitaan joen varrelle ja kymmenen vastaajan merkinnät sijoittuivat muualle, Porin ulkopuolelle, merelle tai kauemmaksi kuin kilometrin päähän joesta. Vastaajia, jotka merkitsivät kohteitaan joen varrelle ja/tai vastasivat esitettyihin avokysymyksiin, oli 199 kappaletta. Näitä voidaan pitää tämän karttakyselyn kannalta olennaisina.

Eniten vastaajia oli keskimmaisissä ikäryhmissä, joista hieman enemmän ikäryhmässä 24–44-vuotiaat. Nuorimpia, eli 15–24-vuotiaita vastaajia oli vähiten. Kaksi vastaajaa jätti vastaamatta taustaky-

symyksiin. Sukupuolen osalta vastausvaihtoehdot olivat mies, nainen ja muu. Suurin osa, 60 prosenttia kyselyyn vastanneista oli naisia. Naisia oli miehiä enemmän kaikissa ikäryhmissä, mutta miesten osuus oli suurin ikäryhmässä 24–44-vuotiaat, jossa sukupuolijakauma oli lähes puolet ja puolet. Naisten osuus oli suurin 45–64-vuotiaissa. Yksi vastaaja ilmoitti sukupuolekseen muun. Hän teki yhden karttamerkinnän.

Koulutusasteen osalta vastausvaihtoehtoina annettiin viisi vaihtoehtoa: perusasteen koulutus, keskiasteen koulutus (eli ylioppilas tai ammatillinen tutkinto), alempi korkeakoulututkinto, ylempi korkeakoulututkinto ja tutkijakoulutus. Koulutusaste jakaantui keskimmäisten vaihtoehtojen kesken melko tasaisesti niin, että keskiasteen koulutuksen saaneita oli eniten. Tutkijan koulutuksen saaneita oli vastaajista puolestaan vähiten (2 % vastaajista) ja perusasteen käyneitä toiseksi vähiten (4 %).

Postinumero oli taustatiedoista ainoa, mihin ei annettu erillisiä vastausvaihtoehtoja. Se oli taustatiedoista myös kohta, joka jätettiin useammin tyhjäksi. Vastauksia annettiin 28 eri postinumerotalueelta ja näistä selvästi eniten vastauksia saatiin Porin keskustan postinumerotalueelta 28100.

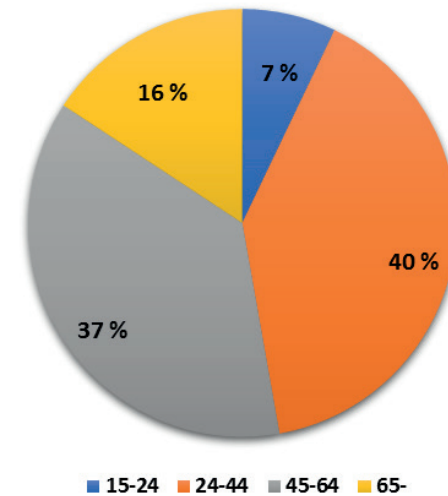
Keskustan jälkeen vastaajia oli eniten Toejoen (28200), Ruosniemen (28220) ja Impolan (28130) postinumerotalueilta. Vastaajat painottuivat keskustan postinumerotalueella asuvien lisäksi Itä- ja

Pohjois-Porissa asuviin. Länsi-Porista ja Meri-Porista vastattiin puolestaan vähemmän. Muista kunnista eniten vastaajia oli Ulvilasta, yksittäisiä vastauksia annettiin myös Kumlingesta, Turusta ja Tampereelta.

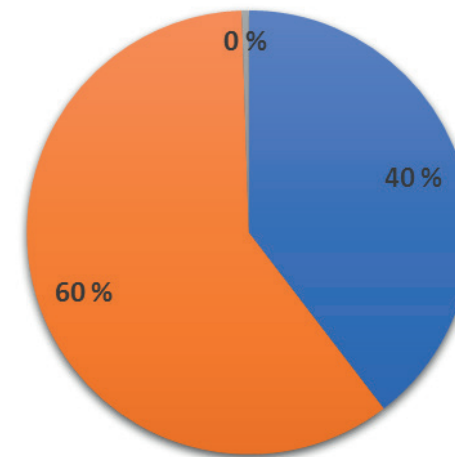
Vastaajilla on pitkä historia Kokemäenjoen parissa. Suurin osa niistä vastaajista, jotka kertoivat, kauan ovat Porin jokiympäristöissä liikkuneet, vastasivat tehneensä niin aina tai suuren osan elämästään. Vain kuusi vastaajaa kertoi asuneensa tai toimineensa joen varrella alle kymmenen vuotta. Vastaajissa oli myös muutama poismuuttanut.

Kyselyn tulokset

Kaikkiaan pistemäisiä vastauksia merkittiin kartalle yhteensä 1 566 kappaletta. Karttakyselyssä joki oli tummennettu Tukkiluodon eteläosan ja Ulvilan rajan väliseltä alueelta, sillä vastauksia toivottiin tältä väliltä. Karttamerkintöjä tehtiin kuitenkin laajemmalle alueelle aina Leppävirralta Pohjanlahdelle. Koska tutkimuksen mielenkiinto on Porissa, ei Porin ulkopuolelle sijoittuvia vastauksia ole otettu huomioon. Vastauksista tuli esille joen lisäksi myös meren merkitys, sillä kaikista tehdyistä merkinnöistä 6 % sijoitettiin merelle, muun muassa Reposaareen ja Yyteriin. Merelle kohdistuvia vastauksia ei kuitenkaan tarkastella tässä sen tarkemmin. Kyselyn jokitummennuksesta huolimatta karttamerkintöjä tehtiin suhteellisen paljon myös Pihlavanlahdelle, minkä vuoksi joen määritelmää laajennettiin sen osalta. Pihlavanlahdelle merkintöjä

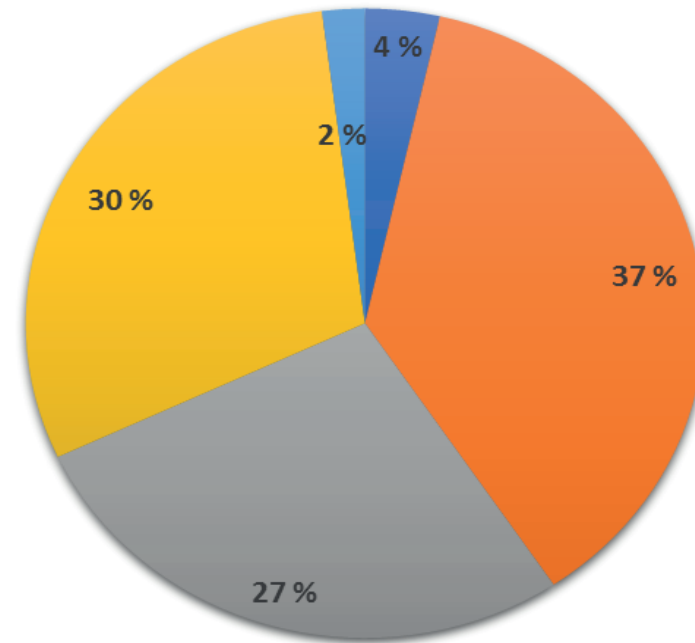
Kuvio 1. Vastanneiden ikäjakauma (n=197).

Kuvio 2. Vastaajien sukupuoli (n=197).

tekivät vain yli 45-vuotiaat ja pääosin Meri-Porissa asuvat. Tutkimusjoukkoon laskettiin lopulta kartta-merkinnät Ulvilan rajalta Pihlavanlahdelle, mukaan lukien merkinnät kilometrin etäisyydeltä joesta. Tälle alueelle tehtiin 1 417 pistemäistä merkintää. Näistä merkinnöistä kuvailtuja pop-up-vastauksia oli 517.

Karttamerkintöjen sijainti painottuu Kirjurinluodon eteläosaan, missä erityisesti Kirjurinluodon kaakkoiskärki nousee esiin kaikissa merkintävaihtoehdoissa. Vastaustihentymiä on lisäksi Liljanluodon eteläkärjessä, Etelärannassa ja suistoalueen suulla Tukkiluodon eteläpäässä. Liljanluodon korostuminen saattaa johtua osittain myös teknisestä virheestä, sillä karttaosoitin asettui näille kohdin ja kuvailemattomia vastauksia on muutamia täysin päällekkäin. Kartan hitaudesta ja toimimattomuudesta annettiin jonkin verran palautetta kyselyn palautteosassa ja niitä toivat yli 45-vuotiaat naiset ilmi. Linnansillan ja Ulvilan rajan väliselle osuudelle merkintöjä muodostuu eniten vanhalle rautatiesillalle. Painopiste muuttuu hieman kysymyksestä riippuen niin, että Kirjurinluodon kaakkoiskärki korostuu kau niissa, mieli- ja kohtaamispaikoissa, kun taas kehitettävät paikat sijoittuvat enemmän Etelärantaan. Eri toimintojen aktiviteettipisteissä painottuu koko Kirjurinluodon eteläosa aina Kirjurinluodon kärjestä Liljanluodolle asti.

- Perusasteen koulutus
- Keskiasteen koulutus (ylioppilas/ammattillinen tutkinto)
- Alempi korkeakouluaste (AMK)
- Ylempi korkeakouluaste (yliopisto, YAMK)
- Tutkijakoulutusaste

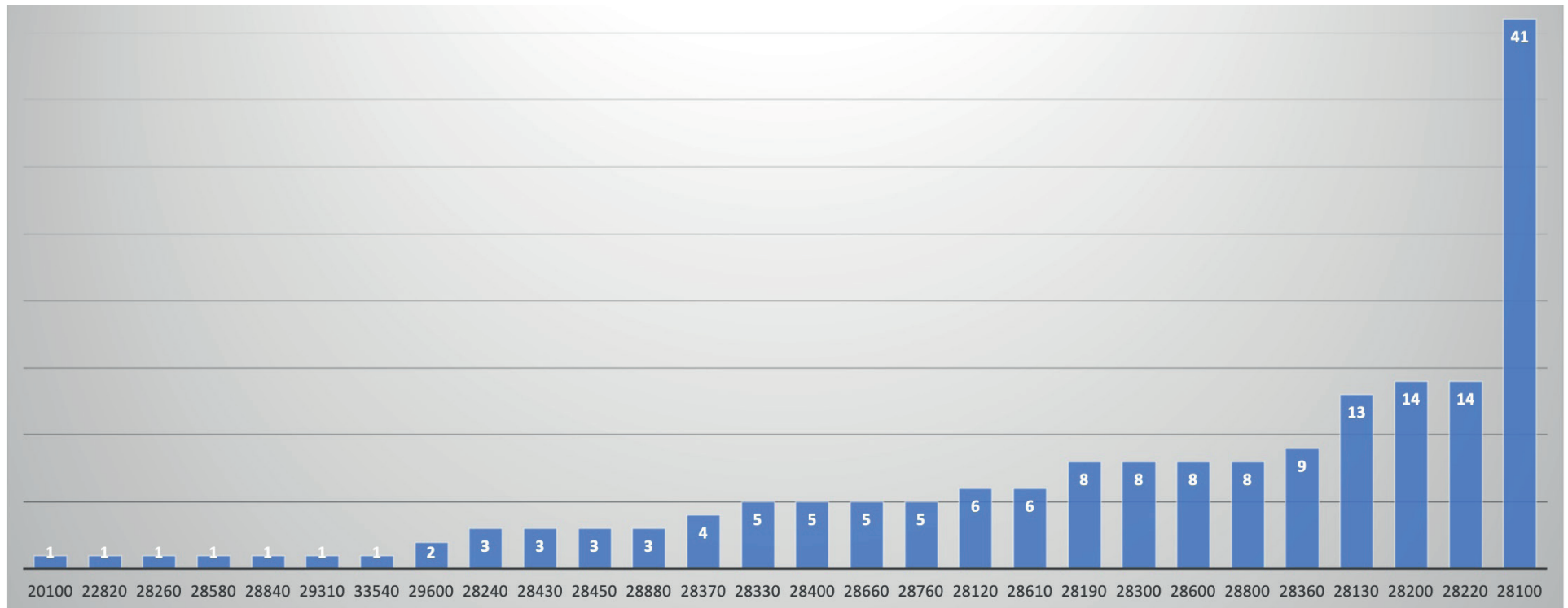
Kuvio 3. Vastaajien koulutusaste (n=197).

Miesten vastaukset sijoittuivat naisia enemmän suiston suulle, eli Tukkiluodon eteläpuolelle tai Etelärantaan, naisten vastaukset puolestaan luotojen eteläosiin. Vastaajien iällä oli hieman merkitystä siihen, minne karttamerkinnyt sijoittuvat. Varsinkin alle 65-vuotiaiden miesten vastauksia sijoittuivat keskustaani tai Etelä- tai Pohjoisrannalle, kun taas naiset ja vanhimmat miehet merkitsivät kohteensa Kirjurinluodolle tai muualle suiston ja luotojen seudulle.

Luotojen alue tulee kuitenkin kaikissa muissa vastaajaryhmissä paitsi 15–24-vuotiaissa miehissä vahvimpana esille. Vähiten vastauksia sijoittui Linnansillan ja Ulvilan rajan väliselle alueelle, jonne eniten merkintöjä tehtiin ikäluokassa 24–44-vuotiaat.

Vastaajan asuinalueella oli hieman merkitystä siihen, mihin merkityt kohteet sijoittuivat. Kodin läheiset alueet ymmärrettävästi erottuvat. Kirjurinluodon eteläosat korostuvat kuitenkin asuinalueesta

Kuvio 4. Vastaajien postinumeroalueet (n=180).

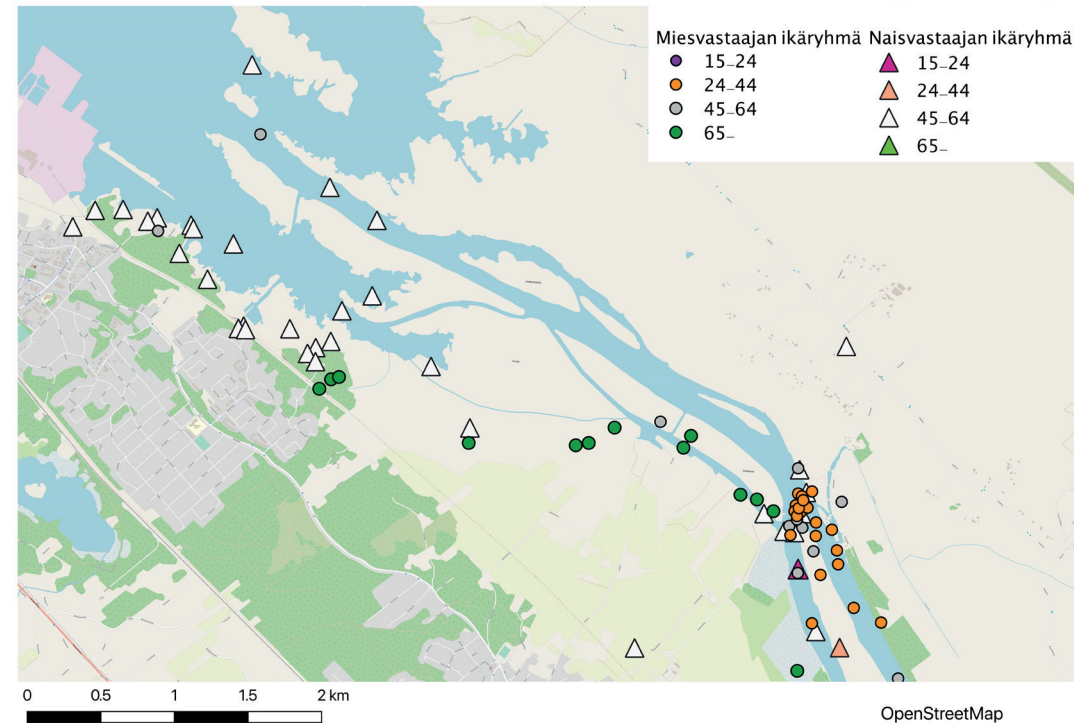
riippumatta ja merkintöjä on tehty joen varrelle myös kauemmaksi.

Keskustan postinumeroalueella 28100 ja Itä-Porissa asuvilla korostuvat muita enemmän Liljanluodon-Polsanluodon alue ja keskustassa asuvien merkinnät painottuvat oman postinumeroalueen sisälle. Pohjois-Porissa asuvilla puolestaan Kirjurinluodon pohjoisrannat. Itä-Porissa asuvilla lisäksi Kalaholman alue ja vanha rautatiesilta erottuvat, mutta eivät erityisen vahvasti. Länsi-Porissa asuvilla korostuu Hevosluodon eteläosat ja Meri-Porissa asuvilla sekä Tukkiluodon alue että Pihlavanlahti.

Kyselyn osista eniten tehtiin merkintöjä aktiviteetti-kohtaan, joka koostui useista eri vastausvaihtoehdoista. Kaikista yksittäisistä merkinnöistä kauniita paikkoja merkittiin kartalle kaikkein eniten, joen varrelle niitä osoitettiin 353 kappaletta. Väittämä esitettiin ensimmäisenä kyselyssä, mikä on todennäköisesti vaikuttanut merkittyjen kohteiden määrään.

Verrattuna kauniisiin paikkoihin, seuraavina kysytyjä mielipaikkoja ja kohtaamispaikkoja merkittiin alueelle huomattavasti vähemmän. Vähiten merkintöjä tehtiin kehitettäviin paikkoihin, mutta niiden kuvailu oli kaikkein todennäköisintä.

Vanhimmat ja nuorimmat ikäryhmät tekivät suhteessa vähemmän karttamerkintöjä kuin keskimäiset ikäluokat. Kaikkiaan eniten merkintöjä tekivät 45–64-vuotiaat, joiden tekemien merkintöjen

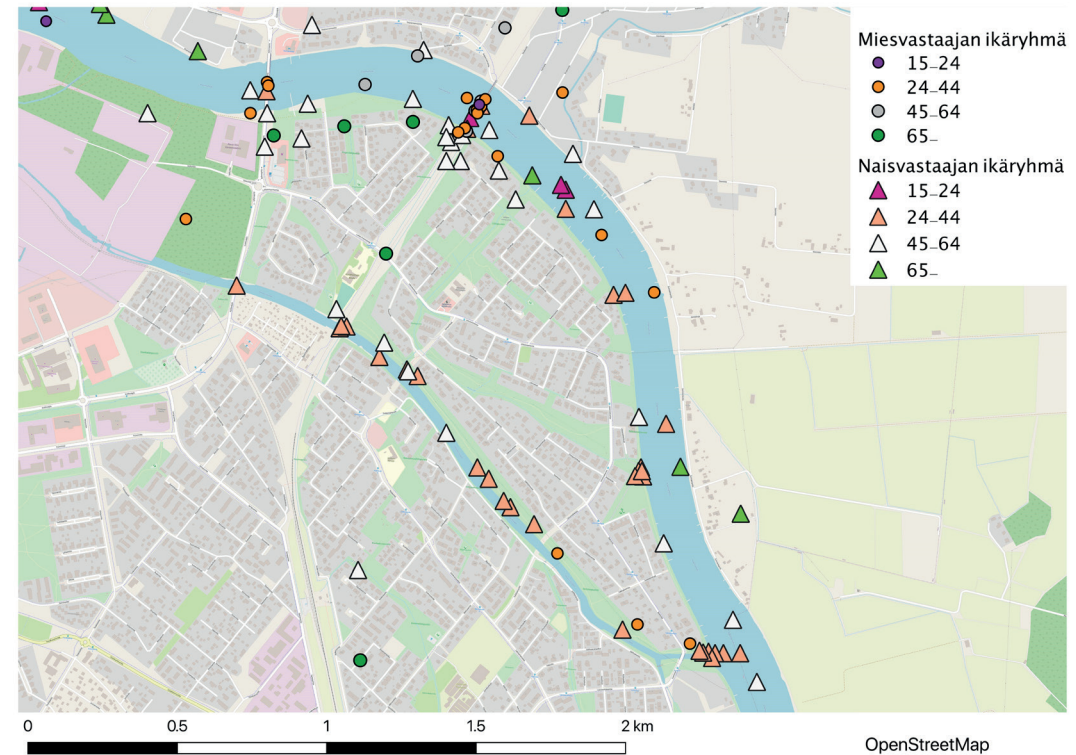

Kartta 3. Ikäryhmät ja sukupuoli suistoalueen vastauksissa.

osuus oli kaikkein suurin kehitettävissä paikoissa ja aktiviteeteissa, muissa väittämässä 24–44-vuotiaiden tekemiä merkintöjä oli puolestaan enemmän. Vaikka miesvastaajia oli kaikissa ikäryhmissä vähemmän kuin naisia, niin miehet tekivät naisia enemmän karttamerkintöjä ikäryhmässä 24–44-vuotiaat kaikissa muissa kyselyn osissa paitsi aktiviteeteissa ja reiteissä. Naiset kuvailivat vastauksiaan kaikissa kohdissa miehiä todennäköisemmin. Vastausten kuvailu lisääntyi myös iän myötä, mitä vanhemman ikäluokan edustaja, sitä todennäköisemmin hän on kuvaillut vastaustaan.

Vastaajan koulutustaso vaikutti merkintöjen määrään, pidemmälle koulutautuneet merkitsivät useampia kohteita kuin vähemmän koulutautuneet. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet merkitsivät jokaisessa väittämässä eniten kohteita, vaikka keskiasteen koulutuksen saaneita vastaajia oli määrällisesti enemmän. Myös alemman korkeakoulututkinnon käyneet merkitsivät useampia kohteita kuin keskiasteen käyneet. Tutkijakoulutuksen saaneita oli puolestaan määrällisesti vähiten, mutta he tekivät kaikissa muissa väittämässä kauniita paikkoja lukuun ottamatta enemmän merkintöjä kuin toiseksi pienin vastaajaryhmä, perusasteen koulutuksen saaneet.

Kuten todettu, kauniita paikkoja merkittiin kaikista yksittäisistä kohteista eniten. Joen vartta keskustassa pidetään kauniina, sillä valtaosa merkinnöistä sijoittui Kirjurinluodon kaakkoiskärjen sekä Etelä- ja Pohjoisrannan tuntumaan. Kirjurinluodon kaakkois-

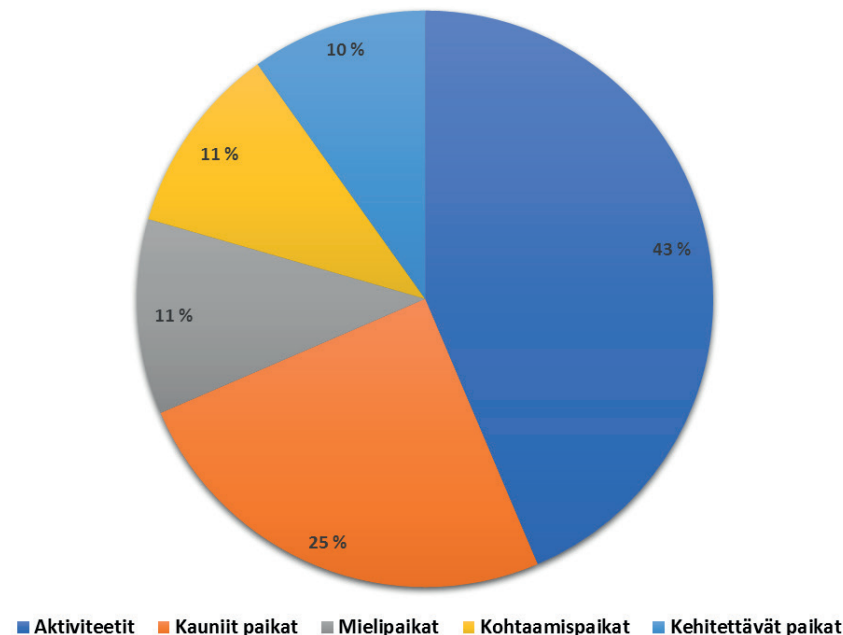

Kartta 4. Merkinnät karttakyselyssä sukupuolen ja ikäryhmän mukaan Kalaholmassa ja Lukkarinsannassa.

kärki nousee esiin vastausryhmästä riippumatta. Myös Liljanluodon eteläkärki ja suiston suu Tukki- luodon eteläkärjessä erottuvat vastausmassasta. Miesten vastaukset ovat keskittyneet sekä Etelä- rannan läheisyyteen että kauemmaksi keskustasta ja lähemmäksi merta.

Varsinkin Tukkiluoto erottuu ei-paikallisten miesten merkintöinä, sillä yli puolet merkinnöistä on muualla kuin Meri-Porissa asuvien tekemiä. Paikkaa ovat merkinneet kauniina varsinkin keskimmäisten ikä- ryhmien miehet ja sitä kuvaillaan pääasiassa luonnon ja maisemien kautta eikä tekemistä tuoda esille, vaikka harrastukset ja toiminta usein maini- taan 24–44-vuotiaiden miesten avovastauksissa. 45–64-vuotiaat mainitsevat maisemien lisäksi linnut tärkeäksi. Myös vanha rautatiesilta erottuu miesten vastauksissa, sitä kuvaillaan lähinnä mainitsemalla kohde. Erityisesti naisten vastaukset ovat keräänty- neet keskustan läheisille luodoille, varsinkin Liljan- luodon ja Kirjurinluodon eteläosien väliselle alueelle, vaikkakin yksittäisiä vastauksia on sijoit- tunut joen varteen melko tasaisesti. Naiset kuvai- levat kohteitaan useimmiten maiseman tai luonnon elementtien avulla.

Kauniiden paikkojen merkinnöissä korostuvat kes- kimmäisten ikäryhmien, eli 24–44- ja 45–64-vuoti- aiden vastaukset. Nuorimpien, eli 15–24-vuotiaiden merkinnät ovat puolestaan aliedustettuina ja heidän vastauksensa sijoittuvat pääasiassa Kirjurinluodon kärkeen ja keskustan tuntumaan. Myös 24–44-vuoti- aiden vastauksissa keskustan läheiset alueet koros-

Kuvio 5. Pistemäisten merkintöjen jakautuminen eri vastausosioihin. (Merkintöjä 1 417 kpl).

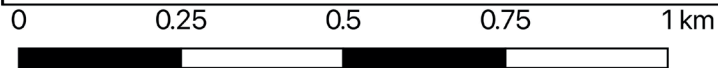
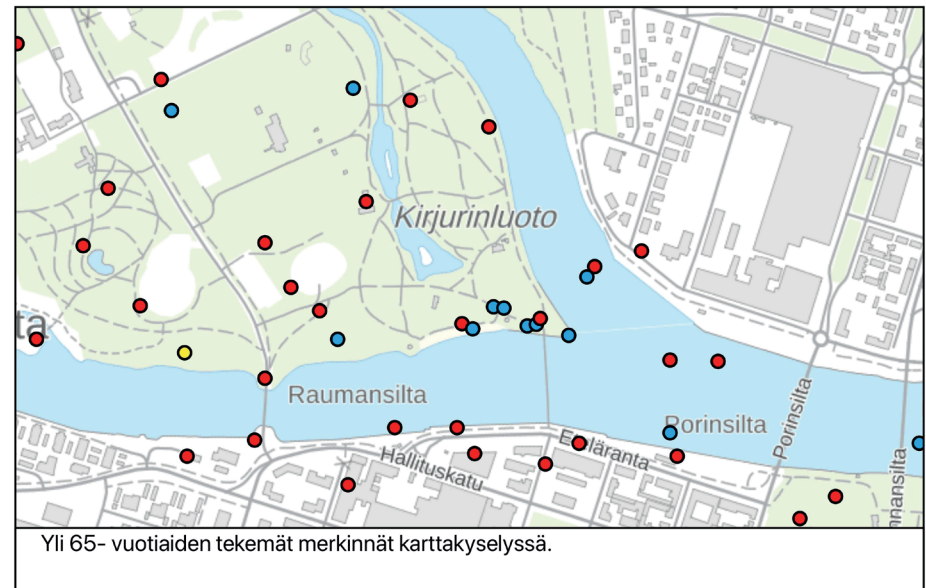
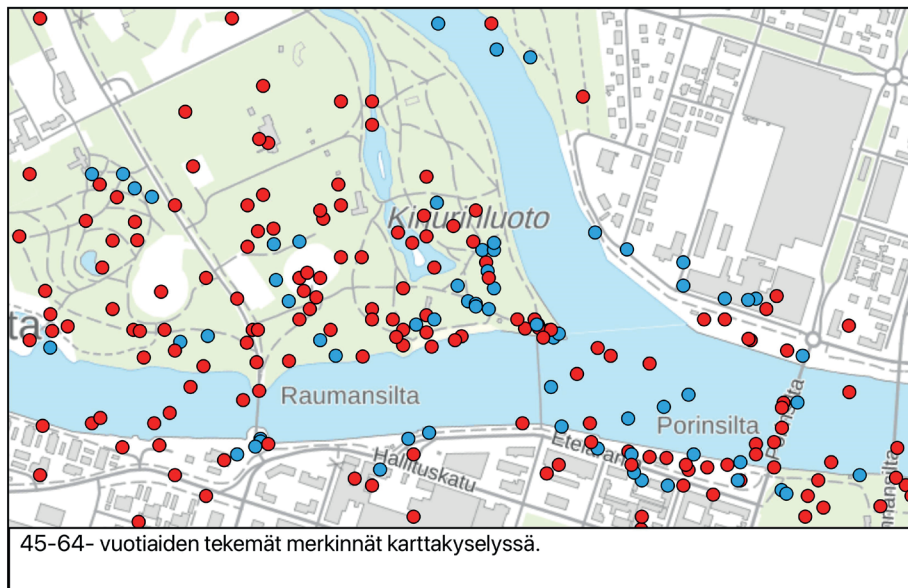
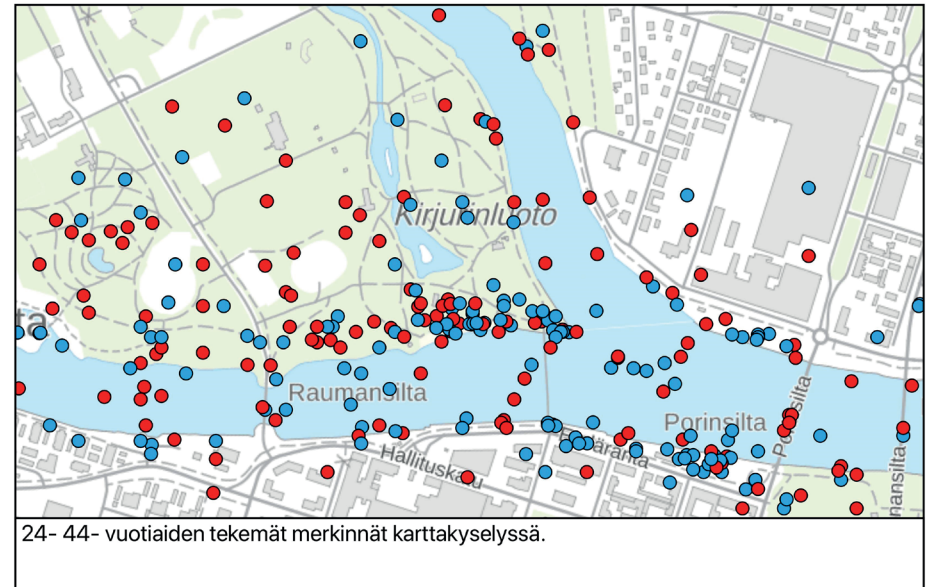
▲ Lukiolaisten tiedekahvilan merkinnät

Karttakyselyn merkinnät

● Mies

● Nainen

● Muunsukupuolinen

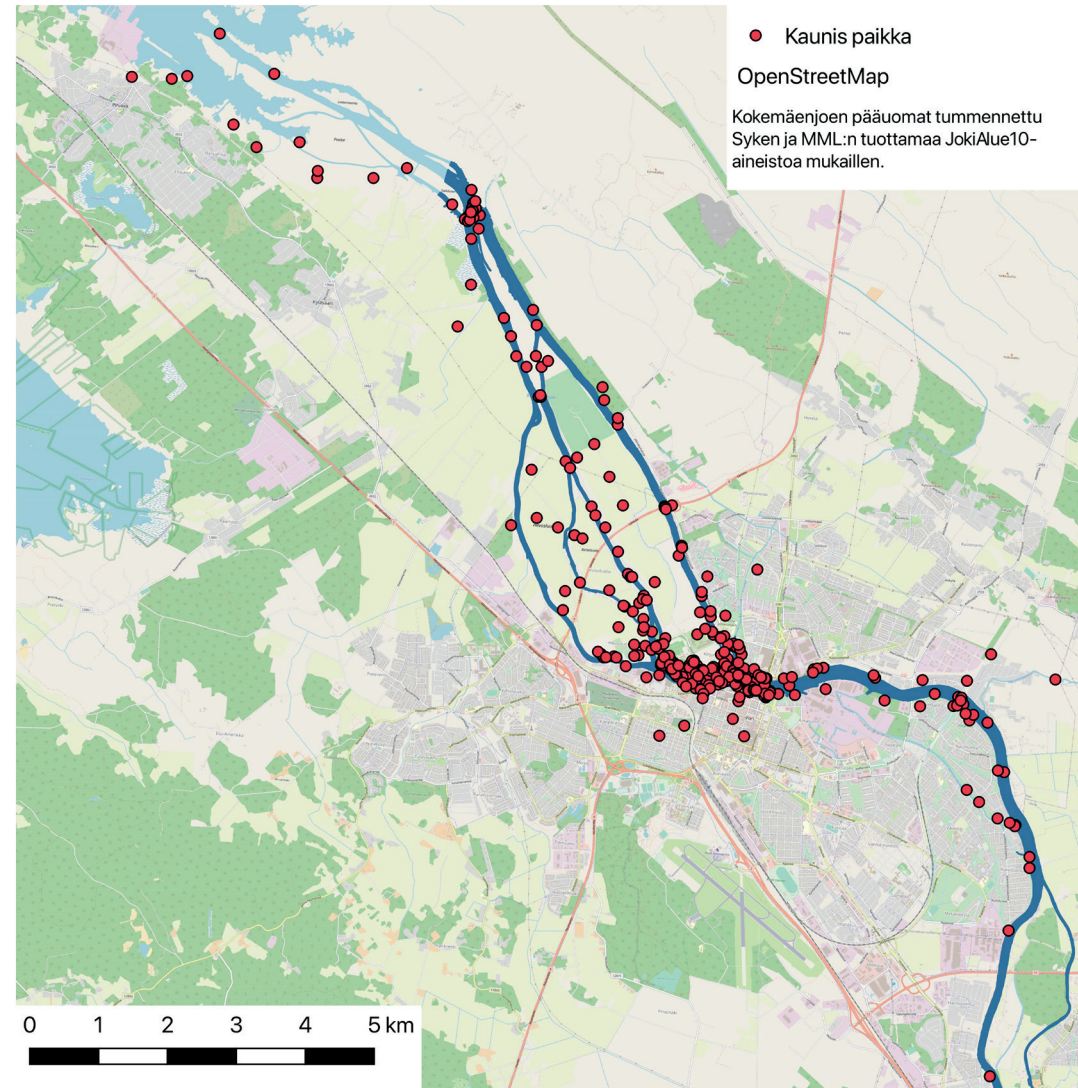

Maanmittauslaitoksen taustakarttasarja

Kartat 5—8. Eri ikäryhmien merkinnät karttakyselyssä Kirjurinluodolla ja Etelärannassa.

tuvat, vastaukset ovat kuitenkin sijoittuneet laajemmalle alueelle ja niistä on nähtävissä muun muassa Liljanluodon, Polsanluodon, Tukkiluodon ja vanhan rautatiesillan merkitys. Varsinkin yli 45-vuotiaiden vastauksissa painottuvat suiston ja juopien merkitys kokonaisuudessaan ja merkinnät ovat tasaisemmin hajautuneet.

Merkityt mielipaikat sijoittuivat hieman suppeammalle alueelle kuin kauniit paikat. Vaikka kohteiden sijainnit sijoittuvat hyvin pitkälle samoille paikoille, tulevat rakennetut ympäristöt selvemmin esille, sillä vastaukset painottuvat Kirjurinluodon kaakkokärjen lisäksi selkeämmin Etelärantaan, Porin sillalle ja vanhalle rautatiesillalle kuin kauniissa paikoissa. Kohteet luultavammin sijaitsevat keskimäärin lähempänä ihmisten arkimaisemia ja niissä on mahdollista vieraila säännöllisesti. Toiminnallisuus ja harrastukset sekä kohteen kauneus korostuvat vastauksissa, vaikka tekemisestä riippuen kohde saattaa vetää puoleensa myös hieman kauempana asuvia. Miesten vastaukset sijoittuvat Etelä- ja Pohjoisrantaan sekä suiston suulle naisia useammin. Keskustan tuntumaan sijoittuvissa vastauksissa painotetaan maisema-arvoja. Naisten vastaukset painottuvat puolestaan miehiä selkeämmin luotojen alueelle, varsinkin Hevosluodon, Hanhiluodon ja Pormestarinluodon varsille. Varsinkin 24–44-vuotiaat naiset kuvailevat kohteitaan tekemisen tai harrastamisen kautta, Pormestarinluotoa kuvaillaan pitkälti lenkipolun ja Hevosluotoa muun muassa siirtolapuutarhan ja kasvipalstojen kautta. Miehet

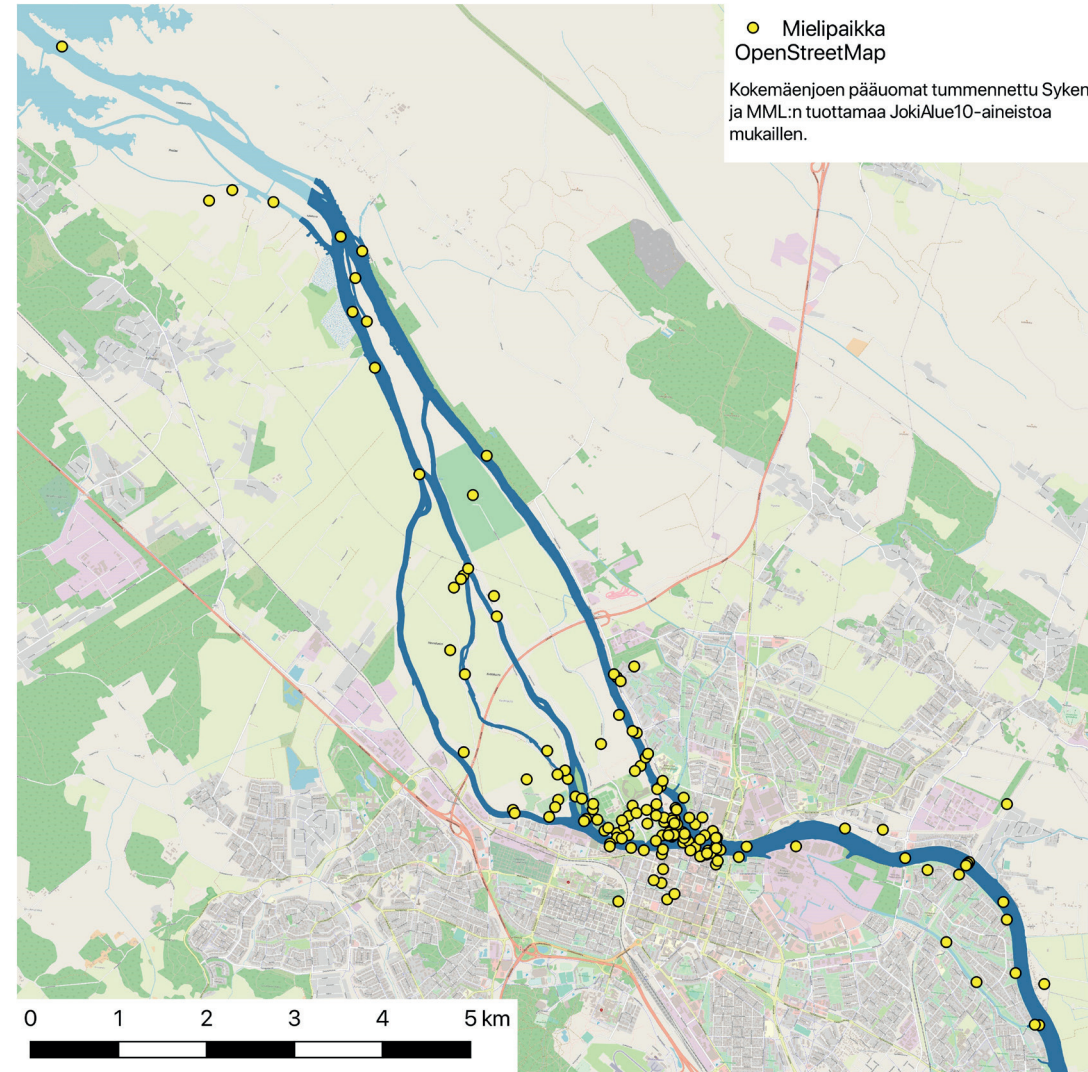

Kartta 9. Karttakyselyssä merkitys kauniit paikat joen varrella.

puolestaan perustelevat merkintöjään pitkälti kau-
neudella tai näkymillä.

Keskustan postinnumeroalueella 28100 asuvien vas-
tauksista tulee esiin siirtolapuutarhan merkitys
muuta ryhmittymiä selkeämmin. Itä- ja Pohjois-Po-
rissa asuvat ovat merkinnet muualla asuvia toden-
näköisemmin vanhan rautatiesillan mielipaikakseen,
mutta muuten asuinpaikalla ei vaikuta olevan eri-
tyistä yhteyttä merkityn kohteen sijaintiin, varsinkin
Itä-Porissa asuvat ovat tehneet merkintöjä myös
suistoalueen suulle.

Kohtaamispaikat sijoittuvat nekin Kirjurinluodon
kärkeen ja Etelärannan tuntumaan. Vastauksissa
painottuvat hieman nuorempien ikäryhmien (alle
45-vuotiaat) tekemät merkinnät, kun taas
44–65-vuotiaiden vastaukset ovat suhteellisesti hei-
kommin edustettuina, mikä näkyy etenkin miesten
tekemissä merkinnöissä. Toisaalta vanhempien ikä-
luokkien kohteita on kuvailtu nuoria useammin. Mie-
hillä ja 24–44-vuotiailla korostuu edelleen
Etelärannan alue sekä myös Porin tori. Näistä Etelä-
ranta on erityisesti 24–44-vuotiaille miehille tärkeä.
Naisten ja 45–64-vuotiaiden merkinnöissä korostuu
luotojen alue, missä varsinkin 45–64-vuotiaat naiset
korostavat vastauksissaan sekä yhdessä liikkumista
että Pori Jazzia. 24–44-vuotiaiden naisten vastauk-
sissa korostetaan yhdessä liikkumisen ja oleilun
lisäksi alueen perheytyvällisyyttä. Heidän vastauk-
sissaan onkin yllättävän harvoin tuotu sisätiloja tai
ravintoloita esille. Perheytyksien lisäksi voi myös

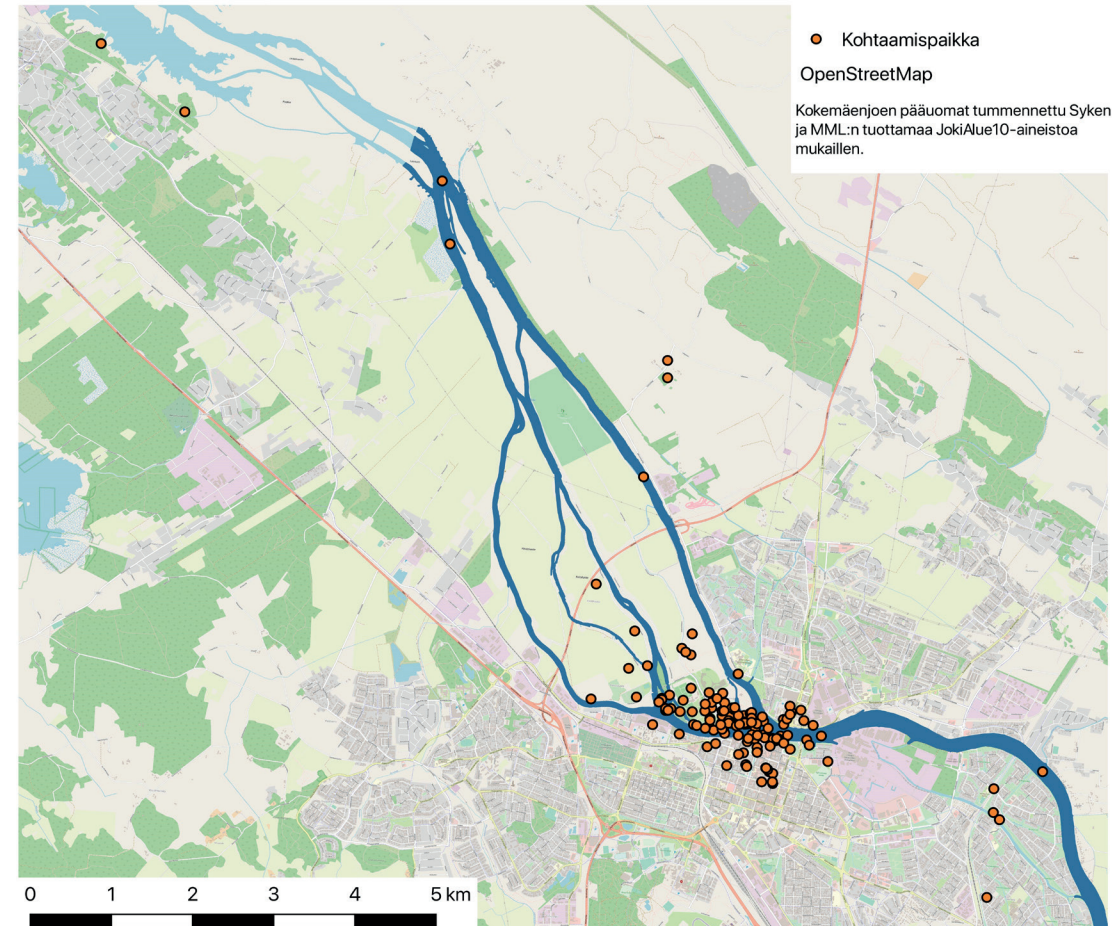
Kartta 10. Karttakyselyssä merkityt mielipaikat joen varrella.

olla, että sopivia ravintoloita tai kahviloita ei ole tarjolla tai niiden ei mielletty sijaitsevan joen varrella.

Kirjurinluodon lisäksi Pohjoisranta tulee esiin 15–24-vuotiaiden vastauksista ja keskusta yli 65-vuotiaiden vastauksista. Varsinkin yli 65-vuotiaat naiset toivat ilmi ravintoloita ja muita sisätiloja, joten ei ole ihme, että vastauksetkin on merkattu keskusta. Itä-Porissa asuvien merkinnöissä tulee Kirjurinluodon ja Etelä- ja Pohjoisrannan kohteiden lisäksi merkintöjä Kalaholmasta Varvourinjuovan varrelta.

Eteläranta kaipaava vastaajien mielestä kehittämistä, sillä se korostui lähes kaikissa vastaajaryhmässä. Kehitettävissä paikoissa painottuu vanhimpien vastaajaryhmien vastaukset, koska eniten merkintöjä tekivät 45–64-vuotiaat. Yli 65-vuotiaat merkitsivät kohteita kolme kertaa enemmän kuin 15–24-vuotiaat.

Myös Porin tori sai vastaustihentymiä varsinkin miehiltä ja 15–24-vuotiailta. Vaikka 15–24-vuotiaiden merkinnöistä ei varsinaisesti voi niiden vähyyden vuoksi tehdä erityisiä johtopäätöksiä, voi kuitenkin havaita, että muista ryhmistä poiketen nämä eivät ole tehneet yhtään merkintää Kirjurinluodolle tai Etelärantaan, vaan merkinnät sijoittuivat keskusta sekä joen varrelle Puolluodon kohdille. Naisten vastaukset Etelärannassa ovat painottuneet hieman lähemmäksi Porinsiltaa ja miesten puolestaan lähemmäksi Taavi-siltaa. Tämä voi selittyä osittain sillä, että varsinkin naiset kertoivat vastauksissaan

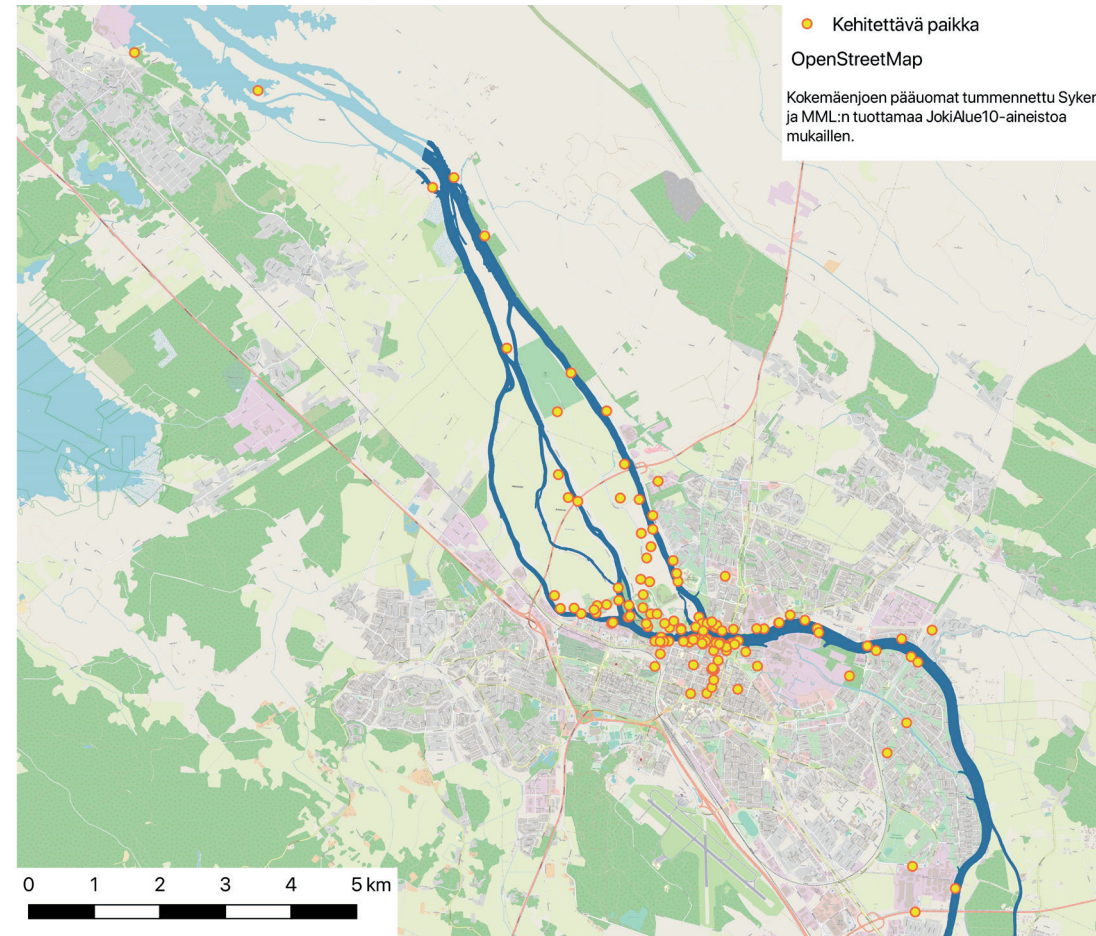

Kartta 11. Karttakyselyssä merkityt kohtaamispaikat joen varrella.

Etelärannan tarvitsevan palveluja ja ihmisiä. Vaikka 24–44-vuotiaat miehet merkitsivät Etelärannan useimmiten ns. positiivisten merkintöjen kautta, he myös merkitsivät sinne eniten kehitettävien paikkojen merkintöjä. Heidän vastauksissaan korostui muita vastaajaryhmiä huomattavasti useammin kävelysiltojen tarve Etelärannan, Pohjoisrannan ja Kirjurinluodon kohdilla, millä voi olla yhteyttä Joki-keskus-suunnitelmien kannatukseen. Luotojen alue korostuu varsinkin vanhimpien ikäryhmien ja naisten vastauksissa, mutta merkinnät hajaantuvat. Etelärannan lisäksi naiset tekivät merkintöjä esimerkiksi Hevosluodon eteläosiin ja Hanhiluotoon. Hevosluodolla mainittiin Niittäjänsillan ympärivuo- tuisesta tarpeesta. Asuinalueella ei vaikuttanut olevan tekemistä merkintöjen sijainnin kanssa.

Erityisesti aktiviteeteissa korostuvat naisten vasta- ukset, 73 % tehdyistä merkinnöistä. Kaikissa muissa kysymyksissä miehet merkitsivät keskimäärin hieman enemmän kohteita kuin naiset, vaikka kuvai- livat niitä naisia vähemmän. Toinen korostunut vas- taajaryhmä oli 45–64-vuotiaat. Yli 65-vuotiaiden merkinnät puolestaan olivat suhteellisesti aliedus- tettuina.

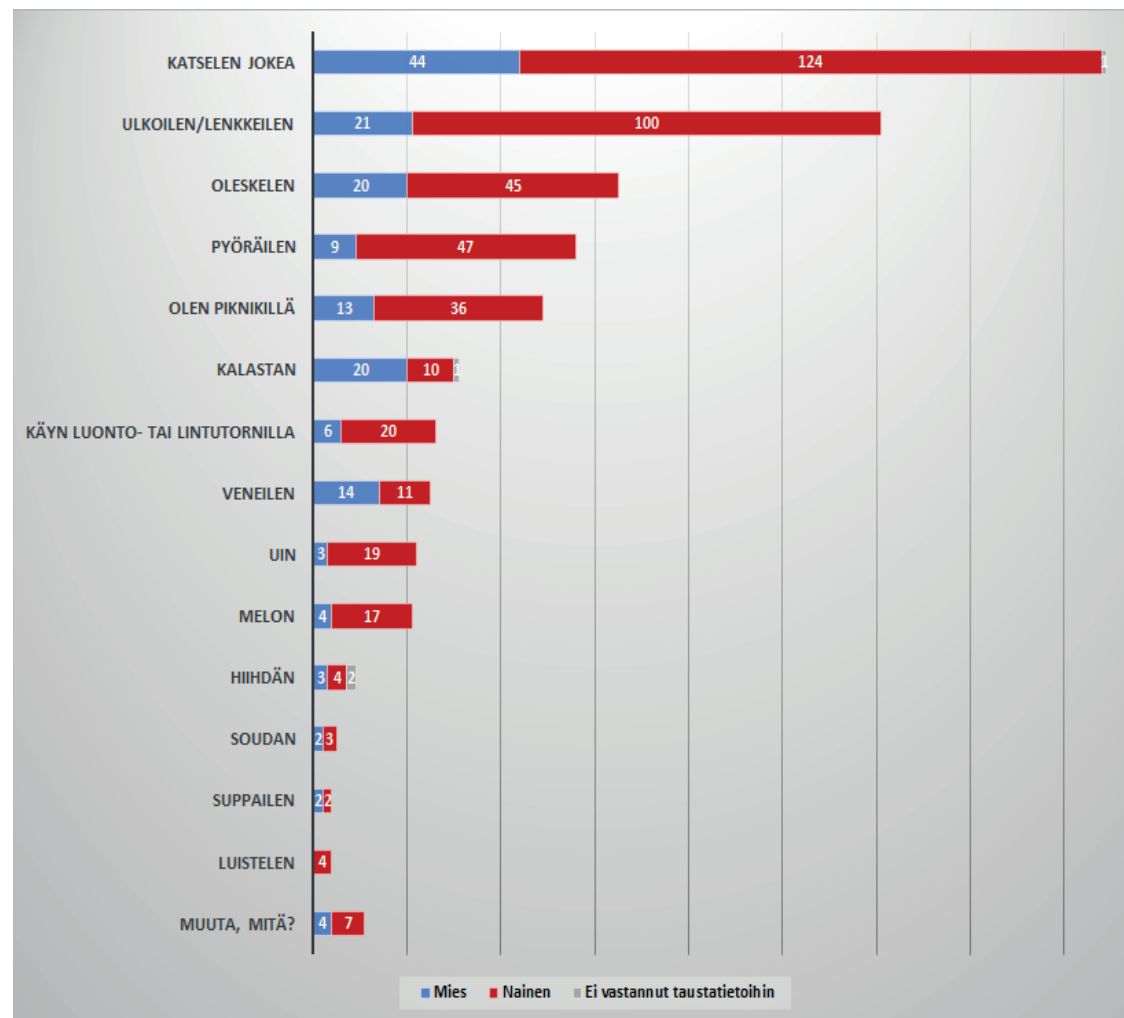
Yleisesti aktiviteettien vastaustihentymät jakaan- tuivat laajemmalle alueelle kuin muissa kyselyn osissa, mikä ei ole ihme, sillä valittavana oli erityyp- pisiä toimintoja. Merkinnät painottuivat koko Kirju- rinluodon eteläosaan, Polsanluotoon ja Liljanluotoon. Miesten vastaukset keskittyivät muita merkintöjä mukailleen jälleen Kirjurinluodon lisäksi

Kartta 12. Karttakyselyssä merkityt kehitettävät paikat.

Tukkiluodon suunnalle etenkin 24–44-vuotiaiden kalastajien osalta. Vaikka myös miesten tekemät merkinnät mukailivat juopien rantoja, miesten tekemät merkinnät sijoittuivat vahvemmin Kirjurinluodon kärkeen ja naisten Polsanluodon kohdille. Myös Hevosluodon eteläosa ja Kvistinluoto ja Kirjurinluodon pohjoisrannat erottuvat vastauksista. Hevosluodon eteläosa tulee esiin erityisesti melomisen vuoksi.

Merkityistä aktiviteeteistä suosituin oli ”katselen jokea”, jota merkittiin 169 kertaa. Näin ollen se on toiseksi yleisin karttamerkintä kauniiden paikkojen jälkeen, vaikka väittämä esitettiin kyselyn loppupuolella. Joen katselu painottui erityisesti Liljanluodon ja Porinsillan väliselle alueelle. Joen katselu oli suosituin aktiviteettimerkintä kaikissa muissa ryhmittymissä paitsi Pohjois-Porissa asuvilla ja 15–24-vuotiaiden naisten kesken. Pohjois-Porissa asuvilla ulkoilupaikat olivat suosituin merkintä joen katselun ollessa toisena. Nuorimmat naiset merkitsivät eniten piknik-paikkoja ja toiseksi eniten ulkoilu-kohteita. 15–24-vuotiaiden naisten vastauksissa joen katselu oli vasta kolmannella sijalla yhdessä melomisen ja pyöräilyn kanssa. Piknik-kohteita ja melontapaikkoja merkitsivätkin erityisesti alle 45-vuotiaat naiset. Melontakohteeksi oli neuvottu merkitsemään lähtökohta, minkä vuoksi Mela-Majavien toimipiste korostui. Hieman yllättäen nuorimmat vastaajat merkitsivät melontakohteensa kauemmaksi kuin

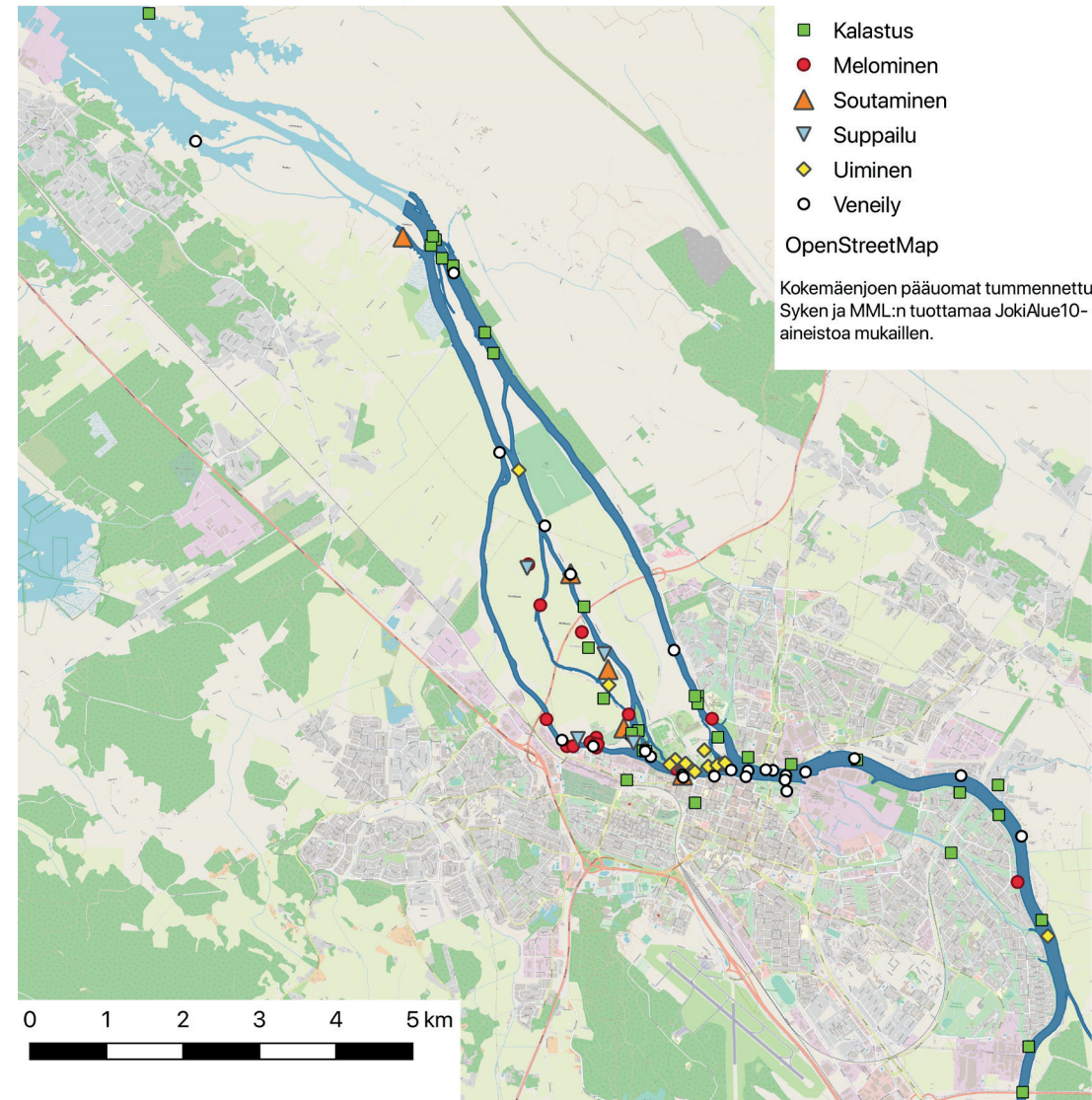

Kuvio 6. Aktiviteettien jakautuminen eri väittämien mukaan.

vanhemmat. Syyksi voi arvailla, onko lähtöpaikkana esimerkiksi vanhempien loma-asunto.

Toiseksi eniten merkintöjä tehtiin ulkoilu/lenkkeily- ja kolmanneksi oleskelu -väittämiin. Kummatkin merkinnät sijoittuvat pääasiassa Kirjurinluodon eteläosiin, vaikka ulkoilukohteita sijoitettiin joen varteen melko tasaisesti. Ulkoilukohteita merkitsivät varsinkin 24-44-vuotiaat naiset, vähiten suosittua se oli yli 45-vuotiaiden miesten keskuudessa. Paikallisia ulkoilukohteita merkitsivät etenkin Itä-Porissa asuvat. Oleskelukohteita merkitsivät puolestaan etenkin sekä 24-44-vuotiaat miehet, että yli 45-vuotiaat naiset. Asuinpaikasta riippumatta oleskelukohteet sijaitsivat pääasiassa Kirjurinluodolla tai Etelärannan tuntumassa.

Meri-Porissa ja Itä-Porissa asuvat eivät merkinneet yhtäkään kohdetta omille lähirannoilleen, mikä on Meri-Porin osalta hieman yllättävää, sillä suisto-alueelle tulivat oleskelemaan muualla asuvat. Meri saattoi tällä alueella vetää käyttäjiä puoleensa jokea enemmän. Keskustan postinumeroalueella asuvilla oleskelukohteina korostuivat lisäksi Liljanluoto ja Karjaranta. Eräisempiä oleskelupaikkoja suisto-alueelle merkitsivät Pohjois- ja Länsi-Porissa asuvat. Neljänneksi eniten merkittiin pyöräilykohteita, missä sijainnit liittyvät muita merkintöjä enemmän siltojen kohdille. Tämä johtunee siitä, että kysymyksissä oli pyydetty merkitsemään kohta, josta rantaan kuljetaan. Pyöräilykohteita merkitsivät varsinkin naiset ja ylempään korkeakoulun käyneet, sillä se oli kummankin kolmanneksi yleisin aktiviteettiväittäjä.

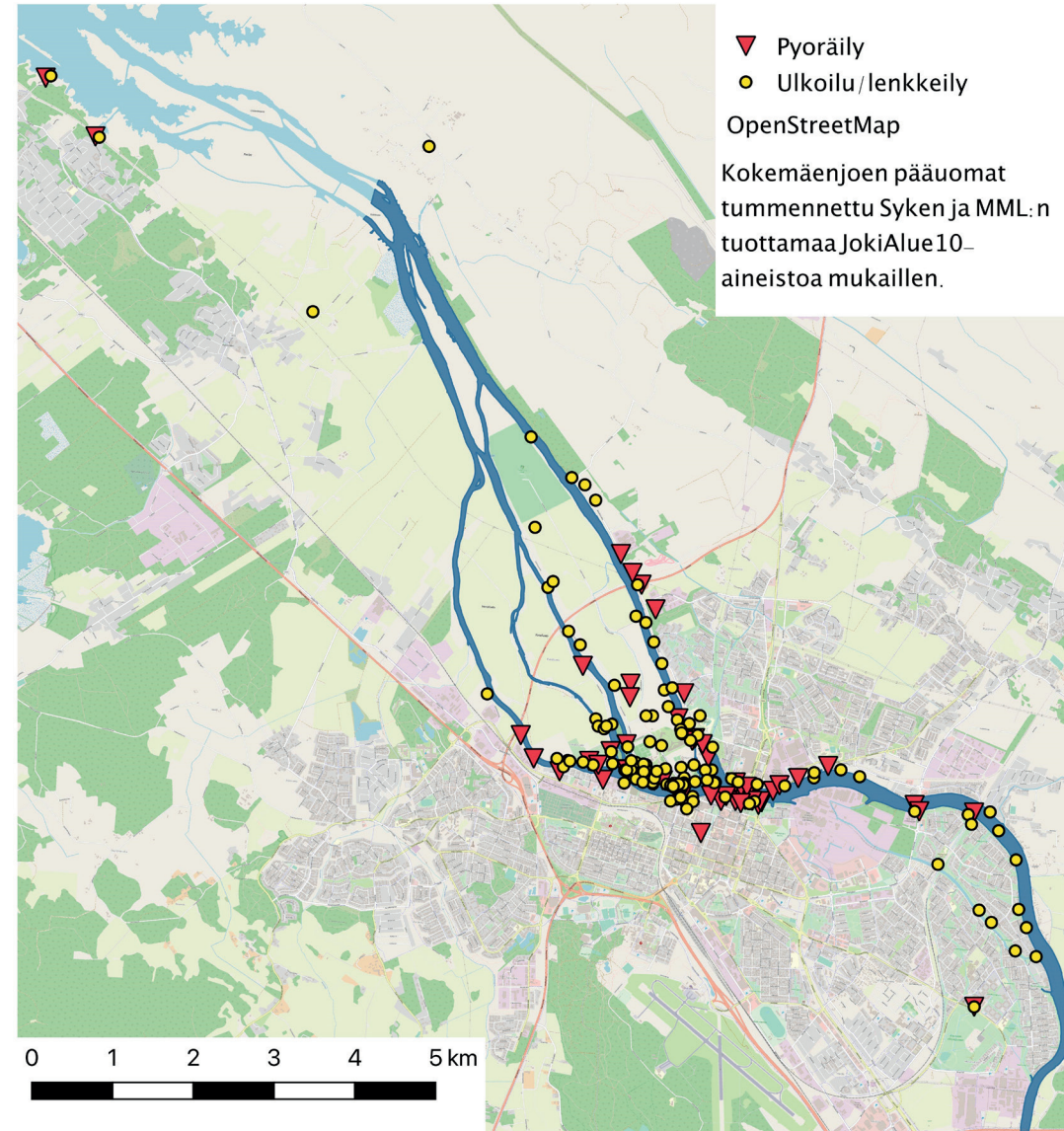

Kartta 13. Vesilajeihin liittyvät aktiivisuusmerkinnät (kalastus, melonta, uinti, soutu, suppailu ja veneily) karttakyselyssä.

Myös uimispaikkoja naiset merkitsivät enemmän ja ne sijoittuvat pääasiassa Kirjurinluodon uimapaikalle.

Vain miesten tekemistä aktiviteettimerkinnöistä joen katselu ja ulkoilu olivat kaksi suosituinta. Verrattuna kaikkiin vastauksiin, kalastuksen osuus oli miehillä kuitenkin selvästi suurempi, sillä miesten kesken kalastus ja oleskelu saivat kumpikin saman verran merkintöjä. Myös veneilymerkintöjä miehet tekivät useammin kuin naiset, varsinkin 24–44-vuotiaat. Merkinnät sijoittuvat pääasiassa keskustaan, sillä ohjeena oli merkitä lähtöpaikka. Toisaalta avovastauksissa 45–64-vuotiaat miehet mainitsivat veneilyn mieluisampana joen varrella liikkumisen tapana, kun taas tätä nuoremmat ja vanhemmat suosivat kevyttä liikennettä.

Luonto ja lintutorneilla käyminen olivat yleisimpiä yli 65-vuotiaiden kesken ja merkintä niistä oli heidän toiseksi yleisin toimintansa joen katselun jälkeen. Eläinten merkitys korostui vanhemmilla ikäryhmillä myös avovastauksissa. Soutaminen, suppailu sekä talvilajit saivat vähiten merkintöjä, eivätkä ne nousseet merkittäviksi millään muullakaan ryhmällä. Muuksi tekemiseksi joen varrella mainittiin frisbeegolfaaminen, golfaaminen, joen haistelu, museoissa ja ravintoloissa käyminen, valokuvaus, koiran uittaminen, puutarhan ihailu sekä luonnosta nauttaminen.

Kartta 14. Ulkoilu- ja pyöräilymerkinnät joen varrella karttakyselyssä.

Yhteenvetoa

Vastaajaryhmien merkinnät tuntuvat sijoittuvan kysymyksestä riippumatta samoille alueille, mikä viittaa ryhmien vakiintuneisiin liikkumis- ja oleskelupaikkoihin. Myös kehitettävät paikat sijaitsivat usein muiden merkintöjen läheisyydessä, joskin Eteläranta keräsi niitä suhteessa enemmän.

Naisten vastaukset painottuivat keskustan läheisille ranta-alueille, luotojen lisäksi myös taajamien varteen nauhamaisesti, mikä selittyy etenkin keskimäisten ikäryhmien kohdalla luultavasti ulkoilun ja lenkkeilyn kautta. Joen varsi tarjoaa miellyttäviä ulkoilukohteita. Vastaajan iällä oli jonkin verran merkitystä eri paikkojen korostumisesta, etenkin Pormestarinluodon ranta ja Kalaholman alue tulivat esille 24–44-vuotiaiden naisten osalta. 24–44-vuotiaiden naisten avovastauksissa korostuvat ulkoilun lisäksi lähiluonto ja yhdessä toimiminen. Kauniit paikat vaikuttavat sijoittuvan ulkoilureittien varrelle. Varsinkin Kalaholman alueella naiset iästä riippumatta mainitsivat usein jollain lailla kodinläheisyyden kauniissa tai mielipaikoissaan.

45–64-vuotiaat naiset puolestaan merkitsivät kohteitaan varsinkin luotojen eteläosiin, mutta myös niiden syrjäisempiin osiin. Tämä saattaa selittyä luotojen vapaa-ajan asunnoilla ja niiden omistamisella, mikä on yleisempää vanhemmissa ikäluokissa¹⁹, myös vastauksissa tuotiin esille joitakin kertojan vapaa-ajan asunto.

Miesten vastaukset ovat puolestaan enemmän keskittyneet tietyille alueille, kuten Etelärantaan, vanhalle rautatiesillalle sekä suistoalueen suulle. Suiston suu ja varsinkin Tukkiluodon edusta tulee kauneuden ja miellyttävyyden vuoksi esille ja sitä kuvaillaan pääosin luonnon elementtien tai eläimistön kautta. Miesten kauemmat kohteet kielivät kuitenkin todennäköisesti joen varrella liikkumisen eri tavoista tai harrastuksista, sillä useat suistoalueen suulle merkintöjä tehneet tekivät kyselyssä myös veneilymerkintöjä tai mainitsivat liikkuvansa joella mieluiten veneellä, kajakilla tai soutaen. Nimenomaan kalastaminen erottaa 24–44-vuotiaat miehet Tukkiluodon edustan muiden käyttäjien tekemistä merkinnöistä, sillä muiden ryhmien kalastuspaikat sijaitsivat juopien varrella ainakin hieman lähempänä keskustaa.

Suiston suualueen lisäksi Eteläranta erottuu vahvasti miesten vastauksista myös muiden kuin kehittämiseen liittyvien merkintöjen kautta. Etenkin 24–44-vuotiaat miehet tekivät merkintöjä Etelärantaan ja pitivät sitä kauniina, mieluisana tai merkitsivät sen oleskelupaikakseen. Eteläranta keräsi kauniiden paikkojen merkintöjä myös muilta vastaajaryhmiltä, mutta vain harva nainen merkitsi sitä mieli- tai oleskelupaikakseen. Paikalla on myös tärkeä merkitys kohtaamispaikkana myös muiden vastaajaryhmien keskuudessa, vaikkei paikalle välttämättä jäädä oleilemaan. 24–44-vuotiaiden miesten Etelärantaan sijoittuvia kauniiden tai mieli- paikkojen merkintöjä on täydennetty suhteellisen vähän, mutta niistä voi nähdä nykyisen käytön

lisäksi myös Etelärannan potentiaalin. Osa perustelee vastaustaan näkymillä, osa ravintolalaivalla ja muutamat lisäävät samalla palvelutarjonnan tarvitsevan kohennusta. Etelärannasta ja sen yhteydestä 24–44-vuotiaisiin miehiin kertoo jotain, että Jokikeskus-hanke ja harmistus sen keskeytymisestä tuodaan esille useammassa merkinnässä, joista osa on eri vastaajien tekemiä. Hanketta ei mainita ainakaan suoraan muiden vastaajaryhmien vastauksissa. Yksi saman ikäinen nainen tosin on merkinnyt mielipai-
kakseen Kirjurinluodon kärjen ja mainitsee kohdetta kuvaillessaan toivovansa, ettei jokimaisemaa pilata liioilla silloilla.

Kuva 10. Kirkko ja Etelärantaa Isojoenrannalta kuvattuna. Kuva: Ilona Hankonen.

4 Kaupunkiluontoa jokirannoilla

- Kaupunkiluonto on sekoitus luontoa ja kulttuuria.
- Porin kaupunkimaisema on suistonmuodostuksen luomaa
- Kaupunkitila koetaan luonnoksi maisemakuvan, käyttöjen, mielikuvien sekä ihmisten ja muiden toimijoiden vuorovaikutuksen pohjalta
- Luonnon merkitys asukkaiden hyvinvoinnille on suuri
- Suisto tarjoaa monipuoliset mahdollisuudet luontoharrastukselle
- Arjen ympäristöasenteet ovat muuttuneet paljon
- Luonnonsuojelun ongelmia tunnetaan heikosti

Kuva 11. Varis etsii vesirajasta syötävää asuntomessualueen rannassa. Kuva: Ilona Hankonen.

Porin luonnonhistoria

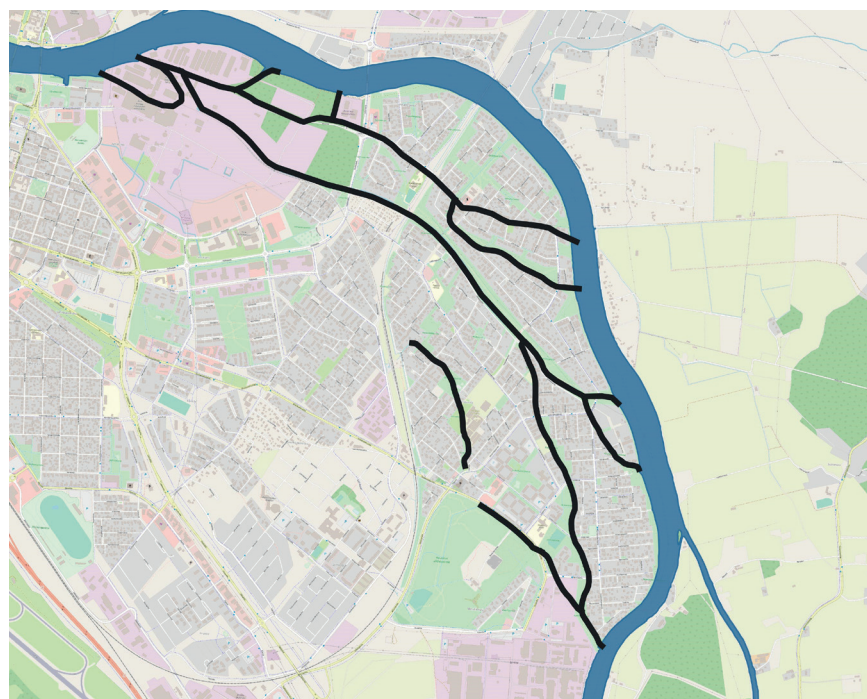
Joki on tuottanut Porin kaupungin. Kokemäenjoki on Suomen tärkeimpiä historiallisia vesireittejä. Sitä pitkin ovat liikkuneet ihmiset, kauppatavarat, tieto ja kulttuurivaikutteet syvälle sisämaahan. Jokeen nouseva lohi on ennen joen patoamista ja lohikannan taantumista tarjonnut valtavan ravintovarrannon alueen väestölle ja verotuloja kruunulle.

Tulva on lannoittanut jokirantojen peltoja ja luhtaniityt tarjonneet runsaasti heinää, kortetta ja ruokoa karjatalouden tarpeisiin. Myöhemmin vesivoima ja joen tarjoama uittoreitti sekä suojaiset satamapaikat tarjosivat hyvät edellytykset teollisuuden kehittymiselle Porissa. Luonto ei siis ole jokikaupungissa jotain irrallista vaan osa kulttuurympäristöä ja sen ajallisia kerrostumia.

Porin kaupunkirakenne on kehittynyt yhtä matkaa suistonmuodostuksen kanssa. Uutta rikkonaista suistoaluetta syntyy jatkuvasti maan kohotessa jokisuulla, ylempänä vanhat juovat kuihtuvat ojiksi ja Porissa luodoiksi kutsutut suistosaaret kasvavat kiinni mantereeseen. Ihminen ohjaa prosessia patoamalla, säännöstelemällä ja ruoppaamalla. Ennen säännöstelyä joki muokkasi ympäristöä arvaamattomasti: suiston juovien ja luotojen paikat saattoivat muuttua kevättulvassa paljonkin.

Hyvinkin vanhat jokisuiston kehitysvaiheet saattavat näkyä geomorfologiassa ja vaikuttaa osaltaan maankäyttöön. Esimerkiksi Koivistonluodon erottaa

muista alueista leveä, asuinalueen eteläpäässä joen pääuomasta erkaneva yhä juopamainen oja, joka laskee Varvourinjuopaan. Ojan vierellä kulkee kävelypolku Lemminkäisentielle saakka. Reitin varrella on sekä lehtomaista rantapuustoa että niittyä. Tällaiset vesiuomat tuovat virkistysluntoa kaupunkiin: ne tarjoavat reittejä, jotka jäävät kaavoituksessa tonttimaan ja tiealueiden ulkopuolelle.

0 0.5 1 1.5 2 km

OpenStreetMap

Kokemäenjoen pääuomat tummennettu Syken ja MML:n tuottamaa JokiAlue10-aineistoa mukailleen.

Kartta 15. Aikaisemmat suiston kehitysvaiheet Itä-Porissa nykyisen ja vuoden 1907 Senaatin kartan pohjalta.

Joki toimijaverkkona

Posthumanistiseen ajatteluun kuuluu tiukan luonto-kulttuuri-kahtiajaon kyseenalaistaminen. Näkökulma istuu hyvin ihmisten arkisen elinympäristön ja siinä toimimisen tutkimukseen. Asutuksen lomassa virtaavaa jokea voi pitää moniaineksisena toimijaverkkona, jossa luonnon ja kulttuurin elementit ovat vuorovaikutuksessa keskenään.

Toimijoita voivat olla muutkin kuin ihmiset, ihmisryhmät tai organisaatiot: niitä ovat myös kasvit, eläimet, eloton luonto, ihmisen aikaansaannokset ja aineettomat ajattelutavat tai yhteiskunnan rakenteet. Toimijoiden muodostamissa verkostoissa on yhtä lailla luonnon kuin kulttuurisia toimijoita.

Kokemäenjoki on Porina tunnetun toimijaverkon olennainen osa. Siihen kuuluvat vesi, eliöstö, veneet, laiturit, tulvapadot ja teollisuuslaitokset sekä ihmiset ja erilaiset ihmisryhmät kulttuurisine käsityksineen, tarpeineen ja tavoitteineen.

Kuva 12. Kalanmyyjiä Karjarannassa. Kuva: Kustaa Emil Klint 1910–1929, Satakunnan museo, kuvaarkisto / Finna.

Mistä kaupunkilainen puhuu puhuessaan luonnosta?

Go along -haastatteluissa puhuttiin paljon luonnosta. Joki itsessään käsitteellistyi luonnoksi ja jokivarren luontaiset kasvillisuusvyöhykkeet nähtiin osana tätä luontoa. Tästä eteenpäin kaikki tekstin haastattelulainaukset ovat peräisin tekijän hallussa olevista anonyymeistä kenttähaastatteluista, ellei toisin ilmoiteta.

Tässä tekstissä luonnolla viitataan siihen, mitä tutkimukseen tavalla tai toisella osallistuneet porilaiset kutsuvat luonnoksi. Sillä ei siis viitata aineiston ulkopuolta tuleviin luokituksiin tai näiden varaan rakentuviin biodiversiteettiarvoihin. Luonnoksi kaupunkitilassa mielletään aineiston perusteella ennen kaikkea kasvillisuus, jota ei ole istutettu ja jota ei ole hoidettu voimakkaasti esimerkiksi leikkaamalla nurmea. Myös helposti havaittavista eläimistä, kuten joessa pesivistä majavista, puhutaan luontona, samoin kuin itse joesta.

Vesi onkin porilaisen kaupunkiluonnon ytimessä: Luonnoksi nimetyt paikat sijaitsevat ennen kaikkea joen ja sen juovien, myös altaiksi padottujen ja laskuojiksi muuttuneiden uomien varsilla. Muista kuin joella tai sen varsilla olevista kohteista luontona pidetään Porin metsää, josta kuitenkin puuttuu vesi ja jota kuvataan myös liian hoidetuksi. Luontona pidetään myös vanhaa lyhytaaltoasemaa ympäröivää Koiviston ulkoilupuistoa. Karttakyselyn mukaan luonnoksi mielletyille alueille keskittyy kart-

tamerkintöjä teemoilla ”kauniit paikat” ja ”mielipaikat”. ”Aktiviteettejä” on merkitty niin luonnoksi mielletyille kuin muillekin alueille, kohtaamispaikkoja enemmän muille alueille. Luontoa on kuitenkin rajattu ja määritelty puheessa monin eri tavoin.

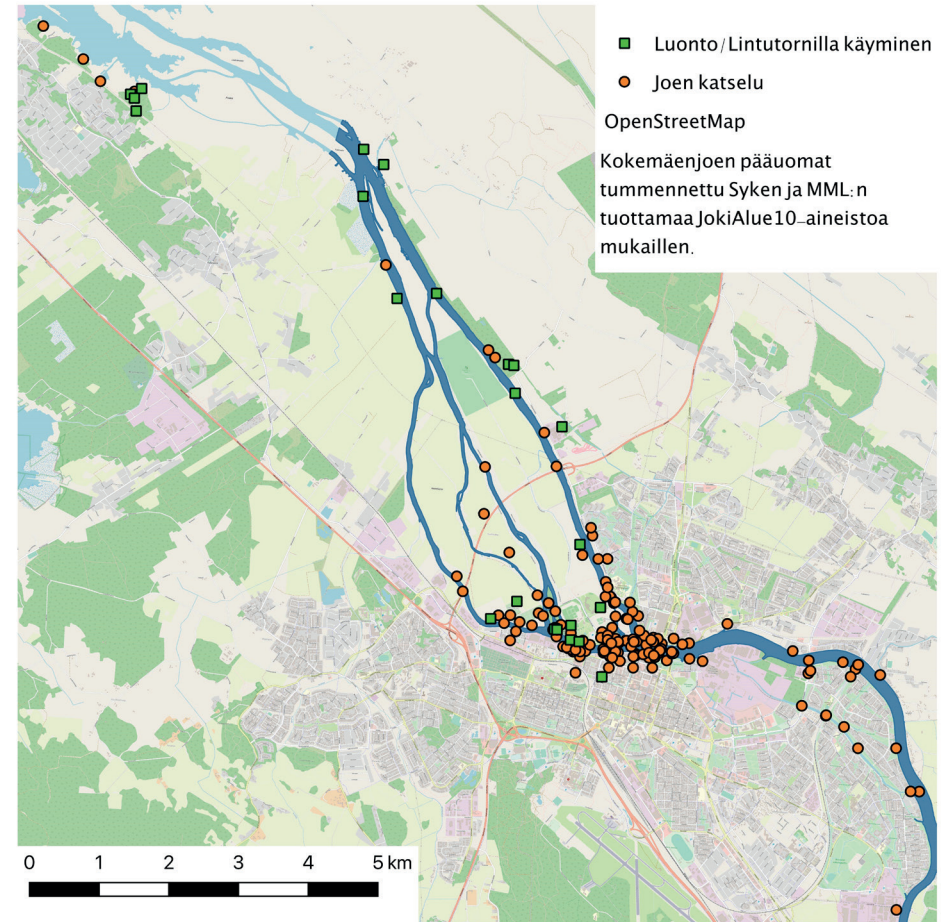
Luonnoksi ja ei-luonnoksi miellettyjen vyöhykkeiden rajat määrittyvät pitkälti luontaisesti syntyneen puuvartisen kasvillisuuden mukaan. Luontona saatetaan pitää vain metrin levyistä pensaikkovyöhykettä rannassa, mutta myös laajempaa puustoista aluetta. Niittynä hoidettua avointa aluetta ei mielletä yhtä vahvasti luonnoksi kuin puustoa mutta vahvemmin kuin leikkonurmi. Esimerkiksi Pormestariluodossa ja Varvourinjuovan rannalla luontaisen puuston hallitsema rantavyöhyke koettiin luontona, rakennettuja ympäristöjä ei vaikka niissä olisikin puustoa. Järeäksi kasvanut lehtipuusto esim. Pormestariluodossa ja Varvourinjuovalla koetaan vahvemmin luontona kuin pääuoman tulvapadoille paikoitellen täysin luontaisesti kehittyneet tiheät pajupensaikot ja koivuvesakot.

Rajatumminkin luontona näyttäytyvät erityiset luontokohteet, etenkin Kokemäenjoen suisto Natura-alueineen. Varsinkin sen linnusto mainitaan usein ja muutkin kuin lintuharrastajat yhdistävät alueen siihen. Tämä tulee esille myös karttakyselyn avovastauksissa. Kyläsaarella lähes koko ikänsä asuneen haastatellun mukaan suistoon alettiin tehdä lintujen tarkkailijoille järjestettyjä bussimatkoja jo 1950-luvulla. Autoistumisen myötä järjestetyt lintumatkat ovat jääneet pois, mutta suiston merkitys

lintuharrastukselle on säilynyt. Porin kaupunki on panostanut suistoalueen retkeilypalveluihin: siellä on lukuisia lintutorneja, tarkkailulavoja ja kymmeniä kilometrejä pitkospuu- ja polkuverkostoa. Nämä ympäristöpalvelut tuottavat alueen merkitystä luontona yhdessä lajiston ja Natura-alue-rajauksen kanssa.

Luontoharrastuksen ja muiden suistoalueen käyttötapojen välillä ei aineistossa ilmennyt ristiriitoja. Linnusto ja siihen alueen ulkopuoleltakin kohdistuva mielenkiinto nähtiin Kyläsaassa myönteisenä imagotekijänä ja ylpeydenaiheena. Yksi haastateltu tosin esitti huolensa lisääntyneestä koirien liikkumisesta lintujen pesimäalueilla. Alueelle keskittyy myös muita luontoharrastuksen muotoja: hyönteisten tutkimista, metsästystä, kalastusta, melontaa ja jopa kalliokiipeilyä Halssin Viinahaminassa. Alueella on paljon kesämökkejä ja Isojuovan koillisreunalla myös retkeilijöiden leiripaikkoja.

Asukashaastatteluissa haastateltiin yhtä metsästäjää, joka harrastaa monipuolisesti eri riistalajien metsästystä. Suisto näyttäytyi hänelle minkinloukkujen ja käyttöpaikkojen verkostona, joka tarjoaa elinmahdollisuuksia runsaalle riistalajistolle. Kevätalvella joen jäällä tehdyn kävelyhaastattelun aikana avautui erilajisten eläinten näkökulmia suiston mosaiikkimaiseen ympäristöön: haastateltu kertoi metsäkauriiden, majavien ja ketun kulkureiteistä sekä sorsalintujen tavoista valita pesimäpaikkansa rantaniityllä. Metsästyksen harrastaja samaistuu saaliiksi tai havaituksi tavoittelemansa eläimen

Kartta 16. Joen katselu ja luonto/lintutorneilla käyminen karttakyselyssä.

tapaan liikkua, toimia ja havainnoida ympäristöä ja sovittaa omaa toimintaansa tämän mukaan.

Kuvat 13—14. Numeroitu linnunpönttö suistoalueella ja Teemuodolta löytynyt hyytelösieniin kuuluva hytykkä. Kuvat: Ilona Hankonen.

Lähempänä keskustaa luonto nähtiin suistoa enemmän vapaa-ajanvieton, ympäristön hoidon ja esteettisten elämysten kuin luontoharrastuksen kautta. Luonto erotettiin suistoa selkeämmin rakennetusta ympäristöstä. Lintu- ja muuta luontoharrastusta esiintyi silti rakennetussa kaupungissakin, esimerkkinä teollisuusalueella elävien lokkien bongaus. Yleisesti arvostettiin ekologian kannalta runsasta linnustoa ja monilajista lehtipuustoa. Nämä tulivat esille sekä kenttätyössä että karttakyselyn avovastauksissa.

Kaupunkiasutuksen piirissä paikat jäsenyivät luonnoksi enemmän arkisten kulttuuristen käytäntöjen kuin luonnontieteellisten tekijöiden perusteella. Raportin tulokset kyseenalaistavatkin jakoa luonnon- ja kulttuuriympäristöön, vaikka myös se näkyy aineistossa. Kaupunkiluonto on luonteeltaan hybridimäistä: se sisältää erilaisia maankäytön, luonnon prosessien ja arkisten käytäntöjen tuottamia materiaalisia tekijöitä, jotka sopeutuvat toisiinsa ja ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

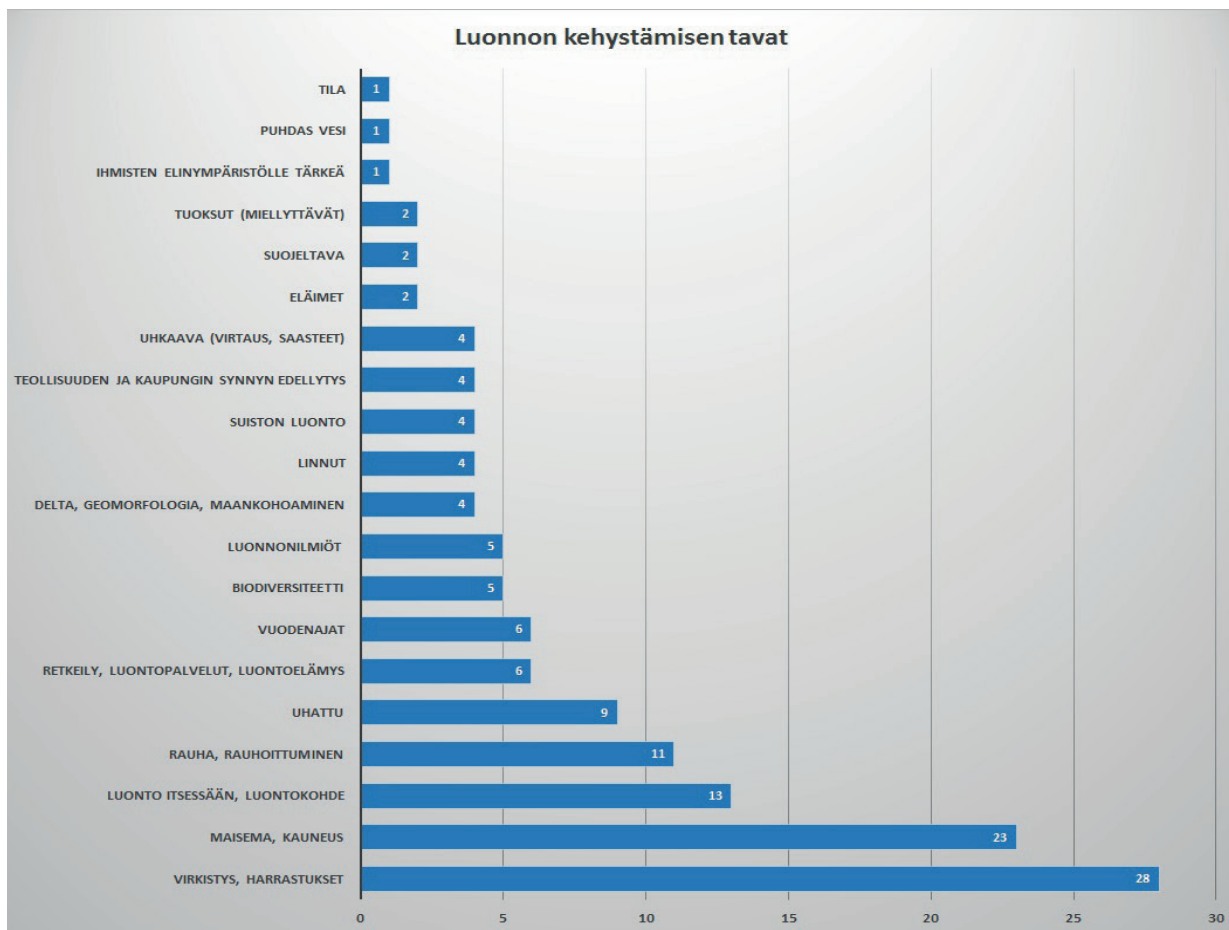
Kaupunkiympäristöä koskevissa tutkimuksen ja suunnittelun puhetoissa on totuttu erottamaan kulttuurihistoriallisesti arvotetut kulttuuriympäristöt, joille esim. luontaisesti kehittyvä kasvillisuus nähdään uhkana, luonnontieteellisesti arvotetusta kaupunkiluonnosta. Tavallinen on myös termi ”hallittu hoitamattomuus” kohteissa, joissa voimakkaita ja toistuvia kasvillisuutta muuttavia toimia ei tehdä. Hallinnossa ja suunnittelussa luontaiset kasviyhdyskunnat kaupunkitilassa pitää ikään kuin perustella, vaikka käyttäjille niiden arvo ja käyttötavat olisivat ongelmattomia. Kaupunkiluonnon luonnontieteellisen perustelemisen tarve tuli esille asiantuntija-haastatteluissa, joissa kaupunkiluonnon tärkeyttä kuvattiin biodiversiteetin, hiilensidonnan ja pienilmaston näkökulmista.

Osa haastatelluista hallinnon edustajista koki, että kaupunkiluontoa pitää perustella asukkaille nimenomaan luonnontieteellisin argumentein, jotta sitä arvostettaisiin. Aukkaat ilmaisivat kuitenkin arvostavansa kaupunkiluontoa sellaisenaan, virkistykseen

ja kauneuden lähteinä. Karttakyselyn avovastauksissa jokiluonto esiintyi ennen kaikkea virkistykseen ja maiseman yhteydessä. Kaupunkiluontoon hallinnon ja asukkaiden taholta kohdistuvat erilaiset luokittelu- ja arvottamistavat ovat tulleet esille myös aiemmassa aihetta koskevassa tutkimuksessa.

Kuvio 7. Jokiluonto liitettiin vastauksissa yleisimmin virkistykseen ja harrastuksiin, toisella sijalla maisemaan ja ympäristön estetiikkaan.

Kaupunkiluonnon moninaiset merkitykset ja arvot porilaisille

Luonnolla on tulosten perusteella porilaisille suuri kulttuurinen merkitys. Luonnoksi mielletyt alueet ja kohteet koetaan kohokohtina, joissa tiivistyvät ympäristön sosiaaliset ja esteettiset arvot. Luonnonympäristöjen on todettu useissa tutkimuksissa olevan kaupunkialueilla arvostettuja ja elvyttäväksi koettuja ja niiden terveysvaikutuksia on todennettu myös empiirisesti.

Eveliina Asikaisen tutkimus lähiluonnon merkityksistä asukkaille Tampereen lähiöissä tuo esille samantapaisia kaupunkiluonnon käsitteellistämisen tapoja kuin tämä raportti.

Tamperelaislähiöiden asukkaat kuvailivat ympäristöön liittyviä "erämaisyyden" kokemuksia ympäristössä, joka ei asetu luonnontieteellisiin erämaisyyden luokituksiin. Merkityksellinen kaupunkiluontopaikka ei myöskään ole sidoksissa alueiden suunniteltuihin käyttöihin. Arvostettu luontopaikka syntyy usein alueelle, jota ei ole suunniteltu viheralueeksi, vaan joka vain odottaa rakentamista. Esimerkiksi Hätilän alueella on aiemmin ollut "Hätilän lehdoksi" kutsuttu rantametsän kaistale ja vastaavia paikkoja on yhä Tiimanninluodolla ja Isojoenrannalla. Lähiasukkailla on

Kuva 15. Vahvasti luontona arvostettua ympäristöä Pormestarinluodon rantapolulla. Kuva: Ilona Hankonen.

usein perusteltu huoli suunnittelemattoman kaupunkiluonnon katoamisesta rakentamisen alle. Linnut vetävät ihmisten huomiota puoleensa, mutta suhtautuminen niihin on voimakkaan kaksijakoista.

Suuri ihmisjoukko harrastaa lintuja hyvinkin syvästi ja yleisesti rakastettua jokirantojen kaupunkiluontoa on linnunlaulu, johon viitattiin aina rannoista puhuttaessa. Muita huomiota ja ihastusta herättäviä ja toimintaa suuntaavia lajeja aineistossa ovat esimerkiksi majava ja meriharakka. Erityisen myönteistä huomiota sai Hanhiluodon rantapensaikossa päivälevolla ollut sarvipöllö. Pöllön ensin nähnyt ohikulkija tiedotti asiasta muille ja äkkiä paikalla oli useita kaupunkilaisia sitä katsomassa, vaikka kyse ei ollut mistään harvinaisuudesta.

Sen sijaan Hanhiluodon nuotiopaikalla iltaa viettäviä kaupunkilaisia häirinneet kalalokit olivat *lentäviä rottia* ja *vitun paskapäitä*. Pormestarinluotolaisten huhtikuuisella retkellä ohi ajelehtivalla jäälautalla seisova, jäälautan liikkeeseen virrassa tyytymättömällä kailotuksella reagoiva kalalokki sai puolestaan katsojaryhmässä aikaan naurunpyrskähdyksiä.

Vaikka lajeihin saatettiin suhtautua eri tavoin, käyttäjille luonto oli aineistossa aina myönteinen luonnehdinta. Luontoa, jota ei koettu miellyttäväksi, ei kutsuttu luonnoksi. Esimerkiksi tiheään kasvava koivunvesakkoa Koivistonluodon ja valtatie 11:n välisen teollisuusalueen rantapenkereellä yksi rantareitillä kulkija kutsui luonnon sijasta ryteiköksi. Puhuja olisi nähnyt penkereellä mieluummin suuria

puita, joiden lomasta olisi päässyt rantaan. Sen sijaan jokeen ja rannassa uiviin sorsiin hän viittasi luonto-sanalla.

Puistotoimi jättää tietoisesti osan nurmialueista kasvamaan pitkäksi. Leikkaamatta jätettäviä osia on esimerkiksi puistojen laitamilla ja puiden alla. Syynä tähän on sekä kustannussäästö että pyrkimys lisätä avointen kasvillisuustyyppien luonnon monimuotoi-

Kuva 16. Lokki- ja varislinnut ovat näkyvä ja kuuluva osa kaupunkiluontoa. Kuva: Ilona Hankonen.

suutta kaupunkitilassa. Nurmen ajamista toivovat puhuvat heinikosta, vähemmän hoidettujen alueiden kannattajat luonnosta. Mustavariksista tai naakoista puhutaan "variksina" tai "mustina lintuina", jos puhuja ei arvosta niitä, tai lintuina tai luontona jos arvostaa.

Esimerkeistä näkee luonnon olevan arkipuheessa arvolutautunut sana, mikä vastaa hyvin kaupunkiluonnon moniulotteisuutta: siinä on kysymys erilaisten eliöiden, ilmiöiden ja vuorovaikutussuhteiden mutkikkaasta kudelmasta. Luonto kaupungissa ei asetu luonnon tai kulttuurin totuttuihin karsinoin, vaan se on tilan ja kulttuurin läpäisevää, rajoiltaan epämääräistä ja sosiaalisesti sekä tilanteiden mukaan vaihtelevaa.

Luontona erityisen arvostettuja ja paljon käytettyjä kohteita Porissa ovat Pormestarinluodon rantavyöhyke, Varvourinjuovan ranta-alueet sekä Polsanluodon ja Hanhiluodon rantalehdot. Jokivarren puustoisia rantavyöhykkeitä arvostetaan ylipäätään esteettisesti kauniina. Arvostettuja ovat myös asuinalueiden väleihin sijoittuvat pienet rantalehdot Harmaalinnassa. Nämä luontona pidetyt alueet ovat osa asuinympäristöä sen kohokohtina ja mielipaikkoina.

Arvostetuimpia luontopaikkoja yhdistävät puuston lisäksi polut. Polku – joko kaupungin tekemä tai asukkaiden itsensä tallema – tekee luonnossa olemisen ja liikkumisen helpoksi, kun taas puut suojaavat tuulelta, melulta ja paahteelta. Lisäksi isoissa

puissa on vaikeasti sanoittuvaa karismaa. Isoja puita rakastetaan ja ne mainitaan toistuvasti kauniin ympäristön osina. Keskustelujen kulku näissä kohteissa tapaamieni ihmisten kanssa oli yleensä pääpiirteissään samanlainen:

- *Miksi valitsitte juuri tämän paikan tänään ulkoiluun / kävelyyn / lenkkeilyyn / oleskeluun?*
- *Tämä on hieno / pidän tästä.*
- *Mikä tästä tekee hienon?*
- *Luonto.*
- *Mikä tässä luonnossa tarkalleen on hienoa?*
- *(Isot) puut, vesi, linnut.*

Luonto ja sen osatekijöinä vesi, puut ja linnut toistuivat näiden kohteiden osalta lähes joka keskustelussa. Niitä kuvattiin myös sanoilla "rehevä", "vehreä", "vihreä", "suojaisa", "erämainen", "luonnontilainen", "villi", "viidakko", "aarniometsä", "mettäinen" ja "Porin Amazoni". Viime mainittua käytettiin Polsanluodosta, Liljanluodosta ja näitä ympäröivistä vesiuomista.

Suhtautuminen luonnonympäristöjen hoitoon oli kaksijakoista: Toisaalta toivottiin mahdollisimman monimuotoista luontoa ja etenkin runsasta linnustoa, toisaalta esimerkiksi kuolleet puut jakoivat mielipiteitä. Rantapuustoa toivottiin hoidettavan pienipiirteisesti kauneus- ja luontoarvot huomioon ottaen, mutta toisaalta toivottiin harvennusta siellä, missä kasvillisuus muodostui tiheästä lehtipuuvesa-

Kuva 17. Rantapolkua Tiimanninluodolla. Kuva: Ilona Hankonen.

kosta. Harvennuskin herätti ristiriitaisia tunteita Koivistonluodossa:

*Meneek tää Porin kaupungille tää tutkimus? Ku mä puhuin täst karsimisesta [haastateltu oli toivonut harvennusta teollisuusalueen rannan koivuvesakkoon Koivistonluodon eteläpuolella] nyt aika paljon, ni sit et taas, ku mennään tohon Mastojentien pururadalle, ni siel on sit niinku karsittu! Siellähän ei oo sit enää yhtään puut! Et siel on sit jo vedetty yli.
Asukashaastattelu, Koivistonluoto, nainen noin 40 v*

Useilla Porin asuinalueilla kaupunkiluonto toimii sosiaalisena solmukohtana, joka kokoaa erilaisia käyttäjäryhmiä ja mahdollistaa sekä yhteisöllisten paikkojen että yksilöllisten mielipaikkojen syntymisen. Tämä näkyy myös suhtautumisessa ympäristön hoitoon. Pormestarinluodossa Kolijuovan varrella asukkaat olivat toivoneet juovan tiheän reunapuuston karsimista, jotta vesialue näkyisi. Kun lähes koko puusto poistettiin, osa asukkaista piti taas lopputulosta liian karun näköisenä ja harmitteli sorsien ja pikkulintujen suojaisten pesäpaikkojen katoamista.

Pormestarinluodon rantapolun tapaisia virkistysalueita hoidetaan asukkaiden toiveiden mukaan varovaisesti, toisin kuin käyttötarkoitukseltaan epämääräisempiä kohteita, joissa puuston hoitoa voidaan suunnitella enemmän kustannustehokkuuden ja energiapuun määrän kannalta. Ulasoossa asukas yhteisölle tärkeäksi luonnehdittu metsä oli havainnointiaikaan vastikään kaadettu paikalle tulevan biokaasulaitoksen tieltä ja asukkaat kertoivat yrittäneensä estää hakkuita ajamalla metsäalueen hoitoluokitusta talousmetsästä virkistysalueeksi.

Kaupunkiluonto on ihmisyhteisön muokkaamaa ja kulunutta. Pitkään jatkuneesta ihmistoiminnasta kaupungin jokivarsilla kertoo esimerkiksi tervalepän korvautuminen harmaalepällä. Hakkuiden, laidunnuksen ja rakentamisen myötä katoavaa tervaleppää ei havaittu Luotsinmäenhaaran pohjoispuoleisilta rannoilta. Lähinnä kaupunkia luontaista tervaleppää

löytyy Vähäraumassa omakotitaloalueeksi kaavoitetun peltoalueen reunalta. Tervalepän runsas käyttö puistopuuna Porissa herättikin havainnoijassa myönteistä huomiota: laji on aikoinaan, ennen ihmisen mukanaan tuomia maankäyttömuotoja, ollut suiston tyypillinen puulaji. Nyt sitä voidaan palauttaa urbaaniin ympäristöön, entisille kasvupaikoilleen, puistopuuna.

Jokivarsien kasvilajisto on sekoitus suiston maankohoamisrantojen primaarisuksessiometsien lajistoa, viljelyjäänteitä, uustulokkaita ja vieraslajeja. Tulvapadoilla Konepajanrannassa ja vastarannalla Lukkarinsannassa ja Kalaholmassa kasvaa purjelaivojen painolastimaan, rautatien ja puutarhajätteen mukana paikalle kulkeutuneita kasvilajeja. Myös Toukarin vanhan kaatopaikan paikkeilla vieraslajien määrä on huomattava. Vanhoista talonpaikoista rannoilla kertovat vuorijalavat, korallikanukat ja pajuangervot. Hanhiluodon rantapolun varteen istutettiin aikoinaan luontaisen kasvillisuuden sekaan mm. piippuköynnöstä ja kärhöjä luomaan rantalehtoon lisää viidakkotunnelmaa. Vieraslajeja ei koettu ongelmana:

Tuol pidemmäl on ihanaa, ku siel on oikeen semmost kunnan niitty. Siel on lupiineit ihan älyttömäst, se on kauniin näkönen.

Asukashaastattelu, Kalaholma, nainen noin 40 v

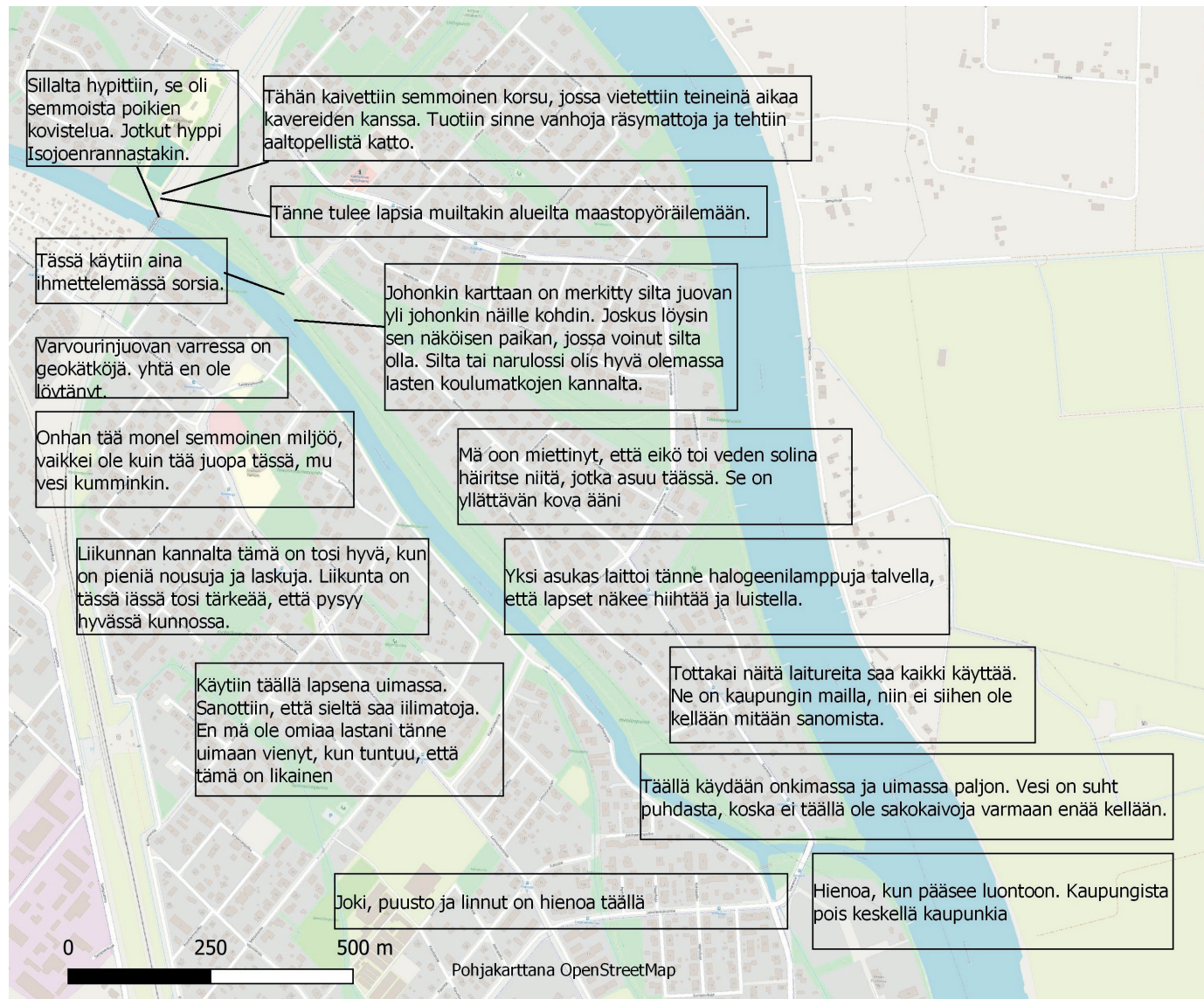
Kaupunkilaisten lähiluontopuheessa "luonnontilainen" tai "aarniometsä" eivät tarkoita alkuperäistä

luontoa vaan kaupunkiluontoa sellaisena kuin se on ja sen halutaan olevan. Käyttäjät eivät olleet kiinnostuneita vaikkapa satakielestä ensisijaisesti monimuotoisuuden kannalta, vaan pikemminkin tämä edusti heille laulustaan helposti tunnistettavana puustoisen rantalehdon tunnusomaista äänimaisemaa.

Pikkulintujen ja vesilintujen arvostuksesta kertoi asukkaiden monilla alueilla yleinen tapa asettaa rantapuustoihin pönttöjä pikkulinnuille ja telkille. Pormestarinluodossa käytetään termiä "asukaspönttö", joiden laittaminen sekä kerrostaloalueen puihin että jokirantaan on suosittu tapa. Muita tiuhaan pöntötettyjä alueita olivat Varvourinjuovan rannat sekä Polsanluodon ja Hanhiluodon lehtoalueet. Kaupungin kielteisestä suhtautumisesta huolimatta monilla alueilla harrastetaan myös lintujen ruokkimista yleisillä luontoalueilla.

Lintujen ruokkiminen ja pöntöttäminen on aktiivista toimintaa, jossa asukkaat ovat suorassa vuorovaikutuksessa eläimistön kanssa-asujien kanssa. Pormestarinluodossa seurattiin mieluusti pesintöjä omissa asukaspöntöissä. Tämä asukkaiden aktiivinen ja vuorovaikutteinen lintuharrastuksen muoto oli kuitenkin toisenluonteista kuin lintuihin kohdistuva järjestäytynyt lajiryhmäharrastus, josta kertoivat esimerkiksi numeroidut linnunpöntöt Luotsinmäenjuovan varrella. Näistä pöntöistä rengastetaan

Kartta 18. Havainnointikäynneillä tehtyjä huomioita ja karttakyselyssä merkittyjä kauniita ja mielipaikkoja sekä aktiviteettimerkintöjä Varvourinjuovalla.

*Olen nähnyt täällä haikaran, telkkiä ja sorsia.
Go along -haastattelu, nainen, noin 30 v*

*Keväällä täällä on valtavasti kukkia. Ensin tulee valko-
vuokot ja sitten ne punaiset kukat.
Go along -haastattelu, nainen, noin 80 v*

Veden merkitystä korostettiin monessa puheenvuo-
rossa. Sisäjärveksi padottuun juovaan ei liittynyt
samanlaisia virran tai vesireitin mielikuvia kuin joen
pääuomaan. Kyse on pikemminkin kalaholmalaisten
omaleimaisesta ja paikallisyhteisön identiteettiä
liittyvästä paikasta.

Padotun Varvourinjuovan veteen liittyi myös negatiivisia mielikuvia:

*Kyllä tää tuo lisäarvoa tähän, mutta en mä tuonne
kyllä uimaan menis.
Asukashaastattelu, Koivistonluoto, nainen, noin 40 v*

*Varvourinjuovassa käytiin lapsena uimassa. Siitä
sanottiin, että sieltä saa iilimatoja.
Asukashaastattelu, Kalaholma, nainen, noin 40 v*

Monet arvostivat nimenomaan Varvourinjuovan
luonnontilaisuutta, millä tarkoitettiin vain kevyesti
käsiteltyä kasvillisuutta. Sille vastakohtana oli
ankeaksi ja rumaksi nähty joenrannan rakennettu
tulvapenger.

Vaikka alueen asukkaat puhuvat luonnosta ja luon-
nossa liikkumisesta, on paikan luonto samalla kyt-

köksissä viereisiin piha-alueisiin. Kalaholmalaiset
muokkaavat itse luontoa arkisilla käytännöillä, kuten
polttopuiden keräämisellä, marjastuksella, kalastus-
tuksella, lenkkeilyllä, maastopyöräilyllä ja geokätköi-
lyllä. Luontoa myös omitaan pihojen kohdalla
esimerkiksi ajamalla laiturille vievältä polulta
nurmea tai koristekasveja istuttamalla. Varvourin-
juovalla asukkaiden ympäristönmuokkaus ei kuiten-
kaan tee tilasta yksityisempää vaan mukautuu
osaksi Varvourinjuovan omaleimaista kaupunki-
luontoa.

Luonto mahdollistaa Varvourinjuovalla yksityisten,
yhteisöllisten ja julkisten toimintojen sijoittumisen
samaa tilaan. Luonnonpuusto antaa näkösuojaa ja
erottaa yksityisiä tiloja julkisista, mutta metsikön
polkuverkosto myös yhdistelee paikkoja. Pistopolut
pihoilta laitureille muodostavat peitteisten kohtien
kanssa vuorottelevia avonaisempia sopukoita.

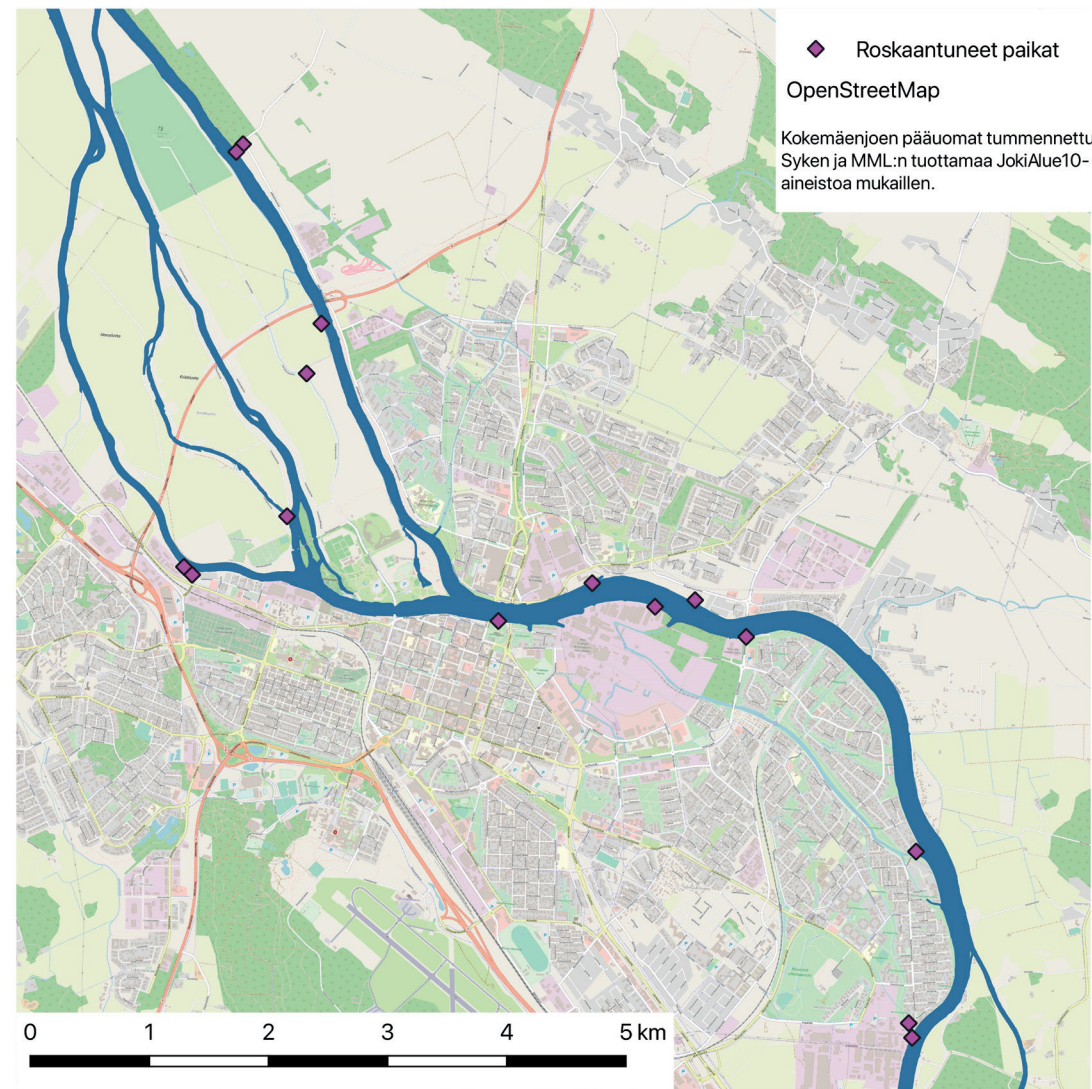
Rantoja ei roskata!

Roskaantumiseen liittyy vahvoja sosiaalisia normeja
ja puheessa sen kautta rakennetaan erilaisia identi-
teettejä ja toimijuuksia. Harva asia herättää yhtä
paljon esimerkiksi lehtien tekstariipalstoilla käytävää
keskustelua. Roskat tai niiden puuttuminen havai-
taan ympäristössä helposti, mistä tehdään alueen
käyttöä ja käyttäjiä koskevia päätelmiä. Samalla tuo-
tetaan käsitystä omasta ympäristökansalaisuudesta

ja ympäristöasenteista: Kunnon ympäristökansalainen ei roskaa.

Ennen nykyistä suojelevaa suhtautumista roskat kaadettiin jokeen. Virta toi ja tuo edelleen mukanaan roskaa myös yläjuoksulta, minkä takia rannat ovat paikoin roskaisia. Kulttuurikartoituksessa havainnoitiin porilaisten suhtautumista roskiin ja roskaantumiseen, rantojen roskaantumista ehkäiseviin yhteisöllisiin käytäntöihin ja sitä, millaiset paikat kaupungin rannoilla roskaantuvat muita helpommin. Kiinteiden jätteen laskemista jokeen ei nykyään pidetä missään ikä- tai sosiaaliryhmässä hyväksyttävänä. Tässä kohtaa sosiaaliset normit ovat selvästi muuttuneet puolessa vuosisadassa. Siinä missä ulkokuurossin tyhjentäminen kevätjälle oli 1970-luvulla normaali ja hyväksytty käytäntö, nykyisin sitä paheksuttaisiin voimakkaasti. Pienimuotoisempaa roskaamista esiintyy jokirannoilla silti edelleen. Yleisesti ottaen jokirannat Porissa olivat kuitenkin yllättävänkin siistejä.

Roskaantuneet paikat sijaitsivat tyypillisesti alueilla, joissa rannalla ei ollut selkeästi hahmotettavaa käyt-

Kartta 19. Kenttätyössä havaittuja roskaantuneita paikkoja.

Kuva 18. Autonromu Jokisatamanpolun varrella.
Kuva: Ilona Hankonen.

tötarkoitusta, vaikka ne kaavassa olisikin merkitty viheralueiksi. Roskaisia paikkoja oli esimerkiksi Isojoenrannalla asuintonttien välisellä alueella sijaitsevan pumppuaseman läheisyydessä, Isojoenrannan vanhan sahan luona rannassa, Kimpijuovan ja Luotsinmäenjuovan peltoihin rajoittuvilla rannoilla, Toukarin vanhan kaatopaikan läheisyydessä, Hätilän vanhassa lossirannassa sekä Koivistonluodossa teollisuusalueen vanhan sementtilaiturin luona, jossa käydään uimassa. Näitä alueita yhdistää marginaalisuus ja se, että niissä kohtaavat teolliset, maatalous- ja vapaa-ajan käytöt. Tuottavatko tällaiset maankäyttörajoitukset kokemusta arvottomasta tai ei-mihinkään tarkoitettuun tilaan, johon voi vaikuttaa tyhjentää auton roskiksen? Hätilässä roskaisuus tosin vaikutti olevan pääosin vanhaa perua.

Suosituimmat ja käytetyimmät jokirantojen viheralueet Pormestarinluodossa, Varvourinjuovan rannoilla, Hevosluodossa ja keskustan alueella olivat hämmästyttävän siistejä. Roskaantuminen ei siis näyttänyt lisääntyvän käytön myötä vaan päinvastoin vähenevän käytön kasvaessa. Ilmeisesti sosiaalinen kontrolli ja alueiden yhteisöllinen merkitys saavat välttämään roskaamista arvostetuilla ranta-alueilla käyttökulttuuria. Sosiaalisen median Pori-aiheisissa ryhmissä roskaantuminen nousi ongelmaksi silloin kun sitä tapahtui keskustan paljon käytetyillä ranta-alueilla, kuten Kirjurinluodossa.

Pormestarinluodossa tehdyissä käyttäjähaastattelussa tuli esille, että rantojen siistinä pitämiseen

kohdistui asuinyhteisössä sosiaalista painetta. Roskaamista ei hyväksytä ja asukkaat ottavat vastuuta rantojen siisteydestä keräämällä muidenkin jättämät roskat. Go along -haastattelussa moni käyttäjä kertoi pitävänsä mukanaan pientä roskapussia, johon kerää maastossa näkemänsä pienet roskat. Vastaavaa esiintyi myös Polsanluodossa. Roskaantumisesta valitettiin vain vähän.

Toisaalta omaehtoiseen rantojen käyttöön, kuten rantapolun varrelle tuotuihin penkkeihin ja tehtyihin nuotiopaikkoihin, suhtauduttiin sallivasti. Näillä paikoilla roskat siivottiin nopeasti pois. Varvourinjuovalla roskat eivät nousseet asukkaiden ja käyttäjien kanssa edes puheenaiheeksi, vaan roskattomuus näyttäytyi itsestäänselvyytenä. Monet asukasryhmät Porissa järjestivät keväällä 2019 siivoustalkoita, siivouskohteina erityisesti kevättulvan roskaamat rannat.

Täysin roskattomia jokivarret eivät olleet tutkimuksen teon aikaan juuri missään. Siisteintä oli Varvourinjuovan rantareittien ohella Kirjurin- ja Hanhiluodossa, joissa työskenteli puistovahti tarkkailemassa siisteyttä. Lievää roskaantumista oli yleisesti kauempana asuintonteiksi kaavoitetuista alueista paikoissa, joissa rannassa oli oleskeltu esimerkiksi kalastuksen, rantautumisen tai muun vapaa-ajan vieton merkeissä. Tahallista isojen jätteidensä dumperoimista jokeen tai jokirantaan havaittiin viidessä paikassa: Hätilän vanhassa lossirannassa, Toukarin luontolavan parkkipaikalla,

Tiimanninnokalla, Toukarissa Jokisatamanpolun varrella ja Isojoenrannan pumppaamon rannassa.

Joissain paikoissa heräsi kysymys, milloin käytön jäljet lopulta ovat roskaantumista ja milloin ne ovat käyttäjäyhteisöjen omaehtoista ympäristön muokkausta. Esimerkiksi lintujen ruokintaan Porin kaupunki on suhtautunut kielteisesti, koska se saattaa houkuttaa rottia kaupunkiin ja lisätä tartuntatautien leviämistä lintupopulaatioissa. Viranomaisnäkökulmasta linturuokinta jokivarressa on siis roskaamista ja hygieniariski. Lintuja ruokivan ja seuraavan asukkaan näkökulma asiaan lienee toinen: hänelle ruokinta ja lintujen katselu lähiluonnossa voi olla tärkeä elämänsisältö ja asuinympäristön rikastuttaja. Linturuokintoja tuli vastaan muun muassa Pormestarinluodossa ja Hanhiluodossa.

Roskaamisen ja omaehtoisen ympäristön muokkauksen välisen eron tulkiseminen muuttui sitä vaikeammaksi, mitä heikommin institutionaalisesti määriteltyihin ympäristöihin jokivarressa siirryttiin. Omaehtoisten käytäntöjen ja epävirallisten käyttäjäryhmien alueet sijaitsivat siellä, missä kontrolli oli heikointa. Näissä paikoissa saattoi puolestaan olla pienempien yhteisöjen sisäistä sosiaalista käyttäjien sääntelyä, jota kuitenkin oli vaikea tavoittaa tutkimuksen piiriin. Esimerkkejä olivat Luotsinmäenhaaran koillisranta Luotsinmäeltä alajuoksulle mentäessä sekä Konepajanranta. Luotsinmäenhaaran rannassa kulkevan kävelyreitillä varrella oli selkeästi roskaantunut alue Toukarin vanhan kaatopaikan luona olevalla luontolavan parkkipaikalla.

Paikalla ei ole katuvalaistusta eikä sinne näy pihoilta, joten sinne on helppo jättää luvatta isompia roskia.

Vaikka kaatopaikka ei ole ollut toiminnassa enää aikoihin, saattaa sen muisto yhä madaltaa roskaimiskynnystä. Kaatopaikalle aikoinaan tuotuja jätteitä pilkistelee edelleen niiden päälle ajetun maakerroksen alta.

Kuvat 19—21. Roskaa vai vapaa-ajanviettoa palvelevaa esineistöä suistoalueen rannoilla? Kuvat: Ilona Hankonen.

Ylempänä penkereellä kulkevalta kävelyreitiltä poik-kesi alueella jokirantaan useita heikompia ja vah- vempia pistopolkuja, joiden päässä rantapuuston suojissa oli käyttäjäyhteisöjen oleskelupaikkoja penkkeineen, venevalkamineen ja nuotionpohjineen. Osassa näistä oli runsaastikin vapaa-ajan oleskeluun liittyvää tavaraa ja jopa erilaisia rakenteita. Riippuu pitkälti näkökulmasta, onko tällainen ympäristöjen käyttö tulkittavissa roskaamiseksi ja jos on, niin miltä osin ja miksi. Muovinen puutarhatuoli, jonka alla on muovikassissa puolikas pullo sytytysnestettä tai tyhjiä oluttölkkejä, voi olla näiden tavaroiden jät- täjälle osa ympäristön käyttöä.

Konepajanrannan tulvapenkereellä vanhan Ison- sannan sahan kohdalla roskia oli keskimääräistä enemmän. Joen mukanaan tuomia roskia ei sieltä ilmeisesti siivota kovin aktiivisesti. Käyttöä paikalla selvästi on ollut, koska rantaviivan tuntumaan on tallautunut vahva polku, jonka varrella oli poltettu nuotioita ja kalastettu. Syksyllä 2020 paikalle oli rakennettu tulvapenkereen alatasanne. Roskia oli suhteellisen vähän, nuotionpohjia pari. Syksyllä 2020 kiinnitti huomiota kuolleiden lokiin runsaus. Penkereellä lojui toistakymmentä hiljattain kuollutta nuorta harmaa- tai merilokkia.

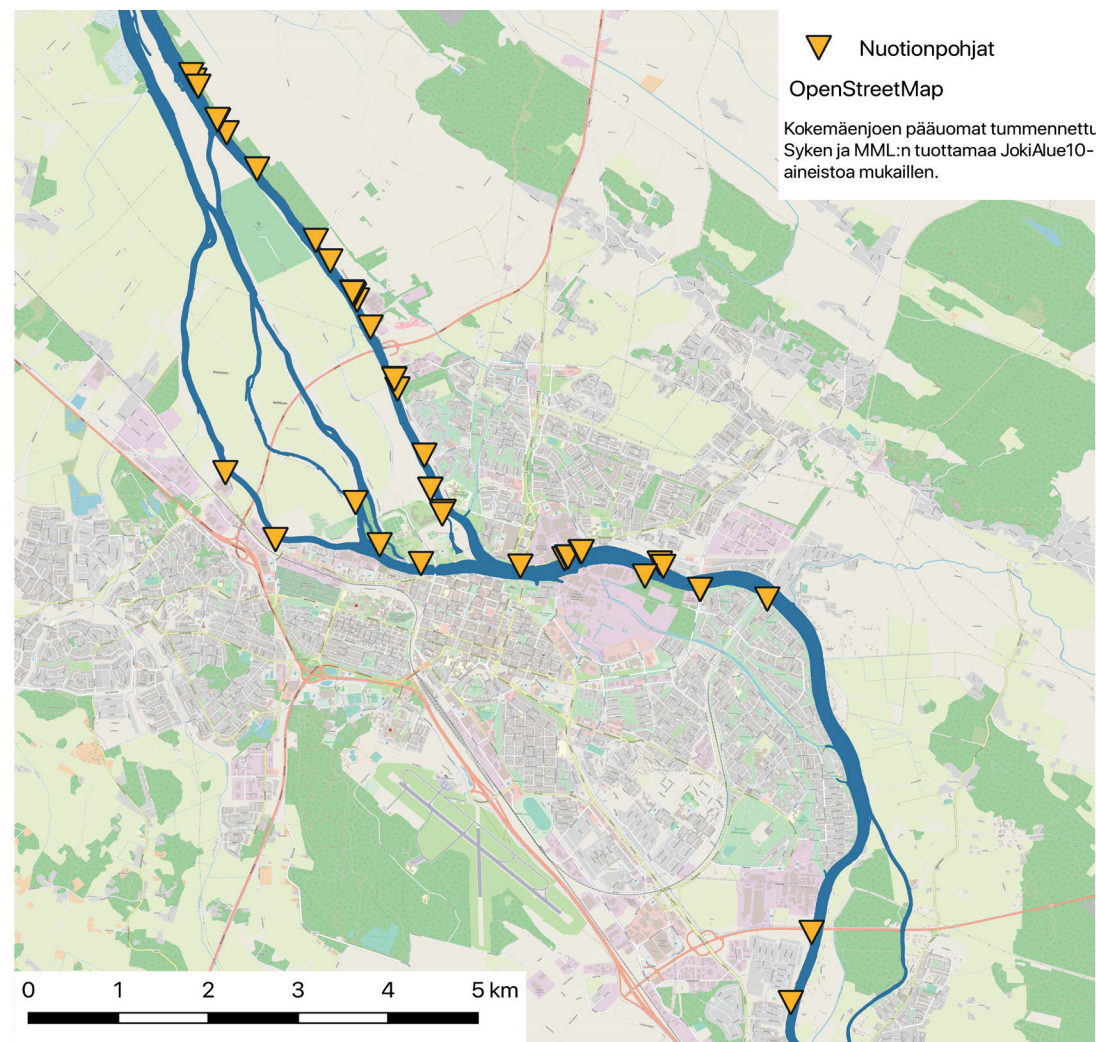
Tutkimuksen aikana ei selvinnyt, ketkä paikkaa käyt- tävät. Jäljistä päätellen rannassa oli käyty ainakin mopolla. Myös täällä oli vaikea sanoa, mikä on ros- kaamista ja mikä ei: onko muovikassi enää roska, kun se on pujotettu kivistä ladotun kalanperkuu- pöydän päällimmäisen kiven suojaksi ja sen päälle on asetettu vielä ylimääräinen kivi pitämässä muovia paikallaan seuraavaa käyttökertaa varten? Asetelman voi nähdä käytännöllisenä tapana tuottaa ympäristön kivistä yhden esineen lisäyksellä pes- tävä perkuualusta.

Roskaamisen ja omaehtoisen ympäristönkäytön rajamaastoon sijoittuva ilmiö on myös nuotioiden polttaminen. Jokirantojen systemaattisessa havain- noinnissa tuli esille, että porilaiset ovat innokkaita nuotiolla istujia. Nuotion polttaminen liitetään

Kuva 22. Nuotiopaikka Konepajanrannan tulvapadon uudella alatasanteella. Kuva: Ilona Hankonen.

yleensä luonnonympäristöihin sijoittuvaan retkeilykulttuuriin, mutta porilainen vaikuttaa tekevän nuotion hyvinkin lähelle keskustaa. Kaupunki ei suhtaudu nuotioiden poltteluun erityisen myönteisesti. Ainoa virallinen nuotiopaikka sijaitsi aikaisemmin Raatimiehenluodossa lähellä Pormestarinsiltaa ja siirrettiin sittemmin Hanhluodon etelärannalle. Syyt siirtoon olivat häiriökäyttäytyminen ja ilkeältä ensimmäisessä sijaintipaikassa sekä pelastuslaitoksen esteetön pääsy tulipaikalle. Havainnoinnin aikana löytyi lukuisia paikkoja, joissa nuotiota oli poltettu ehkä vain kerran.

Nuotionpohjia löytyi havainnoituilta rannoilta nelisenkymmentä. Keskeisin paikka, jossa ilmeisesti kesällä 2019 oli poltettu nuotiota, löytyi joen pohjoisrannalta Porin sillan ja Linnasillan väliseltä alueelta venelaiturin kupeesta. Nuotiopaikoilta saattoi löytää myös keittoastioita. Pidemmän aikaan käytössä olleet epäviralliset nuotiopaikat ovat erilaisten pienyhteisöjen yhteisöllisiä paikkoja, joiden kautta kiinnitytään ympäristöön ja otetaan se haltuun. Pormestarinluodossa nuotiopaikat miellettiin asukkaiden itse tekemiksi yhteisöllisiksi paikoiksi. Niissä voitiin tavata muita asukkaita ja niitä ilmeisesti käytettiin enemmän kuin kerrostalopihojen oleskelupaikkoja. Puusto loi rannan nuotiopaikoille kerrostalojen avoimilta pihanurmilta puuttuvaa yksityisyyttä.

Kartta 20. Kenttätöyssä havaittuja nuotionpohjia.

Sitkeä ja uhattu jokiluonto

Kuten saastuminen, myös biodiversiteetti näytetään erilaisena eri kulmista. Suojelunäkökulmasta keskiöön ovat nousseet esimerkiksi mutayrtti ja vuollejokisimpukka, joiden esiintymät vaikuttavat esimerkiksi ruoppauksiin. Vuollejokisimpukka nousi yleisön tietoisuuteen vuonna 2014 Harjavallassa tapahtuneen suuren nikkelpäästön aiheuttamien simpukkakuolemien myötä. Asukkaiden arjessa tärkeämpiä ovat lajit, joilla on esteettinen tai toiminnallinen suhde ihmisiin. Nämä suhtautumistavat kaupungin ja suiston luontoon eivät aina kohtaa.

Jokeen liittyvistä luonnonsuojelun uhkakuvista puhuttiin yllättävänkin vähän. Saastumismielikuvissa erottui liittyi kaksi aikatasoa: aiempi aistein havaittu ja arjen käyttöä rajoittanut pilaantuminen ja nykyinen, ennalta arvaamaton, aistein heikosti havaittava ja median kautta tietoisuuteen nouseva kemikaaliriski. Tällainen oli esimerkiksi nikkelpäästö, joka ei vaikuttanut veden aistinvaraiseen laatuun, mutta tappoi suuren määrän simpukoita.

Eliöstön muutokset havaitaan helpoimmin ihmisten ravintonaan käyttämissä kaloissa ja sorsalinnuissa. Linnuston muutoksia seuraa myös lintuharrastus jopa tarkemmin ja laajemmin kuin ennen linnustus. Sorsalinnuston nähtiin taantuneen varsinkin suisto-alueella, jossa tulvaniittyjen lampareiden umpeutuminen oli heikentänyt pesimäolosuhteita. Etenkin iäkkäämmät, metsästystä harrastavat tai aiemmin harrastaneet henkilöt kertoivat sorsalintuja olleen

aiemmin valtavasti nykyiseen verrattuna. Lohikalojen paluusta jokeen iloittiin ja toisaalta kannettiin huolta Harjunpäänjoen alaosan järjestelyjen vaikutuksesta niiden nousuun. Myös muutokset helposti havaittavien lajien, kuten harmaahaikaran, majavan ja satakielen määrissä huomattiin.

Suiston Natura-alueilla luonnonsuojelu limittyi ihmisten arkeen ja vapaa-aikaan. Luonnonsuojelu nähtiin myönteisenä mutta toisaalta arjen toiminoista hieman irrallisena ja maallikoille vieraana. Se voitiin nähdä myös rajoitteena: Natura-alueella esimerkiksi ruoppauksia säädellään ja majavanmetästys on kielletty. Ympäristössä, jossa ihminen on asunut pitkään, ihmisen toiminnan ja luonnon välillä ei nähty ristiriitaa. Suiston Natura-alueisiin kohdistui ympäristöhuolta lähinnä kemikalisoitumisesta.

Jokiluontoa kuvataan aineistossa uhattuna, mutta paljolti myös ihmisen kanssa yhteensopivana, sitkeänä ja selviytyvänä. Se, mitä ei välittömästi nähdä ja koeta omassa arjessa, ei määrity kulttuurisesti aina kovin merkitykselliseksi, esimerkkinä suojellisesti tärkeä, mutta huonosti tunnettu mutayrtti.

5 Yhteisöllinen, yksityinen, julkinen: reitit, katkokset ja rantatyyppit

- Rantojen julkinen käyttö on yleinen suunnittelun lähtökohta, joka ei täysin toteudu Porin jokirannoilla.
- Rantojen käytön konfliktialttiuteen vaikuttavat näkyvyys, etäisyydet ja käyttökulttuuria ohjaavat materiaaliset tekijät.
- Porissa on tilan julkisuuden näkökulmasta hyvin erilaisia ranta-alueita, joilla julkisuuteen tai yksityisyyteen vaikuttaneet kehitysprosessit ovat erilaisia.
- Rantojen reittimäinen luonne tuli esille tutkimuksen kaikissa vaiheissa.
- Tutkimuksessa tyypiteltiin rantareittejä 8 kategoriaan.

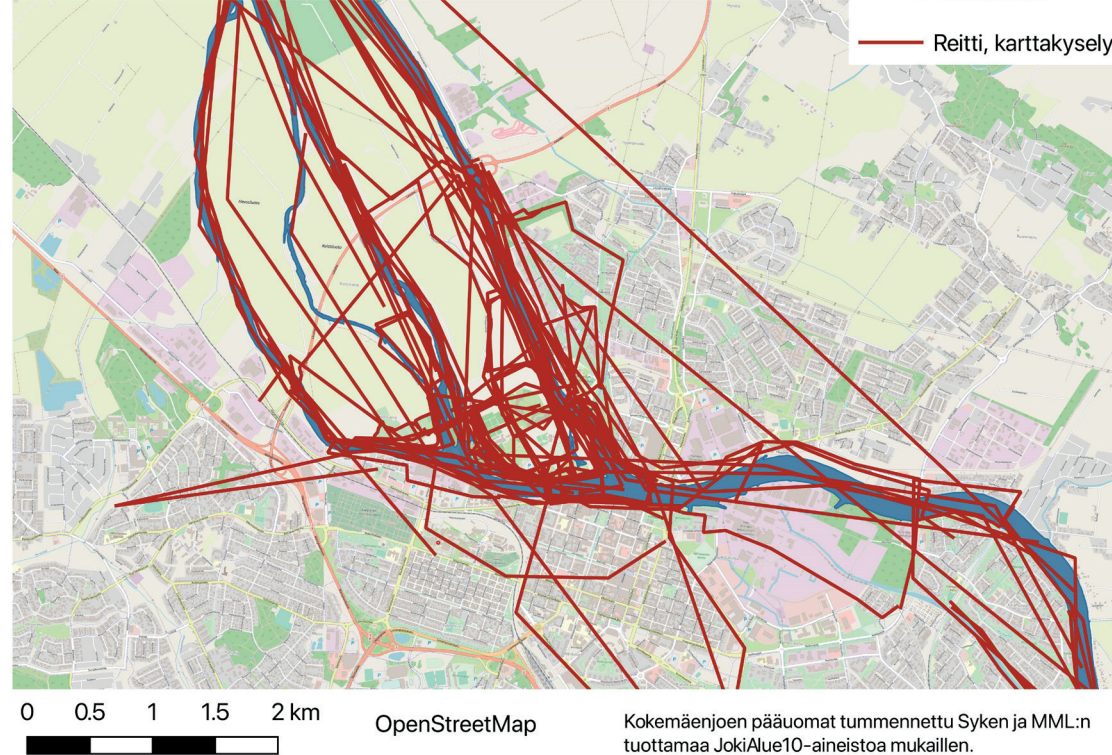
Kuva 23. Kalaholman rantaa. Kuva: Ilona Hankonen.

Rantareiteillä

Ensimmäisessä tutkimussuunnitelmassa valittiin Porin jokivarsista esimerkkialueita tarkastelun kohteiksi. Tämä osoittautui aineistonkeruuvaiheessa haastavaksi, koska rannat näyttäytyivät aineistossa enemmänkin alueita ja paikkoja yhdistävinä reitteinä kuin erillisinä alueina. Joki ja rannat ovat Porissa reitteinä hyvin vanhaa perua. Kenttätyöväiheen jälkeen tehty karttakysely vahvisti edelleen käsitystä jokiympäristöjen reittiluonteesta.

Suiston geomorfologia on aikanaan tuottanut Porin omaleimaisen kaupunkirakenteen ja vaikuttanut liikennereittien, asutuksen ja teollisuuden sijoittumiseen. Vuoden 1907 Senaatin kartalla tielinjat seurailevat joen pääuomaa sen molemmilla puolilla ja aivan rannan tuntumassa on perinteisesti ollut ainakin kävelyyn soveltuvia teitä ja polkuja.

Kartta 21. Vastaajien karttakyselyssä piirtämiä reittejä.

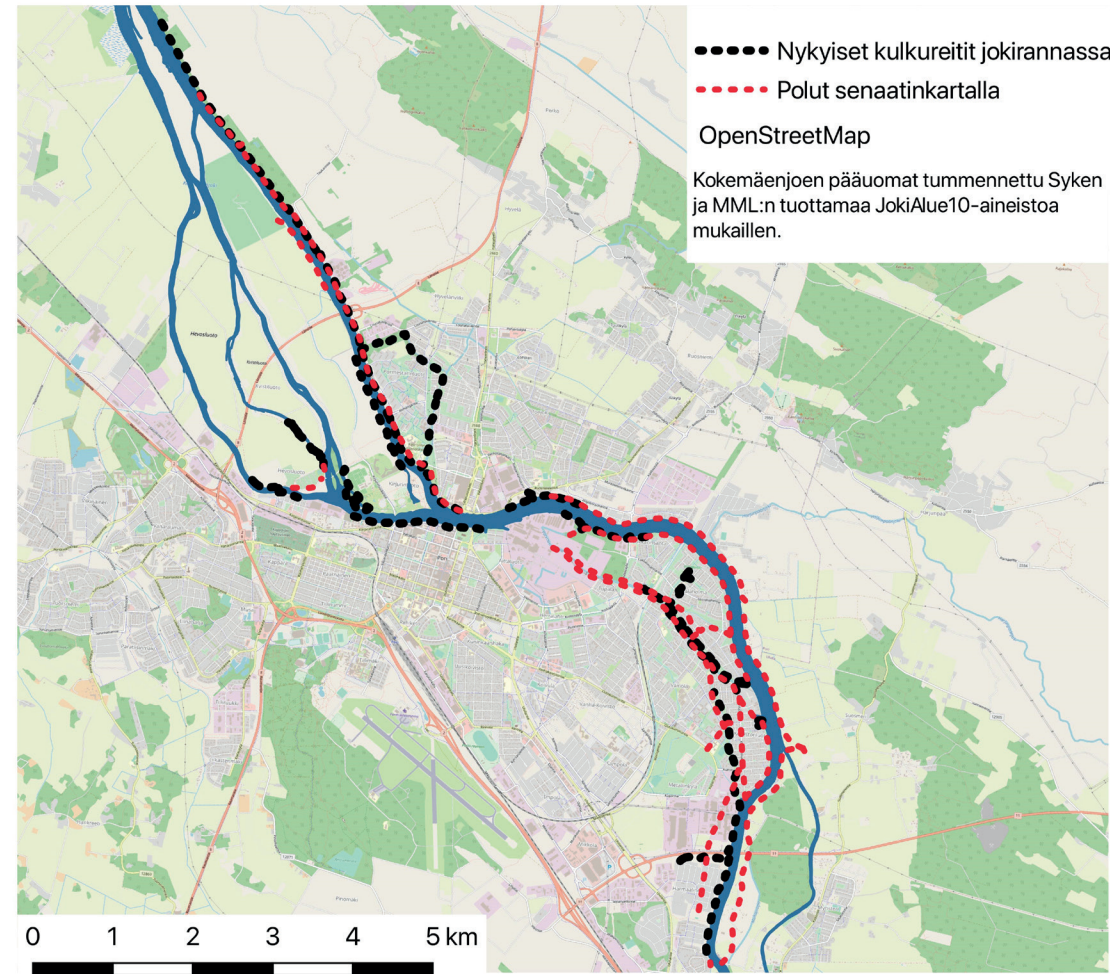
Kaupungin ensimmäinen kiinteä silta Kokemäenjoen yli, Porin silta, valmistui vuonna 1926 korvaamaan Charlotta-nimistä ponttoonisiltaa. Muut sillat on rakennettu Poriin paljon myöhemmin. Joki oli ennen autoliikenteen yleistymistä tapana ylittää soutaen. Joillekin porilaisille ihmisten ja tavaroiden soutaminen joen yli tarjosi jopa elinkeinon.

Kuva 24. Soutaja Ranta työssään Etelärannan kohdalla. Kuva: Sven Raita 1950–1963, Satakunnan museo, kuva-arkisto / Finna.

Ennen autoistumista jokea ja rantapolkuja käytettiin paljon arkisen liikkumisen väylänä. Soutuveineitä oli ihmisillä paljon ja moottoriveneet alkoivat yleistyä sotien jälkeen. 1970–1980-vuotiaiden lapsuus- ja nuoruusmuistoissa veneellä liikkuminen oli mutkatonta, koska veneen saattoi varsin vapaasti jättää haluamaansa paikkaan. Senaatin kartan rannan suuntaiset kävelypolut esiintyvät myös muistitie-tona. Joki on ollut aikoinaan porilaisille tärkeä liikeneväylä ja samalla sosiaalisten kohtaamisten paikka. Rannoilla pestiin pyykkiä, utiin ja kahviteltiin. Kes-kustan itäpuoliset pientaloalueet ovat kasvaneet kiinni kaupunkirakenteeseen kukin eri tahtiin. Iäk-käämpien porilaisten muistoissa teollisuustyövä-estön, kalastajien ja pienviljelijöiden asuttamilla alueilla rannat olivat yhteisessä käytössä.

Rantavyöhykkeet ja niillä sijaitsevat reitit palvelevat liikkumista, virkistystä ja lähiluontokontakteja. Kirju-rinluodon ja Hanhiluodon laajemmilla puistoalueilla nämä käytöt sijoittuvat jokirantaa väljemmin. Kulkureitit niiltä kauemmas Luodoille sijoittuvat kui-tenkin nekin jokirantaan ja myös Kirjurissa oleskel-laan eniten joen äärellä. Joki tarjoaa reittejä myös vesillä liikkujalle. Tästä näkökulmasta jokea tutkittiin kenttätyövaiheessa yhden koko päivän kestäneen melonnan aikana.

Vesireittien käyttöön vaikuttivat melojan näkökul-masta virtaus ja maihinnousupaikat, joista jälkim-mäisiä oli vähän: rantaan saakka ulotetut piha-alueet ja uusien tulvapenkereiden lohkareiset alatasanteet olivat melojalle vaikeita, osin mahdot-

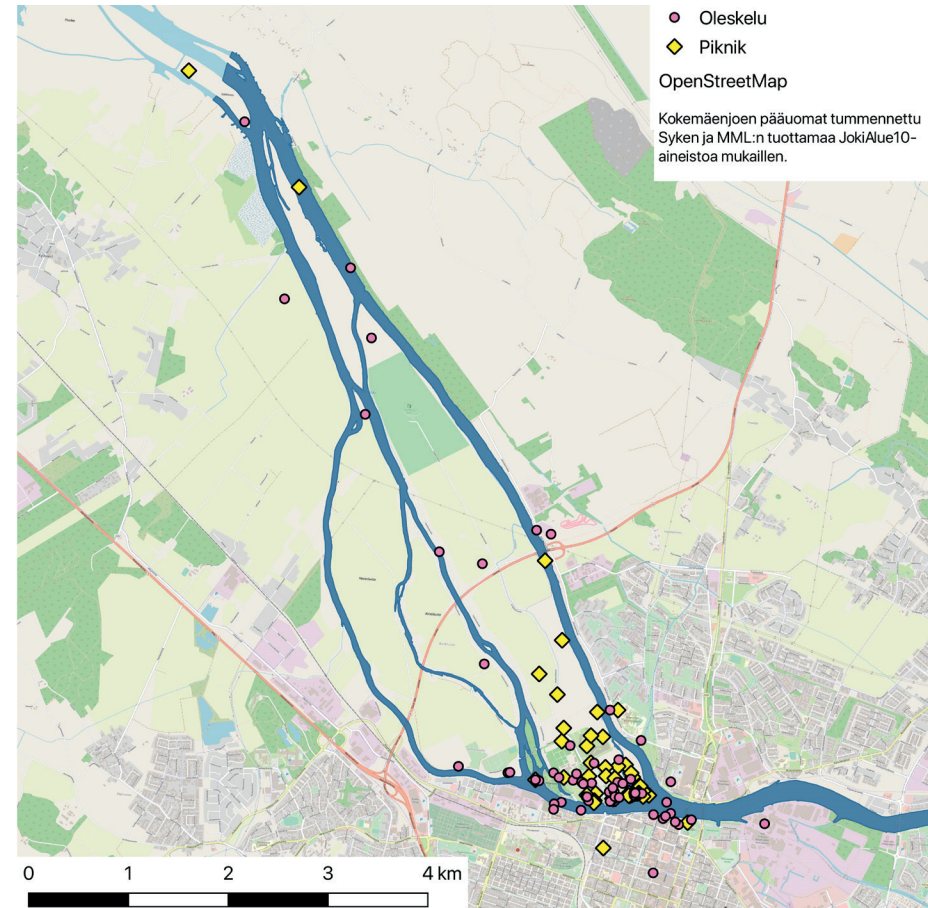
Kartta 22. Tässä tutkimuksessa havaittuja kävelyreittejä ja polut vuoden 1907 Senaatin kartalla.

tomia rantautua. Kaupungin omistamalle alatasanteelle tehdyille laitureille rantautuminen olisi ollut kätevää mutta sosiaalisesti vaikeaa. Monet venelaiturit olivat melojan näkökulmasta myös turhan korkeita.

Reiteillä havainnoituja materiaalisia käytön jälkiä olivat edellä käsiteltyjen roskaamisen, kalastuksen jälkien sekä nuotio- ja oleskelupaikkojen lisäksi polkujen kuluneisuus, virallisten reittien oheen muodostuneet polut sekä rannoilla säilytetyt veneet ja kanootit. Reiteillä havainnoitiin myös niiden käyttäjiä ja käyttötapoja.

Eniten kulkijoita näkyi Varvourinjuovan ja Pormestarinluodon rantapoluilla sekä tietysti Kirjurinluodossa ja Etelärannalla. Toisaalta aivan keskustan tuntumassa, vain kivenheiton päässä Etelärannasta, Kirkkopuiston ja Aittaluodon välisellä ranta-alueella käyttäjiä oli yllättävän vähän. Kirkkopuiston viereisellä nurmialueella istuskeli välillä satunnaisia vapaapäivän viettäjiä. Tutkimuksen aikana avattiin tutkimushankkeen profiililla keskustelu alueen käytöstä *Mu Pori o onneline* -Facebook-ryhmässä laihoin tuloksin: yksi henkilö mainitsi paikan soveltuvan hyvin kalastamiseen. Myös Kirkkopuisto vaikuttaa havainnointikertojen perusteella olevan enemmän läpikulku- kuin oleskelupaikka. Rannan kävelytiellä on kyllä kulkijoita, mutta puistossa ei havainnointikerroilla oleskeltu yhtä pumppuhuoneen viereen piknikille asettunutta pariskuntaa lukuun ottamatta. Toisaalta karttakyselyssä kirkkopuisto mainitaan myös oleskelu-, piknik-

ja kohtaamispaikkana. Kauniita paikkoja vastaajat sijoittivat Kirkkopuistoon ja sen viereiselle nurmi-alueelle kymmenen karttapisteen verran. Yksi haastateltu arvioi keskustan rannat turhan puuttomiksi. Myös Etelärannassa tehdyissä go along -haastatte- luissa alueen tyhjyyttä ja tuulisuutta kritisoitiin.

Kartta 23. Oleskelu- ja piknik-kohteet karttakyselyssä.

Joki näyttäytyi porilaisille vertauskuvallisena väylänä merelle ja ”ulos maailmaan”. Tämä tulee esille myös karttakyselyssä. Joki mainittiin kahdeksassa avovastauksessa reittinä merelle käytännöllisellä tasolla, mutta myös symbolisesti meri on läsnä joessa.

*...eikä voi kuin ihastella mahtavaa voimaa, jolla vesi
vyöryy kohti merta.
Mies, ikäryhmä 45—64*

Haastateltavat arvostivat sitä, että jokea pitkin pääsee liikkumaan veneellä ja rantoja myöten voi kävellä kaupunginosasta toiseen. Veneliikennettä haittaava mataloituminen tai rantaan pääsyn estävä fyysinen rakenne tai sosiaalinen este koettiin ympäristön arvoa laskevinä. Asukkaat toivoivat etenkin rantoja pitkin kulkevilta reiteiltä yhtenäisyyttä. Tämä toive tuli esille myös karttakyselyn avovastauksissa.

Katkoksia rantareiteille muodostui etenkin teollisuusalueilla Karjarannassa ja Aittaluodossa sekä omakotitaloalueella Koivistonluodossa. Karjarannassa teollisuusaluetta on muuttunut asuinalueeksi ja sen osuus rannasta on huvennut. Tulevaisuudessa teollisuusalueella saattaa edelleen hiipua ja asumiin varatun alueen osuus kasvaa, mikä tuo lisää rantaviivaa julkiseen käyttöön. Teollisuus estää pääsyä rantaan myös Aittaluodossa. Lukkarinsannasta pääsee Kaijalantieltä lähtevää ja sillan alitavaa polkua Puolluotoon saakka, mutta aluetta ei selvästikään ole tarkoitettu virkistyskäyttöön. Kart-

takyselyssä alueelle oli sijoitettu vain yksi karttapiste, eikä siellä kenttähavainnoinnin aikana tullut ketään vastaan. Osa reitistä on hankalakulkuinen ja teollisuuden läheisyys Puolluodossa aiheuttaa epävarmuutta siitä, saako alueella ylipäätään liikkua.

Sosiaalisesti rannan käyttö on vaikeinta Koivistonluodossa joen pääuoman varrella sekä Varvourinjuovan länsipäässä. Tämä tulee esille myös karttakyselyssä, jonka vastaajat eivät ole sijoittaneet pisteitä näille alueille. Osalla näistä alueista tonttimaa ulottuu vesirajaan, osalla tontin ja vesialueen välissä on kaupungin omistama vyöhyke, joka on otettu yksityiskäyttöön. Joillain alueilla reitit ovat fyysisesti käytettävissä ja niitä käytetäänkin, mutta käyttöön liittyy jonkinasteista epävarmuutta.

*Kuvat 25—26. Vanhaa aitaa ja portti Tupalan siirtolapuutarhan sekä asuin- ja teollisuusalueen rajalla.
Kuva Ilona Hankonen.*

Näitä puolijulkisia rantavyöhykkeitä on sekä yksityisellä että kaupungin maalla.

Ihmisten tarpeesta käyttää jokirantareittejä kertoo, että paikkoihin, joissa kevyen liikenteen käyttöön tehty reitti loppuu tai siirtyy kauemmas rannasta, on syntynyt polkuja ja esteiden ylitystä helpottavia rakenteita. Esimerkiksi Harmaalinnassa rannan kävelyreitti loppuu lähellä valtatie 11:n penkkaa leveään ojaan. Kulkijat ovat asettaneet ojaan ison kiven ja liekopuun ylittämisen helpottamiseksi. Ojan toiselta puolelta jatkuu polku valtatie varteen. Tien toiselta puolen jatkuu teollisuusalueen rannassa kevyen liikenteen reitti kohti Koivistonluotoa. Paikalla, jossa Ison Sannanpuistikatu ylittää Kolijuvon, osa käyttäjistä ei pysy kevyen liikenteen väylällä vaan jatkaa rantaa pitkin. Pormestarinluodossa ja Polsanluodossa on kaupungin raivaaman polun rinnalle syntynyt vielä lähempänä rantaa kulkevia polkuja. Omakotitaloalueilla taas on tehty kävelysiltoja ojien yli.

Ojat, juovat ja leveämmät uomat rajaavat tilaa tehokkaasti: niiden ylittäminen on usein mahdollista ilman siltaa. Tämä vaikuttaa maankäyttöön kahdella tapaa: toisaalta vesi voi olla liikenne-este, toisaalta luontainen erottava ja suojaava elementti yksityisen ja julkisen maankäytön välissä. Pormestarinluodossa asukasaktiivi kertoi, että Kolijuvon yli on tehty kävelysiltoja vasta hiljattain. Tämä on huomattavasti helpottanut kevyttä liikennettä Pormestarinluodon ja Toejoen alueiden välillä ja

mahdollistanut lapsille entistä turvallisempia reittejä kodin ja koulun välillä. Aiemmin Kolijuoova oli alueita tiukasti rajaava elementti, jonka yli päästäkseen oli kierrettävä autoliikenteelle tehtyjen siltojen kautta. Varvourinjuovalle toivottiin vaijerilossia yhdessä asukashaastattelussa, haastatellun mukaan se olisi lyhentänyt lasten koulumatkoja.

Esimerkiksi Koivistonluodossa vanha juova reunuspuustoineen erottaa asuinalueen yksityisiä ja julkisia tiloja. Samoin Kalaholmassa on pihojen ja puistoalueiden rajalla ojia, joita asukkaat voivat ylittää tonteilta käsin omatekoisilla lankkusilloilla.

Veden lisäksi aidat erottavat yksityistä tilaa julkisesta. Kieltokylttikin voi tuottaa sosiaalisen esteen paikkaan, jossa fyysistä estettä ei ole. Hienovaraisempia, mutta sosiaalisesti vahvoja vihjeitä tilan yksityisluonteisuudesta voidaan tuottaa ulottamalla vaikkapa pihaistutuksia julkisten viheralueiden puolelle, kun taas asukkaiden tuomalla penkillä ja nuotiokivillä voidaan rakentaa yhteisöllistä paikkaa, kuten edellä on kuvattu. Konfliktit rantojen käytöstä tuntuvat liittyvän ennen muuta pääsyn mahdollistamiseen tai sen estämiseen. Karttakyselyssä ilmeni, että kieltokylttien ja omin luvien tehtyjen istutusten tapaiset sosiaaliset esteet saattavat vähentää käyttöä jopa tehokkaammin kuin fyysiset: aidoin rajatuille alueille oli merkitty jonkin verran pistevastauksia, mutta sosiaalisin estein rajattuihin ympäristöihin yhteensä vain kaksi.

Esimerkiksi yksistään Isonsannan vanhan sahan aidatulle alueelle oli merkitty seitsemän, Karjarannan teollisuusalueelle yhdeksän pistevastausta.

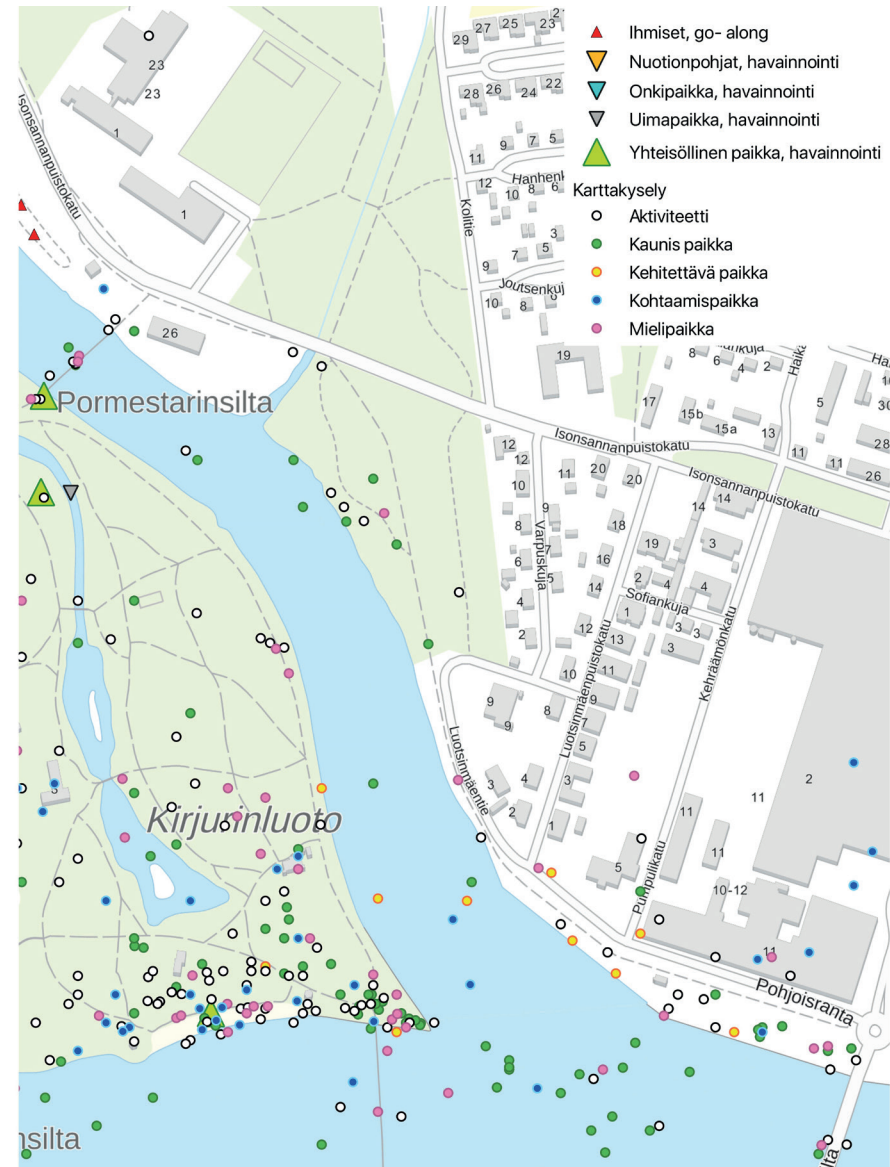
Luotsinmäenhaaran reitti

Pisin reitti, joka on mahdollista kulkea kokonaan jokirantaa pitkin, on keskustasta pääuoman ja myöhemmin Luotsinmäenhaaran pohjoisreunaa Täiluodon kohdille suistoon kulkeva reitti, jonka pituus on yli seitsemän kilometriä. Reitti on paljon käytetty ja saa myös karttakyselyssä runsaasti merkintöjä.

Jos aloittaa kulkunsa Porin sillan pohjoispäästä, voi valita heti Pohjoisrannan pyörätien ja rantapuiston nurmialueen välillä. Puistossa on frisbeegolfrata, joka vaikuttaa olevan etupäässä lasten, nuorten ja nuorten aikuisten ahkerassa käytössä. Myös karttakyselyssä alue on merkittävä. Karttapistevastausten teemoina ovat "kaunis paikka", "mielipaikka" "ulkoilu" ja "joen katselu". Puisto on lähes kokonaan hoidettua nurmikkoa. Aivan rannassa on kapea vyöhyke luontaista kasvillisuutta. Puiston kohdalla Kokemäenjokeen laskee Kolijuopa.

Pormestarinsillan itäpuolella Villa Ruskan takana rannassa polku on vahva ja paljon käytetty. Myös tälle alueelle on merkitty karttakyselyssä pisteitä teemoilla "kaunis paikka", "kohtaamispaikka", "oleskelu" ja "joen katselu".

Kartta 24. Kenttätöyssä tehtyjä huomioita ja karttakyselyssä tehtyjä merkintöjä Pohjoisrannassa ja Nyrkkilänpuistossa.

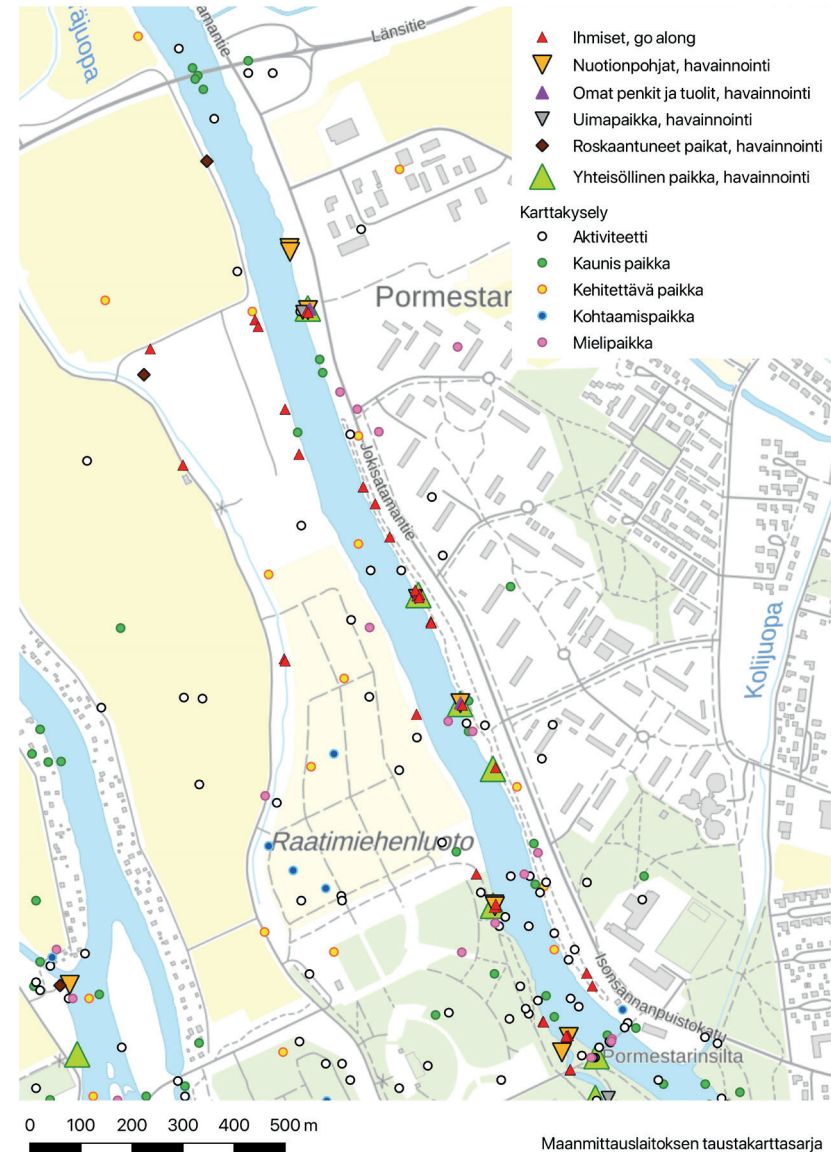
Pormestarinsillan länsipuolella on aktiivisessa käytössä oleva matonpesupaikka, joka sillan lisäksi on nuorison suosima oleskelupaikka. Sillan alla ja matonpesupaikan luona olevan rakennuksen seinässä on graffiteja ja paikalla on teini-ikäisiä etenkin ilta-aikaan.

Matonpesupaikan jälkeen alkaa reitin puustoisin rantaosuus, joka on hyvin suosittua lähivirkistysaluetta, jota jotkut luonnehtivat Porin hienoimmaksi virkistysalueeksi. Keskeisiä laatutekijöitä ovat käyttäjien mielestä suuret puut, lintujen äänet, veden näkeminen sekä "metsän tuntu".

Suurin osa reitin tämän osuuden käyttäjistä asuneet Pormestariluodossa, mutta sitä käyttävät myös muut porilaiset. Reitin varrella vietetään kävelyn lisäksi aikaa myös muuten: istuskellaan nuotiopaikoilla ja katsellaan jokea ja lintuja. Jotkut kertoivat myös poimivansa alueella vadelmia ja uivansa joessa. Polun varrella on yksi lintujen ruokintapaikka, jolla käyviä lintuja tarkkailtiin. Pormestariluodon reittiosuudelle merkittiin karttakyselyssä useita mielipaikkoja, kauniita paikkoja ja kehittämisen paikkoja. Laadullisessa aineistossa alueelle toivottiin penkkejä.

Karttapistevastauksissa aktiviteeteiksi merkittiin ulkoilu, oleskelu, piknik, kalastus, joen katselu ja pyöräily. Luotsinmäenhaarassa ei melota, suppaila

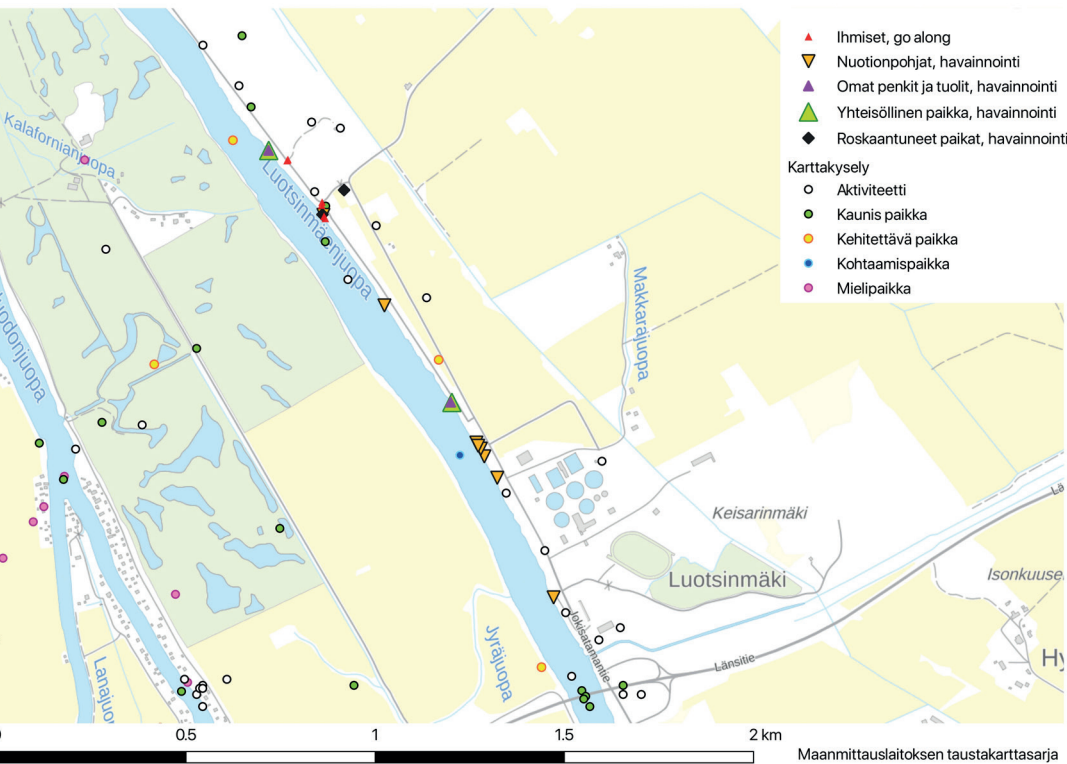
Kartta 25. Kenttätöyssä tehtyjä huomioita ja karttakyselyssä tehtyjä merkintöjä Pormestariluodolla.

eikä soudeta sen kovan virtauksen ja Pirunkirnun vaarallisten pyörteiden takia.

Pormestarinluodon jälkeen reitti jatkuu rantaa pitkin kohti Luotsinmäkeä. Länsitien sillan jälkeen on pätkä lohkarepenkkaa, jossa siirrytään tien reunaan ja tovin jälkeen takaisin rantaan. Pistoilta

nousee takaisin Jokisatamantielle lähes umpeutunut rantalehdon polku. Jonkin matkaa on kuljettava Jokisatamantien vartta vedenpuhdistamon ohi, kunnes alkaa autoliikenteeltä suljettu Jokisatamanpolku, joka kulkee jyrkän rantapenkereen päällä pitkälle suistoon loppuen kesämökkiasutukseen vasta Täi-
luodon ja Selkäluodon vastaisella rannalla.

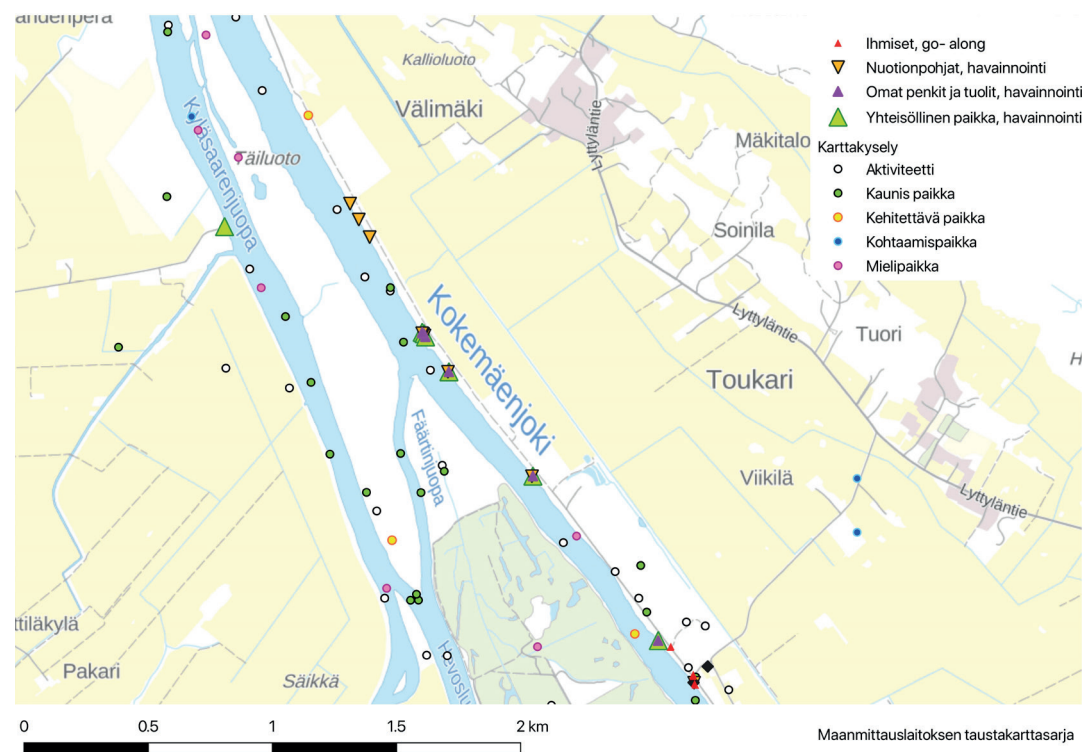
Kartta 26. Kenttätöissä tehtyjä huomioita ja karttakyselyssä tehtyjä merkintöjä Luotsinmäellä.

Toukarin vanhalle kaatopaikalle saakka Jokisatamanpolku kulkee pajukkoa, lehtipuita ja jättipalsamia kasvavalla penkereellä ja kaatopaikan tienoilla rantavyöhyke muuttuu metsäisemmäksi ja tie helpokulkuisemmaksi. Kaatopaikan päälle on ajettu täytemaata mäeksi, jonka päällä on tarkkailulava. Vanha kaatopaikka on linnustoltaan arvokas. Paikalla käydään kuuntelemassa erityisesti yölaulajia. Karttakyselyssä alue sai suhteellisen paljon merkintöjä. Paikkaa olivat merkinneet sekä miehet että naiset ja suhteellisen paljon yli 65-vuotiaat. Merkintöjä ei ollut 15–24-vuotiailta. Aktiviteeteiksi oli merkitty luontotornilla käyminen, joen katselu ja ulkoilu. Alueelle oli merkitty myös useampia kauniita paikkoja ja mielipaikkoja.

Tieltä lähtee pieniä polkuja rantaan. Polut ovat osin vaikeasti havaittavia ja hukkuvat kasvillisuuden sekaan. Polkuja seuraamalla rannassa on lähes aina nuotiopaikka. Parissa paikassa on myös veneitä rantapuihin lukittuina. Rannan puissa on paljon numeroituja linnunpönttöjä.

Kaatopaikan ja polun loppupään väliselle alueelle on karttakyselyssä merkitty pari kalastuspaikkaa ja

Kartta 27. Kenttätöissä tehtyjä huomioita ja karttakyselyssä tehtyjä merkintöjä Toukarissa.

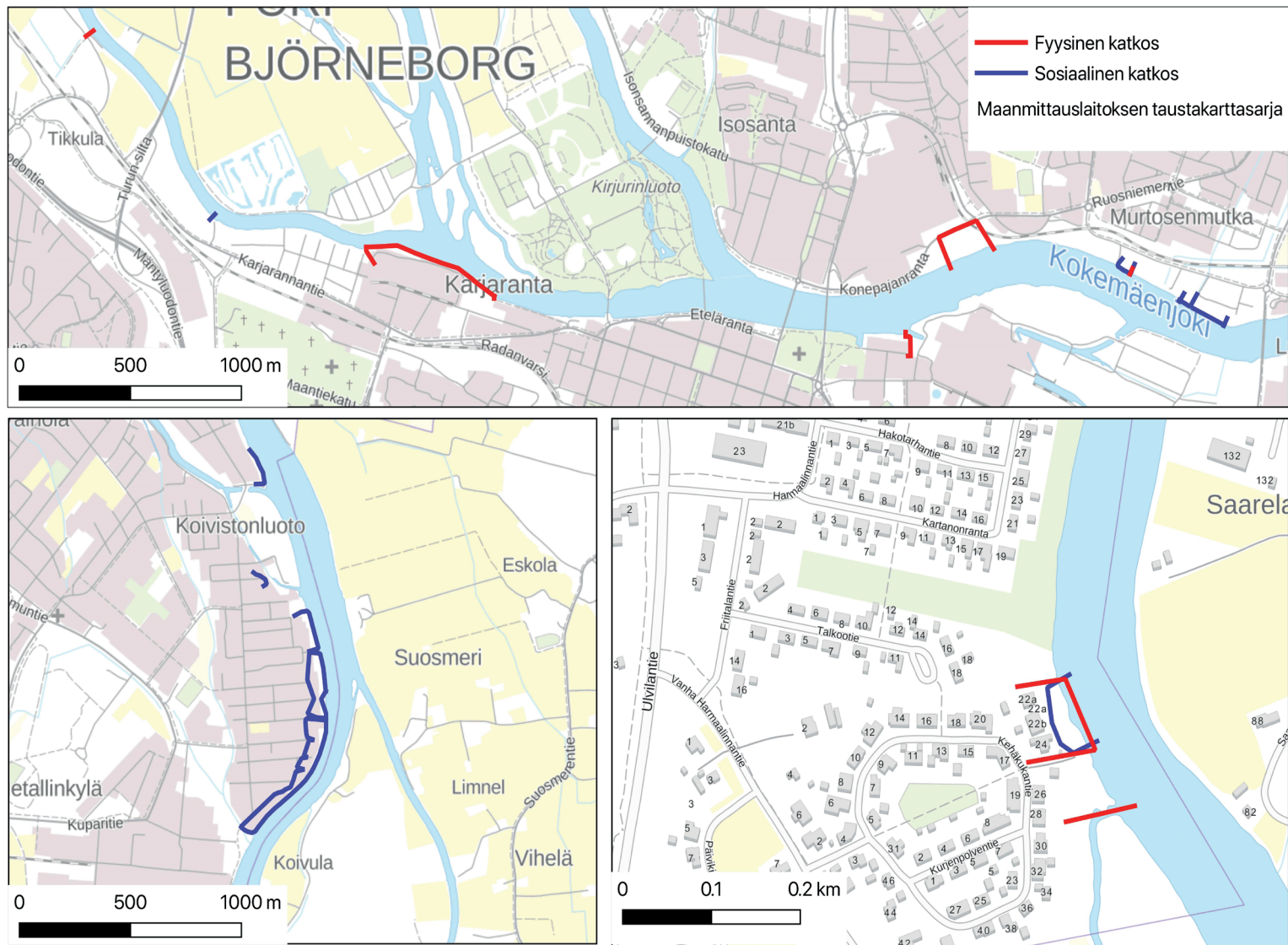
pari kaunista paikkaa. Myös tämä vahvistaa käsitystä alueen varsin perinteisistä käyttötavoista. Loppuosaltaan reitti rajoittuu toiselta puolelta peltoon. Peltoaukean jälkeen on vielä patkka lehtometsää ja tie muuttuu traktoriuraksi, kunnes reitti päättyy puomiin.

Julkisen tilan ideaali ja ristiriidat rannoilla

Porin jokiranta-alueilla voi erottaa täysin yksityisiä, täysin julkisia ja paljon tälle välille sijoittuvia puolijulkisia tiloja. Tilan luonnetta yksityisenä tai julkisena ei voi päätellä suoraan maanomistussuhteista tai asemakaavasta. Julkisia ja puolijulkisia tiloja on myös yksityismailla ja toisaalta kaupungin omistama, julkiseen käyttöön kaavoitettu alue voi olla yksityisessä käytössä.

Suomessa on kaupunkisuunnittelussa ollut vallalla vahva rantojen julkisen käytön ideaali. Tähän ihanteeseen viitattiin asiantuntijahaastatteluissa usein ja jonkin verran asukashaastatteluissakin. Porissa julkisen käytön idea toteutuu osalla kaupungin jokirannoista mutta ei kaikkialla. Myös kaavaan julkiseksi viheralueeksi merkityt rantoja on osin yksityisessä käytössä.

Porin jokirantojen käyttöön liittyvien kiistojen juuret ovat maanomistuksessa, muuttuvissa asuinyhteisöissä ja muuttuvassa fyysisessä ympäristössä. Kiistat kiinnittyvät esimerkiksi näkyvyyteen (mahdollisuus nähdä toisen pihalle, mahdollisuus valvoa pihan ulkopuolelle sijoitettua omaisuutta) ja oikeuksiin käyttää luonnonresursseja, kuten marjapensaita, tonttien rajoilla. Vesi – pääsy vesirajaan ja mahdollisuus käyttää vesialuetta – on niin ikään kiistojen ytimessä.

Kartat 28–30. Kenttätöissä havaittuja sosiaalisia ja fyysisiä katkoksia rantareiteillä.

Rannat muuttuvat yhdyskuntien mukana

Rantojen fyysinen luonne on muuttunut, kun juopia on ruopattu ja ruoppausmassoja läjitetty rannoille tulvapenkereiksi. Rantapolut ovat silloin hautautuneet penkkojen alle ja rantaa pitkin kulkeminen vaikeutunut. Samalla autoistuminen vei joelta merkityksen arkisena kulkuväylänä ja veneily muuttui vapaa-ajan vietoksi. Omasta rannasta tuli kiinteistön arvon ja omistajan statuksen nostaja ja rannat alkoivat yksityistyä. Kun rannat eivät enää olleet välttämättömiä jokapäiväisessä liikkumisessa ja työssä, ne muuttuivat mielissä vapaa-ajan paikoiksi. Pientaloalueilla rannan katsottiin olevan piha-alueita.

Jokirannan symboliseen omistamiseen ja hallintaan liittyvä sosiaalinen status on noussut elämäntapamuutosten ja vedenlaadun kohentumisen johdosta. Esimerkiksi Aittaluodon jokirantaan 1960–1970-luvuilla rakennettujen kerrostalojen parvekkeet ovat talojen eteläseinustalla – eivät joelle päin. Yritysk kehittämisen asiantuntijan mukaan Etelärannan kivitaloissa, jotka Porin palon jälkeen 1800-luvun jälkipuoliskolla rakennettiin Porin edustavimmaksi alueeksi, oli neliöhinta 1990-luvulla vain noin tuhat markkaa. Haastateltu asiantuntija arvioi tämän johtuneen juuri joen läheisyydestä. Joki nähtiin vielä tuolloinkin haisevana likaviemärinä, joka alensi läheisten kiinteistöjen arvoa. Joen kulttuurinen merkitys on siis Porissa muuttunut varsin nopeasti.

Fyysinen ympäristö on muuttunut ja muuttuu edelleen tulvasuojelurakenteiden myötä. Ranta-alueen maanomistusolot vaihtelevat. Kalaholmassa ja Lukkarinsannassa kaupunki omistaa vaihtelevasti leveämpiä tai kapeampia vyöhykkeitä rannassa. Isojoenrannassa, Sunniemessä ja Koivistonluodossa on sekä kaupungin että yksityisten omistamia vesirajaan rajoittuvia maa-alueita. Harmaalinnaassa kaupungin omistama rantavyöhyke on hyvin leveä (ks. Harmaalinnaa käsittelevä alaluku). Suurin osa yleiskaava-alueella olevien pientaloalueiden tonteista ei ulotu rantaan, vaan viheralueeksi kaavoitetut vyöhykkeet omistaa kaupunki.

Kuva 27. Seikun juoppaa autonomian ajalla. Kuva: Tunte-maton kuvaaja, Satakunnan museo, kuva-arkisto / Finna.

Kuva 28. Karjarannan kerrostaloaluetta. Kuva: Ilona Hankonen.

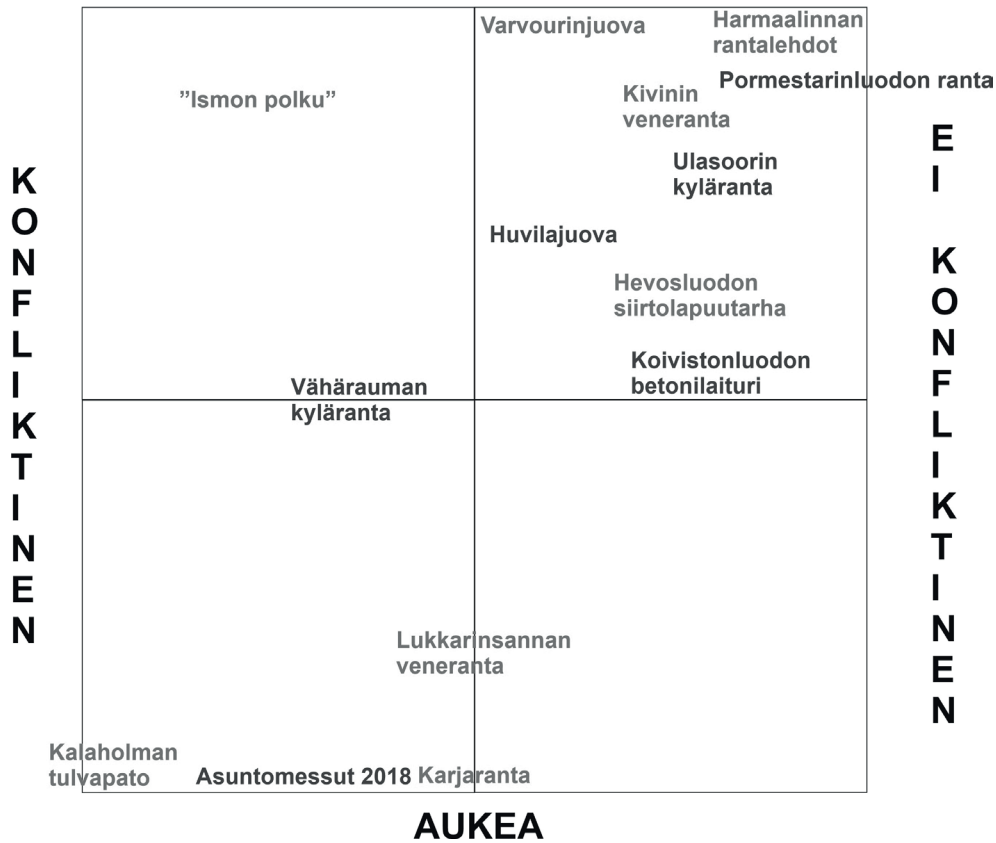
Mikä tuottaa ristiriitoja, mikä vähentää niitä?

Selkeimmin konfliktien vähäisyyteen yhdistettävä tekijä julkisessa tai puolijulkisessa käytössä olevilla asuinalueiden rannoilla vaikutti olevan yksityisen ja julkisen tilan välistä näköyhteyttä rajaava puusto tai muu elementti. Metsäisiksi miellettyillä rannoilla, kuten Pormestarinluodossa, Varvourinjuovalla ja Harmaalinnan lehdossa eri käyttötavat vaikuttivat sopeutuvan hyvin toisiinsa, eikä konfliktia yksityisen ja julkisen välillä juuri ollut. Kalaholman kiistellyllä rannalla näkyvyyttä pihoihin rajaa jonkin verran tulvapenger, mutta rajaavaa puustoa penkereellä ei ole. Asuntomessualueella osa asukkaista on kokenut niin ikään avoimella rannalla julkisen käytön häiritseväksi. Harmaalinnassa puustoa on rantaviivalla suhteellisen vähän lukuun ottamatta asuinkorttelien välisiä lehtolaikkuja. Harmaalinnassa näkyvyyttä pihoihin estää julkisessa käytössä olevan alueen koko. Rantapolku on niin kaukana pihoista, ettei alueen avoimuuskaan tee sen käytöstä konfliktialtista.

Konfliktien puuttumista ilmaisee myös, että rannassa on kaupungin tekemä kävelypolku tai muita julkiseen käyttöön tarkoitettuja rakenteita. Toisaalta Sunniemessä, jossa tällaisia rakenteita ei ole ja rannat ovat yksityisomisteisia, ei esiintynyt merkittävää julkisen ja yksityisen käytön välistä hankausta, vaan haastatellut suhtautuivat pääuoman varressa maillaan oleskeluun sallivasti. Vuoden 2018 asuntomessualueella ranta oli sen sijaan selkeästi osoitettu julkiseen käyttöön kävelytein ja penkein.

Silti alueella on ollut konflikteja yksityisen ja julkisen käytön välillä. Tilan julkisuutta osoittavat rakenteet tai niiden puuttuminen eivät siis näytä suoraan selittävän, miksi toisilla alueilla julkinen käyttö koetaan ongelmattomana ja toisilla ei.

PUUSTOINEN

JULKINEN POLKU TMS. RAKENNE

Viisi rantaa, viisi julkisen ja yksityisen tilan suhdetta

Seuraavissa alaluvuissa käsitellään tarkemmin viittä jokiranta-aluetta yksityisen ja julkisen tilan välisen suhteen kannalta. Jokainen alueista edustaa omanlaistaan julkisen, yhteisöllisen ja yksityisen tilan välisten suhteiden kehityskaarta. Alueiden rannat eroavat siinä, miten erilaiset käyttötavat mahtuvat alueilla olemaan rinnakkain, missä määrin käyttötöpojen välillä esiintyy konflikteja ja miten konflikteja on ratkaistu. Samalla pyrin tutkimusaineiston sekä maankäytön historiaan liittyvien tekijöiden pohjalta arvioimaan, mitkä tekijät fyysisessä ja sosiaalisessa ympäristössä ovat edesauttaneet tai vaikeuttaneet rinnakkaisia käyttöjä ja konfliktien ratkaisemista tai johtaneet nykyisiin käyttötapoihin.

Harmaalinnalaisten yhteinen ranta

Harmaalinnassa – toisin kuin valtatie 11 pohjoispuolelle sijoittuvilla alueilla – on kaavoitettu leveä rantavyöhyke lähivirkistysalueeksi ja muut lähivirkistysalueet ovat tähän vyöhykkeeseen yhteydessä. Harmaalinnan ja Koivistonluodon väliin sijoittuu teollisuusalue, jonka reunassa jokirannassa on kävelytie. Tällä ei kuitenkaan ole lähivirkistysalueen kaavamerkintää. Harmaalinnassa jokirantaa seuraileva kävelypolku jatkuu valtatie 11:n jälkeen teollisuusalueen rannassa Koivistonluodon asuinalueen rajalle saakka. Tästä polku jatkuu ojaksi kaventuneen vanha juovan reunaan Koivistonluodon ja Väinölän

asuinalueiden välissä aina Lemminkäisentielle, josta pääsee Varvourinjuovan rannassa kulkevalle kävelyreitille.

Harmaalinnassa ei rantojen julkisen ja yksityisen käytön välillä ole konflikteja. Myös siellä asukkailla on omia kevyitä rakenteita, kuten laitureita ja kasteluvesipumppuja rannassa. Rantavyöhykkeen kapealle puustoiselle osalle on sijoitettu puutarhajätteitä ja tehty jonkin verran istutuksia. Rantojen luonne julki-

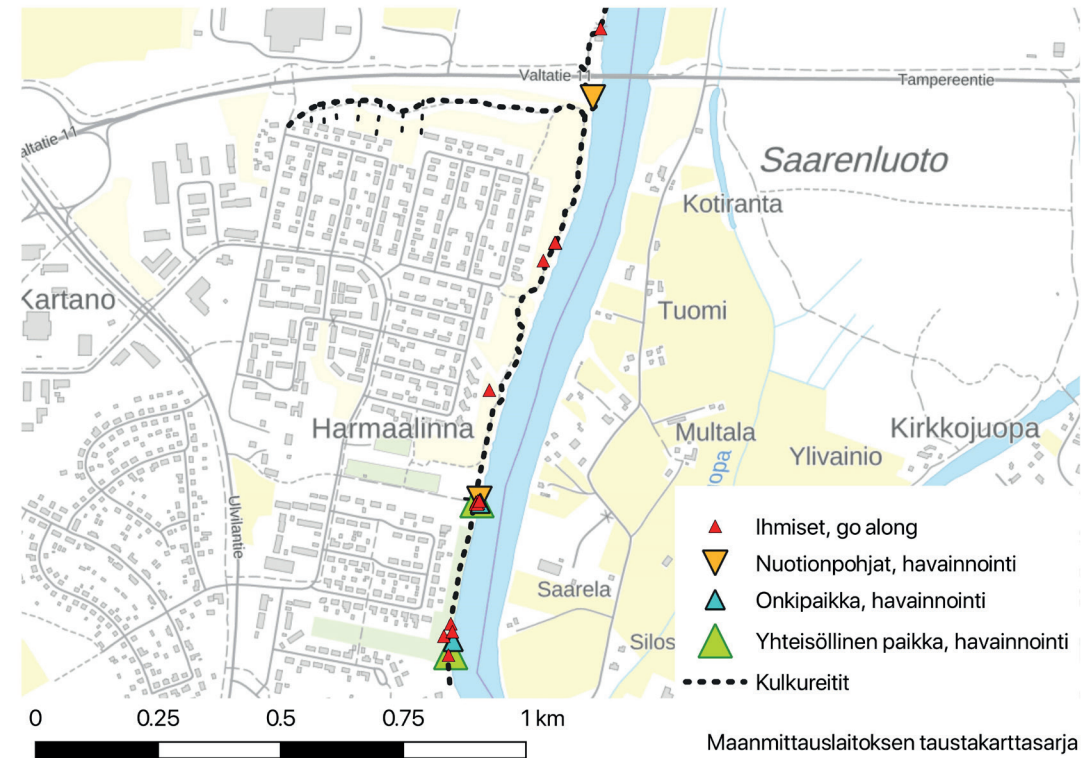

Kuva 29. Rantaa seuraava kävelypolku Harmaalinnassa. Kuva: Ilona Hankonen.

sena viheralueena on silti selkeä, eikä liikkumiseen alueella liity epävarmuutta. Rannan läheisyydessä kulkee koko alueen kattava noin puolentoista kilometrin polku, joka alkaa lähellä Ulvilan rajaa olevan sivu-uoman suulta ja jatkuu yhtenäisenä aina valtatie 11:n sillan kohdalla olevalle metsälaikulle saakka. Ero Harmaalinnan ja Kalaholman / Lukkarinsannan alueiden välillä selittyy piha-alueiden ja vesirajan välisen vyöhykkeen leveydellä. Harmaalinnassa viheralueen leveys on parhaimmillaan moninkertainen tonttien leveyteen verrattuna, kun taas Koivistonluodossa ja Kalaholmassa viherkäytävä kattaa kapeimmillaan vain tulvapenkereen alatasanteen.

Aiemmin tehdyn luontopohjaisten vesienhallintaratkaisuiden sosio-kulttuurisia ulottuvuuksia koskevan tutkimuksen yhteydessä tehdyissä kaupungin viranhaltijoiden haastatteluissa ilmeni, että tontteihin rajautuvien viheralueiden kapeus tai pienialaisuus ruokkii konflikteja asukkaiden ja muiden käyttäjien välillä. Suurilla viheralueilla konflikteja ei synny, koska moninkertaisesti oman asuintontin levyinen alue ei tunnu yksityiseltä sen enempää asukkaiden kuin muidenkaan käyttäjien mielissä, vaikka asukkaat sijoittaisivatkin rantaan yksityisluonteisia toimintoja. Muiden käyttäjien ei suurella viheralueella ole myöskään tarvetta liikkua lähellä tonttien rajaa. Tällöin ei synny helposti tilanteita, joissa toisten koettaisiin tunkeutuvan yksityisreviirille.

Harmaalinnan alueelta en tavoittanut asukkaita pidempiin kävelyhaastatteluihin, mutta tein ranta-

Kartta 31. Kenttätöyssä tehtyjä huomioita Harmaalinnassa.

vyöhykkeellä anonyymeja go along -haastatteluja. Vastaantulijat kertoivat varsin yhtenevästi Harmaalinnan rantavyöhykkeen käytöstä: alueella lenkkeilään ja ulkoilutetaan koiria. Rannassa oleisiin yksityisten tekemiin rakenteisiin ei kiinnitetty keskusteluissa lainkaan sen enempää myönteistä kuin kielteistä huomiota. Ne koettiin ilmeisesti alueelle kuuluvina.

Miellyttävimpinä haastatellut pitivät omakotitaloryppäiden väliin sijoittuvia metsäisiä alueita. Näillä alueilla myös tapasin eniten ihmisiä ja havaitsin eniten oleskeluun viittavia jälkiä. Aukkaat kertoivat, että rantaa pitkin pääsee Koivistonluotoon saakka. Rannan reittimäisyyttä ja mahdollisuutta päästä rannan kohdalta Valtatie 11:n yli korostettiin, vaikka paikalla ei ole varsinaista kevyen liikenteen ylityspaikkaa. Jokitörmänpoluksi nimetty kävelyreitti päättyy kartalla sillan kohdalle rantaan, jossa jokeen laskee leveähkö, tien suuntainen oja. Ojan toiselta puolelta oli tallaantunut selvä polku ylös valtatiepenkalle, jossa käyttäjät ilmeisesti ovat ylittäneet

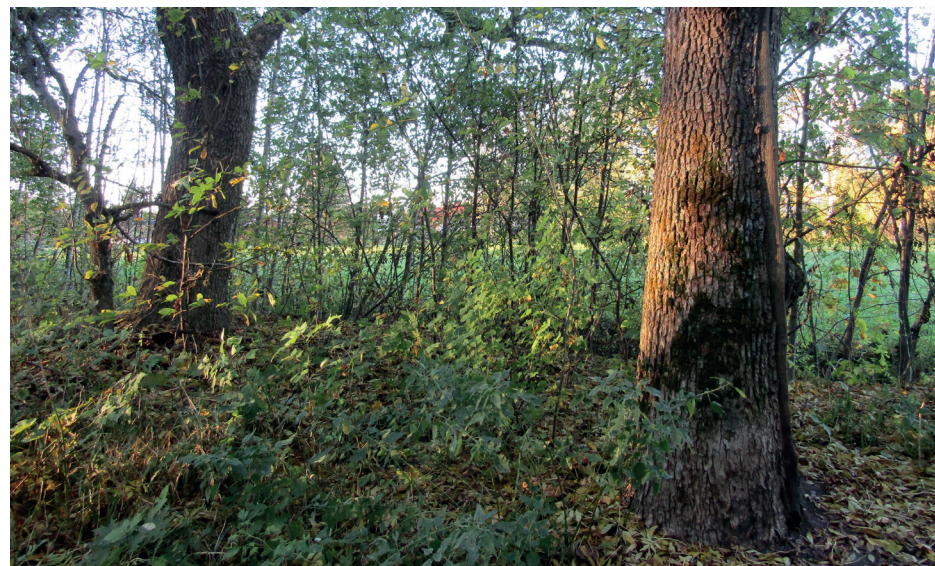
Kuva 30. Senaatin kartta 1907.

tietä jatkaen Koivistonluodon suuntaan. Jokitörmänpolulle Aisakellontieltä tulevalle polulle tuli useita pistopolkuja talojen pihoista. Polulle oli tallaantunut oma kulkureitti lähes joka kiinteistöltä. Tätä kevyen liikenteen reittiä kaikesta päätellen käytetään paljon, vaikka havainnointikerroilla alueella ei näkynyt yhtä paljon käyttäjiä kuin Pormestarinluodon ja Varvourinjuovan rantareiteillä.

Harmaalinnassa rannan yhteisyys ei vaikuta tuottaneen samanlaisia yhteisöllisiä käyttömuotoja kuin esimerkiksi Pormestarinluodossa. Käytetyin alue on Pehtoorintien ja Rekitien välisen viheralueen ran-

Kuva 31. Kartanolta jokirantaan johtaneesta puukujanteesta on edelleen jäljellä vanhoja saarnia. Kuva: Ilona Hankonen.

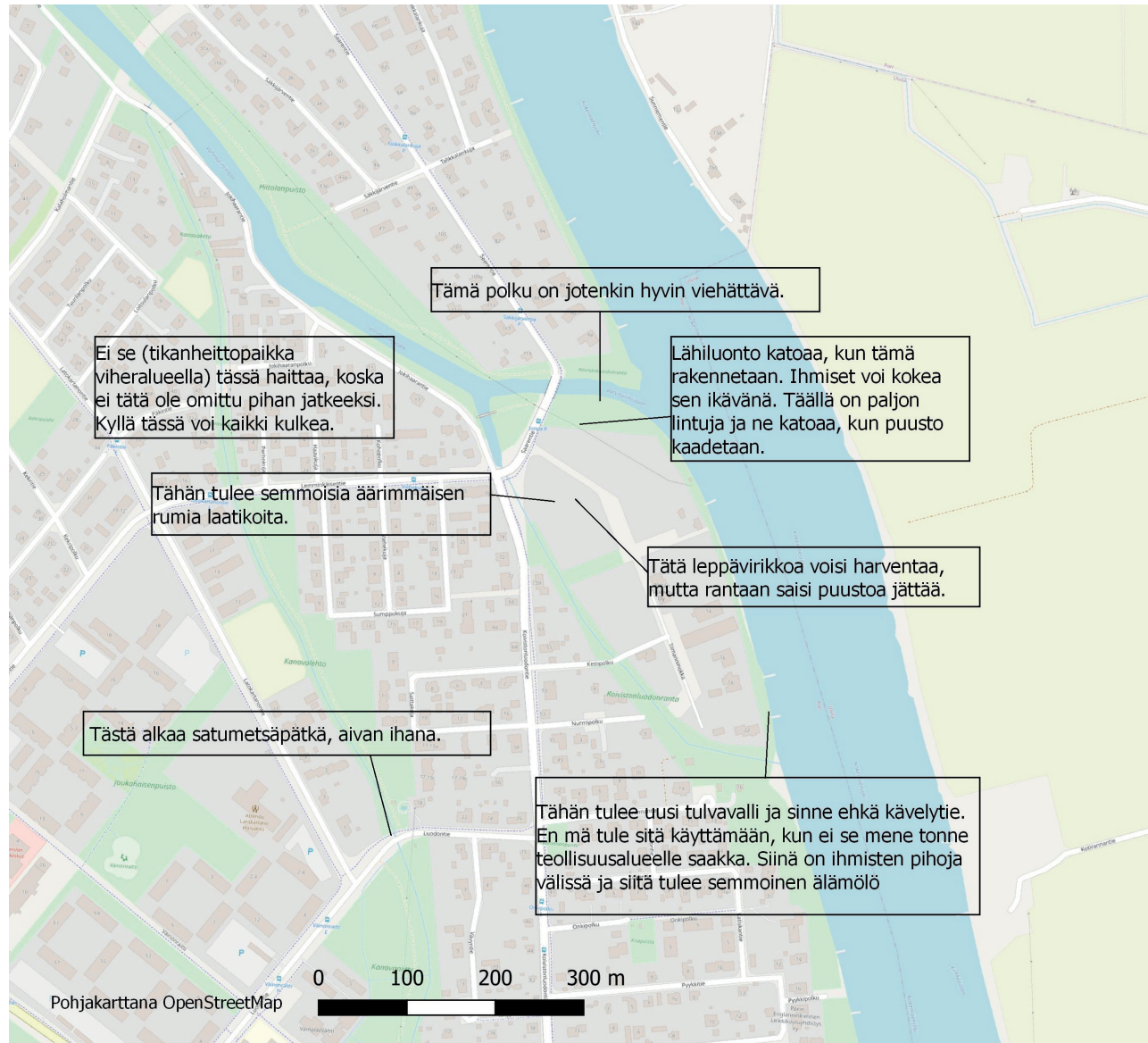
nassa, jossa ainakin lapset vaikuttavat viihtyvän. Yksi go along -haastateltu asukas kertoi kaipaavansa rantaan asukkaiden yhteistä ajanvietto- ja grillipaikkaa. Syynä tällaisten puuttumiseen erona Pormentarinluotoon voi olla se, että omakotitaloalueella tällaisille paikoille on vähemmän tarvetta. Rannan fyysinen luonne on alueella myös erilainen: suojaa tarjoavaa järeää puustoa on lähinnä kortteleiden välisillä lehtolaikuilla ja pensaikkoinen rantaviiva on monin paikoin vaikeapääsyinen. Rannoilla kerrottiin olevan ihmisten ”omia” kanootti- ja oleskelupaikkoja ja luontaista lehtorantaa veden päälle taipuvine puineen kehuttiin kauniiksi. Toisaalta rantatörmän jyrkkyyttä pidettiin myös vaarallisena lapsille ja lemmikkieläimille.

Koivistonluodon yksityiset rannat ja puolijulkiset paikat

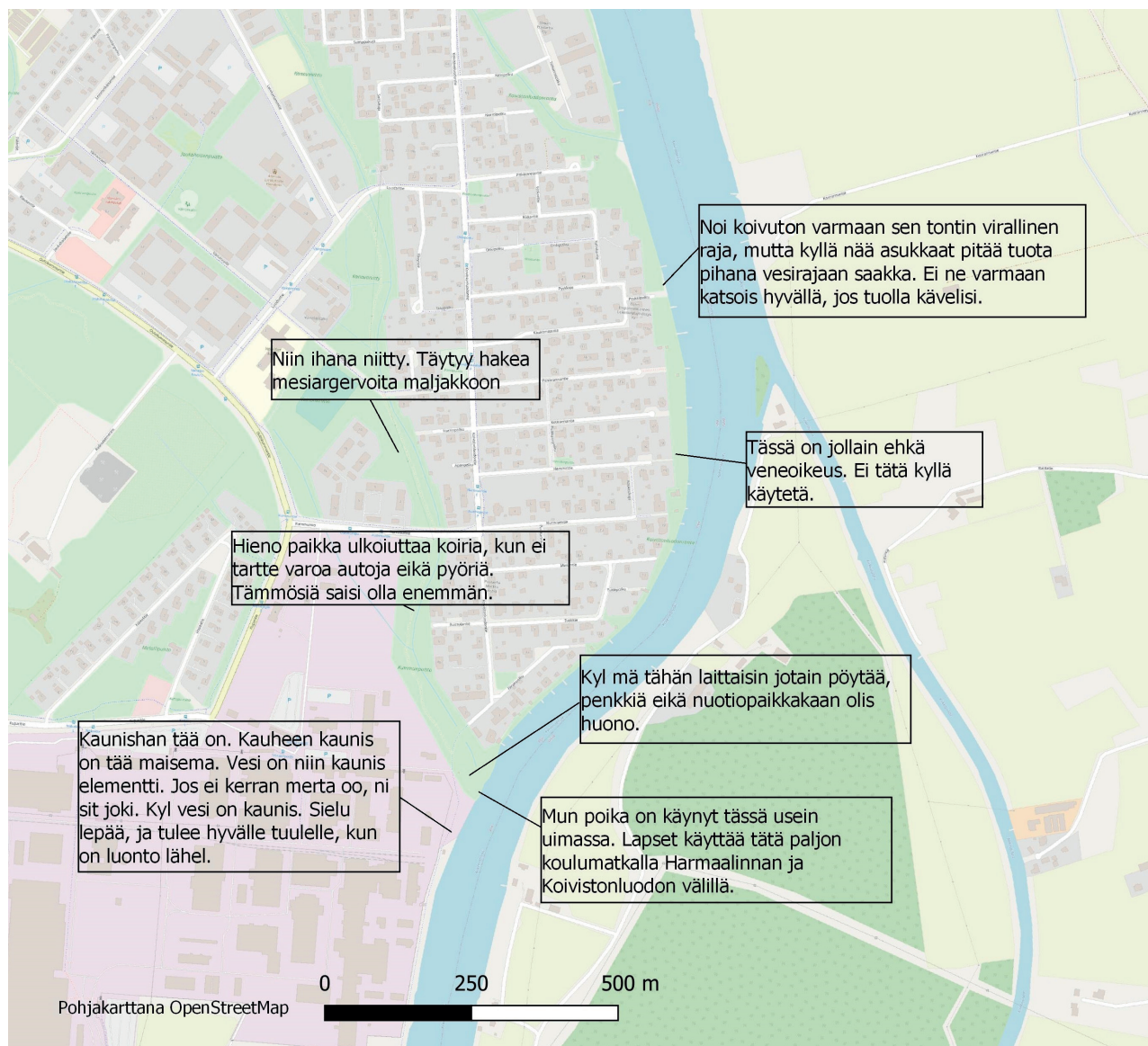
Koivistonluotoa on nykyään vaikea hahmottaa vanhaksi suistosaaressi, koska sen mantereesta rajaava juopa on kuivunut ojaksi. Oja on silti edelleen leveä ja muodostaa viherkaistan Koivistonluodon ja Väinölän alueiden välille. Koivistonluodon vanha ruotsinkielinen nimi Kråkfoten kertoo juovista, jotka haarautuivat joesta kuin variksen varpaat. Koivistonluoto on aikoinaan kuulunut osana Ulvilassa sijaitsevan Koiviston kartanon maihin. Ulvilalaisesta työväen asuinalueesta Koivistonluoto on muuttunut porilaiseksi pientaloalueeksi viime sotien jälkeisenä aikana. Koivistonluodossa niin rakentaminen, tien-

Kartta 32. Kenttätyössä tehtyjä huomioita ja karttakyselyssä tehtyjä merkintöjä Koivistonluodossa.

Kartta 33. Käyttäjien kommentteja Koivistonluodosta ja Tiimannista.

Kartta 34. Käyttäjien kommentteja Koivistonluodosta.

Kuva 32. Koivistonluodon eteläkärjestä pääsee rantaa seuraavaa polkua pitkin valtatie 11:lle. Kuva: Ilona Hankonen.

pito kuin maanviljelykin olivat pitkään hankalia maan huonon kantavuuden takia.

Kartalla Harmaalinnan ja Kalaholman väliin sijoitettava Koivistonluoto edustaa täysin toisenlaista julkisen rantavyöhykkeen kehitystä kuin Harmaalinna. Rannat ovat alueen eteläosassa yksityisiä noin Nurmentielle saakka, mistä pohjoiseen päin alkaa Koillisväylään saakka ulottuva yhtenäinen julkinen viheralue. Koivistonluodossa tämä vyöhyke on käytännössä muokattu Tiimanniin saakka pihojen osaksi siten, että julkinen käyttö on täysin estynyt. Koivistonluodossa rannoilla ei kuljeta, ne eivät ole maan puolelta saavutettavissa juuri mistään ja rantautuminen kanootilla onnistuu vain Tiimanninluodon eteläkärjessä.

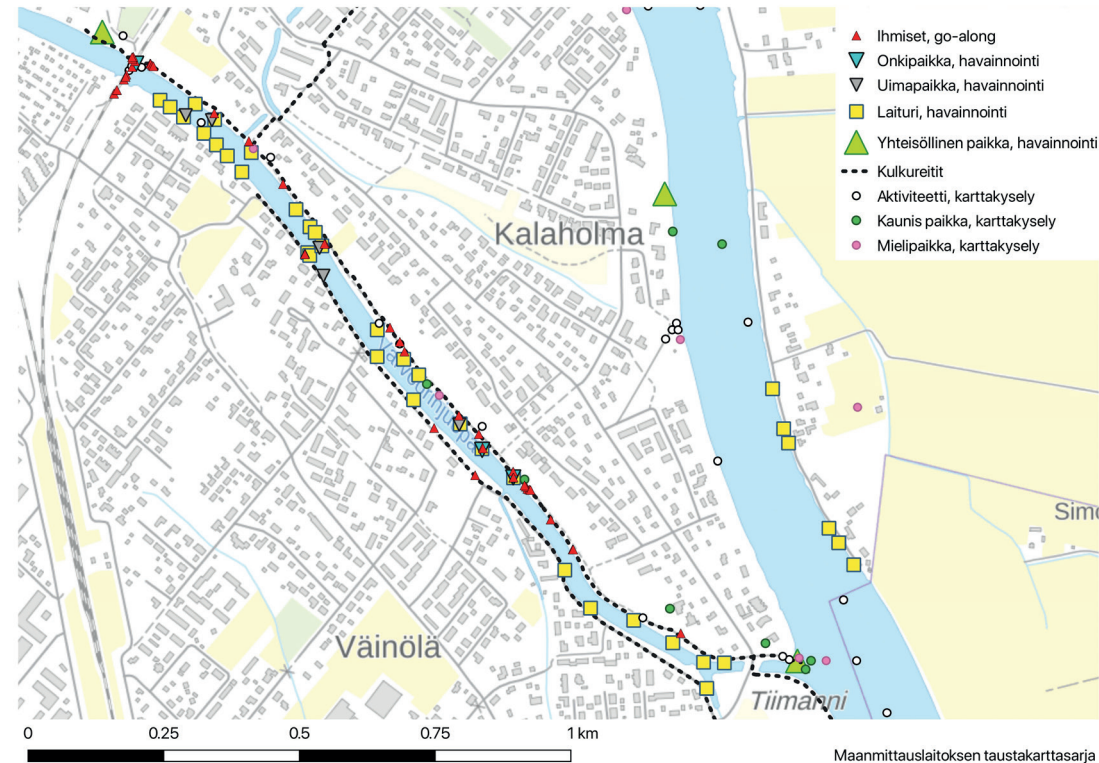
Vaikka Koivistonluodossa rannat ovat saavuttamattomissa, ei konfliktia ollut. Pihojen laajentaminen kaupungin omistamalle rantavyöhykkeelle näyttyi itsestään selvänä tilanteena, johon asukkaat olivat ajan kuluessa sopeutuneet. Koivistonluodossa jonkinasteista, luonteeltaan enemmän puolijulkista kuin julkista käyttöä näyttää kohdistuvan eniten puustoisiin alueisiin rannalla. Näitä alueita on Koivistonluodossa niukasti ja ne ovat pienialaisia. Yhteiseksi miellettyä rantaa on vain alueen eteläosassa, asuin- ja teollisuusalueen välissä, sekä pienellä alueella Pyykkien kohdalla, jossa on aiemmin ollut matonpesupaikka. Ensin mainittua aluetta käytetään myös asukkaiden yksityisluonteisiin toimintoihin, kuten veneiden säilytykseen. Paikalla olevan vanhan sementtilaiturin luona käydään uimassa ja uitta-

massa koiria. Alueelle on piha-alueiden osiksi kehittyneiden yksityisluonteisten rantojen ohella hieman puolijulkisen tyyppistä tilaa Fiinanpolun eteläpäähen sekä Pitkärannantien ja Katiskatien välisellä alueella. Pyykkien vanha matonpesupaikka ei vaikuta olevan enää juuri käytössä.

Varvourinjuovan rantapolut - yksityinen, yhteisöllinen ja julkinen sulassa sovussa

Varvourinjuovan rantapolut ovat suurelta osin tiiviisti yhteydessä pihoihin ja rantaviivalla on tiheään yksityiskäyttöön tehtyjä rakenteita. Silti polun luonne julkisena tilana on selvä ja julkinen käyttö erittäin runsasta. Asukashaastatteluissa ja go along -haastatteluissa ilmeni, että kiistaa on syntynyt lähinnä vain marjapensaiden käytöstä. Rantapolun varsilla on paljon villivadelmaa, pihojen reunoilla myös puutarhavadelmaa ja tyrnipensaita. Kiinteistöjen tarkat rajat eivät välttämättä näy maastossa ja pensailta on taipumus levitä kiinteistörajoista piittaamatta. Mikä on kiinteistönomistajan omaan käyttöön varattua ja mikä kaikkien käytettävissä olevaa marjasatoa on herättänyt ajoittain kiistoja ja epävarmuutta. Yhtä tällaista keskustelua kiinteistönomistajan ja marjoja poimivan henkilön välillä "omien" ja "villien" vadelmapensaiden rajasta sain todistaa go along -haastattelun aikana.

Haastatellut kertoivat yhtäpitävästi, että rannassa olevia laitureita yms. rakenteita saavat kaikki käyttää, vaikka ne ovat vastapäisten kiinteistöjen

Kartta 35. Havainnointikäynneillä tehtyjä huomioita ja karttakyselyssä merkittyjä kauniita ja mielipaikkoja sekä aktiviteettimerkintöjä Varvourinjuovalla.

paikalle laittamia. Näkemys oli sama riippumatta siitä, oliko haastatellulla henkilöllä itsellään omaa tai taloyhtiön laituria vai ei.

*Se on kaupungin mailla, tietenkin sitä saa kaikki käyttää, ei siihen ole kellään mitään sanomista.
Mies, go along -haastattelu, puhuu omasta laituristaan*

*Mä olen lapsille sanonut, että kaikille näille laitureille saa mennä.
Nainen, go along -haastattelu*

Juovan eteläpuolen polulla vyöhyke pihojen ja vesialueen välillä oli paikoin erittäin kapea, mutta konflikteja ei silti syntynyt. Osa pihosta oli rajattu polulle päin läpinäkymättömällä aidalla, osa taas oli enemmän tai vähemmän avoinna polun suuntaan. Rantapolun käyttö vaikutti eteläpuolella vähäisemmältä kuin pohjoispuolella, jossa julkista tilaa rannassa on leveämmälti.

Varvourinjuovan rannoilla erilaiset julkisen käytön muodot (kävely, pyöräily, koiranulkoilutus, juokseminen) limittyivät kiinteistönomistajien tapoihin käyttää rantaa (uiminen, soutelu, kalastus, lasten leikit) varsin ristiriidattomasti. Osa käyttötavoista sijoittui julkisen ja yksityisen välimaastoon edustaen pikemminkin asukas yhteisössä syntyneitä yhdessä toimimisen kulttuuria. Etenkin lapset leikkivät, onkivat ja uivat rannoilla ja vedessä kiinteistörajoista tai yksityisen ja julkisen tilan välisistä rajoista juuri välittämättä.

*Viime kesänä oli ihana, kun pikkupojat oli rakentanu semmosen maailman sulosimman lautan ittelleen. Sil ne sit veti siel juovas.
Noin 40-vuotias nainen*

Sunniemi valmiina muutokseen?

Ehkä suurin Porin jo asutuilla alueilla lähitulevaisuudessa tapahtuva muutos on Sunniemen uusi asemakaava vesistöjärjestelyineen ja tulvasuojelurakenteineen. Harjunpäänjoen alaosan patoaminen sisäjärveksi ja veden johtaminen Sunniemen uuden asemakaava-alueen läpi rakennettavaan kääntöuomaan on valtakunnallisestikin poikkeuksellinen vesirakennushanke.

Sunniementien varrella olevien kiinteistöjen maanomistus ulottuu Sunniementien yli vesirajaan saakka. Tien rannanpuoleinen kaistale on puolijulkista tilaa, jossa ranta-alueiden ilme ja käyttötapa sekä rannassa liikkumisen mahdollisuus vaihtelevat kiinteistöittäin. Rannassa on kiinteistönomistajien yksityisiä rakenteita, erityisesti laitureita, mutta osa alueista on luonnontilassa tai rantapenkan jyrkkyyden takia vaikeakäyttöisiä. Rantaan on sijoitettu laiturien, veneiden ja portaiden ohella myös ainakin grillikatos, savustuspönttö, lammasaitaus ja sauna. Haastattelin Sunniemessä ja Isojoenrannassa kolmen rantatontin omistajia, yhteensä neljää henkilöä. Lisäksi tutustuin yhteen maankäyttökiistaan kaupungin ja maanomistajan välillä.

Sunniemi on säilyttänyt maaseutumaisen luonteensa toisin kuin vastarannalla sijaitseva Kala-holma. Vaikka rannat ovat yksityisomistuksessa, ei niiden käyttöön pitkään alueella asuneiden kohdalla vaikuta liittyvän erityistä konfliktia omistajien ja muiden käyttäjien välillä. Pääuoman varren haastatellut maanomistajat luonnehtivat jokirantojaan yhteiseksi alueeksi, jonka julkinen käyttö on sallittua ja asiaankuuluvaa. Harjunpäänjoen rannassa asu- sen sijaan ei katsonut julkisen reitin sopivan rantavyöhykkeelle. Näkemuserot selittyvät helposti sillä, että Harjunpäänjoen ja tonttien välinen kaupungin omistama vyöhyke on erittäin kapea, Sunniemessä puolestaan rantavyöhyke on pääosin leveä ja sen erottaa tonteista tie. Pääuoman var-

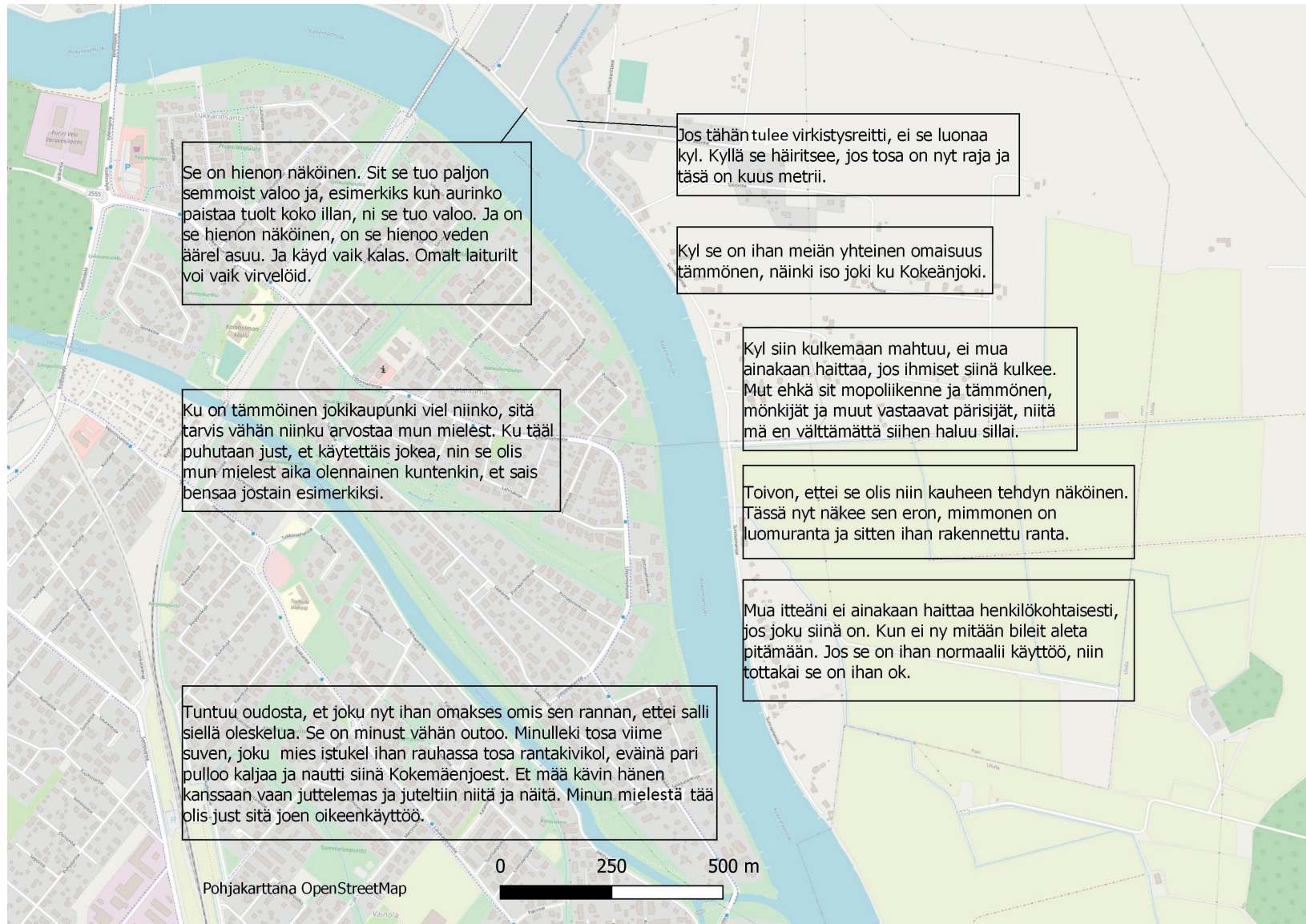

ressa ainakin yhden kiinteistön omistajat ovat suhtautuneet rannan julkiseen käyttöön hyvin kielteisesti, samoin kaupungin tulvasuojelu- ja ase- makaavahankkeisiin.

Haastateltujen sunniemeläisten näkemykset tule- vista muutoksista rannassa olivat yllättävänkin hyväksyviä, vaikka visuaalinen ja toiminnallinen muutos rannoilla tulee olemaan suuri. Leveältä rantavyöhykkeeltä on poistettava koko puusto ja kaikki nykyiset rakenteet. Tilalle tulee vastaavanlainen tul- vapenger alatasanteineen ja huoltokäytävineen kuin vastarannalla jo on. Tulvasuojelua pidettiin kui- tenkin tärkeänä, vaikka rannan muuttumista "tylyn näköiseksi" surtiin. Harjunpäänjoen ranta-asukas sen sijaan ei pitänyt tulevasta vesirakennushank- keesta. Hän kantoi huolta ympäristön laadun heik- kenemistä: haastateltu pelkäsi joen padotun alaosan muuttuvan haisevaksi ja leväiseksi ja vaelluskalojen nousun Harjunpäänjokeen vaarantuvan. Veneellä Kokemäenjokeen pääsyn estymisen hän koki kiin- teistön käyttöarvoa alentavaksi.

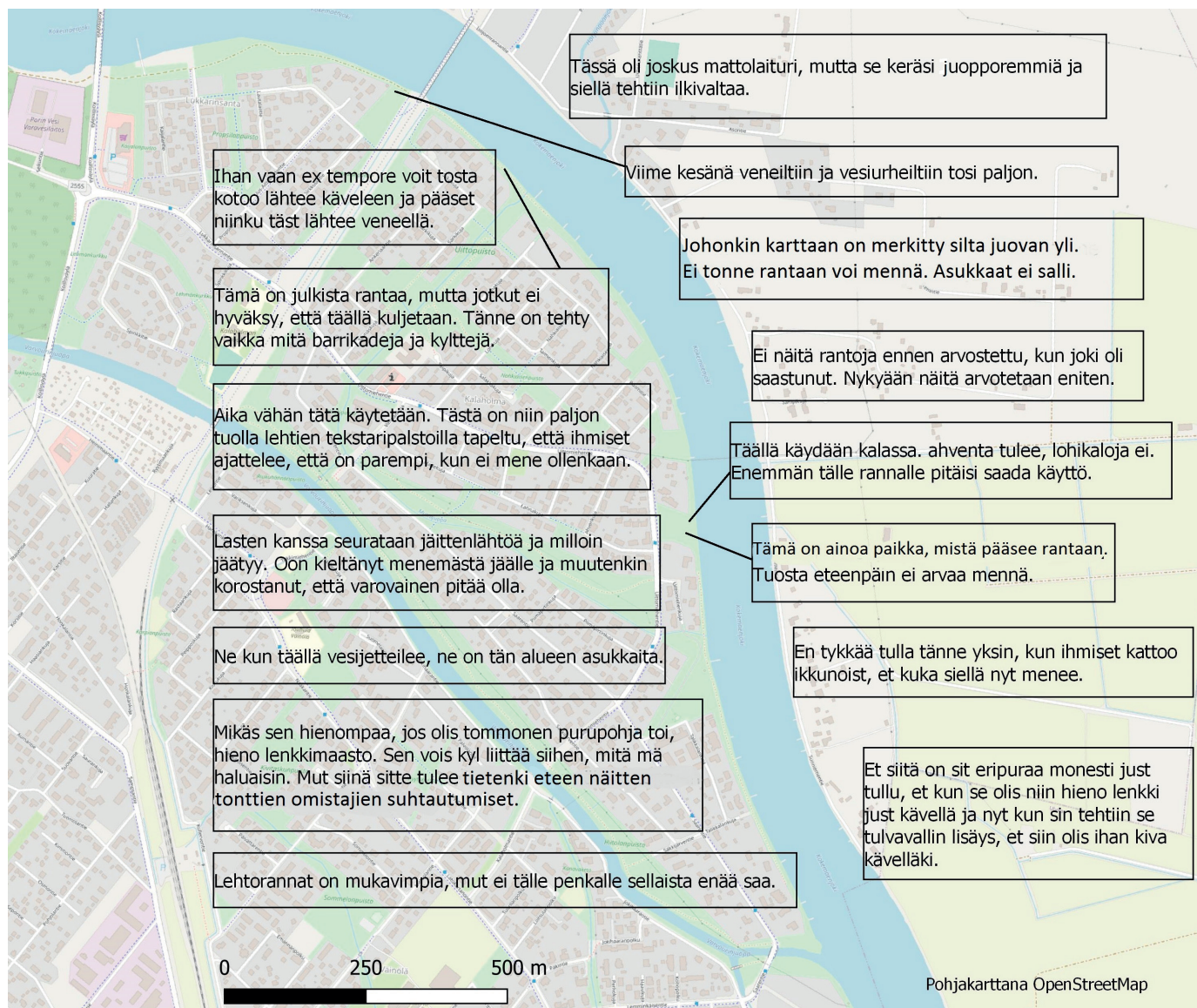
Asiakirja-aineiston pohjalta tarkastelemani neljäs asukasnäkökulma oli selkeän konfliktinen suhteessa rannan julkiseen käyttöön. Kiinteistön hiljattain ostaneet omistajat kokivat, että rannan yleinen käyttö ja yleisen käytön vahvistaminen tulvasuojelu-

Kuva 33. Sunniemen yksityisomisteista mutta osin yleisessä käytössä olevaa rantaa. Kuva: Ilona Hankonen.

Kartta 36. Asukkaiden ajatuksia ranta-alueiden käytöstä.

Kartta 37. Käyttäjien kommentteja Lukkarinsannasta.

rakenteiden myötä ovat vahvasti ristiriidassa heidän omien käyttöintressiensä kanssa ja laskevat kiinteistön arvoa huomattavasti. Yleisen käytön katsottiin tuovan tullessaan melua ja roskaantumista.

Lukkarinsanta ja Kalaholma - ristiriitoja muuttamalla rantakaistaleella

Pääuoman eteläpuolella on yhtenäinen viheralueeksi kaavoitettu kaupungin omistama vyöhyke Lukkarinsannasta Koivistonluodon Miniäntielle saakka. Käytännössä tämän vyöhykkeen käyttöön julkisena viheralueena liittyy ristiriitoja sekä erilaisia sosiaalisia ja fyysisiä esteitä, jotka kytkeytyvät osin yksityisen ja julkisen käytön välisiin konflikteihin. Rannan viheralue on Koivistonluodossa ja Kalaholman eteläosassa muodostunut erottamattomaksi osaksi piha-alueita tavalla, joka käytännössä estää niiden julkisen käytön. Kalaholmassa ja Lukkarinsannassa ranta-alueet, jossa tulvapenkerettä on viime vuosina kunnostettu ja siihen on lisätty alatasanne, on penkereen alatasanne selkeämmin erilläänpiha-alueista ja periaatteessa kaikkien käytettävissä. Asukkaat ovat kuitenkin sijoittaneet sille omia laitureita.

Kaupunki on antanut luvan irtainten rakenteiden tekemiseen, kiinteitä rakenteita penkereelle ei saa tehdä. Varauslaituripaikat ovat Porissa kysytyjä eikä niiden tarjonta etenkään kaupunkialueella täysin vastaa kysyntää. Omalle tontille tai kaupungin maille tontin läheisyyteen tehdyt omat vene-

laiturit ovatkin yleisiä omakotitaloalueilla ja antavat rannoille oman ilmeensä. Mahdollisuus omiin laituriin parantaa huomattavasti rantavyöhykkeeseen rajautuvien tonttien käyttöarvoa asukkaiden näkökulmasta, mutta se on myös tuottanut rantavyöhykkeelle yksityisen tilan luonnetta.

Alueiden asukkaiden kertoman mukaan rannalla liikkumista vältetään, koska sen koetaan olevan ”melkein piha-alueita” ja pelätään joidenkin asukkaiden suhtautuvan alatasanteella liikkumiseen kielteisesti tai jopa aggressiivisesti. Kielteisen suhtautumisen tulkittiin johtuvan etupäässä maanomistushistoriasta:

Kyllä se on, nää kantatilat, kun on mennyt vesirajaan asti, niin ne kokee sen niinku omaksi alueekseen. Asukashaastattelu, Kalaholma, nainen, noin 30 v

Ranta-asutuksen sosiaalisen luonteen koettiin vaikeuttaneen konfliktin ratkaisemista:

Siin asui jotain Rosenlewin pamppuu ja sen tyyppist, ni ehkä se vaikutti sit vähän asiaan, et he rajas ja he oli mielestään, omisti koko ympäristön. Asukashaastattelu, Kalaholma, nainen, noin 40 v

Haastattelemani Kalaholman ja Lukkarinsannan asukkaat kokivat, ettei rannan käyttöön ole olemassa selkeää linjausta. Haastatellut kertoivat asukkaiden yleensä tietävän, että rannan käyttö on periaatteessa sallittua, mutta koska käyttömahdollisuudesta ei ole tiedotettu eikä rantaa ole merkitty

selkeästi yleiseen käyttöön tarkoitetuksi, liittyy sen käyttöön epävarmuutta ja konfliktialttiutta, mikä aiheuttaa käytön välttämistä:

Sinne tehtiin alhaalle huoltotie, jossa pitäis olla kaikilla kulkuoikeus, mutta kyllä siellä aika katkeriakin yhteenottoja kuulemma on.

Asukashaastattelu, Lukkarinsanta, mies, noin 70 v

Asukkaat toivoivat kaupungilta aktiivista roolia konfliktin ratkaisijana. Haastateltujen mielestä kaupungin tulisi selkeästi osoittaa ranta julkiseksi alueeksi ja helpottaa sen käyttöä esimerkiksi puru-pohjalla ja opasteilla.

Pitäisi lähteä faktapohjalta ja tehdä se asia [rannassa kulkemisen oikeutus] selväksi. Hyväksyt tai et, niin näin se asia on. Se täytyy vaan sanella.

Asukashaastattelu, Kalaholma, nainen, noin 40 v

Toisaalta myös yksityiskäytön hallitsevaa asemaa ymmärrettiin, eikä yksityiskäyttöä sinänsä pidetty kielteisenä asiana, vaan asiaankuuluvana ja rantaan rajoittuvien tonttien käyttömahdollisuuksia myönteisellä tavalla lisäävänä:

Jos olisi ihan oma rantatontti, jossa olisi ihan oma laiturijä vene siinä. Olishan se kaikkein ihanteellisin tilanne.

Asukashaastattelu, Lukkarinsanta, nainen, noin 30 v

Esille tuli myös rantavyöhykkeellä olevissa yksityislaitureissa säilytettävien veneiden valvonta ja asuk-

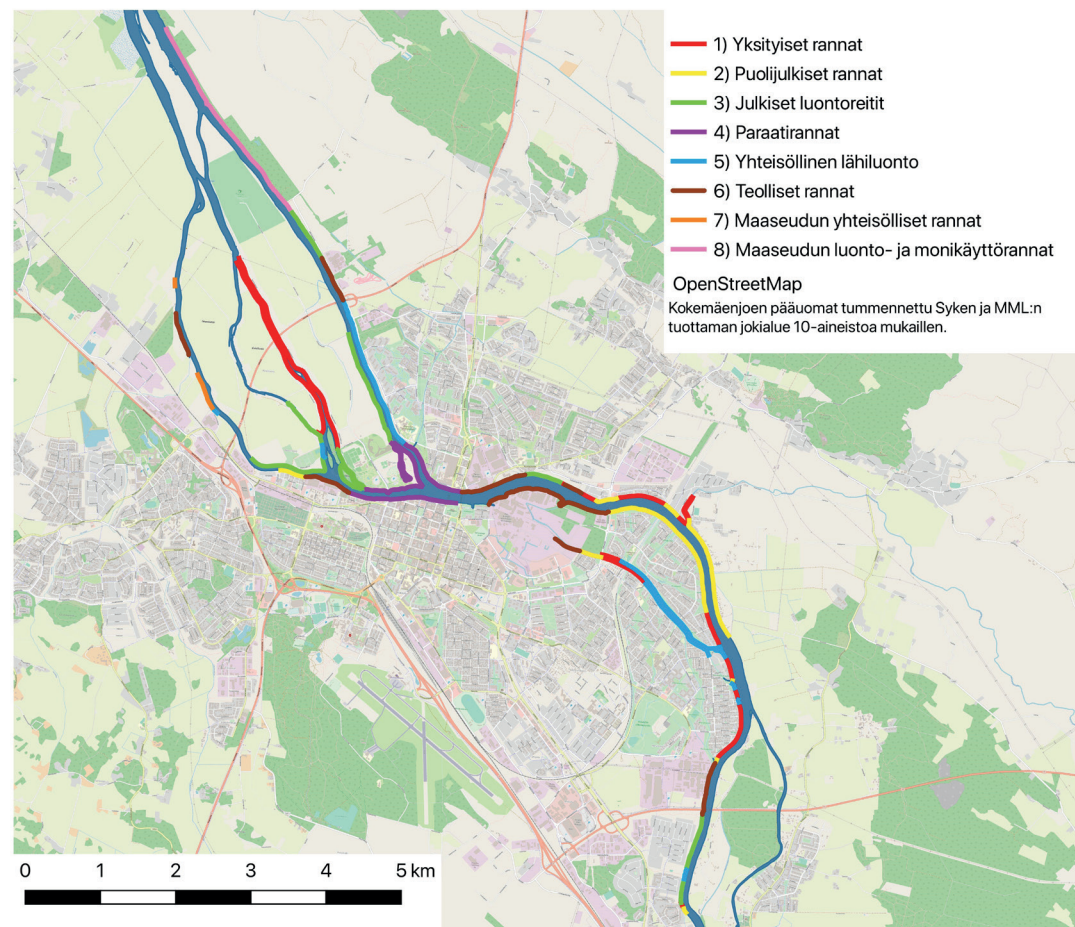
kaiden yksityisyys. Alatasanteelta ei nykyään näy pihoihin, mikä mahdollistaa niiden käytön piholla olijoihin häiritsemättä. Toisaalta asukkaat oleilevat paljon myös alatasanteella ja laitureilla ja penkereen muodostama näköeste häiritsee laitureilla olevan omaisuuden valvontaa. Alatasanteella kulkeva polku on karkearakenteisen, jalan alla liikkuvan sepelin takia paikoin hankalakukuinen ja monet kokevat sen visuaalisesti ikävänä ja tuulisena kasvillisuuden puuttumisen takia. Polkua ei ole viitoitettu. Jotkut asukkaat ovat laittaneet ylemmäs penkereelle kylttejä, joilla kielletään alueen julkinen käyttö. Rantautumisen kieltäviä kylttejä on myös laitureilla. Julkiselle rantavyöhykkeelle rakennetaan täälläkin yksityisyyttä nurmikonleikkuulla ja istutuksilla.

Kuva 34. Mustaojan varteen tehty ulkoilureitti herätti ristiriitaisia tunteita kun se rakennettiin. Kuva: Ilona Hankonen.

Rantavyöhykkeen käyttöön liittyvän konfliktin kerrottiin olevan vanhaa perua: jo 1970-luvulla, kun asuinalue vasta alkoi rakentua, pyrkivät jotkut ranta-asukkaat estämään esimerkiksi hiihtämisen jokirantaan tehdyllä ladulla kasaamalla sille lumivalleja. Lukkarinsannan ja Kalaholman alueiden luonnehdittiin tuolloin olleen vielä hyvin maaseutumaisia. Tämän varhaisvaiheen viimeiset näkyvät jäljet ovat nyt häviämässä uudisrakentamisen tieltä.

Kartta 38. Rantareittijako sosiaalisen luonteen osalta.

Erilaisia rantoja ja käyttöjä - erilaisia reittiosuuksia

Rantareittien luonne kaupungin eri osissa vaihtelee. Reittiosuuksia voisi luokitella niiden sosiaalisen identiteetin pohjalta esimerkiksi seuraaviin tilatyyppeihin:

- 1. Yksityisrannat, joissa sosiaalinen ja / tai fyysinen katkos reitillä**
- 2. Puolijulkiset rannat, joilla ei ole fyysistä katkosta, mutta jonkinasteinen julkisen ja yksityisen tilan välinen jännite**
- 3. Julkiset, ristiriidattomat lähiluontoreitit**
- 4. Julkiset paraatirannat**
- 5. Julkiset, yhteisöllisen olemisen ja lähiluonnon rannat**
- 6. Teollisuuden ja kunnallistekniikan marginaalirannat**
- 7. Maaseutumaisen laitakaupungin yhteisölliset rannat**
- 8. Maaseutumaisen laitakaupungin marginaalirannat ja niiden paikalliset pienyhteisöt**

Tyyppin 1) luonteeltaan yksityiset rannat ovat sekä fyysisesti että sosiaalisesti vaikeasti saavutettavia, eikä niitä käytetä julkisesti. Ranta voi olla joko kaupungin tai yksityisen omistama, eikä käyttötapa aina vastaa kaavamerkintää. Osa näistä rannoista on vesirajaan ulottuvaa tonttimaata. Näillä rannoilla pihat jatkuvat vesirajaan saakka ilman pihan ja rantavyöhykkeen erottavia elementtejä ja asukkaat käyttävät aluetta pihana rantaan saakka. Pääsy ran-

taan on useissa paikoissa estetty tonttien sivussa aidoin ja talojen välisiltä viheralueilta esimerkiksi piha-alueen jatkuvuutta viheralueella viestivin ja kulkua fyysisestikin rajaavin rakentein.

Tyypin 2) puolijulkiset rannat voivat olla joko kaupungin tai yksityisen omistamia rantoja. Kaavassa ranta voi olla tontti- tai viheraluetta. Näitä rantoja käytetään vähän, eivätkä ne muodosta yksiselitteisiä katkoksia reiteillä. Niiden käyttöön liittyy kuitenkin ristiriitaisia odotuksia, eikä alueelle ole syntynyt selkeää yhteisöllistä käyttökulttuuria. Osassa **tyypin 2)** rannoista yksityisen ja julkisen käytön suhde on

Kuva 35. Tilan yksityisyyttä tuotetaan kyltein, istutuksin ja estein. Kuva: Ilona Hankonen.

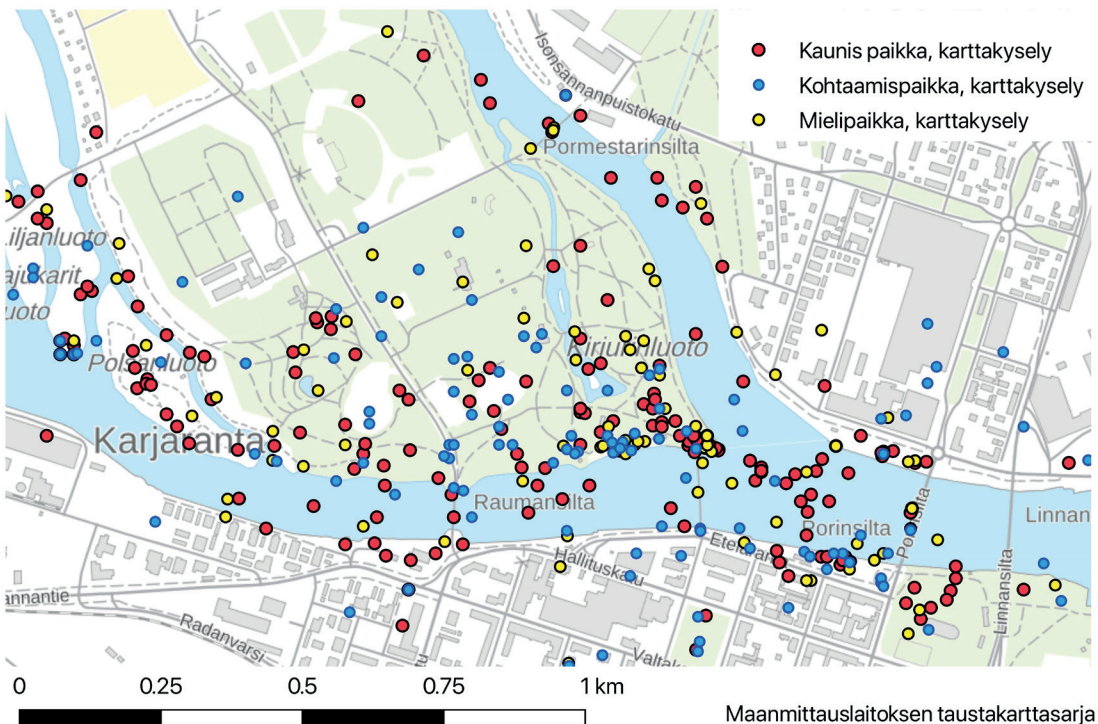

konfliktinen, osassa käytöt ovat rinnakkain ilman ristiriitaa. Näitä rantoja käytetään sekä yksityisesti että julkisesti ja rantaa sekä yksityis- että julkisluonteisesti käyttävillä voi olla epävarmuutta sen suhteen, mitä he itse ja mitä muut voivat siellä tehdä. Yhteisöllisiä käyttöjä näillä rannoilla on niukasti tai ei lainkaan.

Tyypin 3) rannat ovat julkisia reittiosuuksia, jotka eivät identifioitu tiettyyn asuinyhteisöön tai rajaudu suoraan asutukseen. Alueet mielletään luonnoksi ja ne ovat pääosin arvostettuja. Näiden reittiosuuksien käyttöön ei liity sosiaalisia ristiriitoja tai jännitteitä.

Kuva 36. Polsanluoto on arvostettu lähiluontokohde keskustassa. Kuva: Ilona Hankonen.

Kartta 39. Karttakyselyssä merkityjä kauniita paikkoja, mielipaikkoja ja kohtaamispaikkoja Kirjurinluodon ja Etelärannan tuntumasta.

Kuva 37. Uittoja varten aikoinaan tehtyä paalutusta Luotsinmäenjuovalla, Pormestarinluodon rantapolun varrella. Kuva: Ilona Hankonen.

Tyyppin 4) rannat muodostavat keskustan alueelle Linnansillalta Kirjurinluodon molemmiin puolin ulottuvan julkisten paraatirantojen alueen. Nämä rannat kytkeytyvät arvokkaaseen rakennettuun ympäristöön ja niiden käyttö on täysin julkista. **Tyyppin 5)** rannat ovat saman tyyppisiä kuin tyyppin 3) eli julkisia kävelyreittejä lähiluonnossa. Nämä rannat kiinnittyvät kuitenkin selkeästi paikallisiin asukasyhteisöihin ja niihin liittyy yhteisöllisiä paikkoja ja / tai käyttömuotoja. Yksityisen, yhteisöllisen ja julkisen käytön keskinäissuhteet ovat eri tavalla luontevia, helposti havaittavia ja ristiriidattomia kuin tyyppin 2) rannoilla.

Tyyppin 6) eli teollisuuden ja kunnallisteknisten palveluiden ranta-alueet poikkeavat luonteeltaan muista rannoista. Niitä ei ole suunniteltu läpikulkuun eikä virkistykseen vaikka niitä käytetäänkin

näihin. Rantojen ilmettä luovat kiviheitokepenke-reet, niillä kasvava köyhän maan ns. ruderaattikasvillisuus ja tiheät lehtipuuvesakot.**Tyyppin 7)** rannat ovat maaseutuyhteisöiden perinteisiä yhteisöllisiä paikkoja: yhteisiä venerantoja, pyykkirantoja ja yhdessä olemisen paikkoja.

Tyypille 8) ovat leimallisia rantavyöhykkeiden luonnontilaisuus, virkistykseen ja perinteisiin käyttömuotoihin (metsästys, kalastus) liittyvät epäviralliset, yhteisölliset tai yksityisluonteiset paikat.

Tyyppien 3), 5) ja 8) välinen raja on osittain liukuva, koska nämä kaikki mielletään sekä julkiseksi tilaksi että luonnoksi. Tyyppin 3) rannat sijoittuvat tyypistä 8) poiketen kuitenkin kaupunkiasutuksen piiriin eivätkä ne tyypistä 5) poiketen juuri ole paikallisyhteisön tuottamia ja määrittelemiä. Alueet voivat olla tietoisesti suunniteltuja, kuten Harmaalinnan rantapolku, tai sitten marginaalisia ja lähiluonnoksi ja joenvarsireiteiksi ihmisten omaehtoisen käytön myötä muotoutuneita. En erotellut näitä toisistaan, koska osalla rantareiteistä syntyhistoriaa oli vaikea arvioida ja siihen on saattanut vaikuttaa sekä käyttäjien omaehtoinen toiminta että myöhempi hallinnollinen suunnittelu. Esimerkiksi Pormestarinluodolla rantaa oli käytetty työväen vapaa-ajanviettoon jo ennen kuin alueelle oli rakennettu mitään. Nykyinen lähivirkistysalue on ehkä jatkoa tälle aiemmalle käytölle. Myös Varvourinjuovan rantapolut ovat saattaneet vakiintua virkistysreiteiksi asukasyhteisön aiemman käytön

pohjalta. Osa tyyppin 3) reiteistä on uusia ja tuotettu varta vasten luonnossa liikkumiseen keskustan tuntumassa. Tällaisia reittejä on erityisesti Luotojen alueella. Polsanluodon lenkki ja Hanhiluodon rantapolku ovat tunnetuimpia ja arvostetuimpia tämän tyyppisiä reittejä Porissa. Näillä alueilla käyttäjät arvostivat ensisijaisesti mahdollisuutta kokea jokirannan luontaista lehto-, pensaikko- ja luhtaympäristöä ja näiden äänimaisemaa erityisesti keväällä ja alkukesällä. Polsanluoto on Satakunnan Mielenterveysseuran aloitteesta nimetty Mielipuistoksi, joka mahdollistaa mielenterveyttä edistävän luonnossa olemisen keskellä kaupunkia.

Edellä esitetty tyypittely on vain yksi tapa jaotella ranta-alueita käytön ja kulttuurisen luonteen mukaan. Useilla reittiosuuksilla luokittelun olisi voinut tehdä toisinkin: esimerkiksi Konepajanrannan luokittelin julkiseksi lähiluontoreitiksi, vaikka sen voisi yhtä hyvin ajatella edustavan teollista marginaalialuetta. Polsanluoto puolestaan edustaa uudenlaista kaupunkipuistoajattelua, jossa luonnontilaisuutta tuodaan keskustan paraatirantojen tuntumaan. Tietoisien suunnittelun tuloksena syntynyt Polsanluodon viherväylä rikkoo tietoisesti hoidetun keskustapuiston konventiota, toisin kuin luontoalueet kauempana keskustasta, missä luontaisesti syntynyt kasvillisuus on perinteinen viherympäristötyyppi.

Kuntapäätäjien ja viranhaltijoiden webropol-kyse-lyssä kartoitettiin kahdella väitekokonaisuudella

vastaajien näkemystä suunnittelemattomien ympäristöjen hyväksytyydestä kaupunkiympäristössä:

1. Ranta-alueita kaupungin keskustassa ja keskustan läheisyydessä tulisi suunnitella niin, että ympäristöt ovat joustavia ja soveltuvat erilaisiin elämäntapoihin ja käyttöihin. Ympäristön keskeneräisyys tai hoitamattomuus ei välttämättä ole pelkästään kielteinen asia, vaan voi myös mahdollistaa erilaisia käyttöjä ja hyvinvoinnin kokemuksia. Kaupunkilaisten tulisi voida itse muokata ympäristöä ja sen käyttötapoja kulloistenkin tarpeidensa mukaan.
2. Kaupungissa ranta-alueiden tulisi olla käyttötarkoitukseltaan suunniteltuja, hoidetun oloisia ja helppokäyttöisiä. "Hallittu hoitamattomuus" tai liiallinen käyttötarkoituksen epämääräisyys ei sovi urbaaniin ympäristöön ja voi aiheuttaa ei-toivottuja käyttötapoja.

Molempien väitekokonaisuuksien arvioinnissa asteikolla 1–10 oli huomattavaa hajontaa. Lisäksi molempia, toisilleen vastakkaisia väitekokonaisuuksia arvioitiin hieman useammin yhtenevää mielihoidettuna indikoivilla lukuarvoilla 7–10 kuin vastakkaista mielihoidettuna indikoivilla lukuarvoilla 1–3. Tämä voi johtua osittain käytettyyn kysymyspatteristoon liittyvällä yleisellä ongelmalla: ihmisillä on taipumus olla esitettyjen väitteiden kanssa mieluummin samaa kuin eri mieltä.

Ympäristön joustavuutta ja muokattavuutta korostavan sekä keskeneräisyyden sallivan väitekokonaisuuden (1) kanssa oltiin selkeästi joko samaa tai eri mieltä. Vastauksista erottui kaksi erilaista näkemystä (lukuarvot 2–4 ja lukuarvot 8–10), joista samaa mieltä olevilla on lievä enemmistö. Myös asteikon puoleen väliin sijoittuvia vastauksia tuli pari. Huomionarvoista on, että puolet vastaajista antoi lukuarvoksi 8 tai 9, mutta myös lukuarvoa 2 tarjosi useampi kuin yksi vastaajista. Vastausten keskiarvo oli 6,6 ja mediaani 8. Ympäristön helppokäyttöisyyttä ja suunniteltuja käyttötapoja sekä ei-toivottujen käyttöjen ja epämääräisyyden torjumista korostava väitekokonaisuus (2) tuotti niin ikään huomattavaa vastausten hajontaa. Vastausten lukuarvot vaihtelivat välillä 0–9 muutoin melko tasaisesti, mutta lukuarvot 8 ja 9 olivat selvästi muita yleisempiä. Keskiarvoksi tuli 5,6 ja mediaaniksi 6,5.

6 Porilaisten joki

- Joki on keskeinen osa Porin kaupunkikuvaa ja -identiteettiä
- Joki liitetään mielikuvissa luontoon, virkistykseen ja porilaisuuteen
- Joki on innoittanut paikallisia taiteilijoita ja kulttuurielämää
- Porin sotien jälkeiset kehitysvaiheet näkyvät rannoille annetuissa merkityksissä
- Joen saastuminen ja puhdistuminen vaikuttavat sen mielikuviin ja arkikäyttöihin

*Kuva 38. Aittaluodon teollisuusalueen rakennuksia.
Kuva: Ilona Hankonen.*

Joen kulttuuriset merkitykset

Ilman Kokemäenjokea ei olisi Poria. Se määrittelee itselleni paljon Porin historiaa ja syntyä. Sen ympäristö on monessa kohtaa kauneinta Poria. Kokemäenjoesta tulee mieleen myös kesä. Se on kulkureitti. Nainen, ikäryhmä 24–44, karttakysely

Joki on maaginen! Se tuo hengen ja merkityksen kaupunkiin. Nainen, ikäryhmä 24–44

Kokemäenjoki on erottamaton osa Poria. Siinä missä meri on keskeisin osa raumalaista paikallisidentiteettiä, Porissa meri on jäänyt identiteettitekijänä joen varjoon, vaikka toki myös Porissa merenkulku on ollut tärkeä osa kaupungin talous- ja elinkeinohistoriaa. Joen mahdollistamat monet vesiympäristön käytöt ja kaupunkikeskustan vähittäinen siirtyminen maankohoamisen ja suistonmuodostuksen myötä yhä kauemmas mereltä ovat kuitenkin tehneet joesta merta keskeisemmän elementin varsinkin kaupunkimaisen yhdyskuntarakenteen alueella.

Joen haarautumakohtaa ja sen takana avautuvaa maisemaa Etelä- ja Pohjoisrannan välisellä alueella on kuvattu yli sadan vuoden ajan molemmilta puolilta jokea. Digitaalisessa kuva-arkistossa Finnassa näitä kuvia on niin runsaasti eri vuosikymmeniltä, että voisi ehkä puhua symboliksi tai kliseeksi muuttuneesta Pori-kuvasta. Kirjurinluodolta Etelärannan suuntaan otettuja kuvia on otettu jopa täsmälleen

samasta paikasta ja samasta kuvakulmasta toistuvasti sadan vuoden aikavälillä. Kävin läpi noin 2 740 Poria koskevaa kuvaa Finnan digitaalisesta arkistosta. Näistä noin joka kymmenennessä esiintyi joki. Tyypillisin kuvauskohde jokikuvissa on Eteläranta kuvattuna joen yli joko Pohjoisrannasta tai Kirjurinluodosta. Etelärantaa, sen rakennuksia ja jokisatamaa on kuvattu myös joen samalta puolelta. Porin silta ja sitä edeltänyt Charlotta-silta sekä Pohjoisranta puuvillatehtaineen ovat niin ikään paljon kuvattuja näkymiä.

Joen merkitys osana Porin kaupunkikuvaa ja paikallisidentiteettiä tuli esille erityisesti karttakyselyn avovastauksissa. Vastaajat kuvailevat joen merkitystä mm näin: ”Ilman jokea Poria ei olisi”, ”keskustan maiseman peruspilari”, ”iso osa Porin kaupunkia”, ”keskeinen osa porilaisuutta”, ”erottamaton ja itsestään selvä osa Poria”, ”Porin helmi”. Monet vastaajat kokivat joen olevan osa myös omaa henkilökohtaista identiteettiään.

Viranhaltijoille ja kuntapäätäjille kohdistetussa webropol-kyselyssä pyydettiin vastaajia arvioimaan seuraavaa kysymystä asteikolla 0–10:

Joki on Porin tärkein identiteettitekijä ja kaupunkilaisille hyvin tärkeä. Porilaiset pitävät ensiarvoisen tärkeänä, että jokivarren rakennettua kulttuuriympäristöä ja jokeen ja sen käyttöön liittyvää historiaa tuodaan esille ja vaalitaan.

Esimerkiksi Kirjurinluodosta ollaan erityisen ylpeitä – onhan se Suomen hienoin kaupunkipuisto.

Väittämän kanssa oltiin varsin yksimielisiä. Vastauksen keskiarvo oli 8,33 ja mediaani 9. Kaksi kolmasosaa vastauksista oli joko 9 tai 10 ja vain yksi antoi vastaukseksi 4 ja yksi vastaaja 5.

Se ei ole kovin kaunis. Porin kaupungin keskustan kohdalla siitä ei esimerkiksi synny samanlaista tunnelmaa kuin kapeammasta Aurajoesta Turussa. Mutta Kokemäenjoki on samalla lailla karu ja jylhä kuin satakuntalaiset ihmiset ovat.

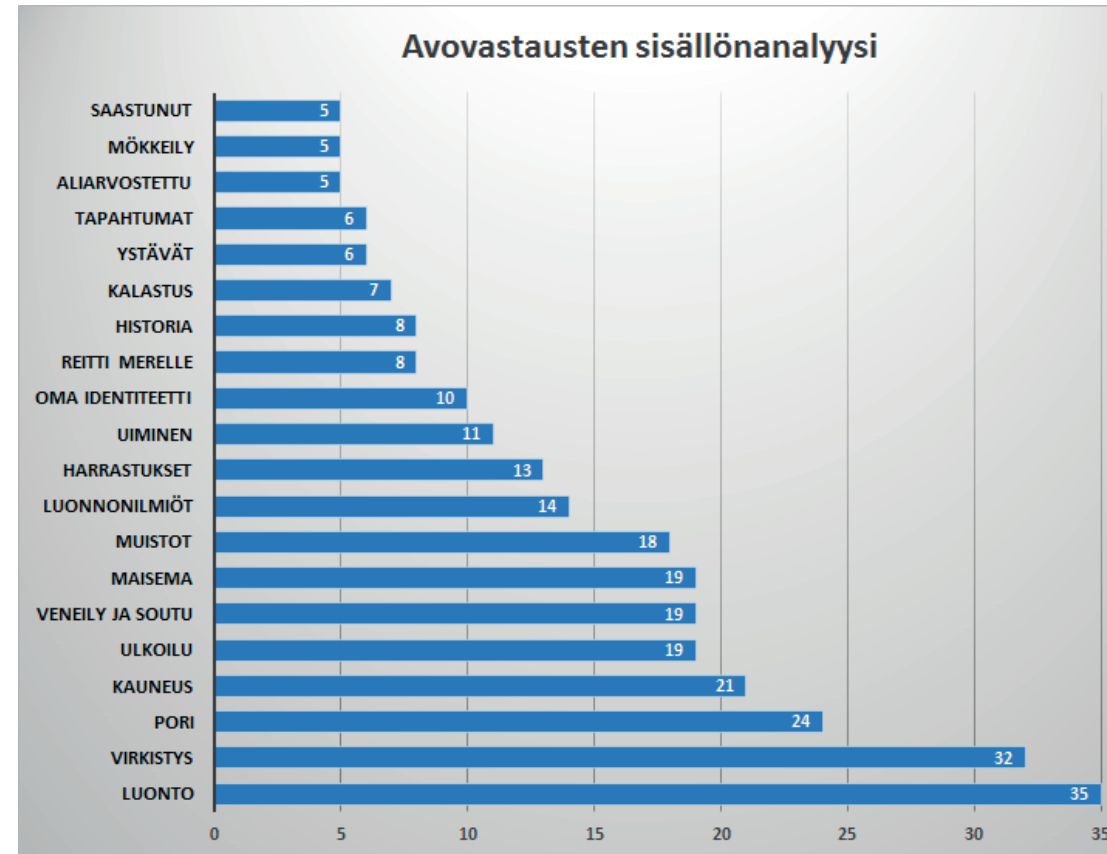
Noin 60-vuotias nainen, karttakysely

...se liittyy alueen kauneuteen, avaruuteen, luontoon aivan ehdottomasti ja merkittävästi. Kokemäenjoki on ollut merkittävä kulkuväylä, meren ja joen vuoksi Pori on aikoinaan perustettu. Sen rannoilla on edelleen nähtävissä merkittävää teollisuutta, joka oli kaupungin kehitykselle ehdotonta ja jota ei olisi ilman jokea. Kokemäenjoki on osa minun identiteettiäni.

Nainen, ikäryhmä 45–64, karttakysely

Tää Kokemäenjoki on kyl ihan vitun pitkä, eiku siis leveä.

Teini-ikäinen poika kaverilleen Porin sillalla syksyllä 2020

Kuvio 8. Jokeen karttakyselyn avovastauksissa liitettyjä merkityksiä. Eniten mainintoja liittyi teemoihin "luonto", "virkistys" ja "Pori".

Joen mittasuhteet, sen kyselemättä ottama tila keskellä kaupunkia on keskeinen osa Porin kaupunkimaisemaa. Kokemäenjoki Porissa vaikuttaa olevan aivan jotain muuta kuin Aurajoki Turussa tai Rauman Kanaali. Porilaisten joki ei ole romanttisen flaneeraamisen ympäristöä eikä pienipiirteistä idylliä. Se on pikemminkin raaka, tuulinen ja massiivinen. Kun Porissa on kylmä ja tuulinen päivä, on syytä todellakin pukeutua lämpimästi. Myös Kirjurinluoto, joka edustaa Porissa vehreää ja kultivoitunutta vanhaa puistoarkkitehtuuria, on mittasuhteiltaan iso. Vanha teollisuuskaupunki on monella tapaa leveällä pensselillä maalattu. Tilaa on paljon, etäisyydet pitkiä. Laajoja teollisia ympäristöjä sijoittuu yhä aivan keskustan tuntumaan.

Osa haastatelluista asiantuntijoista luonnehti jokea haasteeksi kaupunkisuunnittelulle. Joki tuottaa suunnitteluun sekä tilallisia että teknisiä haasteita. Viranhaltijoille ja päättäjille suunnatussa webropol-kyselyssä käsitys joen luonteesta haastavana elementtinä hajaantui. Kyselyssä vastaajat saivat arvioitavakseen seuraavan väitelauseen:

Kokemäenjoki on ennen kaikkea haaste kaupunkisuunnittelulle. Joen leveys, virtausolosuhteet, suistoon kulkeutuvan kiintoaineksen aiheuttamat muutokset ja tulvariskit aiheuttavat kaupungissa paljon ristiriitoja ja vaikeuttavat yhdyskuntasuunnittelua.

Vastaukset hajaantuivat vahvasti. Väitelausetta arviointiin lukuarvoilla 2–10 ja vastaukset hajaantuivat

melko tasaisesti eri puolille mediaania (5) ja keskiarvoa (5,8). Joen haastavuudesta näyttäisi vallitsevan hyvin erilaisia käsityksiä ammatillisista näkökulmista katsoen, mikä on luonnollistakin ottaen huomioon eri ammattiryhmien erilaiset näkökulmat jokeen.

Karttakyselyn avovastauksissa kaksi ylivoimaisesti eniten mainintoja saanutta asiakokonaisuutta ovat luonto ja virkistys. Luonnon, linnut, eläimet tai vesiekosysteemin ja sen suojeluarvon mainitsee 35 vastaajaa. Avovastauksissa luontoa paikannetaan koko joen alueelle, mutta erityismainintoja saavat suistoalue ja sen linnustollinen arvo. Virkistykseen, rauhoittumiseen, rentoutumiseen ja lepoon viitattavia mainintoja on 32 vastauksessa, lisäksi ulkoiluun liittyviä 19 ja erilaisiin liikuntaharrastuksiin liittyviä mainintoja 13. Yhteensä vapaa-aikaan (virkistys, ulkoilu, veneily, kalastus, liikuntaharrasteet, mökkeily) liittyviä mainintoja on 101, osin samoissa avovastauksissa. Sen sijaan vain yksi henkilö mainitsee työn (lapsuutensa Karjarannassa, jossa valmistettiin proomuja) ja pari vastaajaa kotitaloustyön (pyykin- ja matonpesu). Ansio- ja kotitaloustyöhön liittyvät maininnat liittyvät vastaajien muistoihin aiemmista elämänvaiheista. Kaikissa tutkimuksen vaiheissa saatu tieto osoittaa Kokemäenjoen rantoihin olevan porilaisille olennaisesti vapaa-ajan ympäristöä.

Niin asiantuntijahaastatteluissa, webropol-kyselyssä, asukashaastatteluissa, go along -haastatteluissa kuin karttakyselyssäkin nousi esille

tyytymättömyyttä joen arvostukseen ja virkistysympäristöjen kehittämiseen keskustassa. Erityisesti Etelärantaan ja veneilijöiden palveluihin oltiin tyytymättömiä. Keskustaan kaivattiin myös lisää vesiympäristöä hyödyntäviä kaupallisia palveluita, kuten soutuvenevuokrausta. Veden ääreen keskustassa kaivattiin myös ruokaravintolaa ja lisää lapsille ja lapsiperheille sopivia paikkoja. Karttakyselyssä viisi vastaajaa luonnehti jokirantaa aliarvostetuksi tai alihyödynnetyksi.

Viranomaisille ja päättäjille suunnatussa kyselyssä pyydettiin arvioimaan seuraavaa väitelausetta asteikolla 0—10:

Pori ei ole lainkaan riittävässä määrin hyödyntänyt joen virkistykselle ja matkailulle suomia mahdollisuuksia. Melojille, veneilijöille ja kalastajille suunnattuja palveluita on vähän ja vesialue on huonosti saavutettavissa. Kaupungin pitäisi panostaa virkistyskäyttöön ja matkailun tukemiseen huomattavasti enemmän, koska tästä olisi sekä taloudellista hyötyä että etua asumisviihtyvyyden kannalta.

Vastaajat olivat varsin yhtä mieltä siitä, että kaupunki ei ole hyödyntänyt riittävästi joen tarjoamia virkistys- ja matkailuhyötyjä. Vastausten lukuarvot sijoittuivat yhtä eri mieltä olevaa (lukuarvo 2) lukuun ottamatta välille 7—10 keskiarvon ollessa 8,33 ja mediaanin 8. Tästä aiheesta vastaajilla oli

selkeästi mielipide olemassa, koska lukuarvoihin 4 – 6 sijoittuvia vastauksia ei ollut lainkaan.

Sekä haastatteluissa että karttakyselyissä tuotiin esille luonnonilmiöitä. ihmiset kertoivat seuraavansa auringonlaskuja, myrskyjä, aaltoja, veden virtausta, vedenkorkeuden vaihteluita, tulvimista, jäidenlähtöä, rantapuuston syysruskaa ja sumua. Näiden ilmiöiden tarkkailu on kuulunut kiinteästi maatalousyhteiskunnan luontosuhteeseen ja jatkuu edelleen Porin kaupunkimaisemassa. Sanat "maisema", "näköymä" ja "kauneus" toistuivat karttakyselyn avovastauksissa. Sanoja "maisema", "näköymä", yms. käytettiin 19 kertaa ja 21 vastauksessa joen sanottiin olevan tavalla tai toisella kaunis tai tuovan kauneutta ympäristöön.

Jokeen kerrottiin liittyvän myös paljon henkilökohtaisia muistoja. Karttakyselyn avovastauksissa muistot mainittiin 18 kertaa. Monilla nämä liittyivät arjen askareisiin, kuten pyykinpesuun rannalla, kalastukseen, uimiseen, Kirjurinluodon Mukilaan sekä ystävyys- ja rakkaussuhteisiin.

Jokea luonnehditaan lähes kaikissa karttakyselyn avovastauksissa myönteisin ilmaisin. Myös ne, jotka kertovat joen aiemmasta likaisuudesta, kuvaavat sen nykytilaa myönteisin ilmaisin. Selkeästi kielteisellä tavalla jokea luonnehdittiin vain yhdessä avovastauksessa, jossa sitä luonnehditaan likaviemäriksi. Toisesta avovastauksesta käy ilmi, että sama vastaaja ei kuitenkaan pidä asiaa yhden-tekävänä, vaan toivoisi toimenpiteitä saastumisen

ehkäisemiseksi. Lisäksi kaksi vastaajaa kuvaa joen merkitystä itselleen neutraalein ilmaisin ”siihen on vain tottunut” ja ”olen elänyt sen varrella koko ikäni”.

Joen kulttuuriset merkitykset ankkuroituivat teemoihin, joita käsitellään tarkemmin raportin myöhemmissä luvuissa. Tällaisia suuria, jokivarren eri osia yhdistäviä teemoja aineistossa ovat

- Joen ja jokirantojen reittimäinen ja kaupungin eri osia ja kaupunkia muihin alueisiin yhdistävä rakenne
- Joen merkitys luontona ja luontoa kaupunkiin tuovana elementtinä
- Rannat hallinnan, konfliktien ja neuvottelujen kohteina sekä valtasuhteiden ilmentäjinä sekä
- Joen merkitys uhkaavana ja uhattuna, saastuneena ja saastutettuna, vaarana ja vaarannettuna toimijana ja toiminnan kohteena.

Pori on historialtaan teollisuuskaupunki ja edelleenkin keskellä kaupunkia jokirannassa on teollisuutta. Tutkimusaineistossa joen varaan syntynyt teollisuus tulee esille kotipaikkakunnan historiaan keskeisesti kytkeytyvänä asiana, mutta edelleen jokivarressa toimiva teollisuutta ei mainita samanalaisena identiteettitekijänä. Esimerkiksi UPM:n

Seikun saha Aittaluodossa ei näyttäyty nykyisessä kaupunkimaisemassa erityisenä identiteettitekijänä.

Huhtikuun alussa Isojoenrannan sahan luona rannassa kulkiessa ei oikeastaan tule ajatelleeksi, että on hyvin lähellä kaupunkikeskustaa. Alkukevällä maisema on vielä harmaa, vasta leskenlehdet täplittävät sorapenkkää. Vastarannalla toimivan Seikun sahan maisema on varsin teollinen. Kenttäpäiväkirjassa kesältä 2019 lukee:

Polulla on kaksi nuotion jäännettä ja hieman roskaa, lähinnä joen tuomaa. Rinteessä kasvaa nuorta koivunvesakkoa. Rannassa on yllättävän paljon lintujen jäänteitä, ilmeisesti joen tuomia raatoja. Vaikka alue ei selvästi ole suunniteltu kulkemiseen, rannassa on polusta päätellen kuljettu. Penkalta tulee joissain kohdin selviä polkuja alas rantaan. Sahaa ympäröivä aita tulee toisella puolen aivan rantaan, mutta sen pääsee ohittamaan rannasta ainakin havainnointihetken vedenkorkeudessa. Paikalla on pieni rehevän kasvillisuuden laikku, jossa kulkeminen kesäaikaan lienee vaikeaa korkeaksi kasvavan nokkosien ym. takia.

On lopulta hieman monimutkaista arvioida, mikä on runsaan tilan ja suurimittakaavaisen teollisen ympäristön merkitys porilaisessa identiteetissä. Kyse tuskin on merkityksettömästä asiasta. Kyselytutkimuksen vapaakenttävastauksissa väljyys nousee esille ainakin pari kertaa. Yksi vastaaja kritisoi jokirantojen ”holtitonta rakentamista”. Yksi haastatelluista tuo vahvasti esille Karjarannan teollisen kulttuuriperinnön arvoa. Hän kritisoi asuntomessu-

alueen kupeessa olevan teollisuuskiinteistön seinään tehtyä muraalia, jonka hän katsoi muuttavan ympäristön visuaalista luonnetta ja peittävän siihen liittyviä merkityksiä.

Väljän kaupunkirakenteen suosio tuli selvästi esille viranhaltijoille ja päättäjille suunnatussa webropol-kyselyssä. Vastaajia pyydettiin arvioimaan kahta väitekokonaisuutta, joissa otettiin kantaa kaupunkiluonnon ja viheralueiden merkitykseen kaupunkiympäristössä:

1. Kokemäenjoen suisto on yksi Suomen luonnoltaan arvokkaimmista alueista. Luonto ja sen suojelu tulisi nähdä kaupungin vahvuutena. Linnustollisia arvoja ei tule edistää pelkästään suiston Natura-alueilla, vaan koko kaupunkialueella kullekin alueelle sopivin keinoin. Tietoisuutta kaupunkiluonnosta ja sen arvoista tulisi tuoda enemmän esille ja luonto nähdä Porin erityispiirteenä. Viheralueverkostoa ja luontaisia kasvillisuusalueita tulisi vaalia kaikissa kaupungin osissa. Tulisi myös miettiä keinoja suistoluonnon lisäämiseksi yleiskaava-alueella. Polsanluoto on esimerkki laadukkaasta keskusta-alueen lähiluontokohteesta.

2. Rakennusmaa kaupungissa on kallista. Siksi ei ole realistista mahdollisuutta jättää suuria viheralueita kaupunkirakenteen lomaan, vaan rakentamisen tulee olla tiivistä myös ydinkeskustan ulkopuolella, esimerkiksi kaupungin

itäosiin rakennettavilla asuinalueilla, esimerkiksi Kalaholmassa, Isojoenrannassa ja Sunniemessä. Pienetkin viherkaistat ovat riittäviä, kun ne suunnitellaan toiminnallisesti hyvin. Rannan läheisyys lisää olennaisesti tonttimaan arvoa, joten asuintonttien ja rannan väliin ei pidä jättää liikaa tyhjää tilaa. Karjarannan kerrostaloaluetta on moitittu liian tiiviiksi ja rakennetuksi alueeksi, mutta keskustan tuntumassa sijaitsevana sen luonne on juuri oikeanlainen.

Webropol-kyselyn vähäisen vastaajamäärän takia tuloksista ei voi vetää kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä, mutta ne vaikuttaisivat olevan linjassa muilla metodeilla saadun tiedon kanssa: porilaiset arvostavat väljyyttä ja kaupunkiluontoa. Kaupunkiluonnon merkitystä korostavaa väitekokonaisuutta (1) myötäilivät lähes kaikki vastaajat, vain yksi oli lievästi eri mieltä. Vahvaa erimielisyyttä väitteen kanssa ei ilmaissut kukaan. Peräti 60 % vastaajista antoi lukuarvon 10, joka oli myös mediaani. Keskiarvokin tuli 8,8. Edelliselle osin vastakkaista näkemystä edustava väitekokonaisuus (2) korostaa kaupunkirakentamisen tehokkuutta ja tiiviyttä. Tästä vastaajat olivat pääosin eri mieltä, joskaan eivät aivan yhtä vahvasti kuin kannattivat edellistä väitekokonaisuutta. Suurin osa vastaajista antoi lukuarvoksi 1–3, muutama vastaaja lukuarvon 4–7. Tätä suurempaa kannatusta väitteelle ei esiintynyt. Keskiarvo oli 2,87, mediaani 2.

Edellisten lisäksi vastaajien näkemystä kaupunkirakenteesta ja luonnon roolista siinä testattiin kolmannella, perinteisten, osin yksityismailla tapahtuvien ja väljää tilarakennetta vaativien, mutta samalla tilan julkisuutta ja biodiversiteettiä vähemmän painottavalla väitekokonaisuudella:

Jokiympäristön suunnittelussa olennaisen tärkeää olisi huomioida joen pitkään jatkuneet, perinteiset käyttömuodot, kuten veneily, kalastus, metsästys ja uinti. Nämä uhkaavat jäädä toisaalta luonnonsuojelun, toisaalta urbaanin kaupunkirakenteen jalkoihin. Esimerkiksi veneilyn kannalta tärkeät ruoppaukset on asetettava yksittäisten lajien suojelun edelle. Perinteistä porilaista vesilläliikkumiskulttuuria pitäisi elvyttää.

Toisin kuin edelliset, tämä väitekokonaisuus toi esille jakolinjan vastaajien välillä. Lukuarvot 1–10 ovat vastauksissa edustettuina tasaisesti. Keskiarvo ja mediaani asettuvat asteikon puoliväliin. Neljännes vastaajista on antanut lukuarvon 5, mutta lukuarvojen 1 ja 10 kohdalla on selvät piikit. Moni vastaaja on siis joko täysin samaa mieltä tai lähes täysin eri mieltä. Ehkäpä juuri tämä väitekokonaisuus sisältää aineksia, joiden pohjalta myöhemmin rantojen yksityisyyttä, julkisuutta, yhteisöllisyyttä ja näiden välisiä jännitteitä koskevassa luvussa esille tulevia teemoja on hedelmällistä tarkastella?

Kuva 39. Porin sillan avajaiset vuonna 1926. Vieressä vielä vanha ponttoonisilta Charlotta. Kuva: John Englund 1926, Satakunnan museo. kuva-arkisto / Finna.

Kaupunkimaiseman kehitysvaiheita

Tila ja väljyys ovat mahdollistaneet Porin väljän rakentamisen. Samanlaista painetta tiivistämiseen ja kaupunkimaisen asutuksen tuomiseen reuna-alueille kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudulla, ei Porissa ole ollut. Ehkä eniten kuluneen 20 vuoden aikana urbanisoituneita alueita on Kyläsaari Meri-Porissa ja Tikkulan alue. Ennen rakenteeltaan täysin maaseutumaiseen Kyläsaareen on syntynyt 20 vuoden aikana esikaupunkimaisia omakotitaloalueita. Toisaalta Kyläsaari on tästä huolimatta säilyttänyt suurimman osan maaseutumaisesta ilmeestään, eikä muutos ole koskenut ranta-alueita.

Karttakyselyn vastaajat merkitsivät karttapisteitä Meri-Poriin erityisesti Kivinin kohdalle jokeen, Tukki- luodon ja Selkäluodon välivaiheille. Masajuovan ja Kolmihaaran väliselle alueelle suistoon merkittiin yhteensä 66 karttapistettä, joista 12 yli 65-vuotiailta ja yksi 15–24-vuotiaalta. 24–44-vuotiaat ja 45–64 – vuotiaat merkitsivät kumpikin ryhmä 32 pistettä.

Suhteessa vastaajien määrään eri ikäryhmissä pisteitä on annettu noin 40 % vastaajien määrästä kaikissa kolmessa vanhimmassa ikäryhmässä, mutta nuorimmassa ikäryhmässä (15–24-vuotiaat) vain 7 % vastaajista on merkinnyt tätä aluetta. Tämä saattaa johtua esimerkiksi siitä, että nuorimmilla ikäryhmillä

Kuva 40. Vanhan teollisuusrakennuksen seinään tehty muraali näkyy vuoden 2018 asuntomessualueen rantaan. Kuva: Ilona Hankonen.

on käytössään vähemmän autoja ja veneitä, joilla päästä suistoalueelle. Meri-Porissa asuvat olivat merkinneet alueelle kahdeksan karttapistettä, mikä on 44 % vastanneiden Meri-Porin asukkaiden määrästä. Suisto on siis karttakyselyn mukaan Meri-Porissa asuville hieman merkityksellisempi kuin muilla alueilla asuville, mutta ero ei ole suuri.

Autoliikenne on Porissakin melko tuore ilmiö. Työväki liikkui pitkään kävellen, jolloin kaupungin mittasuhteet ja kulkureitit, koko koettu ympäristö määrittyivät jalankulkijan tasolta. Tässä maailmassa vesireittien merkitys paikkojen yhdistäjänä on ollut aivan toinen kuin nykyään. Vettä ja jäätä pitkin liikkuminen kävi joutuisimmin soutaen, hiihtäen ja kulkalla. Työläisyhteisöissä ranta oli paitsi liikkumisen ja työn, myös yhteisöllisyyden ja kotiaskareiden paikka. Asumisen ollessa ahdasta ja vailla mukavuuksia joessa peseydyttiin ja pestiin pyykkiä ja rannoilla vietettiin vapaa-aikaa. Ennen Pormestarinluodon rakentamista jokirannassa oli työläisperheiden vakiopaikkoja lauantai-illan viettoon. Rannoilta myös kalastettiin, pyydettiin sorsia ja kerättiin rehua kotieläimille.

Kirjurinluoto rakennettiin 1800-luvun lopulla maisemapuistoksi, joka oli tarkoitettu kaikkien säätyjen yhteiseksi vapaa-ajan viettopaikaksi. Filantrooppisena tavoitteena oli tarjota työväelle terveellisiä ja virkistäviä vapaa-ajan ympäristöjä vastapainoksi meluisalle, likaiselle ja epäergonomiselle työlle hämärissä tehdassaleissa. Kyynisemmin nähtynä luontoa käytettiin yhdyskunnan eriarvoisuutta peit-

tävänä kulissina. Kirjurinluodosta muodostui silti paikka, jossa sekä työväki että säätyläiset viettivät vapaahetkiään – ainakin jossain määrin. Vaikka Kirjurinluoto onkin rakennettu puisto, sen luonteeseen on aina kuulunut tietty luonnonläheisyys, mikä näkyy vanhasta juovasta rakennetussa puistolammikossa, kotimaisten puulajien suuressa osuudessa ja rantakasvillisuudessa.

Kirjurinluodon vuonna 1924 valmistuneessa uimalassa toimi vuosikymmenten ajan kesäisin niin sanottu Mukikomppania eli Mukila, johon perheet saattoivat lähettää lapsensa viettämään aikaa palkatun työntekijän valvonnassa. Mukilassa lapsille tarjottiin omaan mukiin maitoa tai keittoa, joka saattoi olla vähävaraisissa perheissä tärkeä lisä lapsen ruokavalioon koulun loma-aikana. Mukilasta oli muistoja sekä iäkkäimmillä että keski-ikäisillä porilaisilla.

Kokemäenjoki taiteen muusana

Kokemäenjoki ei piirry esiin kansallisessa taiteessa tai populaarikuvastossa samalla lailla kuin esimerkiksi sisäsuomalainen järvimaisema, merenrannikko tai pohjoisen isot joet. Haastateltujen joukossa oli silti Kokemäenjokea taiteellisessa työssään hyödyntäviä eri taidemuotojen tekijöitä.

Taidetta käytettiin vuonna 2014 Harjavallasta jokeen päässeen suuren nikkeliuodon herättämien kollektiivisten tunteiden käsittelyyn. Tuntemattomana pysyttelevä taiteilija pystytti keskustan jokirantaan neliosaisen veistoksen *Sori siitä 5.–6.7.2014*. Teok-

Kuva 41. Kirjurinluodon uimarantaa. Kuva: Ilona Hankonen.

Kuva 42. Polsanluodon polkua. Kuva: Ilona Hankonen.

sessä on hyödynnetty valumuotteina nikkeliin kuol-
leiden simpukoiden kuoria ja taiteilija halusi tehdä
sen juuri kuolleiden simpukoiden muistoksi. Teos
tehtiin anonyymisti ja ilman muodollista lupaa, mikä
on osa teoksen tulkintakehystä. Tekijä halusi tällä
ilmaista, että suuren ympäristövahingon saa
anteeksi helpommin kuin luvattoman julkisen taide-
teoksen.

Kuvataiteilija *Mikael Korkeen* työt ammentavat pal-
jolti joesta, merestä ja vesiluonnosta. Hän kerää
sukeltamalla teoksiaan varten materiaaleja; esimer-
kiksi levää, ajopuuta, simpukoita ja höyheniä. Korkee
harrastaa sukelluskalastusta ilman happilaitteita ja
myös kalojen osia päätyy taiteeseen. Korkee kertoo

pitävänsä luonnontilaisesta jokimaisemasta, jota on
tarjolla lähellä keskustaakin. Hän kertoo pyrkivänsä
vuorovaikutukseen luonnon elementtien kanssa esi-
merkiksi sukelluskalastuksella. Korkee pitää tär-
keänä puustoisten jokirantojen säilymistä
rakentamattomina ja julkisessa käytössä. Hän pai-
nottaa luonnonympäristöjen merkitystä varsinkin
lasten luontosuhteen kehittymiselle ja kantaa huolta
vesistöihin kohdistuneista ympäristövahingoista.

Marja-Leena Kukkasmäki on kyläsaarelainen esikois-
kirjailija, jonka ensimmäinen romaani *Joelta nousee
usva* on Kivinin maisemiin sijoittuva sukutarina.
Romaanissa jokisuisto ja Kivini muodostavat
taustan, jota vasten henkilöhahmojen elämänvai-
heita ja ihmissuhteita peilataan. Se on kertomuksen
tilallinen keskus, josta lähdetään ja johon palataan,
jossa synnyttään, tehdään työtä, rakastetaan, kärsi-
tään ja kuollaan. Muuttuva jokisuisto edustaa
romaanissa tapahtumien pysyvää, ajatonta kehystä.
Kukkasmäki kuvaa haastattelussa Kivinin rantaa
kuin turvalliseksi syliksi. Lapsuuden muistoissa
Kivini oli paikka, jossa oli kaikki: mihinkään ei tar-
vinnut lähteä.

Muusikko *Ahmed Ouattara* on muuttanut Suomeen
Burkina Fasosta. Hän tekee yhdessä puolisonsa
kanssa musiikkia, joka synkronoituu luonnon ääniin.
Hän kertoo tekevänsä musiikkia luonnossa ja
luonnon toimijoiden kanssa. Mieluisin paikka

musiikin tekemiseen on Polsanluoto. Ouattaralle tärkeitä elementtejä ympäristössä ovat puut, linnut ja vesi. Muusikkona hänelle tärkeää on erityisesti äänimaisema: hän toivoo, että joella liikuttaisiin enemmän, mutta ilman ääntä tuottavia moottoreita. Kokemäenjoki on hyvin erilainen kuin jokiympäristö Ouattaran synnyinseudulla, Voltan yläjuoksulla, jossa joki on säännöstelemätön ja kuivuu kuivimpaan vuodenaikaan. Hän pitää erityisesti metsäisiä

Kuva 43. Still-kuva elokuvasta *Samurai Rauni* Reposäarelainen. Mika Rättö ja *Moderni Kanuuna* 2014.

ympäristöjä rentouttavina ja inspiroivina ja toivoo puustoisten alueiden säilymistä myös kaupungissa.

Se suurin sampi -kesäteatterinäytelmä on esimerkki jokeen liittyvään paikallishistoriaan pohjaavasta kulttuurituotteesta. Näytelmän ohjasi sunniemäläinen *Seija Viitanen* Viitasen ja *Kaarina Talolan* käsikirjoituksen pohjalta. Näytelmä kertoo kesällä 1914 sunniemeläisten kalastajien saaliiksi saamasta 152-kiloisesta sammesta. Harvinainen kala herätti aikanaan suurta huomiota. Sitä pidettiin torilla näytteillä kolme päivää ja ihmiset saivat kuvauttaa itsensä sen vierellä. Lopulta se myytiin hyvään hintaan venäläiselle ostajalle. Tapauksesta kertova näytelmä on paikallisyhteisöstä ja sen suullisesta perimätiedosta ammentava yhteisöllinen projekti, jonka sivutuotteena syntyi myös kuvitetun kirjan muotoon painettu käsikirjoitus murrenastoinen.

Taiteilija ja taideopettaja *Henry Merimaa* on tutkinut jokea ja siihen liittyvää kaupunkiympäristöä teoksissaan ja oppilaidensa kanssa tekemässään projektissa. Merimaa kertoi haastattelussa olevansa kiinnostunut erityisesti Karjarannasta ja sen jokeen linkittyvästä teollisesta perinnöstä. Merimaa näkee ympäristön nopean muutoksen kiinnostavana tutkimusaiheena. Hän toivoo aikaisempien kerrostumien säilyttämistä osana muuttuvaa kaupunkiympäristöä.

E erityisen omaperäisellä ja voimakkaalla otteella jokisuistoa inspiraation lähteenä käyttää monialainen porilaistaiteilija *Mika Rättö*, jota ei haastateltu tämän

tutkimuksen yhteydessä. Esimerkiksi Rätön surrealistinen saturomaani *Tihkuluodon Kuiskaajat* sijoittuu ympäristöön, jonka voi hyvin tunnistaa Kokemäenjoen suistoalueen innoittamaksi. Romaanissa on paljon sellaisia fiktiivisiä elementtejä, joiden esikuvan voi ajatella olevan Porin kaupunkirakenteessa (Tihkuluodon kaupungista erottava Rautasilta ja siihen liittyvä maisemakuvaus) tai Kokemäenjokeen liittyvissä kulttuurisissa mielikuvissa. Esimerkiksi joesta äkkiä nouseva maailmanpyörän romu ilmentää joen massiivisuuteen ja arvaamattomuuteen liittyviä mielikuvia. Kokemäenjoen suisto on läsnä myös Rätön ohjaamassa ja taiteilijaryhmä Modernin Kanuunan tuottamassa elokuvassa *Samurai Rauni Reposaarelainen*, joka yhdistelee

nerokkaasti jokisuiston ja porilaisen rannikko-luonnon kulttuurisiin merkityksiin liittyvää kuvastoa japanilaishenkiseen camp-kuvastoon.

Joki näkyy myös Porin julkisessa taiteessa. Jo aiemmin mainitun Sori siitä 5.—6.7.2014 -teoksen ohella Eero Hirosen *Aalto*-veistos kaupunginsairaalan pihalla, Mirja Vallinojan *Aurinkolähde* 2018 asuntomessualueella, Pertti Mäkisen *Kölvattnet* Mikonkadulla, Harry Kivijärven *Lokki* taidemuseon edessä, Eila Hiltusen *Polyfonia* Etelärannassa ja lukuisat ankkuriaiheet liittyvät vesiteemaan.

”Tiheät” paikat rannoilla

Asuinpaikkaan sidottu toimijuus kytkeytyy paikallisentiteettiin ja asuinyhteisöihin. Koivistonluodossa, jossa rannat olivat luonteeltaan kaikkein yksityisimpiä, ei rannan tuntumassa asuvien lisäksi ollut muita niihin kiinnittyviä toimijaryhmiä. Ranta-asukkaidenkin toimijuus rajoittui lähinnä oman tontin kohdalle. Harrastajayhteisöjen toimijuus näyttäisi liittyvän melojien ja Melamajavien Hevosluodossa sijaitsevaan vajaan. Melamajavien kanoottivajan edusta Raumanjuovan rannassa nousi esille myös karttakyselyssä, jossa sitä merkitsivät erityisesti 24–44-vuotiaat vastaajat. Veneilijöille tärkeitä paikkoja olivat luonnollisesti laiturit, joko kaupungin

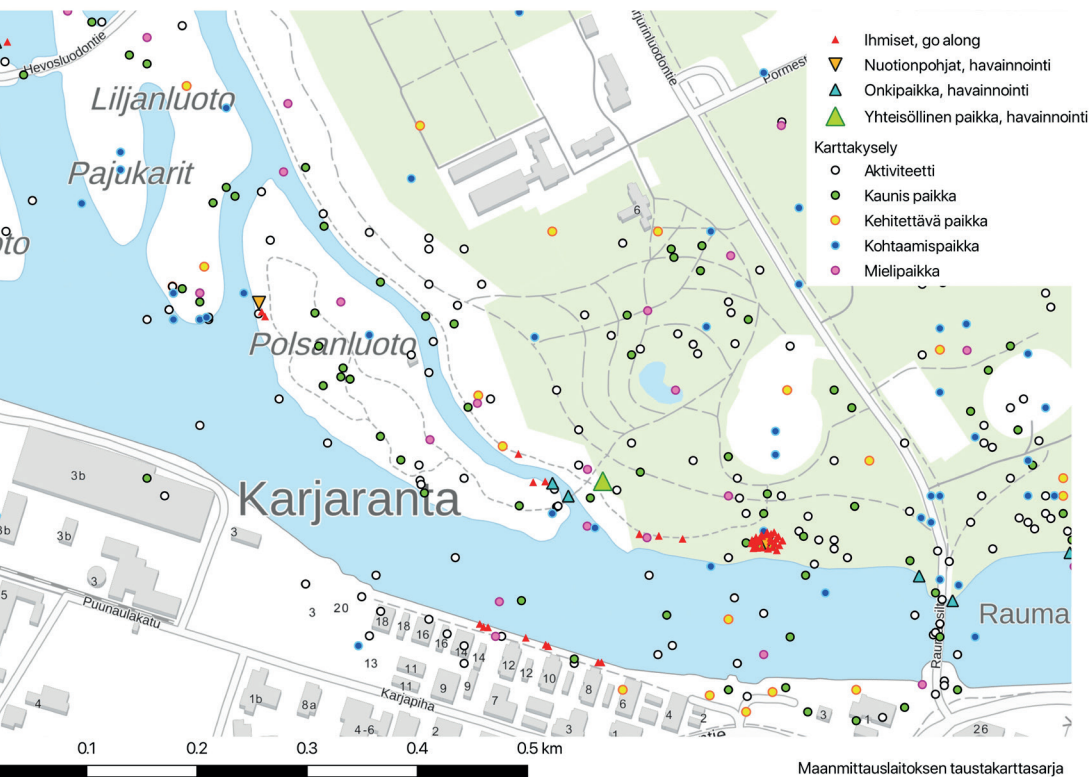
Kuva 44. Hanhiluodon grillipaikka on urbaani yhteisöllinen paikka luonnon keskellä. Kuva: Ilona Hankonen.

venelaiturit tai oman tontin paikkeille itse tehdyt laiturit.

Asuinpaikkoihin liittyviä yhteisöllisiä ”tiheitä” paikkoja löytyy esimerkiksi Pormestarinluodon rantapolun varresta. Kyselyssä alueelle merkittiin paljon

”kauniita paikkoja”, ”mielipaikkoja” sekä aktiviteeteista joen katselua ja ulkoilua. Pormestarinluodon asukkaat myös arvostivat itse rakentamiaan rantapolun vapaa-ajanviettopaikkoja ja pitivät niitä siisteinä, kuten aiemmissa luvuissa on kerrottu. Yhdellä nuotiopaikalla haastattelin pariskuntaa, joka oli tullut paikalle koiran kanssa ja joi olutta penkillä. Mies kertoi käyttäjien huolehtivan paikasta yhteistyössä puistotoimen kanssa. Alueelle toivottiin lisää penkkejä ja vaarallisina pidettyjen, uittoa varten aikoinaan tehtyjen paalutusten jäänteiden poistamista uimapaikoilta. Karttakyselyssä rantapolku vaikutti olevan erityisesti 24–44-vuotiaiden suosiossa mutta sai merkintöjä myös iäkkäämmiltä. Eniten Pormestarinluodon rantapolkua käyttivät karttakyselyn perusteella keskustan ja Pohjois-Porin asukkaat.

Kartta 40. Kenttätyössä tehtyjä huomioita ja karttakyselyssä tehtyjä merkintöjä Polsanluodolla ja Hanhiluodolla.

Kirsi Saarikangas on havainnut lähiöympäristöjä koskevassa tutkimuksessaan samantapaisia lähiluonnon käyttöjä kuin Pormestarinluodon rantapolulla näkyy. Saarikangas tulkitsee lähiöasukkaiden luontopaikkoja historian valossa: lähiöihin muutettiin 1970-luvulla paljolti maaseudulta. Toisin kuin lähtöalueilla, lähiörakentamisen ideologiaan kuului valmiiksi tuotettu, standardoitu asumisympäristö ja tilan julkisuus. Saarikankaan mukaan lähiöasukkaat suosivat lähiluontoa ja siellä suojaisia paikkoja, joihin rakennettiin itse makkaranuotioita ja laavuja.

Yhteisöllinen, tiheä paikka voi syntyä myös laajemmin yhteisen asuinalueen tai kaupunkilaisi-

dentiteetin varaan. Tällainen yhteinen tiheä paikka, jota eräs käyttäjä luonnehti *porilaisten yhteiseksi olohuoneeksi*, on kaupungin ylläpitämä grillipaikka Hanhiluodolla. Haastattelin grillipaikan käyttäjiä helteisenä perjantai-iltana kesäkuussa 1–2 tunnin ajan. Paikalla oli kerrallaan enimmillään neljätoista henkilöä ja neljä eri seuruetta. Kyse oli poikkeuksellisen lyhyestä go along -tyyppisestä haastattelusta. Yhdessä seurueessa oli keski-ikäisiä naisia, muissa nuoria miehiä ja poikia. Seurueet olivat jatkuvasti kontaktissa toisiinsa. Eri-ikäisten ja toisilleen vieraiden ihmisten kerrottiin viihtyvän paikalla yhdessä. Naiset kehuivat nuorten käytöstapoja ja siisteyttä. Paikalla kävi illanviettäjien ohella puistovahti, joka keräsi maasta yhden roskan ja vaihtoi muutaman sanan paikallaolijoiden kanssa, sekä pulloja keräävä ulkomaalaistaustainen nuori mies, jolle naiset ojensivat tyhjentyneen kuohuviinipullon. Tunnelma oli ystävällinen ja vapautunut.

Hanhiluodon grillipaikka ja sen käyttäjäyhteisö näyttävät rikkovan yleistä mielikuvaa luonnossa yksin viihtyvistä suomalaisista. Käyttäjät eivät välttele vieraiden ihmisten seuraa vaan asettuvat siihen luontevasti. Grillipaikka on näkyvästi julkinen eikä sen ympäristö ole käsittelemätöntä luontoa. Ympäristö rikkoo toisaalta kaupunkipuiston kliseitä: siihen kuuluu luontaista jokirantakasvillisuutta ja pienen matkan päässä Pölsanluoto. Hanhiluodon grillipaikka on kuitenkin selkeästi kaupunkimaisempi kuin Pormestarinluodon rantapolun ajanviettopaikat. Kuvaan sopii että Hanhiluodon grillipaikalla iltaa viettäneet naiset puhuivat siitä, miten keskieu-

rooppalaisissa suurkaupungeissa vietetään aikaa yhdessä tuntemattomien kanssa jokirannoilla ja miten paikka tarjoaa mahdollisuuden kohtaamisiin erilaisten ihmisten välillä. Karttakyselyssä Hanhiluodon grillipaikan tienoille sijoittivat karttapisteitä eniten nuorimmat vastaajat. Paikka merkittiin useampaan otteeseen teemoilla ”piknik”, ”oleskelu” ja ”kohtaamispaikka”. Merkintöjä tuli kaikilla suuralueilla asuvilta mutta eniten keskustan ja Itä-Porin alueella asuvilta.

Kaupungin ja maaseudun rajakohdissa yhteisöllisiä, tiheitä paikkoja ovat luoneet kyläyhteisöjen perinteiset maankäytöt ja maanomistus. Esimerkiksi Ulasoorissa on useiden maanomistajien yhteismaata Rantakulmantien päässä Raumanjuovan rannassa. Tämä on kylän perinteinen yhteinen paikka, jossa aikoinaan muun muassa pestiin pyykkiä.

Nykyään kyläläiset ovat juhlistaneet paikalla esimerkiksi joulua ja juhannusta naapureiden seurassa. Läkkään ulasoorilaisen haastattelun mukaan uoman ruoppaus ja ruoppausmassan läjitys rantaviivalle valliksi on muuttanut paikan luonnetta. Vastaavia kaupunkirakenteen sisälle jääneitä vanhoja yhteismaita tunnetaan mm. Englannista. Aiemmin rantaa pitkin kulki polku, jota pitkin kuljettiin sekä suistoon että kaupunkiin päin. Nyt joenpenkka on hankalakuinen. Rantareittien tai niiden osien katoamista on tapahtunut muuallakin jokirannoilla.

Yhteisöllinen paikka voi myös menettää tai muuttaa merkitystään, kuten vanha kyläranta Vähäraumalla,

Tacticin tehtaan takana. Tapasin rannalla käydessäni noin 70–90-vuotiaita mieshenkilöitä, joita yhdisti kokemus paikan menettämisestä ja tyytymättömyys sen nykyiseen tilaan. Heidän mukaansa ranta oli kaupungin maata., johon vähäraumalaisilla olisi rasi-tusoikeus. Paikalla on ollut kylän yhteinen vene-ranta, jossa aikoinaan pidettiin kymmeniä veneitä ja kokoonnuttiiin viettämään aikaa. Miehet muistivat paikan olleen tässä käytössä ainakin kuusikym-mentä vuotta. Hyvin iäkkäältä vaikuttava mies kertoo käyvänsä paikalla edelleen kerran tai pari päivässä. Nyt rannassa on pari pientä laituria, pari penkkiä ja nuotiopaikka. Veneitä rannassa ei enää säilytetä, eivätkä asukkaat tuo nuotiopaikalle polttopuita. Ilkivaltaa ja sotkemista on kertoman mukaan paljon: polttopuut varastetaan, rakenteita rikotaan ja joku vene on jopa poltettu. Vaikka ran-nalla olivat tuntuivat turhautuneilta ja vihaisilta, he käyvät paikassa edelleen.

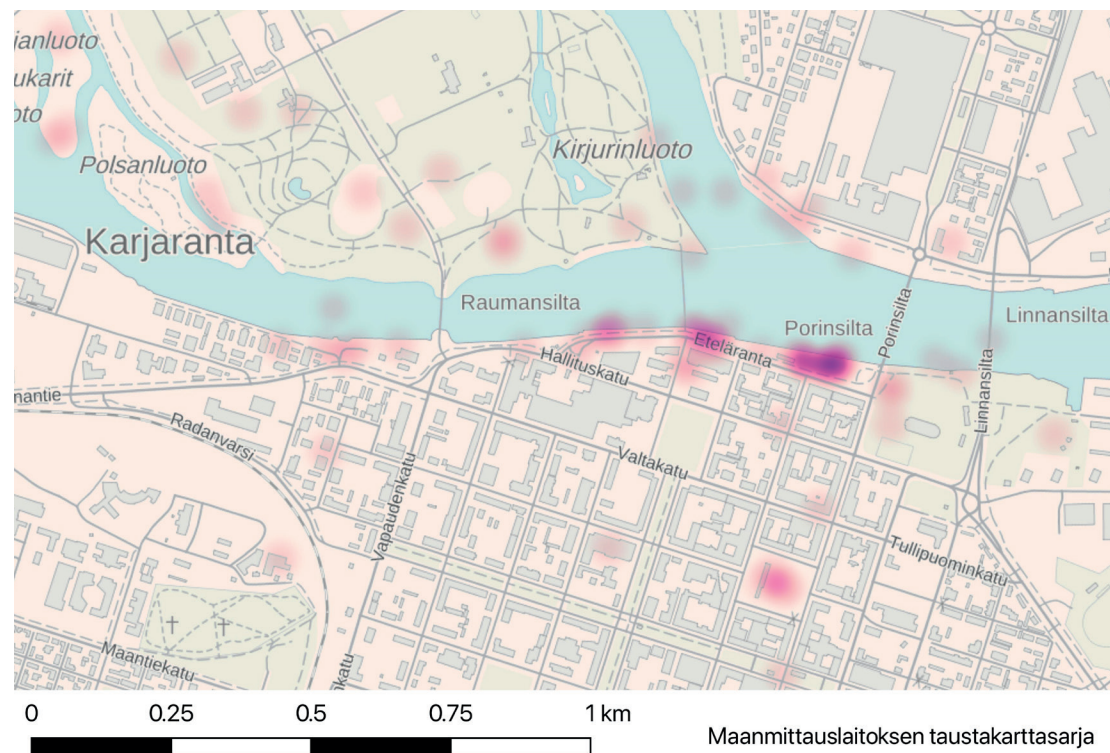
*Kaupunki ei tee [ilkevillan vähentämiseksi] mitään.
Go along -haastattelu, Vähärauma, mies, noin 70 v*

*Ei poliisi tänne ehdi.
Go along -haastattelu, Vähärauma, mies, noin 70 v*

*Ei sille kukaan mitään voi.
Go along -haastattelu, Vähärauma, mies, noin 70 v*

*Emme halua lukollista laituria, se olisi maksullinen sitten. Meillä on rassarin mukaan oikeus käyttää tätä maksutta.
Go along -haastattelu, Vähärauma, mies, noin 70 v*

Toisinaan yhteisölliseksi suunniteltua paikkaa ei käytetä. Etelärannan kehittämisessä on pyritty lisää-mään alueen käyttöä ja yhteisöllisyyttä, mutta go along -haastatteluissa sitä pidettiin kolkkona ja vähän käytettynä. Karttakyselyssä Eteläranta nou-sikin esille kehittämiskohteena. Vaikka paikalla

Kartta 41. Lämpökartta karttakyselyn Etelärantaan ja keskustaan merkityistä kehitettävistä paikoista. Mitä tummempi väri, sitä enemmän merkintöjä.

liikkuu paljon ihmisiä, siinä ei ehkä pysähdytä, kokoonnuta tai oleskella suunnitellulla tavalla.

Pienyhteisöjen omin voimin tekemiä ajanvietto-, rantautumis- ja kalastuspaikkoja löytyy etenkin Jokisatamanpolun varrelta rannasta. Paikat ovat kasvillisuuden suojissa lähellä vesirajaa eivätkä näy penkalla kulkevalle kävelytielle tai joelle. Rantalehto kätkee suojiinsa nuotiopaikkoja, savustuspönttöjä, pöytiä ja tuoleja. Osa paikoista on selvästi rakennettu pitkän ajan kuluessa. Rannoilla on rantapuihin kiinnitettyjä lautoja, joiden tulkitsin toimivan rantautumispaikkaa osoittavina merkkeinä. Jyrkkään penkereeseen oli yhdessä paikassa kaivettu lapiolla savimaahan portaat, toisessa paikassa oli liekopuista rakennettu tuulensuojaa ja näköestettä leiripaikan suojaksi. Veden päälle taipuneiden puiden varaan oli tehty istumapaikkoja onkimiseen.

Harvat, pääosin nuoret, vastaantulijat otaksuivat, että paikat voisivat olla itäeurooppalaisten siirtotyöläisten tekemiä, joiden kerrotaan kalastavan paljon. Toisaalta osassa paikkoja oli veneitä ja muuta pitkäaikaiseen ja melko tuoreeseenkin käyttöön viittaavia merkkejä. Vastaantulijat kertoivat tullessaan sinne, *koska kaverit pyysivät tai sattumalta*. Karttakyselyssä alueelle karttamerkintöjä tehneet kuuluivat ikäryhmiin 24–44 tai 45–64. Eniten alueelle oli merkitty "aktiviteetteja" ja "mielipaikkoja". Aktiviteeteista mainittiin luontotornilla käynti, joen katselu, ulkoilu, pyöräily, piknik ja kalastus. Karttakyselyn perusteella alue ei ole yhtä kovassa käytössä kuin luontoalueet lähempänä keskustaa, mutta sen käyttö on

monipuolista ja käyttäjät tyytyväisiä. Linnustusta tai lintuharrastusta vastauksissa ei mainittu, mutta jälkimmäisestä kertovat polunvarren numeroidut linnunpöntöt.

Yhdistettäessä karttakyselyn vastaajien merkittävät kauniit paikat, mielipaikat, oleskelun paikat ja joen katselemisen paikat saadaan pistepilvi, jossa erityisiä tihentymiä on Kirjurinluodossa, etenkin sen

Kuva 45. Penkki Toukarin rannassa. Kuva: Ilona Hankonen.

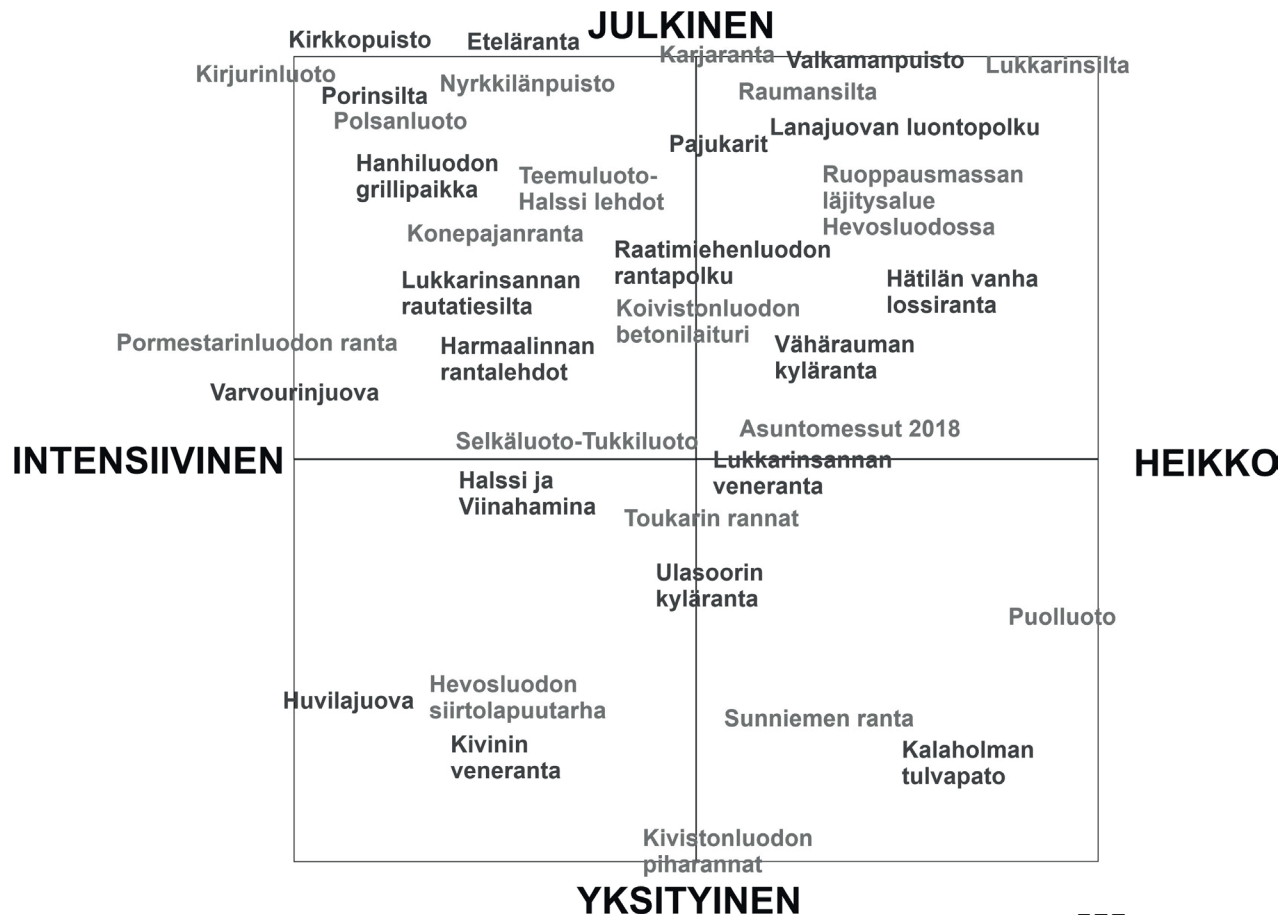
kärjessä ja etelärannoilla, Porinsillalla, Etelä- ja Pohjoisrannalla, Polsanluodossa, Liljanluodossa ja Pajukareilla, Pormestarinluodon rantapolulla, Hevosluodon rannoilla, Huvilajuovalla ja suistossa Kivinin paikkeilla. Yläjuoksulla selvä tihentymä on Tiimanninluodon rantapolulla.

Paikkojen koettu kulttuurinen merkitystiheys ei riipu vahvasti tilan julkisuudesta. Täysin yksityisille

rannoille ei muodostu yhteisöllisiä käyttöjä tai merkityksiä, mutta yksityisiä sitäkin enemmän. Sekä täysin julkisissa että puolijulkisissa joenrantaympäristöissä merkitystiheys vaihtelee. Nelikentissä niiden kulttuurista tiheyttä on kuvattu janalla "intensiivinen" - "heikko". Tiheyttä on arvioitu go along -haastatteluiden, käyttäjämäärien havainnoinnin ja karttakyselyssä saatujen pistemäisten vastausten perusteella. Nelikenttä osoittaa, että eniten tiheitä paikkoja on julkiseksi miellettyillä ranta-alueilla. Kulttuurisesti vähemmän tärkeitä paikkoja on sekä yksityisillä että julkisilla rannoilla.

Myöskään ranta-alueen sijoittuminen kaupunki-maaseutuakselille ei kerro sen kulttuurisesta merkityksestä. Laadullinen ja määrällinen tutkimusmetodi nostivat osin esiin eri paikkoja. Maaseutumaisia paikkoja jäi kenttätyössä havainnoimatta ja huomio kiinnittyi niissä paikkoihin, joiden merkitykset olivat epäselviä tai muutoksen tilassa. Karttakysely täydensi tältä osin aineistoa: pistekestittymiä löytyi suistosta Kivinin kohdalta ja Kolmihaarasta. Sellainen oli yllättäen myös Hevosluodon ruoppausmassojen läjitysalueella, tarkoitettuna kohteena ehkä Melamajavien kanoottivaja lähistöllä.

Nelikenttä kertoo, etteivät kaikkein maaseutumaisimman ympäristön

vähemmän merkityksellistyneet paikat tulleet esiin tutkimuksessa. Luotojen peltoja viljeleviä, joille niiden voi olettaa olevan tärkeitä, ei onnistuttu haastattelemaan. Luotojen pelloille kohdistui enemmän karttakyselyn pistevastauksia kuin Kalifornian golfkentälle, mikä kertoo niiden merkityksestä vastaajille.

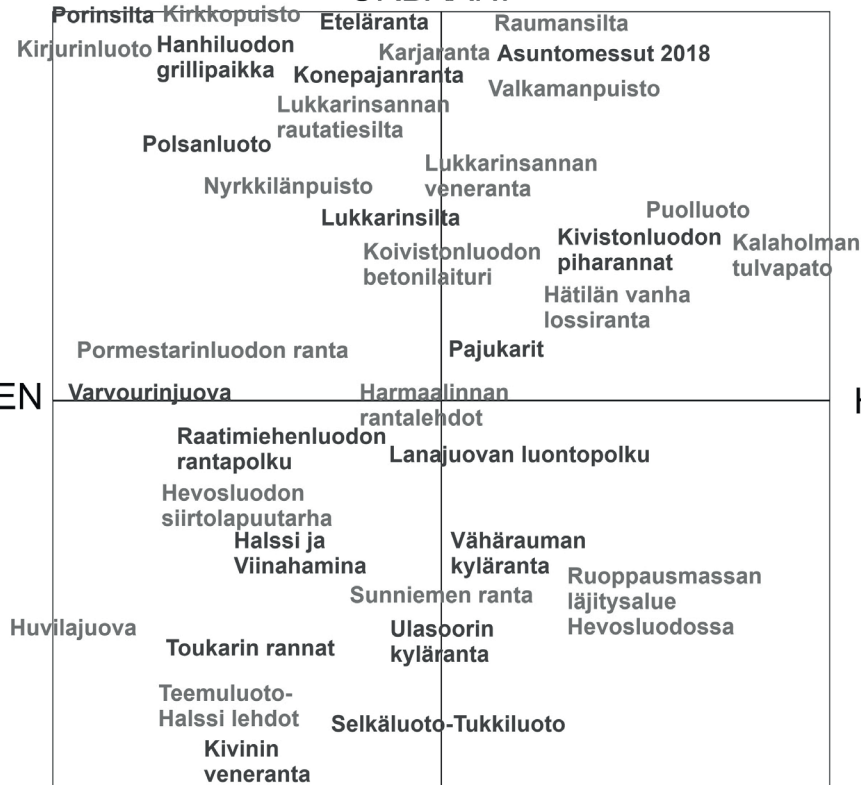
Luvussa 5 arvioitiin puustoisuuden tai avoimuuden vaikutusta paikan konfliktiherkkyyteen. Yllä oleva nelikenttä osoittaa, että tiheitä paikkoja jokivarsilla on sekä kaupunki- että maaseutumaisemmassa ympäristössä.

Laadin näiden teemojen pohjalta nelikentän, jossa tarkastellaan merkitystiheiksi osoittautuneita osoittautuneita julkisia paikkoja muuttujien urbaani - agraari ja puustoinen - avoin pohjalta. Tässä nelikentässä erottuu neljä erityyppistä merkitystiheiden paikkojen ryhmää:

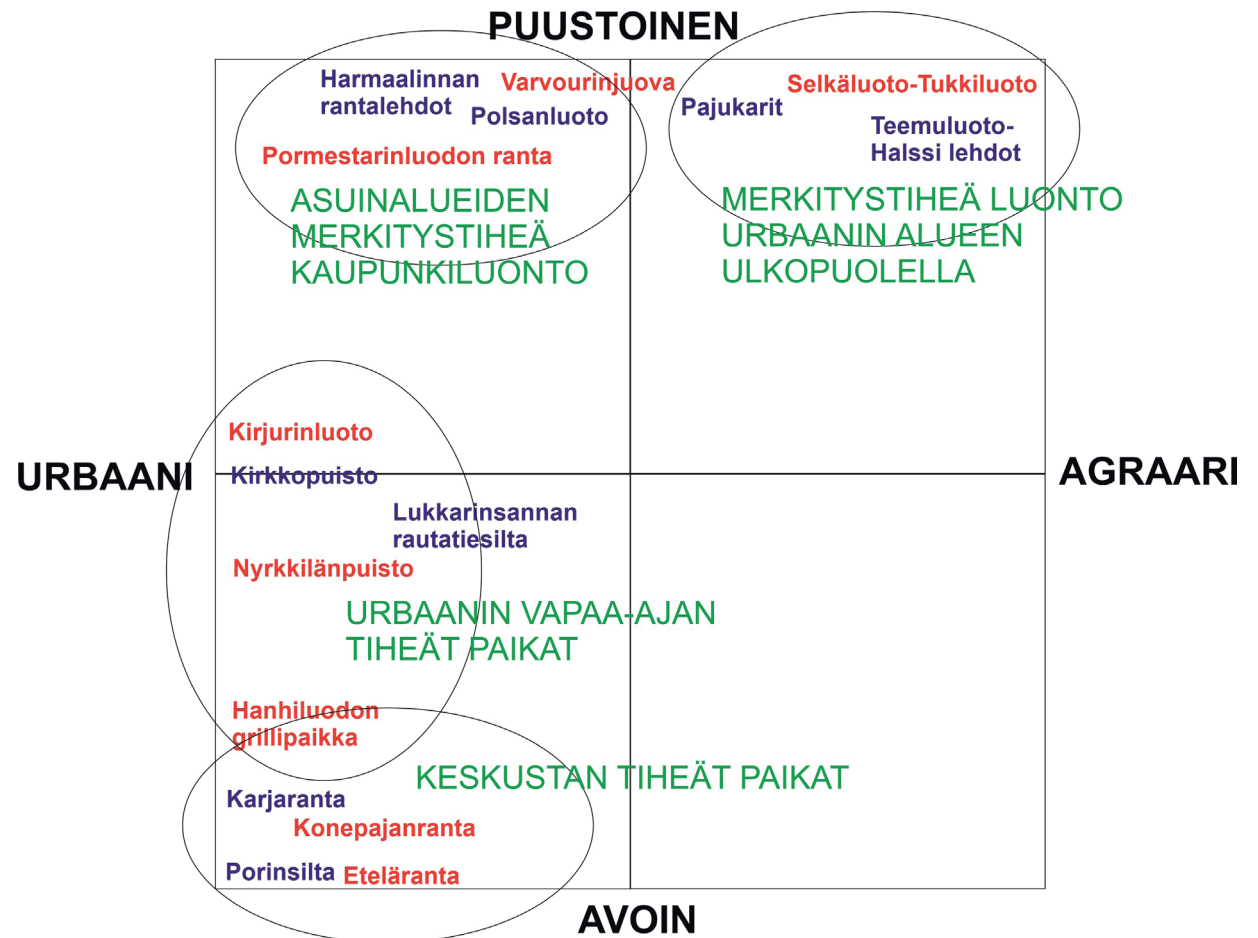
1. Asuinalueiden merkitystiheä kaupunkiluonto
2. Merkitystiheä luonto urbaanin alueen ulkopuolella
3. Urbaanin vapaa-ajan tiheet paikat
4. Keskustan tiheet paikat

Ensimmäiseen ryhmään kuuluu erityisen pdeettyjä, ympäristöstään erottuvia ja nimenomaan luonnoksi koettuja ympäristöjä, kuten Varvourinjuovan "erämaa". Toiseen ryhmään kuuluu maaseutumaisessa ympäristössä olevia, käytettyjä paikkoja, kuten esimerkiksi Teemu luodon - Halssin luontopolku ja lintutorni. Nämä paikat ovat pikemminkin paikkoja *luonnossa*. Kolmanteen ryhmään kuuluvat paikat on kehystetty kaupunkimaisiksi vapaa-ajan ympäristöiksi, joissa painottuvat kohtaamiset, sosiaalinen toiminta ja suunniteltu

URBAANI

visuaalinen ympäristö pikemminkin kuin luonto. Tällainen on esimerkiksi Kirjurinluoto. Neljanteen ryhmään kuuluvat paikallista identiteettiä kannattavat toiminnalliset ja esteettiset arkiympäristön kohokohdat, kuten Porin silta. Sille ja sen lähiympäristöön kertyi runsaasti karttakyselyn vastauspisteitä. Sillalta avautuu ikoninen maisema joen leveimpään kohtaan ja ympäröivään kaupunkimaisemaan: Kirjurinluotoon, Etelärantaan ja Puuvillatehtaaseen edustapuistoihin.

Maistuuko kala, uskallanko uimaan?

Puhuttiin tässä siitä, että moniko toho jokeen on hukkunut.

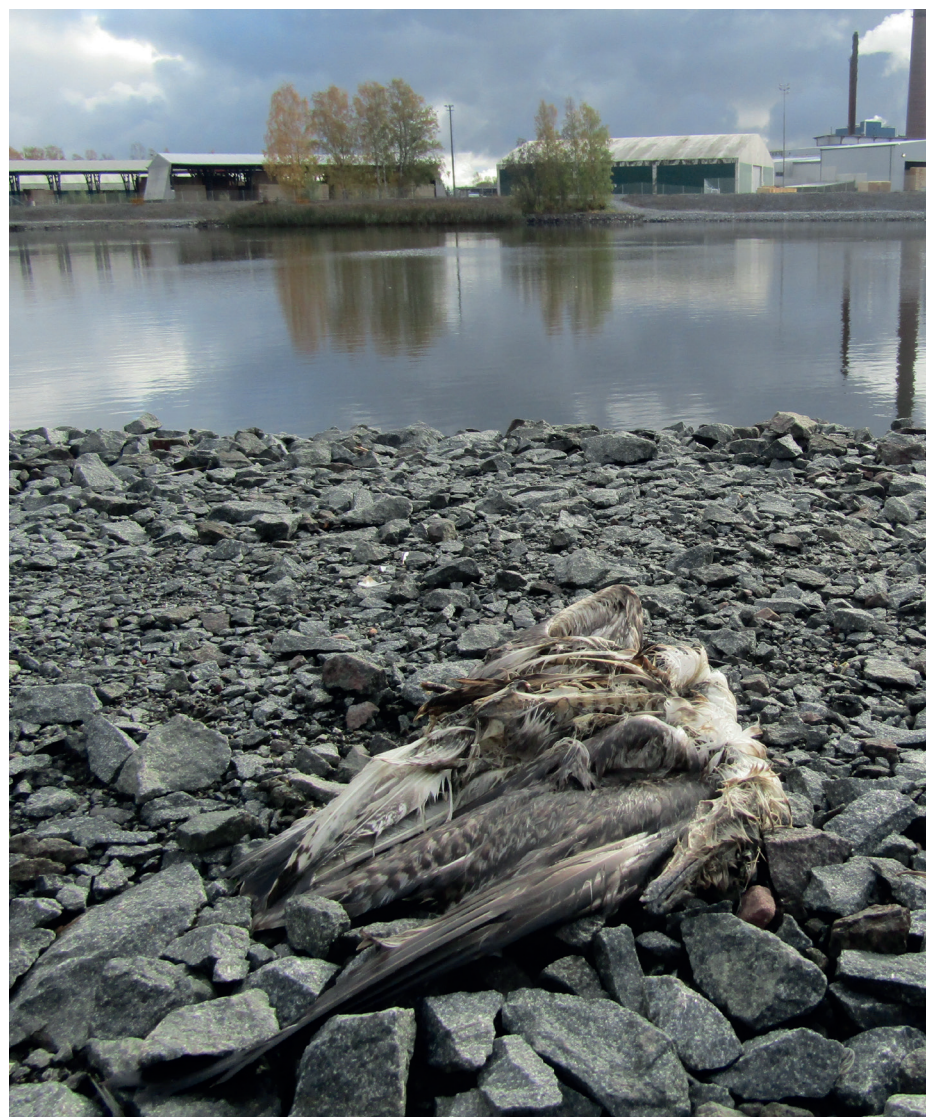
Joukko nuoria miehiä kesäiltana Kirjurinluodossa

Se merkitsee suurta viemäriä, joka tuo kauempaa mm. Harjavallasta järkyttäviä saastemääriä. Porissa suunnitellaan edustussaunaa Kokemäenjoen rantaan, toivottavasti siellä ei ui muut kuin päättäjät.

Nainen, ikäryhmä 45—64

Vaikka joki on tärkeä osa porilaista identiteettiä, sitä ei nähdä vain myönteisesti. Joki on eri aikoina ollut myös saastunut, luotaantyöntävä, käyttökelvoton, pelottava, uhkaava. Myös näitä ympäristösuhteen tummempia sävyjä tuli aineistossa esille. Arviolta keskimäärin 250 vuoden välein toteutuva tulvaskenaario aiheuttaisi tällä hetkellä toteutessaan noin puolen miljardin euron välittömät vahingot. Välilliset vahingot saattaisivat nousta miljardeihin. Saastuminen on kuitenkin aineistossa eniten jokeen yhdistetty kielteinen asia. Saastuminen on ollut joen alajuoksulla helposti havaittavissa. Eri ikäluokkiin kuuluvilla porilaisilla näyttäisikin olevan erilaiset sukupolvikokemukset saastuvasta, saastuneesta, puhdistuvasta ja puhdistuneesta joesta.

Vesistöjen saastumista on kulttuurisesta näkökulmasta tutkittu vähän. Vesiensuojelun historiaa Suomessa tutkinut Simo Laakkonen kertoi, ettei ole juuri kohdannut kotimaista tutkimusta, jossa

Kuva 46. Kuollut lokki Isojoenrannan vanhan sahan kohdalla rantapenkalla. Kuva: Ilona Hankonen.

aihetta käsiteltäisiin kulttuurisesta näkökulmasta esimerkiksi saastumiseen liittyviä muistoja tai mielikuvia kartoittaen. Kun ympäristön pilaantuminen vaikuttaa aistikokemuksiin vain vähän tai muutos on hidas ja vähittäinen, tulee ilmiöstä helposti ”asiaan kuuluva”, huomaamaton ja kulttuurisesti epäkiinnostava, vaikka luonnontieteellinen merkitys olisi suurikin.

Tämä tutkimus arjen käytäntöihin ja kaupunkitilan käyttöön keskittyvänä antoi vain pintaraapaisun aiheesta, joka kuitenkin nousi toistuvasti esille haastateltujen puheessa. Kysymys siitä, mitä kaupunkiti-

lassa virtaavan joen saastuminen muutamassa vuosikymmenessä puhtaasta lohijoesta ”paskapuuroksi” luonnehditaksi saastevirraksi ja puhdistuminen samanpituisessa ajassa takaisin kunnoltaan kohtalaiseksi on merkinnyt kaupunkilaisten arjessa, paikallisidentiteetissä ja ympäristömielikuvissa, olisi kokonaan oman tutkimuksensa aihe.

Joen saastuminen vaikutti Porissa aistein koettuun elämysympäristöön ja havaittuihin muutoksiin pyrittiin sopeutumaan antamalla niille erilaisia kulttuurisia merkityksiä. Ympäristön pilaantuminen nähtiin elintason kohenemisen hintana, jolle ei voida mitään ja johon oli vain sopeuduttava. Metsäteollisuuspaikkakunnilla sanottiin, että ”raha haisee”. Porissa eivät haisseet ainoastaan sulfiittiselluloosatehtaan päästöt ilmaan vaan myös metsäteollisuuden kiintojätteellä kuormitettu joki. Jokea käytettiin myös kaatopaikkana. Haastatellut muistelivat esimerkiksi Karjarannan teurastamon laskeneen teurasjätteitä jokeen vielä 1970-luvulla. Iäkkäät porilaiset muistelivat uineensa teurasjätteiden joukossa. Ruskakodin muistelutuokiossa kerrottiin muun muassa Kirjurinluodon uimarantaan ajelehtineesta sianruhosta. Joen pitäminen likaviemärinä ei ollut vain teollisuuden synty, kuten edellä on kerrottu.

Kuva 47. Karjarannan öljysatama uhkasi aikanaan ympäristöä ja teurastamo kippasi teurasjätteensä suoraan jokeen. Kuva: Ilona Hankonen.

Kulttuurikartoituksessa kiinnostavaa oli erityisesti se, miten mielikuvat vedenlaadusta ovat muokanneet jokeen liittyviä kulttuurisia käytäntöjä eri aikoina ja minkälaisia sukupolvikokemuksia asiaan liittyy. Tietävätkö porilaiset nuoret, missä kunnossa joki oli viisikymmentä vuotta sitten tai tietävätkö 80-vuotiaat porilaiset, miten paljon joki on viime vuosikymmeninä puhdistunut? Ilmeisesti juuri muutosten hitauden takia ei vesiensuojelullinen näkökulma tule kovin vahvasti esille nuorempien ikäluokkien jokea koskevassa puheessa. Nuorille porilaisille joki on "aina" ollut sellainen kuin se on nyt. Toisaalta monet iäkkäät ihmiset kuvaavat jokikokemustaan vain omassa lapsuudessaan ja nuoruudessaan.

Haastattelija:

Kävittekö [lapsena] uimassa?

Haastateltu:

Juu. Meressä. Ei Kokkelis uida!

Haastattelija:

Olik sulta kielletty Kokkelis uiminen?

Haastateltu:

Ei, tätä haisi niin pahalt. Ei sin tehnyt mielikään. Ei niitä kaloja ees syöty, mitä tästä nostettiin. Ne oli kissakaloja. Jonku ahvensopan joskus äiti teki, kun mä sain ahvenia tästä. Enemmänki tästä kalastettiin vaan, koska kalastaminen oli kivaa.

Mies, noin 50 v

Voimakkaan saastumiskehityksen alkuvaiheessa, parina viime sotien jälkeisenä vuosikymmenenä saastumiseen sopeuduttiin. Ympäristöterveyteen ei kiinnitetty suurta huomiota ja totuttuja joen käyttötapoja jatkettiin terveysriskeistä välittämättä. Sodan jälkeisessä Suomessa ihmisillä oli paljon muitakin huolenaiheita. Saastuneessa vedessä uitiin, sitä käytettiin pyykinpesuun ja kahvivetenä. Kaksi 70–80-vuotiasta henkilöä kertoi, että heidän lapsuudessaan jokivettä saatettiin juoda keittämättömänäkin.

*Kuva 48. Harrastuskalastusta on alettu taas arvostaa.
Kuva: Ilona Hankonen.*

Jokikalaa syötiin totuttuun tapaan ja lapset pais-toivat pikkukaloja nuotiolla.

Viemäriverdessä uitiin, mutta ei se mitään aiheuttanut, siihen tottui. Lapset saivat lapamatoja, mutta ei siitä välitetty.

Mies, noin 80 v

Konfliktiset tilanteet teollisuuden joenkäytön ja asu-kasyhteisöjen välillä liittyivät tuolloin vielä enem-mänkin liikkumiseen ja työntekoon kuin ympäristön terveellisyyteen ja viihtyvyyteen. Tukinuitto vai-keutti 1950-luvulla esimerkiksi karjan kuljettamista ja lypsyllä käymistä Ulasoorin ja Hanhiluodon laidu-nalueiden välillä. Toistuvia teemoja iäkkäiden henki-löiden kuvauksissa joen tilasta 1970-luvulla ja sitä aikaisempina aikoina ovat paha haju, moska ja likai-suus.

Saastuminen oli konkreettisesti eri aistein havait-tavaa. Terveysten liittyvän tiedon ja huolen kasva-essa joessa uiminen ja jokikalaa käyttö ravintona alkoi vähetä. Nykypäiviin saakka ulottuva kotitarve-kalastuksen jatkumo on säilynyt Porissa parhaiten merialueilla. Saastunutta jokea koskevissa muis-toissa ei esiintynyt paljonkaan pohdintoja kemikaa-lien tai mikrobien vaikutuksesta terveyteen tai luontoon, vaan koetut haitat olivat välittömiä viihty-vyys- ja hygieniahaittoja. Toki myös kalaston taantu-mista joessa muisteltiin, mutta arjessa näkymättömämmät biologiset vaikutukset eivät saa-neet huomiota. Muistoissa suhde saastumiseen ja saastuttajiin oli enemmän mukautuvaa kuin kriit-

tistä, jälkimmäisen vuoro tuntuu tulleen vasta jäl-keenpäin.

Erityisen saastuneiksi koettuja olivat keskusta-alue tehtaineen sekä Karjarannan teollisuusalue. Sotien jälkeen asunnottomille Ruotsin tuella rakennettu ja jo 1970-luvulla purettu Karjarannan Hätilän alue näyttäytyy muistoissa huono-osaisuuden ja rikolli-suuden leimaamana. Tällä hetkellä Hätilän paikalla on osin rakentamatonta aluetta. Alueelta vastikään kaadetun rantalehdon pohjalla on edelleen raken-nusjätettä ja muuta roskaa.

Etelärannan vanhoissa kivitaloissa neliöhinta oli yri-tysneuvoja Mari Antikaisen mukaan vielä 1990-luvulla vain noin tuhat markkaa. Antikainen tulkitsee kaupungin paraatipaikan alhaisten hintojen johtuneen tuolloin juuri joen läheisyydestä: joki oli mielikuvissa tuulinen, kylmä ja pahanhajuinen lika-viemäri. Nykyään joen läheisyydessä olevat tontit ja

*Kuva 49.
Hätilässä toimi käsikäyttöinen lossi 1960-luvulle saakka, kuvassa ponttonilaiturin jäänteet. Kuva: Ilona Hankonen.*

asunnot ovat halutuimpia. Esimerkiksi Tiimannin uudelle asuinalueelle rakennettavia taloja ennakkomarkkinoidaan ”omalla rannalla”, vaikka tontit eivät ulotu rantaan saakka:

Asunto Oy Porin Tiimanninluoto on nyt ennakkomarkkinoinnissa ja ihanat joenrantakodit ovat varattavissa. Kohde rakentuu Kokemäenjoen rannalle, Kalaholman naapuriin. Lähes kaikista Tiimanninluodon kodeista avautuu näkymät joelle, ja kodeista pääsee vaikka veneellä Porin keskustaan tai merelle saakka (). Mainosteksti: <https://www.hartela.fi/fi/asunnot/pori/asunto-oy-porin-tiimanninluoto>

Joen puhdistumisesta, kuten saastumisestakin puhuvat aineistossa eniten iäkkäät porilaiset, joilla on pidempi aikaperspektiivi Kokemäenjokeen:

Sitten [joen saastuessa] uiminen niinku loppui ja kaikki muukin, ennen ko sitä sit, se on nyt taas ollu aika hyvä kuitenkin, et siin voi käyd uimas. (Nainen, noin 70 v.) Kyl määkin kun koht täytän setsemänkymmentä niin olen monelaista toimintaa nähnyt täs jokivarressa ja kuin suruttomasti sinne on tavaraa sitte dumpattu. Ja ennen, tai oikeastaan näihin päiviin asti nää asuntojen viemäröinti, varsinkin täs rannassa, ni viemäriputki pääsääntöisesti on menny jokeen. Mies, noin 70 v

Tärkeimpänä uimapaikkana nykyään nousi odotevasti esille Kirjurinluodon uimaranta. Uimiseen ei liity negatiivisia tunteita kuin ehkä Varvourinjuovalla, joskin sitäkin osa haastatelluista piti hyvin

uimiseen soveltuvana. Raumanjuovassa uidaan myös Raumansillan ja Hevosluodon kärjen välisellä alueella, Hevosluodossa Liljanluotoon menevän sillan luona ja Kirjurinluodossa puistolammiksi padotulla juovalla. Yläjuoksulle on merkitty uima- paikka Tiimanninnokkaan. Kenttätyössä esille nousutta Pormestarinluodon uimapaikkaa ei merkitty

Kuva 50. Anonyymin taiteilijan Sori siitä – 5.–6.7. 2014 -teoksen osa Pohjoisrannalla. Kuva: Porin taidemuseo, Anni Saisto 2014.

karttakyselyssä, kuten ei myöskään Koivistonluodon eteläkärjessä olevaa rantaa, jossa kenttätyön aikana nähtiin uimareita. Varvourinjuovalla nähtiin kenttätyön aikana paljon uimareita, mutta se taas ei nouse karttakyselyssä esille uimapaikkana. Huvilajuovalle ja Hevosluodonjuovalle ennen Kolmihaaraa puolestaan on merkitty uimapaikkoja, jotka eivät tulleet esille kenttätyössä. Huvilajuovalla ei tehty kenttähavainnointia lainkaan, koska rannat ovat yksityisomistuksessa ja alueesta on jo tehty kulttuurikartoitus Kokkeli-tutkimushankkeessa (2020).

Nikkelipäästö herätti yhteisöllisen trauman

Norilsk Nickelin Harjavallan tehtaalta pääsi 5.–6.7. 2014 jokeen prosessivettä, joka sisälsi muun muassa 66 tonnia nikkelisulfaattia sekä lisäksi kobolttia, kadmiumia, lyijyä ja kuparia. Suurin ympäristövaikeus kohdistui joen simpukkapopulaatioihin. Lähellä päästölähdettä simpukoista kuoli 70–80 %, alempana suistoalueella 10–20 %. Päästön jälkeen havaittiin myös kalakuolemia ja sairastuneita varikseja ja lokkeja, jotka olivat syöneet nikkeliin kuolleita simpukoita. Erityisen huolestuneita oltiin uhanalaisen vuollejokisimpukan tilanteesta ja laji nousikin onnettomuuden keskeiseksi symboliksi. Päästön jälkeen jokivedestä ja pohjasta mitattiin suuria nikkelipitoisuuksia ja veden käytölle asetettiin lyhytaikaisia rajoituksia. Pitoisuudet joessa laskevat melko nopeasti haitta-aineiden siirtyessä

mereen ja olivat jo kuukauden kuluttua raja-arvojen mukaisia.

Päästö herätti paljon huomiota ja keskustelua sekä paikallisesti että valtakunnallisesti. Viranomaistiedotus päästöstä koettiin heikoksi ja hitaaksi. Ihmississä heräsi huolta, suuttumusta, epäluottamusta ja turhautumista. Koettiin, että päästöä on haluttu salata ja pohdittiin, onko tehtaalla rikottu ympäristösuojelumääräyksiä huolimattomuudesta tai jopa tahallaan.

Nikkelipäästö oli objektiivisesti arvioiden suuri ja paikallisesti tuhoisa. Sen pitkäaikaisvaikutuksia ei vielä kukaan tunneta. Onnettomuuden mittasuhteet yksinään eivät kuitenkaan suoraan selitä sen saaman huomion määrää. Porissa nikkelivuodon voi olettaa aktivoineen ihmisissä yhteisöllisiä tunteita ja muistoja, jotka liittyvät aiempaan kokemukseen joen saastumisesta. Voi jopa ajatella onnettomuuden herättäneen henkiin yhteisöllisen trauman.

*Kyllähän se aika paljon pysäytti. Nakkilassa äidin luona näki kuolleita simpukoita. Et oikeesti näki, et kummonen juttu se oikeesti oli. Kun jotkut ihmiset on aika välinpitämättömiä. Tai ainaki tuntu siltä, et ne oli vähän niinku et no, mitä siit. (Nainen, noin 30 v.)
Hirveä, todella pysäyttävä juttu. Se teki minusta ympäristöaktiivin.
Mies, noin 70 v*

Pian onnettomuuden jälkeen syntyi someyhteisö ja kansanliike *Mu Kokemäenjoki on tärkeä*. Yhteisö jär-

Kuva 51. Kevättulva Pohjoisrannalla vuonna 1951. Kuva: Satakunnan Kansa, kuva-arkisto / Finna.

jesti 16. heinäkuuta hiljaisen hetken onnettomuuden johdosta. Porilaiset välttelivät onnettomuuden jälkeisen joessa uimista ja Kirjurinluodon kävijämäärä romahti loppukesän ajaksi. Kolme vuotta myöhemmin Kokemäenjoen rantaan ilmestyi aiempaan kuvattu *Sori siitä* -teos.

Haastattelin Mu Kokemäenjoki on tärkeä -liikkeen aktiivia. Lisäksi onnettomuus tuli esille useissa muissa haastatteluissa. Haastatellut pohtivat eri ryhmien suhtautumista onnettomuuteen ja peilasivat tapahtunutta aiempaan saastumishistoriaan.

Teollisuuden ja viranomaisten vastuuta arvioitiin myös. Koettiin, että oli tapahtunut jotain, minkä olisi pitänyt olla estettävissä:

Ärtymys siitä, että näitä edelleen tapahtuu.

Tämmösiä ei saisi sattua

Järjestelmän vika, että tällaista sallitaan. Ympäristöystävällisempää teknologiaa olisi olemassa, mutta sitä ei haluta käyttää, koska se maksaa. Inhimillisiä erehdyksiä tapahtuu, jos toimintaketju ei ole kunnossa. Toimintaketjujen pitäisi olla varmistettuja.

Mun kokemäenjoki on tärkeä -liikkeen aktiivi Minna-Liisa Salonsaari

Onnettomuus koettiin tunnetasolla voimakkaasti. Esimerkiksi Mu Kokemäenjoki on tärkeä -liikkeen aktiivi sanoi, ettei ole aiemmin ollut aktiivinen ympäristöliikkeessä eikä pidä järjestötoiminnasta. Nikkelipäästö herätti niin voimakkaita tunteita, että se sai ottamaan asiassa julkisesti kantaa, mikä ei haastatellulle ollut entuudestaan tuttua.

Onnettomuus herätti monissa haastatteluissa joen aiempaan saastumiseen ja terveysuhkiin liittyviä mielikuvia:

Kyl se herätti paljon näitä kysymyksiä, et miten paljon Kokemäenjokeen on dumpattu jätteitä aikasemmin. Puuvillatehtaan saasteet ja Rosenlewin saasteet ja mitä ne on. Vanhemmat ihmiset rupes muistelemaan niitä muistojaa, kun koko joki on kuplinut kuin noidan

*kattila. Et kyl se vähän pelottavaa on, et mitä kaikkee tuol joen pohjas on.
Nainen, noin 40 v*

Kyllä sinne [jokeen] meneminen vaati nestemäistä rohkaisua. Mulla on nikkeliallergia ja sain sitten allergisen reaktion.

Nainen, go along -haastattelu Etelärannalla

Teollisuuden läsnäolo ympäristössä lisäsi saastumista koskevaa pohdintaa. Erityisesti terveydelle vaarallisiin kemikaaleihin syntyi mielle yhtymiä nykyisissä tai aiemmissa teollisissa ympäristöissä, kuten Kupariteollisuuspuiston tai Karjarannan lähitöllä.

Vaarallinen joki

*Ihminen on aika pieni, jos vesi päättää voimansa näyttää, on se sit tulva tai myrsky tai mikä vaan [...]
Nainen, noin 40 v*

Varhaisin maininta kiinteistöjä tuhonneesta tulvasta Porissa on vuodelta 1587. Myöhemminä vuosisatoina tulvatuhot lisääntyivät metsien vähenemisen, järvenlaskujen ja perkausten seurauksena. Nykyään tulva-alttiutta lisää tiheä ojaverkosto.

Suomen historian ehkä pahin tunnettu tulvatilanne on Kokemäenjoen vuoden 1899 ns. *Valapaton tulva*. Se sai nimensä keisari Nikolai II:n ja silloisen poliittisen tilanteen mukaan. Tuolloin veden alle jäi noin

47.500 hehtaaria. Rakennusten kivijalkoihin merkittiin ns. "valarikon viivoja" muistoksi vedenkorkeudesta. Valapaton tulvan silminnäkijöitä ei luonnollisesti ole enää elossa, eikä aineistossa ole siitä mainintoja edes haastateltujen vanhemmiltaan tai isovanhemmiltaan kuulemina.

1900-luvun jälkipuoliskolla pahoja tulvatilanteita Porissa on ollut mm. vuosina 1951, 1955, 1961 ja talvella 1974–1975. Vuoden 1951 tulvahuipun aikana Herralahti muuttui järveksi. Vesi saartoi Kalaholman ja peitti Lyttylään vievän tien. Kirjurinluodosta näkyivät vain puut. Vuonna 1975 tulva syntyi talviaikaan hyydepatojen seurauksena. Vesi nousi teollisuuden tuotantotiloihin keskustassa ja Karjarannassa aiheuttaen käyttökatkoksia. Hyydepatojen räjäyttäminen oli vaikea tehtävä. Porilaiset uskoivat presidentin vierailun saaneen tulvaveden laskemaan, mistä nimitys Kekkostulva.

Joen pohjoispuoli oli vähäistä vuokraviljelijäasutusta lukuun ottamatta rakentamaton 1800-luvun lopulle, jolloin keskustan kohdalle Isoonsantaan rakennettiin puuvillatehdas. Tämän jälkeen pohjoispuolelle jokea alkoi rakentua työläisten hökkeliäasutusta ja myöhemmin parempia työväen asuintaloja. Alue kiviä vattiin vasta 1950-luvulla ja sen tulvasuojelu oli heikkoa tämän jälkeenkin. Vielä 1970-luvulla kevät-tulva nousi alueella talojen kivijalkaan. Ruskakodissa pidetyssä keskustelutuokiossa yksi asukkaista näytti kuvia tulvasta 1950-luvun Itä-Porissa. Pihat ja tiet olivat veden vallassa ja ihmiset liikkuivat veneillä. Tulvista kertoivat myös muut iäkkäät haastatellut.

Ihmiset muistelivat vuosia, jolloin tulvavesi täytti kellarin tai ovia piti rikkoa, koska jäätynyt tulvavesi esti niiden avaamisen. Toejoella lattioille lisättiin mattoja toisensa päälle, kun vesi alkoi nousta rakennuksiin sisälle. Kevättulvat aiheuttivat toistuvasti harmia ja vahinkoja arjessa, mutta toisaalta ne eivät ikäihmisten puheissa näyttäneet hallitsemattomina. Kun omaisuutta oli vähän ja se oli helposti korjattavaa, ei tulvan aiheuttamaa riskiäkään koettu ylivoimaisena.

Luotsinmäenhaaran alkupäässä on Pirunkirnuksi kutsuttu 18-metrinen syväne. Myös Etelärannassa lähellä Porin siltaa on ilmeisesti maanalainen lähde. Eräs porilainen kertoi tarinaa, jonka mukaan lähde paljastui, kun rannassa olevaa vanhaa huoltoasemaa purettiin, kaivuutyötä tehtiin lapiolla ja vettä alkoi purkautua suurella paineella: "Se on vanha tarina. Ensin sieltä montusta kuulemma lensi vettä ja kuraa, sen jälkeen lensi lapiolla ja sitten äijä." Joella on siis myös pinnan alainen tilallinen ulottuvuus, jota rannalla liikkuva ei välttämättä tule ajatelleeksi. Veneilijät ja uimarit osaavat varoa syvänteiden aiheuttamia pyörteitä ja kalastajat tietävät ne hyviksi paikoiksi esimerkiksi kuhan pohjaongintaan.

Joen massiiviset mittasuhteet, virtauksen voima, tulvat ja vesistöön eri aikoina kohdistunut kuormitus luovat yhdessä ja erikseen mielikuvia hallitsemattomasta ja arvaamattomasta elementistä, jonka kaikkia ominaisuuksia ei tunneta. Nämä mielikuvat nousivat esille eri ikäisten porilaisten puheissa eri teemoihin liittyen. Nuoremmilla mielikuvia hallitse-

mattomasta joesta loi erityisesti nikkelpäästö, ikkäämmilä ennen muuta Kekkostulva.

Haastatellut eivät pelänneet tulvia. Niiden esiintymiseen oli totuttu ja ne koettiin suhteellisen hallittavina. Toisaalta isomman, suuria omaisuusvahinkoja aiheuttavan tulvankin mahdollisuus tiedostettiin:

Se joki on ollu vähän semmonen uhkakuva ja edelleenkin Pori on varmaan Suomen yks semmonen tulva-herkin alue. Ku semmost niin sanottuu isoo tulvaa odotetaan kerran tuhannes vuodes, mutta onko se viiden vuoden vai sadan vuoden pääst, sitä me ei tiedetä.

Asukashaastattelu, Sunniemi, mies, noin 70 v

Noin 50-vuotias mies näytti Kyläsaarella paikan, johon Kekkostulva nousi Kivinintiellä hänen varhaislapsuudessaan. Tätä nuoremmat eivät juuri puhuneet tulvista, koska vuoden 1975 tulvan jälkeen vesistötulvat ovat pysyneet varsin hyvin hallinnassa. Maastonmuodoiltaan hyvin tasaisessa ja alavassa kaupungissa myös hulevesitulvan riski on suuri ja se konkretisoitui viimeksi vuonna 2011 suurina vahinkoina aiheuttaen.

Kokemäenjoen pääuoma ei Porin kohdalla ole uimarille tai veneilijälle aivan vaaraton. Virtaus on paikoin todella kova. Tämän tutkimuksen tekijäkin sai jokea kanoottista havainnoidessaan kokea virran voiman joutuessaan veden varaan Lukkarinsannassa laiturilta kanoottiin mennessä. Joesta ylös pääseminen ei ollut meressä uimaan tottuneelle yksinker-

taista. Onneksi paikalla oli nuoria, jotka opastivat turvallisuuden ylöspääsyreitit. Porissa melotaan hyvin paljon, mutta melonta keskittyy pääosin Rauhanjuovaan, Lanajuovaan, Huvilajuovaan ja näitä yhdistäviin uomiin, joissa virtaus on vähäisempää. Luotsinmäenhaaraa pidetään vaarallisena erityisesti Pirunkirnun tuottamien pyörteiden takia. Jotkut porimestarinluotolaiset käyvät Luotsinmäenhaarassa uimassa, mutta osa kertoi, ettei pidä sitä turvallisenä uimapaikkana etenkin lapsille. Jäällä hiihtämistä ei enää talvien lämmettyä pidetty turallisena – vain Varvourinjuovalla hiihdetään ja luistellaan yhä.

Hukkumistapauksia muisteltiin paljon. Veden varaan joutuminen kovassa virtauksessa tunnustettiin vaaralliseksi tilanteeksi, josta haastateltuja oli lapsina varoiteltu ja josta monet varoittelivat omia lapsiaan. Joen voima ja hallitsevuus mielikuvissa tulee esille myös siinä, että murrosikä uhkaa ja vaaranhakuisuutta suunnattiin jokeen: ”Poikien kovistelua oli rautatiesillalta hyppiminen.”

Isojoenrannan tulvavapenkeren alatasannetta havainnoidessani huomasin Lukkarinsillan alapuolisista rakenteista pilkistävän pieniä, paljaita jalkoja. Joukko poikia kiipeili siltapalkkien päällä ja kantoi penkalta kivenlohkareita, joita he pudottelivat palkkien päältä jokeen. Lasten touhu vaikutti niin vaaralliselta, että pyysin paikalle poliisipartion puhuttelemaan leikkijöitä.

Hukkumistapaukset – onnettomuudet tai itsemurhat – nousivat usein ja spontaanisti esille kaikenikäisten haastateltujen kertomuksissa:

Yksi nainen meni tässä jokeen kerran. Sen auto löydettiin rannalta.

Asukashaastattelu, Kalaholma, mies, noin 70 v

Muistan sen päivän, kun pojat sanoivat, et me ollaan menos mattolaiturille ja me sanottiin, et ei me saadulla. Et meitä on kielletty menemästä mattolaiturille. Eikä mennyt sit kauan, kun meni pelastusautot ja sammakkomiehet. Hän ehti muutaman viikon käymään ekaa luokkaa.

Asukashaastattelu, Kalaholma, nainen, noin 40 v

Pojat lähti Kirvatsista uimaan tolle puolelle. Siin oli semmosta nuoruuden uhoa. Kolme lähti ja kaks sitte tuli takasin. Yks ei jaksanutkaan, hän sitte hukku.

Asukashaastattelu, Keskusta, mies, noin 60 v

Joella ja joessa toimimisen turvallisuuskulttuuri on muuttunut ajan myötä. Lapsia on aina varoitettu joesta – ja aina lapset ovat sen äärellä silti leikkineet. Ikkäimmit muistavat ajan, jolloin lapset osallistuivat vaarallisiinkin työtehtäviin joella. Raumanjuovaa jouduttiin ylittämään tukkisuman päällä kävellen, kun piti käydä Hevosluodon puolella lypsillä ja lehmiä kuljetettiin juovan yli ruuhella navetasta laitumelle. Kaksi Kyläsaarella lapsuutensa viettänyttä haastateltua kertoivat, että saivat lapsena liikkua joella varsin vapaasti ja joesta ei paljon varoiteltu.

Kun joki jäätyi, tässä [Launaisten kohdalla] oli hemmetin hyvä mennä fillarilla.

Asukashaastattelu, Kyläsaari, mies, noin 50 v

Oltiin tässä [Kivinin rannassa], käytiin kalassa ja leikittiin. Ammuttiin ritsalla ja tehtiin mairinnousuja paa-tilla näihin luotoihin.

Asukashaastattelu, Kyläsaari, mies, noin 50 v

Kuva 52. Pormestarinsillalta tyyntä jokimaisemaa katselevan on vaikea kuvitella, että sillan alta vyöryy kohti merta satoja tonneja vettä sekunnissa. Kuva: Ilona Hankonen.

Mä en oo ikinä pelänny, et mää hukun. Vesi on ollu jotenki niin luonnollinen ja sit tietenki, ku on oppinu niin pienen uimaan, sen, et se vesi kannattaa.

Asukashaastattelu, Kyläsaari, nainen, noin 70 v

Myös keskustassa asuneet iäkkäämmät henkilöt kertoivat saaneensa liikkua vapaasti. Vaarallisimmista paikoista rannoilla varoitettiin ja ”silloin lapset totteli. Jos johonkin kiellettiin menemästä, niin sinne ei sitten menty. Mut tosi vapaasti saatiin olla.”

7 Alueellinen tarkastelu

- Koko kartoitusalue jaettiin kolmeen suuralueeseen ja nämä edelleen luonnealueisiin
- Keskustan suuralue käsittää paljon käytettyjä jokien ja juopien rantoja ydinkeskustasta kaupungin läntiseen kasvukäytävään Raumanjuovan varressa sekä Luotojen arvoalueella
- Suiston suuralue muodostuu luonnon- ja maaseutualueista sekä rakennetun kaupungin reu-navyöhykkeestä, missä rannat ovat luonnonläheisiä ja saavutettavia
- Yläjuoksun suuralueella vaihtelevat pientaloasutus ja teollisuusalueet ja rantojen saavutettavuudessa on haasteita

Kuva 53. Lukkarinsannan venelaituri. Kuva: Ilona Hankonen.

Luonnealueet

Keskustan suuralue

1. Vuoden 2018 asuntomessualue
2. Karjarannan vanha teollisuusalue
3. Karjarannan uusi kerrostaloalue
4. Hevosluodon siirtolapuutarha ja puisto
5. "Porin Amazoni"
6. Raatimiehenluoto
7. Kirjurinluodon ja Hanhiluodon puistot
8. Eteläranta
9. Kirkkopuisto rantoineen
10. Valkamanpuisto
11. Aittaluodon kerrostalojen ranta
12. Puolluodon teollisuusalue
13. Isojoenranta
14. Kanavakadun-Kanavakujan rannat
15. Isonsaaran saharanta
16. Konepajanranta
17. Pohjoisranta ja Nyrkkilänpuisto
18. Pormestarinluodon ranta

Suiston suuralue

19. Kyläsaari
20. Hätilä – Ulasoori
21. Hevosluodon läjitysalue
22. Luotsinmäen teollisuusalue
23. Luotsinmäki – Toukari
24. Jokisatamanpolku

Yläjuoksun suuralue

25. Lukkarinsannan teollisuusranta
26. Varvourinjuopa, Tupalan rannat
27. Varvourinjuovan yleiset rannat
28. Mustaojan varsi, "Ismon polku"
29. Lukkarinsannan, Kalaholman ja Isojoenrannan tulvavapenkat ja ratasilta
30. Sunniemi
31. Tiimanni
32. Koivistonluodon piharannat
33. Koivistonluodon vanha juopa
34. Metallikylän ranta
35. Harmaalinna

Suurjakoalue

Aineisto osoittaa, että jokirannoille on kehittynyt käyttöiltään ja luonteiltaan erilaisia alueita. Reittejä ja tilan julkisuutta koskevissa luvuissa jaoteltiin rantoja eri tekijöiden pohjalta. Luokittelut ovat suuntaa antavia ja niitä voisi tehdä toisinkin.

Kartoituksessa erotettiin 35 ranta-alueita, jota erotuvat viereisistä alueista käyttöiltään, kulttuurisilta merkityksiltään, kehityshistorialtaan ja visuaalisilta ominaisuuksiltaan. Alueet on ryhmitelty kolmeen suuralueeseen, jotka ovat **1) keskusta ja sen lähi-alueet, 2) suisto ja sen vaikutusalueet** ja **3) keskustan tuntumassa sijaitsevat teollisuuden yläjuoksun alueet.**

OpenStreetMap

Kokemäenjoen pääuomat korostettu Syken ja MML:n tuottamaa JokiAlue10-aineistoa mukaillen.

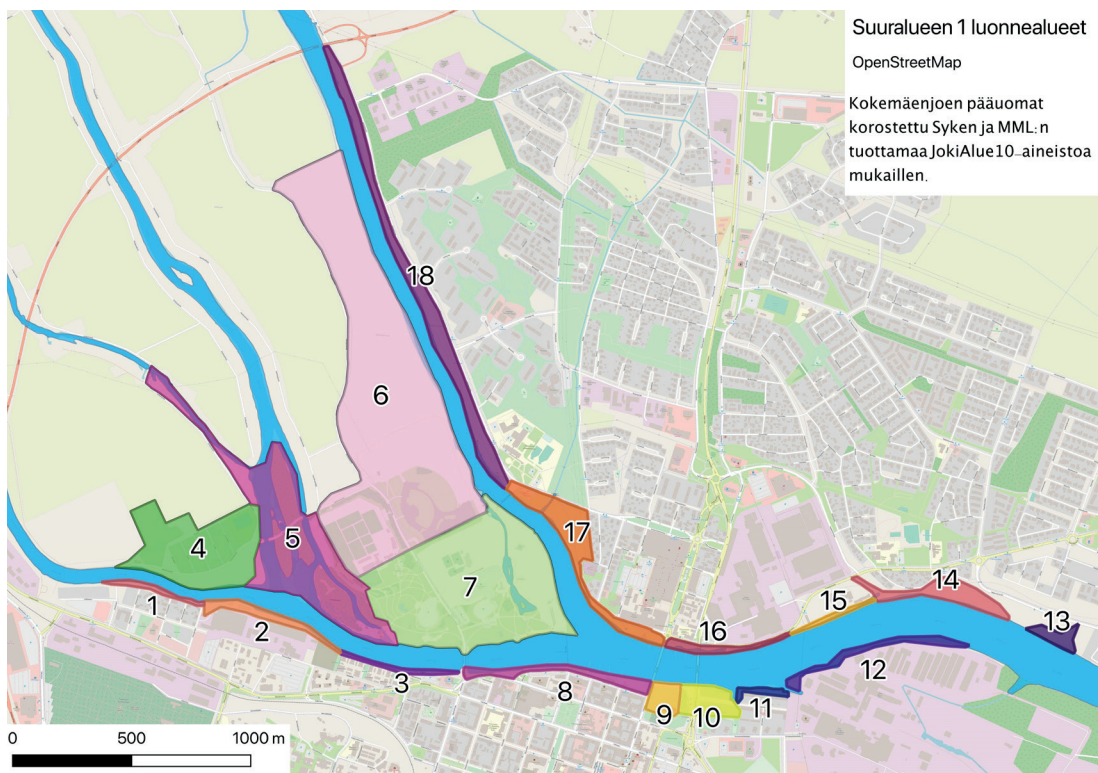

Kartta 42. Suuralueet.

Painotus oli yleisessä saavutettavuudessa, joten aluetarkastelun ulkopuolelle jäivät yksityiskäytössä olevat piharannat, Huvilajuovan, Luotojen pelto-alueet ja Kalafornian. Huvilajuovan alueelta on tehty kulttuurikartoitus jo aiemmin. Myös Hevosluodon siirtolapuutarha-alueelta on jo aiemmin tehty kulttuurikartoitus, joten se jäi vähemmälle huomiolle. Se on kuitenkin mukana Hevosluodon osa-alueessa.

Keskustan suuralue: Kaupunkimaiset oleskelurannat

Suuralueista keskimäinen käsittää Luotojen alueen toiminnallisesti kaupunkikeskustaan linkittyvän osan, Raumanjuovan ranta-alueet Hätilänskadulle saakka ja Luotsinmäenhaaran Länsitielle saakka. Yläjuoksulla alueen raja kulkee Isojoenrannan pumppaamon ja Kiramontien talojen välistä joen yli Seikunjuovalle. Alueeseen kuuluu ydinkeskustan paraatirantoja, Pormestarinluodon ranta-alue, Karjarannan ja vuoden 2018 asuntomessualueen rakennetut rannat sekä ydinkeskustan itäpuoliset vanhat teollisuusalueet rantoineen. Alueesta merkittävä osa kuuluu sekä Porin kansalliseen kaupunkipuistoon että Luotojen valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Tämän suuralueen sisällä erottuu kaikkiaan kahdeksantoista luonnealuetta, jotka on ryhmitelty kolmeksi suuremmaksi aluekokonaisuudeksi.

Kartta 43. Suuralueen 1 luonnealueet.

Hätilästä Karjarantaan: Syrjemmältä keskustan tuntumaan

Tämän alueen sisällä on suuralueen 1 seitsemän luonnealuetta. Luonnealueet ovat: Asuntomessu-alue (1), Karjarannan vanha teollisuusalue (2), Karjarannan uusi kerrostaloalue (3), Hevosluodon siirtolapuutarha- ja puistoalue (4), Polsanluodon, Hanhiluodon ranta-alueen, Liljanluodon, Pajukarien

sekä Lanajuovan ranta-alueiden lähiluontoalueet (5), Raatimiehenluodon virkistysalueet (6) ja Kirjurinluodon ja Hanhiluodon edustuspuistot (7).

Luonnealue 1 eli Asuntomessualue rakennettiin paikalle, josta oli aiemmin purettu Karjarannan vanhoja teollisuuskiinteistöjä. Siellä ovat aiemmin sijainneet myös edellä kuvatut Hätilän asuinalue ja sen paikalle kasvanut lehto. Aluetta leimaavat puuttomuus ja tiiviisti rakennetut omakotitalot suurine ikkunoineen ja lasiterasseineen, joista ja joihin näkyy ranta-reitiltä. Yksityispihojen ja puolijulkisen rantaviivan väliin sijoittuu tavallaan epäjohdonmukaisesti julkisen käytön vyöhyke, mikä on omiaan luomaan jännitettä asukkaiden ja muiden käyttäjien välille. Uuden tulvapadon päällä kulkee kevyen liikenteen väylä, jonka varrella on penkkejä ja istutuksia. Tulvapadon alatasanne on vaikeakulkuista sepeliä ja rannassa on asukkaiden laitureita. Tiiviiden, avoimuuden ja isojen ikkunoiden takia julkiselta rantareitiltä näkyy sisään taloihin. Viereisen teollisuusalueen vielä jäljellä olevat vanhat rakennukset ovat vastakohtana asuntomessualueelle.

Teollisuusalue eli luonnealue 2 katkaisee yhä rantareitin keskustan suuntaan. 2000- ja 2010-luvuilla rakennettu Karjarannan kerrostaloalue eli luonnealue 3 on tiivis ja viheralueita tai puustoa vähän. Julkista tilaa edustaa laatoitettu kevyen liikenteen väylä, jota käyttävät lähinnä alueen asukkaat. Kaukomaisemassa Karjarannan kerrostaloalue pistää

Kartta 43. Käyttäjien kommentteja Karjarannasta.

isona uutena rakennusmassana esiin ympäristöstään.

Hevosluodon luonnealue 4:llä on siirtolapuutarha, viljelypalstoja, Melamajavien tukikohta ja puisto-alueita, kuten syötävillä kasveilla istutettu Ruokapuisto. Siirtolapuutarha on vanhaa työväen virkistys- ja kotitarveviljelyn aluetta ja muodostaa yhdessä läheisen Huvilajuovan kanssa rakennushistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden. Palstaviljelijät, siirtolapuutarhaväki ja Melamajavat muodostavat tiiviitä yhteisöjä. Hevosluodon kaupungin puoleinen pää on erityisesti keski-ikäisten naisten suosima alue. Polsanluodon, Hanhiluodon ranta-alueen, Liljanluodon, Pajukarien ja Lanajuovan rannat eli luonnealue 5 on lähes luonnontilaista suistoluontoa keskustan tuntumassa.

Arvostetuin on Polsanluoto, jossa on pitkospuureitti, taukopaikka ja vaijerilossi Hanhiluodon puolelle. Polsanluotoa käytetään paljon ja sinne vetävät mm. runsaslajinen linnusto ja piknikit. Se tarjoaa keskellä kaupunkia mahdollisuuden rentoutua luonnossa. Sen ruohoiset ja pensaikkoiset rantaluodot ovat vastapaino Karjarannan kerrostaloille. Alueella on paljon vesiaktiiviteetteja: suppailua Hevosluodon ja Pajukarien välisellä vesialueella, Melamajavien tukikohdan lähellä, Huvilajuovalla ja Lanajuovalla, soutu näiden lisäksi Kivinin ja Karjarannan tienoilla. Etenkin nuorten suosima melonta painottuu keskustasta lähteville juoville, joissa virta käy heikommin. Melojille Polsanluodon, Liljanluodon ja Pajukarien ympäryys on "Porin Amazoni". Avointa,

isojen tapahtumien järjestämispaikkana toimivaa Raatimiehenluotoa eli luonnealuetta 6 käytetään monipuolisesti. Luotsinmäenhaaran varressa liikutaan ja oleillaan paljon kapealla ja pensaikkoisella ranta-alueella, missä etenkin ongitaan. Alue on luonteeltaan rakennetun kaupunkipuiston ja suistoluonnon vaihtumisvyöhykettä.

Keskustan rannat: Edustuspuistoja, arvorakennuksia ja kerrostalojen takapihaa

Kirjurinluoto on vanha, arvokas ja edustava suunniteltu kaupunkipuisto. Samaan 7. luonnealueeseen kuuluvat Hanhiluodon ja Raatimiehenluodon hoidetut uudet osat, kuten Pelle Hermannin leikkipuisto ja Hanhipuisto. Melko avoimessa Hanhipuistossa on pieni lampi ja paljon etenkin nuorempien kävijöiden piknikpaikkana käytetty grillipaikka. Karttakyselyn vastaukset painottuvat Kirjurinluotoon, erityisesti sen kärkeen. Se ja muut Kirjurin rannat ovat myös nuorten ja työikäisten suosiossa.

Kirjurinluodon rinnalla Porin käytetyimpiin ranta-alueisiin kuuluva luonnealue 8 Eteläranta on rakennettu Kivi-Porin ja jokisataman yhteyteen ja halutaan nykyään nähdä edustusalueena. Kaupunkisuunnittelussa ja karttakyselyssä sitä pidetään silti kehittämiskohteena: *"Sen pitäisi olla kaupungin etupiha, mutta nyt se on takapiha"*. Paikkaa moititaan tylsäksi, autioksi, tuuliseksi ja kesällä

paahteiseksi. Tuulisuutta ja näkyvyyttä tuovat avoimet rannat ja leveä jokiuoma. Alueella liikkuvat paljon ja oleskelevat etenkin alle 45-vuotiaat miehet: kesäisen lämpiminä viikonloppuiltoina alueella näkyy nuorehkojen miesten seurueita. Näkyminen ja näyttäytyminen ovat osa paikan luonnetta sään salliessa, Etelärannan lisäksi myös veneissä ja vene-laitureilla. Tärkeä maamerkki Porin silta yhdistää rannan joen pohjoispuoleen. Etelärantaan kaivataan enemmän palveluita etenkin lapsiperheille.

Luonnealuetta 9 eli Kirkkopuistoa joki ei hallitse siten kuin sijainnin perusteella voisi odottaa. Rannan kevyen liikenteen väylä on läpikulkureitti, mutta puistossa myös oleskellaan ja käydään piknikeillä, toisin kuin rannassa. Vähemmällä käytöllä oleva Valkamanpuisto, joka on nimetty luonnealue 10:ksi on muodostunut paikkaan, joka ei ollut rakentamiskelpoinen. Linnansilta ylittää rannassa puiston, jolla on enemmän läpikulku- kuin oleskelualueen luonne, vaikka veden ääreen on esteetön pääsy. Aittaluodon kerrostalot on kuten todettua rakennettu "selin" jokeen ja niistä vesirajaan pääsee vain teollisuusalueen rajalle tehdyltä laiturilta. Luonnealue 11:sta on nimetty Aittaluodon kerrostalojen piharanta.

Isosanta, Konepajanranta ja Puolluoto: Teolliset rannat keskustan tuntumassa

Luonnealueelle 12 eli Puolluodon aidatulle teollisuusalueelle pääsee vain idästä Lukkarinsillan luota

lähtevää polkua ja siellä käydään tuskin lainkaan. Näkymää hallitsevat Seikun sahan suuret varastorakennukset. Luonnealue 13, Isojoenranta Kiramon-tien ja uuden Kolipirtintien välissä, on vasta rakentumassa. Graffitien koristamaa pumppaamo ympäröi roskattu joutomaa. Alueelle tullaan autolla kiellostosta huolimatta ja siellä on poltettu nuotiota sekä mm. avattu jostain viety paloturvakaappi. Luvattoman toiminnan sallii puusto näkösuojana sen ja asuinpihojen välissä. Rannan molskottipenkan päälle on kasvanut tiheää paju- ja koivuvesakkoa. Rannassa pääsee vesirajaan ja tien itäpuolelta löytyy myös kaunis hiekkaranta. Raportoitua käyttöä alueella on kuitenkin vähän.

Isonsannan suojellun saharakennuksen ja Kolipirtintien uusien talojen väliin sijoittuu paljon käytetty ranta-alue eli luonnealue 14, jota käytetään paljon virkistykseen ja ulkoiluun. Penkereen päällä on paikallisen ulkoilijan "aarrepaikaksi" kutsuma isojen koivujen reunustama polku, jolta näkee alas luontaiselle rantatöyräälle ja joen suunnassa kauas kaupunkiin. Alue on kuitenkin varattu osana Isojoenrantaa rakentamiseen eikä virkistyskäyttöön. Keskeisesti sijaitseva, kaunis ja suojeltu Isonsannan saharakennus on rapistumassa vailla käyttöä. Aidatun saha-alueen kohdalla kalastetaan ja tulistellaan tulvapadon alatasanteella ja sitä ovat merkinneet karttakyselyssä etenkin varttuneemmat miesvastaajat. Alue ei ole erityisen luonnonläheistä muttei avoimuudestaan huolimatta myöskään julkista tilaa.

Isonsannan sahan ja Porin sillan väliseen, saharantaa selvästi suunnitellumpaan Konepajanrantaan, joka on luonnealue 16, sijoittuu nurmikkoa ja puuistutuksia mutta myös rantakiveystä ja venelaituri. Keskustasijainnista huolimatta paikalla on poltettu nuotiota mutta vastausten perusteella sitä käytetään vähän. Rannassa on luontaista kasvillisuutta, jota ei niitetä, ja kiviheitokepenkka.

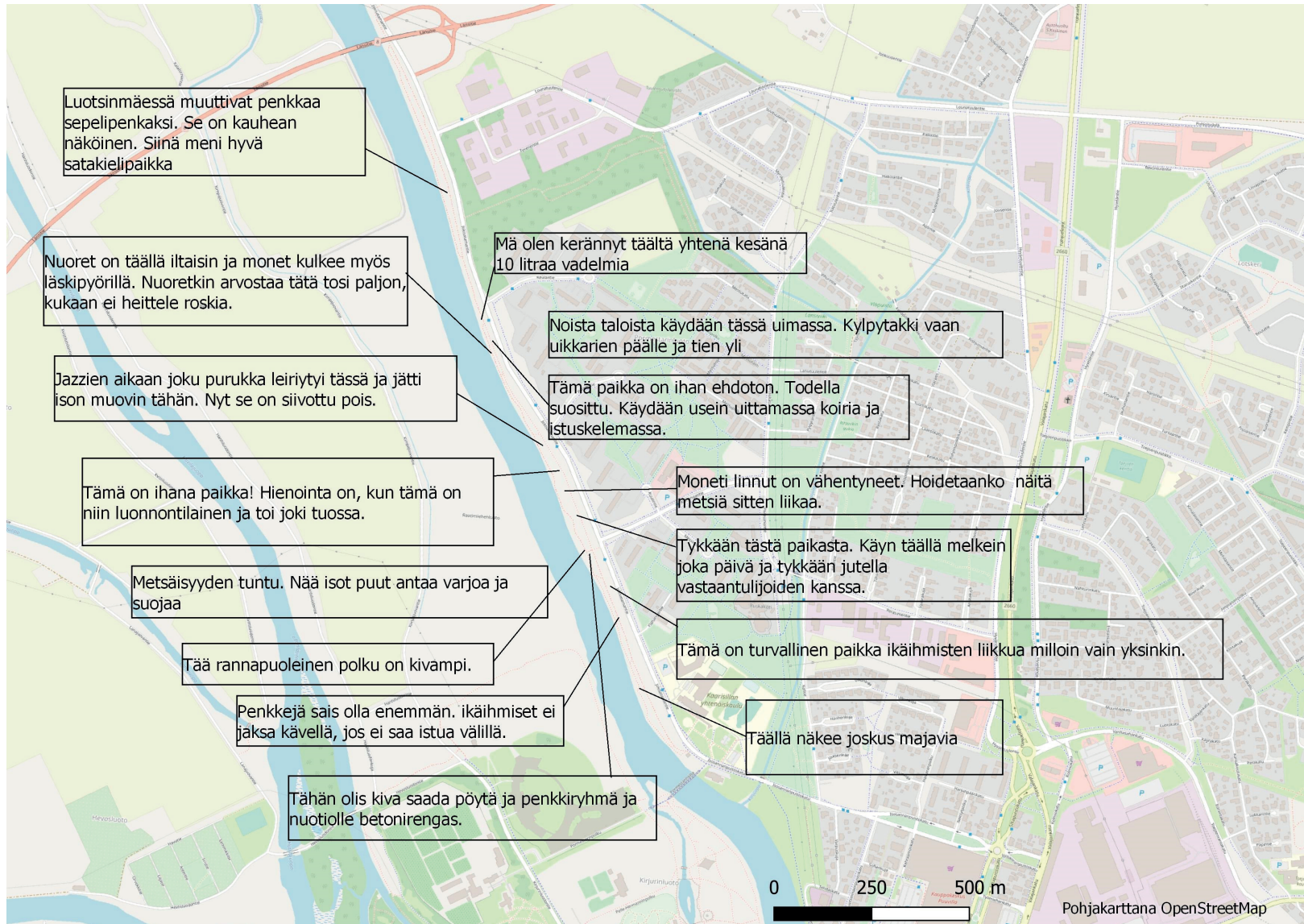

Luotsinmäenhaaran pohjoispuolinen rantavyöhyke

Pohjoisrannassa Luotsinmäenhaaran pohjoispuolitse Porin sillalta Pormestarinsillalle on vaihtelevan levyinen hoidettu puistovyöhyke luonnealue 17, jonka läpi kulkee rantareitti Porin sillalta suistoon. Alueen käyttäjät ovat vastauksista päätellen miesvaltaisia.

Pormestarinsillan jälkeen alkava, kasvillisuudeltaan luonnonläheinen Luotsinmäenrannan luonnealue 18 on havainnoinnin perusteella arvostettua lähiluontoa. Käyttäjiä on runsaasti, varsinkin korostuvat nuoria ja nuorehkoja naisia. Alueella näkyy aikaisempien käyttöjen luomia kerrostumia, kuten uittoa varten tehtyjen paalutusten jäänteitä ja purjelaivojen painolastimaan mukana tullutta piikiveä.

Kuva 54. Purjelaivojen painolastimaan eli paarlastin mukana tulleet piikivenpalat Pormestariluodossa, Luotsinmäenjuovan rannoilla eivät ole "pelkkiä" kiviä. Kuva: Ilona Hankonen.

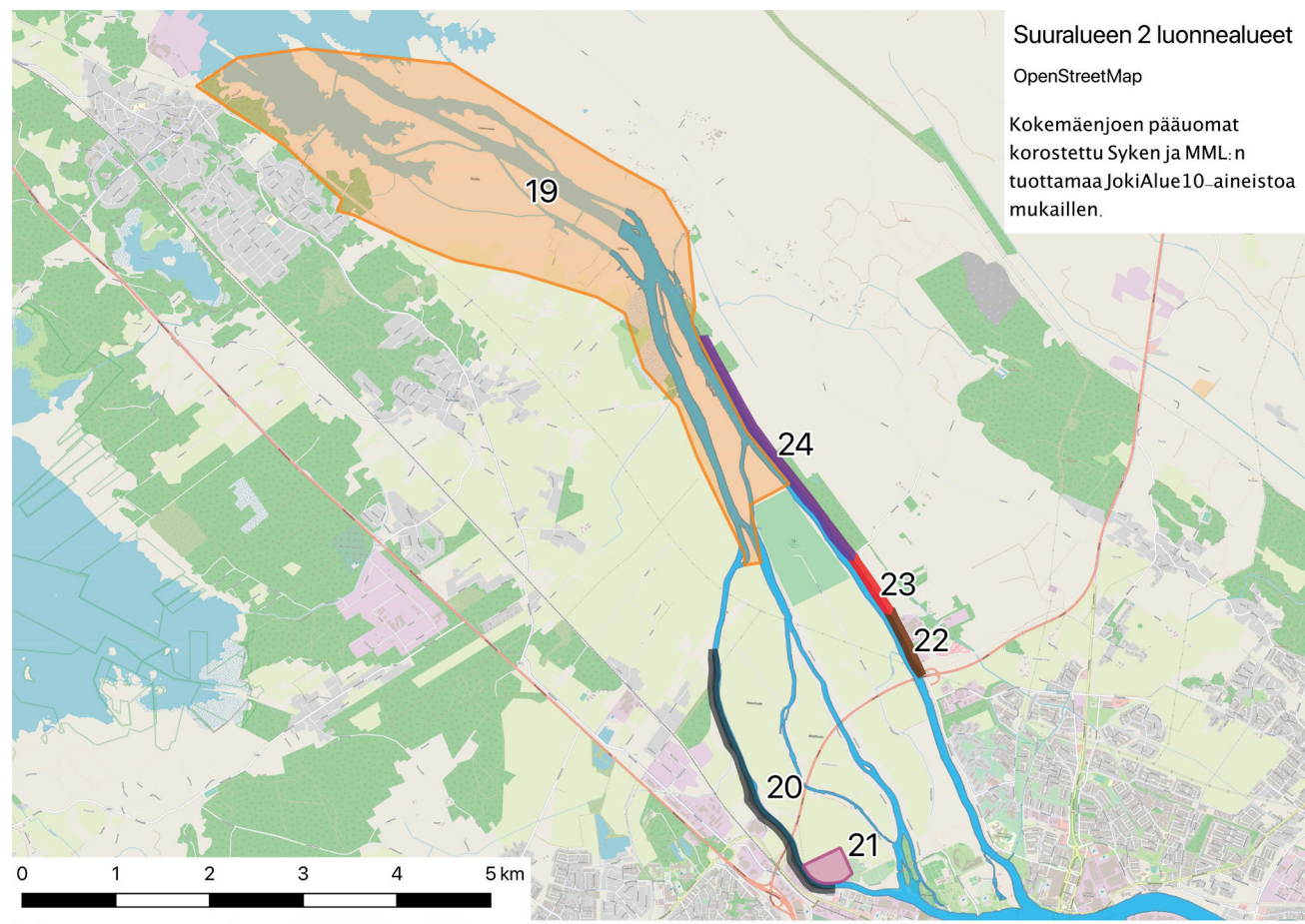
Kartta 44. Käyttäjien kommentteja Pormestarinluodosta.

Suiston suuralue

Suuralue 2 kattaa edellisen alueen alajuoksun puoleiset rannat. Kaupunkiasutus, teollisuus ja infrastruktuuri ovat leviämässä toistaiseksi maaseutumaiselle alueelle, jolta silti löytyy myös luonnonsuojelualueita ja vapaa-ajan asutusta. Keskustan ja suistoalueen väliset alueet ovat maankäytöltään jäsentymättömiä ja kerroksellisia. Asutus on muuttumassa maaseutumaisesta lähiömäiseksi,

teollisuus lisääntyy ja alkutuotanto vähenee eri tahtiin eri ranta-alueilla. Näiden lomassa on joutomaita ja kaupungin läheisen maaseudun omaleimaisia käyttötapoja. Suuralueelle sijoittuu kuusi luonnealuetta: Kyläsaari (19), Hätilän ja Ulasoorin välinen Rautanjuovan ranta-alue (20), Ruoppausmassojen läjitysalue Hevosluodossa (21), Luotsinmäen teollisuus- ja infrapalvelualue, Luotsinmäen teollisuus- ja infrapalvelualue (22), Luotsinmäen teollisuus- ja infrapalvelualue (23), Toukarista suistoon ulottuva rantareitti (24).

Kartta 45. Suuralueen 2 luonnealueet.

Luonnealueista suurimman luonnealue 19:n eli Kyläsaaren ympäristön rannat ovat luontaisia ranta-lehtoja osaksi Natura-alueilla. Fleiviikin avointa rantaniittyä hoidetaan laiduntamalla. Rakennetut ranta-alueet lähellä rantaa ovat pääosin vapaa-ajan, mutta myös vakinaista asutusta. Maankohoamisen ja suistonmuodostuksen takia alkujaan rantaan tehdyt talot ovat jääneet sisämaahan, mistä syystä jokeen on kaivettu ränneiksi kutsuttuja kanavia pihoista. Suistoa on Kyläsaaren tienoilla myös ruoppattu ja rantoja paalutettu. Kyläsaaren aluetta ovat merkinneet voittopuolisesti vanhemmat miesvas-taajat, erityisenä keskittymänä Selkäluodon ja Tukki-luodon välinen vesialue sekä myös Fleiviiki ja Kyläsaarenjuopa, mikä viitanee kalastukseen ja metsästykseseen. Kyläsaaren tuntumassa naisvas-taajat ovat sitä vastoin merkinneet rantaosuutta Halssin sahatyöläisten asuinalueen ja Teemuluodon reitin välillä. Suistolle ovat ominaisia juuri erilliset, taskumaiset merkitystihentymät. Niihin lukeutuu myös Kivinin veneranta, kyläsaarelaisten vanha yhteismaa, jossa säilytetään veneitä ja tavataan muita kyläläisiä.

***Ulasoori – Vähärauma, Luotsinmäki – Toukari:
Rakennetun kaupungin reunamat suiston laidoilla***

Hättilän ja Ulasoorin välinen Raumanjuovan ranta eli luonnealue 20 on kaupungin ja maaseudun jäseny-mätöntä ja dynaamista vaihtumisvyöhykettä. Säi-lyneinäkin perinteisen maaseutu ympäristön osat menettävät siellä aiempaa merkitystään. Asemakaa-

va-alueen rajalla Ulasoorissa on paikallisesti yhä tärkeä yhteisranta, jonka kautta mennyt vanha ran-tareitti kaupungista suistoon on kuitenkin päässyt katkeamaan. Ulasoorin kylärannan vieressä on bio-kaasulaitoksen tieltä hakattu, aiemmin paikallisesti tärkeä metsäalue (ks. ed.). Tacticin tehtaan takana sijaitsee edelleen Vähärauman kyläranta, jonka käyttäjät havainnoinnin perusteella iäkkäitä miehiä ja ongelmana jatkuva ilkivalta (ks. ed.). Neljäntenä luonnealueella erottuu Hättilän vanha lossiranta, nyt roskaantunutta joutomaata. Luonnealueen 21, Hevosluodon ruoppausmassojen läjitysalueen, tutki-mustulokset ovat ristiriitaisia (vrt. ed.).

Luotsinmäen teollisuus- ja infrapalvelualue, luon-nealue 22, edustaa sekin kaupungin reuna-aluetta. Ranta on lohkarepenkkaa tai pensaikkoo. Lohkare-penkalla Länsitien sillan lähellä on sen vaikeakulkui-suudesta huolimatta kalastettu ja poltettu nuotiota.

Luotsinmäeltä Toukariin ulottuva, tulvapadon päälle tehty kävelyreitti, luonnealue 23, sen jatkona vanhaa tienpohjaa seuraava, moottoriliikenteeltä suljettu Jokisatamanpolku, luonnealue 24, yhdis-tävät kaupunkia suistoon. Reitillä on Toukarin vanha kaatopaikka ja sinne rakennettu lintulava. Luotsin-mäen ja Toukarin välillä ranta on lähellä tietä mutta vaikeapääsyinen ja siihen on rakennettu kalastajien ja muiden käyttäjien oleskelupaikkoja sekä tuotu lin-nunpönttöjä (vrt. ed.). Eri käyttäjäryhmien ympä-ristöt limittyvät keskenään. Rantaa Toukarin vanhan kaatopaikan läheisyydessä käyttävät monenikäiset

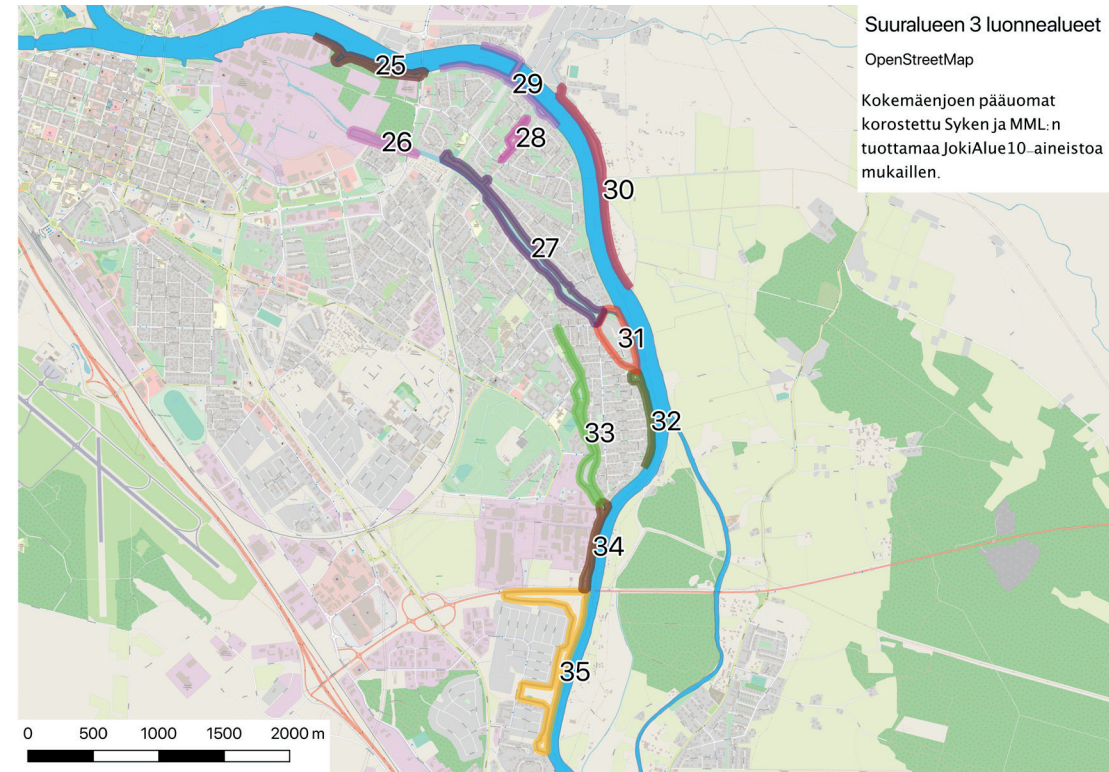
ja eri suunnilla asuvat porilaiset, etenkin kalastajat ja lintuharrastajat.

Yläjuoksun suuralue: pientaloasutusta, teollisuutta ja tulvasuojelua

Keskustasta yläjuoksulle rantoja hallitsevat asutus ja teollisuus. Tälle suuralueelle tyypillistä on yksityisen, puolijulkisen, yhteisöllisen ja julkisen tilan vaihtelu rannoilla. Alueella on 11 luonnealuetta: Lukkarinsannan lännenpuoleinen teollisuusranta (25), Tupalan alueen rannat Varvourinjuovalla (26), Varvourinjuovan julkiset rannat (27), Mustaojan varret, Ismon polku (28), Lukkarinsannan, Kalaholman ja Isojoenrannan tulvapadot ja vanha rautatiesilta (29), Sunniemi (30), Tiimanninluoto (31), Koivistonluodon piharannat(32), Koivistonluodon vanhan juovan ulkoilureitti (33), Metallikylän ranta (34), Harmaalinna (35).

Teollisuutta yläjuoksulla

Keskustan teollisuus ulottuu sekä pääuoman että Varvourinjuovan rannoilla suuralueelle 3 saakka. Lukkarinsannan venerannasta pääsee sillan ali tulvapenkan päällä kulkevalle, Puolluotoon jatkuvalla kävelytielle eli luonnealue 25:lle. Lohkareinen ja jyrkkä ranta ei täälläkään ole helposti saavutettavissa. Rannalla kuitenkin oleillaan ja poltetaan nuotiota. Varvourinjuovan ja Koillisväylän länsipuolen rantoja reunustavat teollisuus, rata ja siirtolapuu-

Kartta 46. Suuralue 3 luonnealueet.

tarha. Kuninkaankartanonkadun pientaloalueella rannassa on asukkaiden laitureita ja muita rakenteita, mutta rautatie on estänyt rannan yksityiskäytöt. Metallinkylän Kupariteollisuuspuisto on Porin eteläisin teollisuusalue. Metallinkylään rajautuvassa rannassa, luonnealue 34:ssä, kulkeva kevyen liikenteen reitti yhdistää Koivistonluodon ja Harmaalinnan asuinalueet. Reitin pohjoispäässä on vanha sementtilaituri, jota ovat merkinneet 25–44-vuotiaat miehet. Roskaantuneella paikalla uidaan ja poltetaan nuotiota. Koko reittiosuudella toivottiin puuston hoitamista peittävämmäksi ja tilaa rannassa liikkumiselle sekä penkkejä ja grillipaikkaa.

Kahdenlaisten rantojen Kalaholma

Lukkarinsannassa ja Kalaholmassa pääuoman rannat, luonnealue 29, ovat puutonta tulvapatoa ja Varvourinjuovan rannat, luonnealue 27, puolestaan lehtometsäkaistaleen reunustamia. Edellisen julkisessa käytössä on jännitteitä, jälkimmäisessä taas julkiset, yksityiset ja yhteisölliset käytöt kohtaavat ongelmitta. Mustaojan eli luonnealue 28:n varteen tehty uusi ulkoilureitti muistuttaa muuten Varvourinjuovan rantapolkua mutta sen käyttöihin liittyy ristiriitoja. Kalaholman vanha ratasilta ylittää sekä Kokemäenjoen että Varvourinjuovan kuuluen kummassakin suosittuihin ulkoilureitteihin. Varvourinjuovalla silta on myös lasten leikkipaikka. Ratasillan käyttäjistä on nuorta ja miesvaltaista. Siltaa kuvataan paljon ja se on pitkään ollut etenkin nuorille

merkityksellinen paikka. Rapistuvaan siltaan viitattiin sanoilla ”rumuuden estetiikka”. Varvourinjuopaa käyttävät puolestaan keski-ikäiset naiset. ”Karput” Varvourinjuovan rannalla Kalaholman koulun takana ovat suosittuja sekä pienten lasten että isompien koululaisten leikkipaikkana. Kumpareinen hiekkaa on kulunut paljaaksi ja siihen on kaivettu kuoppia. Talvisin Varvourinjuovalla hiihdetään ja luistellaan.

Sunniemi: Maaseudusta kaupungiksi

Sunniemen rannan nykyistä käyttöä ja sen muutosta kuvataan luvussa 5. Jää nähtäväksi, miten ranta-alueen kulttuuriset merkitykset ja käytöt säilyvät sitä uudistettaessa. Maisema tulee muuttumaan toiseksi ja ainakin kotitarvelampaiden laiduntaminen tulee todennäköisesti loppumaan.

Tiimanni: Porin eteläisin jokiranta

Tiimanninluoto, luonnealue 31, sijaitsee Koivistonluodon pohjoispäässä. Tiimanninluodon pohjoispuolinen niin sanottu Tiimanninnokka korostuu vastauksissa vanhana venevalkamana, nykyään enemmän alueen ainoana paikkana jossa on pääsy rantaan. Pääuoman rannat Koivistonluodossa eli luonnealue 32 on kaavoitettu viheralueeksi, tosin alueen eteläisimmässä osassa viheralue jää kapeaksi. Käytännössä joen rantaan ei pääse, koska pihat ulottuvat rantaviivaan saakka. Tästä enemmän

luvun 5 esimerkkikuvauksissa. Koivistonluodolla vesiuomaa seuraavaksi virkistysreitiksi on havainnoinnin perusteella muodostunut ojaksi kaventuneen vanhan juovan varteen tehty ulkoilureitti eli luonnealue 33, joka ei kuitenkaan saanut karttaky-selyssä merkintöjä. Porin eteläisimmällä asuin-alueella, valtatie 11:n eteläpuolisessa luonnealue 35:ssä eli Harmaalinnassa, rantapolulla on havainnoinnin perusteella vähän käyttäjiä. Go along -haastattelut pitivät siellä eniten korttelien välisistä lehtoalueista.

Kuva 55. Lammashaka Sunniemessä. Kuva: Ilona Hankonen.

8 Mihin virta vei? (Ilona Hankonen & Maria Kirveslahti)

- Keskeisiä teemoja ovat rantareittien ja lehtomaisten rantavyöhykkeiden merkitys sekä jokisuhteen rakentuminen moninaisissa arjen käytännöissä
- Kulttuurikartoitusnäkökulma ja etnografiset menetelmät toimivat hyvin myös kaupunkiluonnon tutkimuksessa
- Laadulliset ja määrälliset aineistot ja menetelmät tasapainottavat toisiaan
- Kehittämistoiveina rantareittejä toivotaan yhteisemmiksi ja lisää palveluita kaivataan varsinkin Etelärantaan

Kuva 56. Koivuja Luotsinmäenhaaran rannassa, taustalla Kirjurinluoto. Kuva: Ilona Hankonen

Vesikansa-hankkeessa on vahvistunut, että Kokemäenjoki suistoineen, juopineen ja luotoineen on olennainen osa Porin kaupunkimaisemaa, porilaista identiteettiä ja asukkaiden arkea. Vaikka kaikki jokeen liittyvä ei ole myönteistä, ”Kokkelia” kuitenkin rakastetaan sellaisenaan ja sen rannoilla viihdytään.

Isot teemat

Porilaisten suhde Kokemäenjokeen juovineen on myönteinen, joskin varauksin: rantojen vaarapaikat, onnettomuudet ja tulvat tiedostetaan realiteetteina. Joen kanssa ei ole leikkimistä. Tutkimuksessa esille tulleita isoja, asuinalueiden ja käyttäjäryhmien rajat ylittäviä teemoja jokeen liittyen ovat reitit ja rantojen saavutettavuus, monimuotoinen kaupunkiluonto sekä arkikäytännöt. Omana teemanaan tuli lisäksi esille vesiensuojelu Porissa: saastumisen historia, puhdistumisen ja vesiensuojelun historia sekä uudemmat uhkatekijät.

Vyöhykkeisyys

Tutkimuksessa ranta-alueita ja niille sijoittuvia reittejä luokiteltiin luvuissa 5 ja 7 kuvatuin tavoin. Kaupunkitilan jakaminen ja alueellinen luokittelu perustuu aina tulkintaan. Kyse ei ole kiveen hakatuista totuuksista, vaan näkökulmista ja luokittelun voisi aina tehdä myös toisin. Vaikeasti luokiteltavia,

ympäristöstään erottuvia kulttuuristen resurssien tihentymiä rajattujen reitti- ja aluetyyppien sisällä ovat esimerkiksi Karput Varvourinjuovan ja Kala-holman koulun välissä, Isojoenrannan vanhan sahan ranta, pienyhteisöiden ja omaehtoisten käyttöjen paikat Toukarista alajuoksulle, Polsanluoto, vanha betonilaituri Koivistonluodon eteläkärjessä, asukas-yhteisön tuottamat oleskelupaikat Pormestarinluodon rannassa ja Hanhiluodon grillipaikka. Näillä paikoilla ei äkkiseltään ajatellen ole paljoakaan yhteistä. Ne ovat visuaalisesti erilaisia. Niiden suunnitteluaste vaihtelee käyttöön täysin suunnittelemattomista ja rakentamattomista spesifiin käyttöön suunnitelluista. Käyttöaste, käyttäjämäärä, käyttäjäryhmät ja käytön luonne ovat erilaisia. Merkitysteheissä paikoissa onkin aina jotain uniikkia ja luokittelut ylittävää.

Omana kokonaisuutenaan erottuvat suisto ja siihen rajautuva maaseutumainen asutus Kyläsaassa. Suistossa yhdistyvät kaksi luontoon liittyvää kulttuurista merkityskokonaisuutta: ensinnäkin luonnonsuojelun, luontoharrastuksen (erityisesti lintuharrastuksen) ja retkeilyn kehys, toiseksi perinteisten agraarien luonnonkäyttötapojen (metsästys, kalastus, vesiliikenne) ja paikallisuuden varaan rakentuva kehys. Nämä kehukset voivat toisinaan törmätä yhteen, mutta Kokemäenjoen suistossa näin ei näy käyneen. Ainoastaan veneväylien ruoppauksiin näyttää liittyvän ristiriitoja luonnonsuojelunäkökulman ja paikallisten käyttöjen välillä, muttei kovin syviä. Suisto on ollut lintumatkailukohde jo ainakin 1950-luvulta saakka.

Luonto tilan tuottajana

Kaupunkiluontoa on tutkittu suhteellisen vähän humanistisesta tai kulttuurin näkökulmasta. Yhteiskuntatieteellinen tutkimus aiheesta sivuaa kuitenkin läheltä humanistisia kysymyksenasetteluja, mutta kaikkia raportissa esiin nousseita teemoja sielläkään ei ole käsitelty: millaisia tunteita ja affekteja luonnoelementit kaupungissa synnyttävät tai millainen rooli tavallisella luonnolla, kuten joutomaiden paju-koilla, sataman lokeilla tai keskustan naakkaparvilla on kaupunkilaisten arjessa? Mistä kaupunkilainen oikeastaan puhuu, kun hän viittaa luontoon, luonnon monimuotoisuuteen, luonnonsuojeluun, ekologiin arvoihin, luonnon kauneuteen tai luonnonrauhaan kaupunkiympäristössä?

Haastatteluissa nousi esille se, että luonto kaupungissa ja sen arvostus rakentuvat ennen kaikkea luontaisen puuston ja sen tuottaman tilakokemuksen varaan. Järeää ja suhteellisen tiheää puustoa kasvavat rantavyöhykkeet ovat pidetyimpiä. Lintujen keväällä ja kesällä tuottama äänimaisema on tärkeä osa tilakokemusta. Nämä jokivarsien luonoksi mielletyt tilat erottuvat käytön ja mielikuvien tasolla selvästi ympäröivästä kaupunkirakenteesta. Puusto myös rajaa tiloja, mikä edesauttaa erillisten julkisten ja yhteisöllisten tilojen hahmottumista. Suojapuuston puuttuessa näiden välille syntyy helposti vastakkainasettelua.

Erityisen paljon arvostetaan itseoikeutettujen Kirjurinluodon – Hanhiluodon – Polsanluodon puisto-

alueiden ohella Varvourinjuovan ja Pormestarinluodon rantapolkuja. Nämä koetaan tärkeiksi osiksi asuinalueiden identiteettiä ja luonteeltaan yhteisöllisiksi. Asiaan kuuluu, ettei niihin juuri haluta muutoksia. Polut ja reitit yhdistävät monenlaisia jokiympäristöjä ja varsinkin niiden suhde asutukseen vaihtelee: Siinä missä Pormestarinluodossa asutus jää Jokisatamantien toiselle puolelle ja vesialueena on leveä, paljon liikennöity ja vuolas Luotsinmäenhaara, Varvourinjuovalla omakotitaloasutus ja yksityisluonteiset käytöt tulevat aivan rantapolun tuntumaan. Molempia rantoja yhdistää suurikokoinen puusto ja monikerroksinen rannan lehtovyöhyke. Vaikka kyseessä ovat kapeat rantavyöhykkeet rakennetussa kaupungissa, luonto on molemmissa keskeinen merkitysten osatekijä ja kumpaakin luonnehditaan myönteisesti luonnontilaiseksi, jopa erämaiseksi.

Myös näillä kahdella rantareitillä korostuvat linnusto ja sen keväällä ja kesällä tuottama äänimaisema sekä myös vuorovaikutus: linnuille asetetaan pönttöjä, niitä ruokitaan ja katsellaan. Linnuston merkitys kaupunkilaisille on yhtäpitävä biologisen tiedon kanssa: Harvassa kaupungissa on yhtä runsas ja monipuolinen linnusto aivan keskustan tuntumassa.

Vesiensuojelu humanistin silmin

Kokemäenjokeen liitetään hyvin paljon mielikuvia saastumisesta. Joki olikin hyvin huonossa kunnossa

1980-luvulle tultaessa ja sen puhdistumista nykyiseen tyydyttävään kuntoon voi pitää esimerkkinä onnistuneesta, pitkäjänteisestä vesiensuojelutyöstä. Oletin tämän olevan porilaisille erityinen ylpeydenaihe. Puhdistuminen ei silti noussut aineistossa erityisemmin esille, vaan ihmiset hahmottivat joen tilaa oman elämänhistoriansa kautta. Iäkkäimmät haastellut olivat tietoisia puhdistumisesta, mutta tarkastelivat jokea ennen kaikkea sellaisena, kuin se oli heidän ollessaan työiässä. Nuoret taas eivät tuoneet

saastumis- tai puhdistumisteemaa vahvasti esille. Nuoret aikuiset ottivat tähän liittyen esille nikkeli-päästön, keski-ikäiset sivusivat myös joen huonoa tilaa lapsuudessaan. Aihetta käsiteltiin arjen käytäntöjen kautta: pohdittiin kalan syömäkelpoisuutta ja makua, uimista, pyykinpesua ja koetun elinympäristön hajuja ja visuaalisia tekijöitä. Ihmiselämään suhteutettuina pitkäaikaiset prosessit näyttävät helposti itsestään selvinä, vaikka muutokset tosiasiallisesti olisivat suuria.

Kuva 57. Taiteilijaduo Simka ja ryhmä nuoria Uumajasta, Riiasta ja Porista toteuttivat ympäristötaideteoksen Floating Trunks Porin keskustassa kesällä 2014. Kuva: Porin taidemuseo, Erkki Valli-Jaakola.

Onko kulttuurikartoituksesta hyötyä?

Ei liene kenellekään yllätys, että Kirjurinluoto täyttyy hellepäivinä ihmisistä ja Eteläranta on Porin kuvatuimpia kaupunkinäkyymiä. Tarvitseeko tällaista tietoa tuottaa tutkimuksella? Ehkäpä ei, jos tutkimustulokset rajoittuisivat jo entuudestaan näin hyvin tunnettuihin seikkoihin. Kulttuurikartoituksen tarkoituksena on kuitenkin tehdä näkyväksi myös kaupunkilaisten hiljaista tietoa ja arkikäytäntöjä sekä näiden kytköksiä paikallisina kliseinä pidettyihin asioihin, jotka eivät nekään ole aina niin itsessään selviä kuin luullaan.

Kulttuurikartoitus täydentää perinteisempiä tapoja tuottaa taustatietoa kaupunkisuunnitteluun. Se auttaa erityisesti saamaan tietoa marginaalisista alueista, käytöistä ja käyttäjäryhmistä, huomaamattomista ja arkisista sosiaalisista käytännöistä sekä käyttötapojen päällekkäisyyksistä ja risteämisistä. Se voi myös auttaa ymmärtämään tilanteita, joissa koetaan, että suunnittelu ei ole tuottanut toivottua käyttöä tai käytettävyyttä.

Kansainvälisesti kulttuurikartoitukset kohdistuvat usein kaupunkikeskustoihin. Tässä kartoituksessa raja- ja kaupunkiluontoon nostaa päinvastoin etusijalle Porin keskustapuistojen ulkopuoliset lähiö- ja muut alueet, erityisesti Sunniemen tai Tiimannin tapaiset maakäytön ja yhdyskuntarakenteen muutosvyöhykkeet.

Tämä raportti poikkeaa monessa suhteessa kulttuurikartoitusten valtavirrasta. Tutkimuksella ei ole ulkopuolista toimeksiantajaa, vaan aloite sille tuli yliopistolta Porin kaupunkisuunnittelun ja kansainvälisen *UrbCulturalPlanning-Interreg*-hankkeen kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Kartoitettava alue oli tavallista laajempi, mikä osaltaan pakotti tinkimään yhteisölähtöisyydestä, kun kohdeyhteisönä käytännössä toimi koko Pori. Osallistuminen toteutui työpajoissa niillä ikäryhmillä (lapset, nuoret, ikääntyneet), jotka usein ovat vaikeammin muiden menetelmien tavoitettavissa. Go along- ja asukashaastattelujen avulla saavutettiin tutkimuksellista vuorovaikutusta aktiivi-ikäisten aikuisten, mutta jonkin verran myös lasten ja nuorten kanssa.

Kuva 58. Tieltä jyrkkää savipenkkää alas rantaan kulkaa helpottamaan on kaivettu penkereeseen portaat. Kuva: Ilona Hankonen.

Metodiikkaa oppimassa

Vesikansa-hanke osoitti, että kulttuurikartoitus soveltuu kaupunkiluonnon tarkasteluun paljon monipuolisemmin kuin tähän asti on ajateltu. Kun painopiste on arkikokemuksissa, tiukka rajanveto kulttuurin ja luonnon välillä ei ole mielekästä. Kulttuurikartoitus ja sen kenttätömenetelmät tuovat kaupunkiluonnosta esiin puolia, joita olisi vaikea tavoittaa muilla lähestymistavoilla. Laadullisin menetelmin tuotetun tiedon vahvuus ei kuitenkaan ole kattavuus tai edustavuus vaan mahdollisuus paikan luonteen ja kulttuurin tapaisen monitahoisen ilmiön syväluotaukseen. Määrällisillä menetelmillä, kuten kyselytutkimuksella tai osallistuvalla paikkatiedolla (PPGIS) kulttuurikartoituksen antamaa kokonaiskuvaa voidaan tasapainottaa, kuten tässä hankkeessa on onnistuttu tekemään.

Kenttätömenetelmin saatu laadullinen tieto on keskeistä kulttuurikartoituksissa ja osoittautui toimivaksi myös kaupunkiluonnon kohdalla. Esimerkiksi tavat, joilla julkisesta tilasta tuotetaan yksityisluonteista, tulevat dokumentoiduksi vain kenttähavainnoinnin keinoin. Kulttuurikartoituksella saatu tieto voi olla myös ristiriidassa suunnitteluosallistamisella saadun tiedon kanssa: Esimerkiksi Mustaojan varteen tehtyyn uuteen ulkoilureittiin Kalaholmassa suhtauduttiin tämän tutkimuksen aikana tehdyissä asukashaastatteluissa myönteisesti, vaikka asukas-yhdistys oli aiemmin vastustanut sitä.

Etnografiset kenttätömenetelmät opitaan tekemällä. Hankosella oli tätä tutkimusta tehdessä entuudestaan kokemusta kävelyhaastattelujen tekemisestä, mutta ei go along -tyyppistä, hyvin lyhyistä, spontaaneista haastatteluista. Myös paikkatiedon yhdistäminen haastatteluaineistoon oli uutta.

Kenttätöön vahvuutena tässä tutkimuksessa voi pitää metodin joustavuutta. Havainnointia oli mahdollista suorittaa esimerkiksi eri vuorokauden aikoina, jolloin oli mahdollista saada tietoa päällekkäisistä käytöistä. Esimerkiksi Lukkarin-sannan rautatiesilta, joka päiväsaikaan oli kevyen liikenteen läpikulkupaikka, muuttui myöhään illalla onkijoiden suosimaksi kohteeksi. Rantojen havainnointi kanootista käsin mahdollisti näkemisen paikkoihin, jotka ovat vaikeasti saavutettavissa maan puolelta.

Kenttätöön liittyi olennaisena osana valokuvaus. Kuvat otettiin kännykkäkameralla ja niiden laatu on sen mukainen. Havainnointiretkillä pyrittiin pitämään mukana mahdollisimman kevyitä varusteita, joten järjestelmäkameran mukana kuljettaminen ei tuntunut mielekkäältä. Raportin kuvitusta varten kohteita kuvattiin uudelleen loppusyksyllä 2020. Valitusta tavasta ratkaista tutkimusetiikkaan liittyvä kysymys informanttien tietosuojasta johti siihen, että ihmisiä ei kuvattu. Koska tutkimuksen kohteena olivat porilaiset ja heidän toimintansa jokirannoissa, tämä on kuvien informatiivisuuden kannalta

ilmeinen ongelma. Joissain kuvissa on ihmisiä siten, että heitä ei voi kuvista tunnistaa.

Jäyhinä pidettyjen porilaisten lähestyminen kenttätöissä ei ollut vaikeaa. Lähes kaikki suostuivat mielellään lyhyeen keskusteluun, jotkut olisivat puhuneet hyvinkin pitkään suhteestaan jokirantoihin. Yliopiston henkilökortti tutkijan kaulassa teki keskustelunavauksista selvästi helpompia, kun ihmiset saattoivat jo heti tutkijan tervehtiessä heitä arvata, että kyse on tutkimustyöstä. Helpointa kontaktin saaminen tuntemattomiin oli julkisiksi vapaaajan ympäristöiksi luokiteltavilla alueilla, joita aiemmin luvussa 4 esitellyistä rantatyypeistä edustavat tyypin 3) ja 5) rannat. Vaikkapa Luotojen alueen rantapoluilla liikkuva on todennäköisimmin ulkoilemassa, ei matkalla johonkin. Vapaa-aikaan

sijoittuvat tilanteen mahdollistavat lyhyen keskustelun ja näillä alueilla kontaktin ottaminen on helppoa jo siksikin, että luonnoksi mielletyllä alueella vapaa-aikana vastaantuleviin ihmisiin otetaan helpommin katsekontakti kuin keskustassa, jossa ihmisiä liikkuu paljon. Kansallispuistojen ja retkeilyalueiden käyttökulttuuriin kuuluva tapa tervehtiä tai ainakin vilkaista vastaantulijoita näyttäisi jossain määrin levinneen myös kaupunkiluontoon.

Havainnointityössä tärkeää on olla utelias. Marginaalisiksi miellettyjen paikkojen, roskien, maaston kuluneisuuden, kasvillisuuden ja ihmisten tarkkailu tuo yllättävän paljon tietoa siitä, mitä missäkin tehdään. Mukavat ulkoiluvaatteet, lenkkikossut ja tarvittaessa kumisaappaat mahdollistivat hankaliinkin paikkoihin menemisen. Sillanaluset, tulvapadon lohokarepenkat, pellonreunat ja rantapusikot kätkivät jälkiä monenlaisista käytöistä. Tällaiset marginaaliset paikat ja niiden käytöt eivät välttämättä tule näkyviin perinteisemmässä suunnittelutyössä ja siihen liittyvässä osallistamisessa. Karttakysely vahvisti kenttätöissä muodostunutta käsitystä marginaalisiksi miellettyjen paikkojen merkityksestä: paikoille, joilta löytyi yllättäviä käytön jälkiä kenttätöissä, ilmaantui karttamerkintöjä myös kyselyosuudessa. Tällaisia olivat esimerkiksi Isojoenrannan vanhan sahan ranta ja Luotsinmäen-

Kuva 59. Rannat näyttäytyvät kanootista katsoen erilaisilta kuin maalta. Kuva: Ilona Hankonen.

juovan ranta teollisuusalueen kohdalla. Näillä paikoilla ei kuitenkaan havaittu itse käyttäjiä.

Tutkimuksessa havainnoitiin myös äänimaisemaa jokirannan eri kohteissa, mutta havainnointi ei ollut systemaattista, joten äänimaisemahavaintoja ei ole liitetty osaksi aineistoa. Kiinnostavia äänimaisemia eri vuodenaikoina loivat linnut yhdessä kaupungin äänen kanssa. Go along -haastatteluissa käy ilmi, että lintujen muodostama äänimaisema on jokivarrien käyttäjille hyvin mieluinen ja rakas.

Karttakyselyn haasteina olivat alueen pituus ja se, ettei vastausaluetta haluttu rajata liian tarkasti etukäteen. Vastausnäkyvän ollessa laaja vastaaja joutuu itse lähentämään tai liikuttamaan karttanäkymää, mikä saattaa vaikeuttaa merkintöjen tekemistä. Tästä saatiin myös palautetta vastaajilta, minkä vuoksi paikannuksia otettiin huomioon laajemmalla alueella. Vaikka tarkkaa rajausta ei haluttu asettaa, olisi joen varrelle voinut tehdä yhden ylimalkaisen rajauksen kahden erillisen sijaan, sillä useat visualisoinnit ilmeisesti hidastivat kyselyn käyttöä. Pääosin vaikutti kuitenkin siltä, että vastaaminen onnistui hyvin ja kysely löydettiin, vaikka sitä markkinointiin pääasiassa Facebookissa.

Hankkeen loppuvaiheessa päädyttiin tarkastelemaan eri tavoin hankittua tietoa luonnealueanalyysin (*Landscape Character Analysis*) avulla. Brittiläisperäinen menetelmä perustuu maisemaa koskevan moniaineeksisen tiedon yhdistelyyn ja sen perusteella osa-alueille luonteenomaisten piirteiden

tunnistamiseen sekä alueiden rajojen määrittelyyn. Luonnontieteellisen ja maankäyttötiedon ohella luonnealueanalyysissä voidaan käyttää tietoa maiseman historiasta ja osallistietoa. Porin laajojen ja monimuotoisten jokirantavyöhykkeiden kohdalla menetelmä osoittautui toimivaksi tavaksi saada aineiston moninaisuus hallintaan ja kartoitustulokset havainnollisesti esitettyä.

Käyttäjien toiveet

Kehittämistoiveita esitetään aineistoissa eniten koskien Etelärantaa sekä pääuoman rantoja Lukkarinsannassa, Kalaholmassa ja Koivistonluodossa. Etelärantaa pidetään käytettävyydeltään heikkona, tuulisena, paahteisena ja kolkkona. Alueelle toivotaan lisää palveluita. Usein toivottuja ovat ruokaravintolat sekä erityisesti lapsiperheille ja veneilijöille suunnatut palvelut. Lukkarinsannassa ja Kalaholmassa toivotaan tulvapadon alatasanteelle yksiselitteisesti julkista kävelyreittiä, joka olisi myös fyysisesti helppokulkuisempi kuin nykyiset karkeat sepelipinnat. Nyt kiisteltyjen rantaosuuksien sosiaalisen käytettävyyden arvellaan paranevan esimerkiksi julkista kävelyreittiä ja sen rajoja osoittavilla opasteilla. Rantoihin näyttää liittyvän piileviä kulttuurisia resursseja, joista nyt ei päästä tasapuolisesti osaksi.

Koivistonluodossa toivottiin etenkin Metallikylän teollisuusalueeseen rajoittuville rannoille viihtyvyyttä lisääviä rakenteita, esimerkiksi pöytä / penk-

kiryhmiä ja kasvillisuuden pienipiirteistä hoitoa siten, että paikalle kehittyisi järeää lehtipuustoa. Betonilaiturin alue on paikallisesti tärkeä kulttuuristen resurssien “tasku”, koska se on Koivistonluodossa Tiimanninnokan ohella paikka, jossa pääsee pääuoman rantaan ja uimaan. Betonilaiturin tyyppiset, käyttötarkoituksesta toiseen siirtyneet tai siirtymässä olevat paikat voivat sisältää kulttuurisia resursseja, jotka eivät tule havaituksi suunnittelussa ja voidaan siksi menettää, jos paikkaan kohdistuu muutospaineita. Tämän tyyppisten paikkojen kehittämisessä alhaalta ylös suuntautuva, asukaslähäinen kulttuurisuunnittelu voisi tuottaa hyviä tuloksia.

Pormestarinpolulla ja Varvourinjuovalla korostettiin useissa puheenvuoroissa, että alueille ei haluta mitään muutoksia. Varvourinjuovalla muutoksia ei myöskään esitetty, Pormestarinluodolla ne olivat pieniä huoltotoimia: haketta kuraisiin kohtiin, penkkejä ja nuotiorinkejä. Nämä ovat kulttuurisia resursseja sisältäviä kohteita, joissa resurssit on jo tunnistettu ja niitä hyödynnetään. Pormestarinluodon rantapolulle ominainen piirre on maiseman historiallinen kerroksellisuus. Rantahiekassa on runsaasti purjelaivojen painolastimaata ja uittohistoriasta kertovat rannan paalutuksen jäänteet. Kaikki käyttäjät eivät välttämättä ole tietoisia tällaisten elementtien taustasta.

Kuvat 60—61. Lapsille mieluista ympäristön kokeilemista ovat esimerkiksi rantavedessä kahlaaminen, rakentelu ja askartelu ympäristön tarjoamia aineksia käyttäen. Kuvat: Ilona Hankonen.

Asukaslähtöisellä kulttuurisuunnittelulla olisi mahdollista selvittää, haluavatko asukkaat historian esille tuomista jollain tavalla ja mitä he yleensä siitä ajattelevat. Pormestarinluoto on herraskaistuva kerrostalolähiö, jonka asukkaista osa koki ongelmaksi alueeseen aiemmin liitetyt kielteiset mielikuvat. 1960–1990-luvuilla kerrostalolähiöitä rakennettiin paljolti alueille, joiden maisemahistoriallinen kerrostuneisuus on niukkaa. Voisiko jokeen liittyvä maisemahistoria ja sen materiaaliset ilmenemismuodot luoda kulttuurisen resurssin alueen identiteetin kehittämiseksi?

Kaupunkisuunnittelun kannalta reitit ja kaupunkiluonto ovat tärkeitä teemoja. Porilaiset haluavat kävellä jokirantaa pitkin ja toivovat pitkiä, joen rantaa seuraavia kävelyreittejä ilman katkoksia. Mahdollisuutta kävellä jokirantaa kaupunginosasta toiseen arvostetaan. Tällaisia kaupunginosia toisiinsa liittäviä reittiosuuksia jokivarressa on esimerkiksi keskustasta Luotsinmäenhaaran rantaa pitkin Täiluodon vaiheille kulkeva reitti ja Harmaalinnasta läheltä Ulvilan rajaa Koivistonluodon eteläkärkeen tuleva reitti. Esille tuli myös toiveita Porista Ulvilaan rantaa pitkin ulottuvasta kävelyreitistä. Haastatellut esittivät konkreettisia ehdotuksia rantareittien säilyttämiseksi, lisäämiseksi ja yhtenäistämiseksi: Isojoenrannassa toivottiin jo muodostuneen puustoisien rantapolun säilymistä, Sunniemessä rantareittejä uudelle tulvapenkereelle pääuoman varrella, Kalaholmassa ja Lukkarinsannassa rantaan selkeää julkista kävelyreittiä. Pormestarinluodossa

tyydyttiin toivomaan nykyiselle rantareitille kaupungilta penkkejä ja grillauspaikkoja.

Joki ja sen rantapuustot tuovat kaupunkiin asukkaiden laajasti arvostamaa linnunlaulua, mutta miten hyvin tämä äänimaiseman elementti on tiedostettu suunnittelussa? Linnustoa koskeva, suurelle yleisölle suunnattu tieto ja materiaali, esimerkiksi ohjattu lintujen kuuntelu ja lajien opettelu äänistä voisi rikastuttaa entisestään käyttäjien kokemusta kaupunkiluonnon arvostetuimmista paikoista, kuten Polsanluodosta tai rantareiteistä Pormestarinluodolla ja Toukarissa. Samalla kaupunkiluonnon biodiversiteettiä tukevat hoitolinjaukset voisivat saada lisää arvostusta osakseen, kun esimerkiksi lahopuuston ja pensaikoiden merkitys lintujen pesimämenestykseen tiedostetaan.

Prosessin jatko ja kartoitusmallin sovellettavuus

Kulttuurisuunnitteluprosessissa kulttuurikartoitusvaihe päättyy normaalisti keskusteluun kartoitustuloksista paikallisten yhteisöjen ja muiden osallistajien kanssa. Sen jälkeen kunta tekee kartoitusten tulosten pohjalta linjauksia ja toimenpidesuunnitelman. Tämä kulttuurikartoitus ei nivelly osaksi kunnan vetämää kulttuurisuunnitteluprosessia, mutta sen tuloksia voidaan silti hyödyntää osallistuvassa suunnittelussa ja kehittämisessä. Kuten raportti kertoo, Porin jokirannat ovat keskeistä julkista tilaa mutta myös syrjäistä kaupunki-

luontoparatiisia, vanhoja yhteiskäyttöalueita, sekalaisten oheistoimintojen sijoituspaikkoja ja kaupungin kasvuvyöhykettä. Porin kaupunkisuunnittelulta ei puutu näyttöjä visioista jokirantojen kehittämiseksi, mistä kertovat Porin kansallisen kaupunkipuiston perustaminen maan ensimmäisten joukossa 2002, kantakaupungin yleiskaava 2025 sekä 2010-luvulla käynnistetty ja yhä jatkuva kunianhimoinen Jokikeskus-suunnitelma. Näistä suunnitteluvaiheista on aikanaan myös käyty julkista keskustelua ja kuultu osallismielipiteitä. Käsillä oleva kartoitus on kuitenkin ensimmäinen kokonaisvaltainen katsaus Porin jokirantoihin, siihen miten kaupunkilaiset niitä käyttävät ja mitä niistä ajattelevat.

Porin jokirannat ovat joen ja suiston ympärille kehittyneen kaupunkirakenteen ydin. Ne ovat kaupunkilaisten arjessa ja identiteettien osana erittäin tärkeitä niin keskustan paraatirannoilla kuin lähiöissä ja suiston sopukoissakin. Ne toimivat perinteisinä kaupunginosia yhdistävinä reitteinä, viherrakenteen runkona ja ekokäytävinä. Useimmissa paikoissa paras tapa kehittää rantoja tuntuu olevan omaehtoisen virkistyskäytön tukeminen ja ympäristön hoito kevyellä kädellä, kaupungin ja asukkaiden yhteistyönä. Reittien jatkuvuuden ja esteettömän julkisille jokirannoille pääsyn turvaaminen saattaa vaatia kaupungilta määrätietoisempia otteita ja eri toimialojen keskinäistä koordinaointia.

Mitä Porin jokirannoille jatkossa tehdäänkin, olennaista on toimenpiteiden suunnittelu ja toteutus yhdessä asukkaiden ja käyttäjien kanssa.

Vastaava kaupunkiluontoon painottuva kulttuurikartoitus olisi mahdollista toteuttaa myös toisaalla. Kartoituksen lähtökohdat määrittyvät aina kohdealueelta käsin, Porissa joki- ja suistoymäristöstä sekä teollisesta ja maaseutumaisesta menneisyydestä. Toisella kohdealueella lähtökohdat asettuisivat toisin. Ainakin seuraaviin asioihin kannattaa kiinnittää huomiota:

- Kaupunkiluonnon sisällyttäminen kulttuurikartoitukseen vastaa hyvin kulttuurikartoituksen tavoitetta kartoittaa asukkaiden arkikokemusta kaupungista – näin etenkin Suomessa, missä luonto on kulttuurin rinnalla keskeinen osa kaupunkilaisten elämäntapaa.
- Kaupunkiluonnon laajempi huomioon ottaminen vastaa myös tarpeeseen sovittaa yhteen erilaisia kestävyystavoitteita kaupunkikehittämisessä.
- Kaupunkiluonto vaatii kartoituskohteena tekijältä riittävää perehtyneisyyttä, sitä koskevan tiedon yhdistäminen muuhun kartoitustietoon taas laaja-alaisuutta.
- Kulttuurikartoitusta ei sidota aikaisempiin selvitysmalleihin, luokituksiin tai mittareihin, koska sillä tavoitellaan näistä riippumatonta ja näitä täydentävää hiljaista tietoa.

- Kulttuurikartoituksen lähtökohdat ovat paikalliset, joten yhden kartoituksen näkökulmaa on vaikea toistaa sellaisenaan toisessa kohteessa tai verrata eri kartoitusten tuloksia suoraan keskenään. Esim. kaupunkiluonnon painoarvo voi vaihdella eri kunnissa.
- Varsinkin laadulliset ja osallistuvat menetelmät vaativat erityisosaamista ja ison työpanoksen, mutta tuottavat ympäristötietoa, jollaista muilla menetelmillä ei saa.
- Kartoituksissa laadullisten menetelmien ja kysely- tai paikkatietotutkimuksen vahvuudet on hyvä tasapainottaa keskenään, kohdistaa laadullisia menetelmiä erityiskohteisiin ja -ryhmiin sekä verrata tuloksia määrälliseen paikka- ja muuhun tietoon.
- Menetelmien ja aineistojen määrä on parempi pitää rajallisena kuin tuottaa suuri joukko pinnalliseksi jääviä tarkasteluja ilman kunnollista yhteenvetoa ja tulkintaa.
- Kohdeväestö kannattaa rajata siten, että kartoitus ja vuorovaikutus laadullisin menetelmin toimivat: pienen – keskisuuren kaupungin tai suurehkon kaupunginosan mittakaava toimii, niitä laajemmilla kohdealueilla on turvaututtava pisteittäisiin tarkasteluihin.

*Kuva 62. Maisemaa Hätilän rannasta kuvattuna.
Kuva: Ilona Hankonen.*

Viitteet

- 1 Bäcklund 2009.
- 2 Evans 2015, 66.
- 3 Åkerman 2014, 22.
- 4 Santaoja 2013.
- 5 Peltola 2016.
- 6 Nagy & Schlappa 2017, 202.
- 7 Karjalainen 2004.
- 8 Casey 2001.
- 9 Esim. Jokinen ym. 2011.
- 10 Jokinen ym. 2010.
- 11 Pietilä 2020, 129.
- 12 Kahila-Tani & Kyttä 2016, 154.
- 13 Kahila-Tani & Kyttä 2016, 139.
- 14 Kyttä & Kahila 2006, 62.
- 15 Kahila-Tani & Kyttä & Geertman 2019, 50.
- 16 Brown & Kyttä 2014, 131.
- 17 https://www.syke.fi/fi-FI/Avoin_tieto/Paikkatietoaineistot/Ladattavat_paikkatietoaineistot
- 18 Tilastokeskus <http://www.stat.fi/meta/luokitukset/ikakausi/022-1979/index.html>
- 19 Adamiak ym. 2015, 19.

Lähdeluettelo

Ensikäden lähteet

- Anonymisoidut go along -haastattelut 2019, muistiinpanot Ilona Hankosella.
- Anonymisoidut Webropol-kyselyt 2019, kyselyaineisto ja muistiinpanot Ilona Hankosella.
- Anonymisoidut Maptionnaire-kyselyt 2019, muistiinpanot Ilona Hankosella ja karttakyselyaineisto Maria Kirveslahdella.

Kirjallisuus

- Adamiak, Czeslaw, Vepsäläinen, Mia, Strandell, Anna, Hiltunen, Mervi, Pitkänen, Kati, Hall, Michael, Rinne, Janne, Hannonen, Olga, Paloniemi, Riikka & Åkerlund, Ulrika 2015: *Vapaa-ajan asuminen Suomessa – Asukas- ja kuntakyselyn tuloksia vapaa-ajan asumisen nykytilasta ja kehittämistarpeista*. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 22/2015, Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Alaimo, Stacy 2010: *Bodily Natures. Science, Environment and the Material Self*. Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis.
- Appleton, Jay 1975: *The Experience of Landscape*. John Wiley & Sons, Hoboken.
- Asikainen, Eveliina & Jokinen, Ari 2008: Kaupunkiluonnon hallinnan utopia. *Alue ja Ympäristö* 37:2, 49–62.
- Brown, Greg & Kyttä, Marketta 2014: Key issues and research priorities for public participation GIS (PPGIS): A synthesis based on empirical research. *Applied Geography*, 2014-01, 46, 122–136.

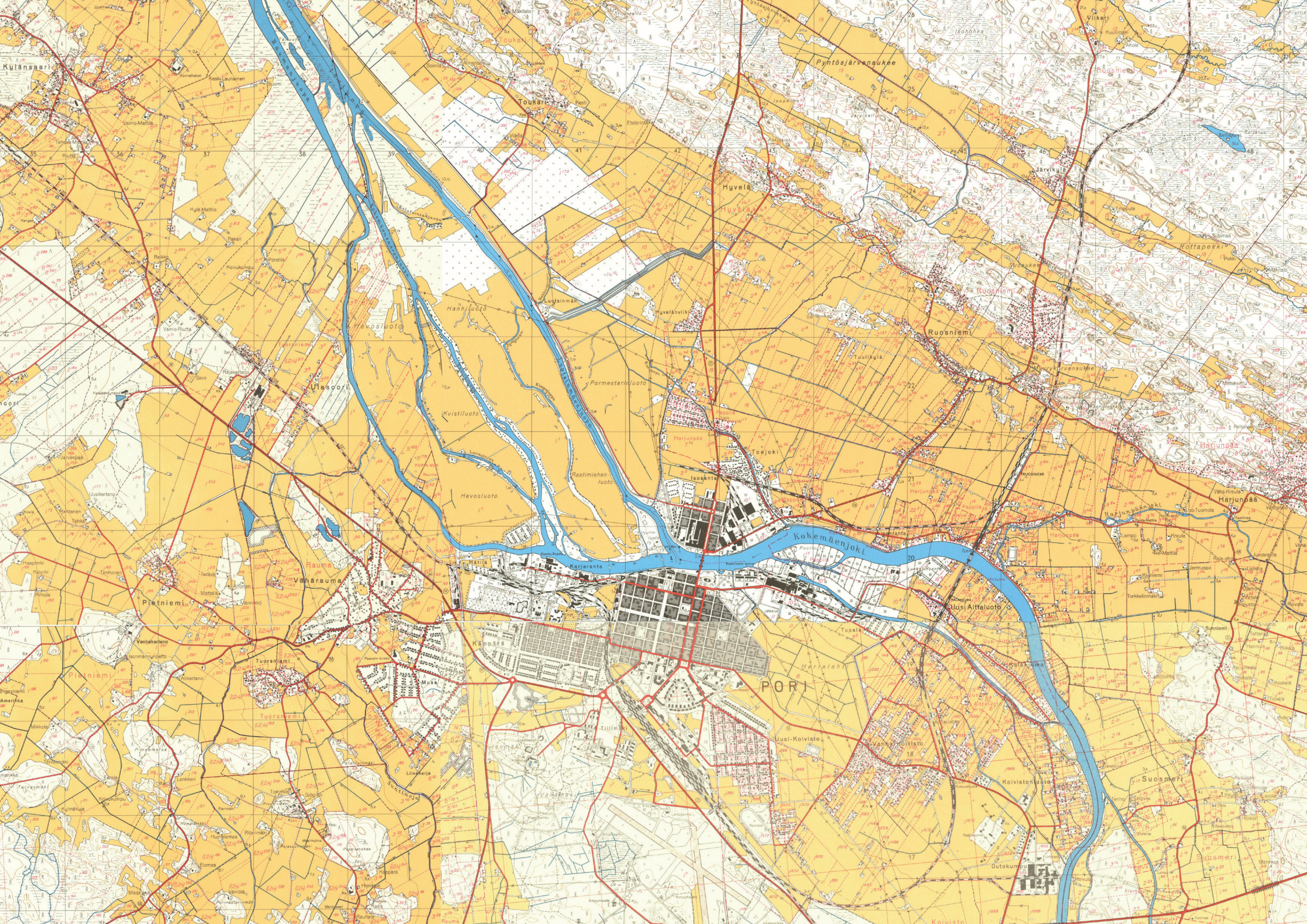
- Bäcklund, Pia & Kanninen, Vesa 2015: Valtaistetut asukkaat. Englannin naapurustosuunnittelu ja asuinalueperustaisten osallistumiskäytäntöjen haasteet. *Alue ja Ympäristö* 44: 1, 4–16.
- Bäcklund, Pia 2009: Kokemuksellisen tiedon hyödyntämisen haasteet. *Kaupunkiluontoa kaikille. Ekologinen ja kokemuksellinen tieto kaupungin suunnittelussa*. Toim. Faehnle, Maija, Bäcklund, Pia & Laine, Markus. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Carlson, Allen 1994: Ympäristöestetiikka ja esteettisen kasvatuksen dilemma. *Alligaattorin hymy - Ympäristöestetiikan uusi aalto*, toim. Sepänmaa, Yrjö. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Lahti.
- Casey, Edward S. 2001: Between Geography and Philosophy: What Does It Mean to Be in the Place-World? *Annals of the Association of American Geographers*, 91(4).
- Chiesi, Leonardo & Costa, Paolo 2015: One Strategy, Many Purposes. A Classification for Cultural Mapping Projects. *Cultural Mapping as Cultural Inquiry*. Ed. Duxbury, Nancy, Garret-Petts, W. F. & MacLennan, David. Routledge, New York, 68–85.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Felix, 1987: *A Thousand Plateaus*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Duxbury, Nancy, Garret-Petts, W. F. & MacLennan David 2015: Introduction to an Emerging Field of Practice. Teoksessa Duxbury, Nancy, Garret-Petts, W. F. & MacLennan, David (toim.), *Cultural Mapping as Cultural Inquiry*. Routledge, New York, 1–44.
- Evans, Graeme 2015: Cultural Mapping and Planning for sustainable Communities. *Cultural Mapping as Cultural Inquiry*. Ed. Duxbury, Nancy, Garret-Petts, W. F. & MacLennan, David. Routledge, New York, 45–68.
- Hankonen, Ilona, Hjerppe, Turo, Rekola, Aino, Sane, Mikko, Karttunen, Mika, Hautamäki, Ranja, Tuomenvirta, Heikki & Paloniemi Riikka 2018: Imeytystä, suodatusta ja linnunlaulua – Luontopohjaisen vesienhallinnan moninaishyödyt Porissa. *Terra* 130: 3, 127–134.
- Haraway, Donna J. 2008: *When Species Meet*. Posthumanities 3. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Hovi-Assad, Pia 2017: Kulttuurisuunnittelumenetelmän ja yhteisötaiteen avulla tapahtuva yhteiskehittäminen. Teoksessa Häyrynen, Maunu, Wallin & Antti (toim.), *Kulttuurisuunnittelu – Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Tietolipas 258. SKS, Helsinki, 134–160.
- Häyrynen, Maunu 2017: Kulttuurisuunnittelu, kulttuurikartoitus ja suomalainen kaupunkikehittäminen. Teoksessa Häyrynen, Maunu & Wallin, Antti (toim.), *Kulttuurisuunnittelu – Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Tietolipas 258. SKS, Helsinki, 7–28.
- Häyrynen, Simo 2017: Kulttuurisuunnittelu paikallisen muutoksen hallinnassa – kaivos kulttuurin säätelijänä. Teoksessa Häyrynen, Maunu, & Wallin, Antti (toim.), *Kulttuurisuunnittelu – Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Tietolipas 258. SKS, Helsinki, 45–70.

- Häyrynen, Maunu 2014: Esipuhe – Kulttuurisuunnittelu lähiössä. Teoksessa Häyrynen, Maunu, Wallin, Antti, Siro, Susanna & Forsell, Sanna (toim.), *Lähiokuva lähiöstä! Itä-Porin kulttuurikartoitus ja toimenpidesuunnitelma*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisuja 45. Turun yliopisto, Pori, 9–10.
- Häyrynen, Maunu 1994: *Maisemapuistosta reformipuistoon. Helsingin kaupunkipuistot ja puistopolitiikka 1880-luvulta 1930-luvulle*. Entisaikain Helsinki XIV. Helsinki-Seura, Helsinki.
- Ingold, Tim 2003: Sfäärien soitosta pallojen pinnalle: Ympäristöajattelun topologiasta. *Luonnon politiikka*, toim. Haila, Yrjö & Lähde, Ville. Vastapaino, Tampere, 152–169.
- Jokinen, Ari; Viljanen, Ville & Willman, Krista 2011: Kaupunkiluonto käsin tehtynä – Pispalan ryytimaa ja tiheän paikan synty. *Alue ja Ympäristö 2/2011*, 35–48.
- Jokinen, Ari; Asikainen, Eveliina & Mäkinen, Kirsi 2010: Kävelyhaastattelu tapaustutkimuksen menetelmänä. *Sosiologia 4 / 2010*, 255–269.
- Juusti, Siiri 2004: Puuvillatehdas – porilaista historiaa. Teoksessa Häyrynen, Maunu, Eskola, Taneli, Granö, Päivi, Mattila, Olli & Sotka-Siira, Jouni (toim.), *Suistolaisten puisto. Porin kansallisen kaupunkipuiston historia ja maisema*. Porin kaupunginkanslian kaavoitusosasto, Pori, 120–129.
- Järviluoma, Jari 2006: *Turistin luonto. Tutkimus luonnon merkityksestä matkailun vetovoimatekijänä neljässä Lapin matkailukeskuksessa*. Lapin yliopistokustannus.
- Kahila-Tani, Maarit & Kyttä, Marketta 2017: Laajapohjaisella vuorovaikutuksella kohti vaikuttavaa osallistumista teoksessa Bäcklund, Pia, Häkli, Jouni & Schulman, Harry (toim.) *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere University Press, Tampere, 137–160.
- Kahila-Tani, Maarit, Kyttä, Marketta & Geertman, Stan 2019: Does mapping improve public participation? Exploring the pros and cons of using public participation GIS in urban planning practices. *Landscape and urban planning*, 2019-06, 186, 45–55.
- Kalliomäki, Helka & Vahlo, Jukka 2017: Kulttuurisuunnittelu lähestymistapana kaupunkien yhteiskehittämiseen. Teoksessa Häyrynen, Maunu & Wallin, Antti (toim.), *Kulttuurisuunnittelu – Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Tietolipas 258. SKS, Helsinki, 105–133.
- Kaplan, Rachel & Kaplan, Stephen 1989: *The experience of nature: A psychological perspective*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Karjalainen, Pauli Tapani 2004: Ympäristö ulkoa ja sisältä: Geografiasta geobiografiaan. *Paikan heijastuksia – Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representation käsite*, toim. Mäntyselä, Raine. Oulun yliopisto, Atena, Oulu.
- Kauste, Juulia 2012: Esipuhe. *Rantaviivoja. Asuinalueita veden äärellä*. Toim. Lahti, Juhani, Paatero, Kristiina & Rauske, Eija. Suomen Arkkitehtuurimuseo, Helsinki.
- Kemppi-Vienola, Vuokko 2017: *Omalla portilla katson onnelaani – Porin Luodon siirtolapuutarhan kulttuurikartoitus*. Elävä Pori -hanke, Turun yliopisto, maisemantutkimus.

- Koivuniemi, Jussi 2004: *Joen rytmissä. Porin kaupungin historia 1940—2000*. Porin kaupunki.
- Kokemäenjoen vesistöalueen tulvariskien hallintasuunnitelma vuosille 2016—2021. Varsinais-Suomen ELY-keskus, Turku.
- Korpela, Kalevi 1997: Luontomaiseman ja kasvillisuuden elvyttävät vaikutukset. Teoksessa Häyrynen, Maunu & Immonen, Olli (toim.), *Maiseman arvo[s]tus, seminaari maiseman havaitsemisesta ja arvottamisesta Lahden Mukkulassa 1.-2.9 1995*. Kansainvälisen soveltavan estetiikan instituutin raportteja 1. Kansainvälinen soveltavan estetiikan instituutti, Lahti.
- Kumpulainen, Janne E. 2004: Haasteena lähiöläisten luonto. Teoksessa Häyrynen, Maunu, Eskola, Taneli, Granö, Päivi, Mattila, Olli & Sotka-Siira, Jouni (toim.), *Suistolaisten puisto. Porin kansallisen kaupunkipuiston historia ja maisema*. Porin kaupunginkanslian kaavoitusosasto, Pori, 104–119.
- Kyttä, Marketta & Kahila, Maarit 2006: *PehmoGIS Elinympäristön koetun laadun kartoittajana*. Otamedia Oy, Espoo
- Laakkonen, Simo: Keskustelu 11.10. 2019.
- Lahti, Juhani 2012: Ei vettä rantaa rakkaampaa... Lahti, Juhani, Paatero, Kristiina & Rauske, Eija (toim.), *Rantaviivoja. Asuinalueita veden äärellä*. Suomen arkkitehtuurimuseo, Helsinki.
- Latour, Bruno 2006: *Emme ole koskaan olleet moderneja*. Gummerus, Jyväskylä.
- Lefebvre, Henri 1991 (1974): *The Production of Space*. Blackwell, Oxford.
- Lehtovuori, Panu 2012: Rannat Helsingin seudun dyna-
mona. Lahti, Juhani, Paatero, Kristiina & Rauske, Eija (toim.), *Rantaviivoja. Asuinalueita veden äärellä*. Suomen Arkkitehtuurimuseo, Helsinki.
- Leino, Helena 2008: Kansalaisosallistuminen kaupunkisuunnittelussa. Rajaorganisaatioita vai hybridien hallintaa? *Alue ja Ympäristö* 37:2, 41–48.
- Lilius, Johanna & Norvasuo, Markku, 2017: Kulttuuria yhdyskuntarakenteessa? Urbanin yhteisöllisyyden muuttuvat tulkinnat. Teoksessa Häyrynen, Maunu & Wallin, Antti (toim.), *Kulttuurisuunnittelu – Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Tietolipas 258. SKS, Helsinki, 230–249.
- Lindgren, Sanna 2018: *Karjarannan historiaa – tehdasalueen tilalla nyt moderni asuinalue*. Satakunnan ammattikorkeakoulu, blogikirjoitus 28.8. 2018. <https://tulevaisuudenrakentaminen.samk.fi/2018/08/28/karjarannan-historiaa-tehdasalueen-tilalla-nyt-moderni-asuinalue/> luettu 25.2 2019.
- Lorimer, Jamie 2015: *Wildlife in the Anthropocene: Conservation after Nature*. University of Minnesota Press.
- Morton, Timothy 2013: *Hyperobjects: Philosophy and Ecology after the End of the World*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Nagy, Daniel & Schlappa, Hans 2017: Porin tapaus – kansainvälistä tietämyksensiirotta P4C-hankkeessa. Teoksessa Häyrynen, Maunu & Wallin, Antti (toim.), *Kulttuurisuunnittelu – Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Tietolipas 258. SKS, Helsinki, 198–229.

- Nummi, Pilvi 2017: Kulttuurikartoitus ja hallintorajat ylittävä yhteistyö Nikkilän Kulttuurikäytävä-projektissa. Teoksessa Häyrynen, Maunu & Wallin, Antti (toim.), *Kulttuurisuunnittelu – Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Tietolipas 258. SKS, Helsinki, 163–197.
- Oittinen, Anu 1996: *Kokemäenjoki on kokemus*. Satakunnan Kansansoutu ry.
- Orians, Gordon: An ecological and evolutionary approach to landscape aesthetics. *Landscape meanings and values*. Toim. Penning-Roswell, E. & Lowenthal, D. Allen & Unwin, London 1986.
- Paloniemi, Riikka (toim.) 2019: *Kestävää kaupunkisuunnittelua – luontopohjaiset ratkaisut maakunnissa ja kunnissa*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:48. Helsinki 2019.
- Pasanen, Tytti; Tyrväinen, Liisa & Korpela, M. Kalevi 2014: The relationship between Perceived Health and Physical Activity Indoors, Outdoors in Built Environments, and Outdoors in nature. *Applied Psychology: Health and Well-Being*. Doi:10.1111/aphw.12031.
- Peltola, Taru 2016: Metsälähteillä – ympäristömuutoksesta, luonnon vaalimisesta ja inhimillisestä hyvinvoinnista. *Metsä tekee hyvää! Vuosilusto 11*, Metsähistorian seura ry ja Suomen metsämuseo Lusto, Tampere, 107–120.
- Pietilä, Miisa 2020: Luontokokemuksia Oulangan kansallispuistossa - Kokemuksellisen paikkatiedon hyödyntäminen luonnon virkistyskäytön suunnittelussa. *Matkailututkimus*, 16:1/2020, 128–131.
- Pitkänen, Risto 2009: Miten evoluutio selittää esteettisiä mieltymyksiä. *Tieteessä tapahtuu 2 / 2009*.
- Plieninger, Tobias; Dijks, Sebastian; Oteros-Rozas, Elisa & Bieling, Claudia 2013: Assessing, mapping, and quantifying cultural ecosystem services at community level. *Land Use Policy* 33: 118–129.
- Porin Jokikeskus. Esite osoitteessa https://drive.google.com/drive/folders/1mRS_ElchhtcKg9dnW-KABeUE9NcadB8Na
- Rajala, Juha 2013: *Kokemäenjoen tulvasuojelun historia*. Porin tulvasuojeluhankkeen tutkimuksia. Porin kaupunki, Pori.
- Ranne, Risto, 2004: Kuunnelkaa luotojen ääntä. Teoksessa Häyrynen, Maunu, Eskola, Taneli, Granö, Päivi, Mattila, Olli & Sotka-Siira, Jouni (toim.), *Suistolaisen puisto. Porin kansallisen kaupunkipuiston historia ja maisema*. Porin kaupunginkanslian kaavoitusosasto, Pori, 76–89.
- Saarikangas, Kirsi 2002: Merkityksellinen tila: lähiöasuminen arkkitehtuurin, asukkaiden, menneen ja nykyisen kohtaamisena. Teoksessa Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne (toim.), *Eletty ja muistettu tila*. SKS, Helsinki 2002.
- Saariola, Unto (1994): Kokemäensaaren menneistä vaiheista. *Kyläsaaren vaiheita – Kokemäensaaren Vapaaehtoinen Palokunta 100 vuotta*. Toim. Lankinen, Vilho; Laurila, Heikki, Lilja, Pirkko, Lindfors, Verner, Mattila, Eino, Nordlund, Rainer, Nordlund, Reino & Saariola, Unto. Kokemäensaaren. Vapaaehtoinen Palokunta, Pori, 24–47.
- Santaoja, Minna 2013: *Rakkaudesta luontoon – Luontoharrastajat luonnonsuojelun toimijoina*. Tampereen yliopisto, Johtamiskorkeakoulu, Suomen yliopistopaino Oy, Tampere.

- Sato-Ettala, Arja & Ryynänen, Kaisu 2010: Pormestarinluodon Puuvillan puistovyöhyke. Teoksessa Häyrynen, Maunu, Ryynänen, Kaisu & Tella, Katri (toim.), *"Kui mä ää tääl asu?" – asukasnäkökulmia kehittyvään lähiöön*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisuja XXII. Turun yliopisto, Pori.
- Se suurin sampi*. Näytelmäkuvaus, Pajurannan kesäteatteri. Tuottajat: Luonnollisesti luonnosta ry & Sunniemen Pajutila. Käsikirjoitus Talola, Kaarina, Viitanen, Harri & Viitanen, Seija.
- Sinerjoki, Eeva 2004: Kirjurinluodon historiaa. *Suistolaisten puisto*. Porin kansallisen kaupunkipuiston historia ja maisema. Toim: Häyrynen, Maunu, Eskola, Taneli, Granö, Päivi, Mattila, Olli & Sotka-Siira, Jouni. Porin kaupunginkanslian kaavoitusosasto, 64–75.
- Strang, Veronica 2016: Infrastructural Relations: Water, Political Power and the Rise of a New 'Despotic Regime'. *Water Alternatives* 9(2), 292–318.
- Suomen ympäristökeskus 2020, ladattavat paikkatietoaineistot*, saatavilla https://www.syke.fi/fi-FI/Avoin_tieto/Paikkatietoaineistot/Ladattavat_paikkatietoaineistot ladattu 10.3.2020.
- Thrift, Nigel 2008: *Non-Representational Theory*. Routledge, New York.
- Toivanen, Jyrki 2004: Kalifornia – kaupunkipuiston laajeneva golf-alue. Teoksessa Häyrynen, Maunu, Eskola, Taneli, Granö, Päivi, Mattila, Olli & Sotka-Siira, Jouni (toim.), *Suistolaisten puisto. Porin kansallisen kaupunkipuiston historia ja maisema*. Porin kaupunginkanslian kaavoitusosasto, Pori, 90–103.
- Tommila, Mervi, 2004: Kivi-Porin maiseman ja käytön historia. Teoksessa Häyrynen, Maunu, Eskola, Taneli, Granö, Päivi, Mattila, Olli & Sotka-Siira, Jouni (toim.), *Suistolaisten puisto. Porin kansallisen kaupunkipuiston historia ja maisema*. Porin kaupunginkanslian kaavoitusosasto, Pori, 50–63.
- Tyrväinen, Liisa & Korpela, Kalevi 2009: Luonnosta terveyttä onnistuneella kaupunkisuunnittelulla. *Kaupunkiluontoa kaikille. Ekologinen ja kokemuksellinen tieto kaupungin suunnittelussa*. Toim. Faehnle, Maija, Bäcklund, Pia & Laine, Markus. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Wallin, Antti & Rosendahl, Suvi, 2017: Kerrostalolähiön kulttuurisen muutoksen kartoitus. Teoksessa Häyrynen, Maunu & Wallin, Antti (toim.), *Kulttuurisuunnittelu – Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Tietolipas 258. SKS, Helsinki, 71–102.
- Wallin, Sirkku 2015: Kaupunkisuunnittelua ja itseorganisoituvaa toimintaa. Kertomus Helsingin Herttoniemen muutoksesta. *Alue ja Ympäristö* 44:1, 17–30.
- Åkerman, Maria 2014: Kehon politiikka ympäristöhallinnassa: kokemuksellisen ympäristökansalaisuuden jäljillä. *Alue ja Ympäristö* 43:2.

VESIKANSA

Kokemäenjoki porilaisten elettyinä arkiympäristönä

Pori on jokikaupunki. Vaikka Kokemäenjokea osataan varoa, sitä kuitenkin rakastetaan sellaisenaan ja sen rannoilla viihdytään. Turun yliopiston maisemantutkimuksen Vesikansa-hanke selvitti porilaisten suhdetta Kokemäenjokeen. Hankkeen toinen tavoite oli tutkia osallistuvan kulttuurikartoituksen soveltumista kaupunkiluonnon tutkimiseen. Tulosten mukaan porilaisyhteisöille tärkeitä ovat rantareitit, monimuotoinen kaupunkiluonto, arkikäytöt ja vesiensuojelu. Luonnonläheisiä rantoja ja niiden vapaamuotoista käyttöä arvostetaan ja ne ovat osa identiteettejä. Toiveina ovat yhtenäiset rantareitit ja esteetön pääsy julkisille jokirannoille.

